

”Se oli keskeytymätön, ruhjova taistelu”

-

Genealogia AA:n alkuperästä

Tarmo Rusanen

Sosiologia

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Pro Gradu -tutkielma

Ohjaaja: Semi Purhonen

Syyskuu 2018

RUSANEN, TARMO: ”Se oli keskeytymätön, ruhjova taistelu” - Genealogia AA:n alkuperästä
Pro gradu - tutkielma, 127 s., 3 liites.

Ohjaaja: Semi Purhonen

Sosiologia

Syyskuu 2018

AA (Alcoholics Anonymous, suom. Nimettömät alkoholistit) on ollut 1900-luvulla lääketieteen ohella merkittävin toimija addiktioiden hoidossa. AA:n luomaa 12 askeleen toipumisohjelmaa ja kollektiivista hoitojärjestelmää pidetään Yhdysvalloissa 1900-luvun merkittävimpänä hengellisenä innovaationa. Kriittisestä näkökulmasta tarkasteltuna AA voidaan nähdä dogmaattisena ja jäsenistönsä mieliä kolonialisoivana liikkeenä, joka ei salli sen ideologiasta poikkeavia vaihtoehtoisia tulkintoja. AA:n järjestelmässä omaehtoinen vapaa-ajattelu saatetaan kokea oireena syvemmällä piilevästä alkoholismisairaudesta. AA on siis merkittävä sosiaalinen innovaatio, mutta myös hyvin kiistanalainen ilmiö. Tässä tutkielmassa AA:n ideologiaa tarkastellaan kriittisestä näkökulmasta, jota ei aiemmin ole tehty suomalaisessa AA:ta koskevassa tutkimuksessa. Tutkielma asettuu hallinnan analytiikan tutkimuskentän kehikseen, joka nojaa Michel Foucault’n kehittämään genealogiseen metodologiaan. Siinä ihmistä tarkastellaan historiallisesti tiedon ja vallan muovaamana hahmona sekä prosessia, kuinka olemme rakentuneet oman tietomme objekteiksi.

Tutkielman aineistona on viisi AA:n julkaisemaa teosta, jotka käsittelevät AA:n historiaa, sen perustajajäsenten elämää ja AA:n toipumisohjelmaa. Tutkimuskysymykset ovat: Millaisten tapahtumien kautta AA:n eetos ilmaantuu AA:n teksteissä, millaisia ovat niiden sisältämät keksinnöt, ja millaisen totuuden kentän nämä muodostavat sekä millä tapaa AA toi muutoksen suhteessa aiempiin alkoholiongelman hallinnan teknologioihin. Tutkielman analyysimenetelmänä toimii teorialähtöinen sisällönanalyysi. Tutkielma sijoittuu foucaultlaisten genealogiatutkimuksen ja kriittisen AA:ta koskevan päihdetutkimuksen leikkauspisteeseen.

Tulokset osoittavat, että historiallisesti alkoholiongelman hallinta on ollut lääketieteen ja uskontojen yhteisprojekti. Kieltolaki pyrki alkoholiongelman hallintaan kurivallan keinoin, joka objektivoi alkoholiongelman yksilöiden moraaliseksi ongelmaksi. Kieltolain epäonnistuminen loi osaltaan erityisen tarpeen alkoholiongelman ratkaisemiseen. AA:n eetoksen perustaksi ilmaantui lääketieteen piiristä kummunnut teoria, joka objektivoi alkoholismin osin yksilön biologiaan palautuvaksi ilmiöksi. Teoria mahdollisti keskeisesti AA:n piirissä vaikuttavan ei-lääketieteellisen sairauskäsityksen ja -puheen. AA:n ilmaantumisen taustalta hahmottuivat lääketieteen objektivoiva vaikutus ja psykouskontojen normalisoiva etiikka. Nämä yhdessä muodostivat uuden alkoholisteja objektivoivan hybridin. Merkittävä uusi tiedon ja vallan toimimisen alue muodostui, kun uudet krooniset alkoholistit ryhtyivät omaksumaan psykouskontojen tekniikoita ja käytäntöjä. Alkoholistit ryhtyivät toteuttamaan uutta totuuskäsitystä niistä johdettujen käsitteiden ja käytäntöjen avulla. Näihin käytäntöihin kuului mm. idea jatkuvasta sanomansaatosta, joka oivallettiin keskeiseksi raittiina säilymisen tekniikaksi. Tämä johti uuden vakuuttelutyylin keksimiseen, jossa keskeistä oli vetoaminen uuteen tietoon alkoholismisairaudesta. Kun vakuuttelutyyli osoitti voimansa käytännössä, pidetään sitä nykyään AA:n virallisena syntyhetkenä. AA:n eetos painettiin Isoon Kirjaan, josta laadittiin koherentti kokonaisuus muokkaamalla uusien jäsenten kertomuksia sen uskomusjärjestelmän mukaiseksi. Uusi tieto alkoholismin ja alkoholistien laadusta, sekä AA-ryhmissä käydyt kamppailut vaikuttivat keskeisesti AA:n perinteiden ilmaantumiseen.

Avainsanat: AA, genealogia, hallinnan analytiikka, eetos, problematisointi

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	1
2. TUTKIMUKSEN TAUSTA.....	9
2.1 Näkökulmia alkoholiongelman hallintaan Suomessa	9
2.2 Alkoholismista toipumista koskeva tutkimus.....	9
2.3 Hallinnan analyttinen päihdetutkimus Suomessa.....	11
3. AA:N EETOS JA TOIMINTAPERIAATTEET.....	13
3.1 AA:n syntyhistoria.....	13
3.2 AA:n 12 askelta raittiuteen – myyttejä ja kaanoneita	14
3.3 Järjestäytymisen periaatteet AA:ssa.....	18
3.4 Näkökulmia AA:han.....	19
4. FOUCAULTLAINEN GENEALOGIA.....	23
4.1 Hallinnan analytiikka.....	24
4.2 AA:n eetoksen tutkiminen.....	27
4.3 Ilmaantuminen (Entstehung) tapahtumana.....	28
4.4 Vallan suhde erilaisiin voimiin ja tietoon	29
4.5 Keksinnöt (dynaaminen nominalismi) ja hallinnan vakiintuminen.....	32
5. AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄ.....	34
5.1 Aineisto.....	34
5.2 Teorialähtöinen sisällönanalyysi.....	37
5.3 Analyysin toteutus.....	38
6. AA:N EETOKSEN ILMAANTUMINEN.....	40
6.1 Alkoholiongelman hallinnan historia.....	40
6.2 Uuden ihmistyyppin julistus.....	45
6.3 Kasvokkainen vuorovaikutus – toinen alkoholisti.....	51
6.4 Hengellinen kokemus – normalisoiva voima.....	56
6.5 Yhteenvedo luvun tuloksista.....	60

7. AA:N EETOS MUOVAUTUU JA JÄHMETTYY.....	63
7.1 Oxford-ryhmät.....	63
7.2 Uusi vakuuttelutyyli – auktoriteetin menetelmä	67
7.3 Uusi hoitomuoto – sanomansaatto	72
7.4 Ero Oxford-ryhmistä	76
7.5 Eetoksen jähmettyminen – Iso Kirja & toipumisohjelma.....	78
7.6 Yhteenveto luvun tuloksista.....	83
8. AA:N EETOS VAKIINTUU HALLINNAKSI.....	86
8.1 Perinteiden etiikka	87
8.2 Eettinen pakko	90
8.3 Vallanpitäjät AA:ssa.....	93
8.4 Yhteenveto luvun tuloksista.....	95
9. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	97
9.1 Faktuaalinen vitalismi	97
9.2 Käsittämätön absoluutti.....	100
9.3 Eettinen työ.....	102
9.4 Sielun kirurgia.....	105
9.5 Symbolinen toteemi.....	107
9.6 Välineet tuhon estämiseksi.....	109
9.7 Johtopäätösten yhteenveto.....	111
10. YHTEENVETO JA POHDINTAA.....	112
11. KIRJALLISUUSLUETTELO.....	119
12. LIITE: AA:n toipumisohjelma – 12 askelta & 12 perinnettä.....	125

LUETTELO TAULUKOISTA

Taulukko 1. Perustiedot tutkielman aineistosta.....	34
Taulukko 2. Yhteenveto luvun 5 tuloksista.....	61
Taulukko 3. Yhteenveto luvun 6 tuloksista.....	85
Taulukko 4. Yhteenveto luvun 7 tuloksista.....	96

1. JOHDANTO

”Miksi kivenkovaan vaadimme, että jokaisen aa-laisen on vajottava pohjaan, siis sille tasolle, jota alemmaksi ei halua mennä? Vastauksena on, että vain harvat ihmiset yrittävät vilpittömin mielin noudattaa AA:n ohjelmaa, elleivät ensiksi ole vajonneet pohjaan. AA:n yhdentoista muun askeleen noudattaminen näet merkitsee sellaisen ajattelutavan ja käyttäytymisen omaksumista, ettei juuri kukaan alkoholisti, joka vielä juo, voi siitä uneksiakaan. Kuka haluaa olla ehdottoman rehellinen ja suvaitsevainen? Kuka haluaa tunnustaa vikansa jollekulle toiselle ja hyvittää tekemänsä vahingon? Kuka välittää hituistakaan Korkeammasta Voimasta, puhumattakaan rukouksesta ja mietiskelystä? Kuka haluaa uhrata aikaa ja tarmoansa saattaakseen AA:n sanoman kärsivälle lähimmäiselleen? Ei yksikään alkoholisti äärimmäisessä itsekeskeisyydessään välitä tuollaisesta mahdollisuudesta – ellei hänen ole tehtävä näin pysyäksensä itse hengissä.” (Kaksitoista askelta ja kaksitoista perinnettä 2000, 26.)

Lainaus on AA:n perusoppikirjan ensimmäistä askelta käsittelevän tekstin lopusta. Se ilmentää osuvasti AA:n piirissä vallitsevaa *eetosta*. Juova alkoholisti kärsii äärimmäisestä itsekeskeisyydestä. Vain kertakaikkinen pohjakosketus takaa vilpittömyyden noudattaa ohjelmaa. Ohjelman noudattaminen on välttämätöntä, mikäli alkoholisti haluaa säilyä hengissä. Alkoholistin välttämätön *transformaatio*, eli henkinen muutos, voidaan saavuttaa vain noudattamalla yhtätoista muuta askelta. Askeleet koostuvat tarkoista eettisistä ohjenuorista kuten rehellisyydestä ja suvaitsevuudesta. Lisäksi ne sisältävät tarkkoja tekniikoita, joilla alkoholisti voi nujertaa äärimmäisen itsekeskeisyyden itsessään, kuten rukous, mietiskely ja sanoman saattaminen vielä kärsivälle lähimmäiselle. Näiden itseen kohdistuvien tekniikoiden tavoitteena ja päämääränä on omaksua kokonaan uudenlainen ajattelu- ja käyttäytymistapa, josta vielä juova alkoholisti ei voi uneksiakaan. Mutta kuinka tämänlaatuinen AA:ssa vallitseva totuuden kenttä ja sen ilmaisemat olemassaolon ehdot *ilmaantuivat*, ja mahdollistivat yksilöiden kokea itsensä tietyllä tapaa? Miksi todellisuus vaati tulla tällä tavoin ymmärretyksi, ja miksi juuri nämä tekniikat vakiintuivat AA:ssa vallitsevaan eetokseen? Tämä pro gradu-tutkielma motivoituu tämänlaatuisten kysymyksen asettelujen perustalta. Seuraavassa AA:n virallinen määritelmä:

”AA on miesten ja naisten toveriseura, jossa he jakavat keskenään kokemuksensa, voimansa ja toivonsa voidakseen ratkaista yhteiset ongelmansa sekä auttaakseen toisia tervehtymään alkoholismista. Ainoa jäseneksi pääsyn vaatimus on halu lopettaa juominen.” (Suomen AA.)

Nimettömät alkoholistit (engl. Alcoholics Anonymous) on kansainvälinen alkoholistien yhteisö, jonka jäsenten päämääränä on pysyä raittiina ja auttaa toisia alkoholisteja saavuttamaan raittius. AA

on Amerikasta lähtöisin oleva liike, jonka avulla miljoonat alkoholistit ovat saavuttaneet raittiuden. AA:n perustivat Yhdysvalloissa vuonna 1935 William Griffith Wilson, joka yleisemmin tunnetaan nimellä ”Bill W”, ja Robert Holbrook Smith, joka tunnetaan paremmin ”Tohtori Bobina”. Suomeen AA rantautui vuonna 1948. Se toimii nykyisin noin 180 eri maassa ja yhteisöllä on noin 2,3 miljoonaa jäsentä. Suomessa AA-ryhmiä on noin 700 ympäri maata. AA:ssa alkoholismi mielletään sairaudeksi, josta toipuminen ilman ulkoapäin tulevaa interventiota on useimmissa tapauksissa mahdotonta. (Suomen AA.) AA:n keskeisyydestä kertoo myös se, että Klaus Mäkelän ym. (1996, 94) mukaan mielikuvissa AA:sta on tullut ensisijainen ratkaisu alkoholiongelmiin. AA:n luoma 12 askeleen toipumisohjelma on laajalti tunnettu, ja se on levinnyt monenlaisten muidenkin addiktioiden hoitamiseen. Sen ovat omaksuneet esimerkiksi NA (Nimettömät Narkomaanit), GA (Peliriippuvaiset) ja OA (syömishäiriöiset). Klaus Mäkelä kirjoittaa vuonna 1992 ilmestyneessä artikkelissaan: ”12 askelta on alettu nähdä amerikkalaisten tärkeimpänä saavutuksena hengellisyyden historiassa” (Mäkelä 1992, 159). AA:n kehittämä toipumisohjelma on siis laajalti levinnyt ja yleisesti hyväksytty.

”Pelkästään silmäilemällä amerikkalaisia lehtiä huomaa, että AA:n ajatukset ovat siirtyneet laidalta vallitsevan kulttuurin keskelle. San Franciscolaisen The Anonymous Placen omistaja sanoo (San Francisco Examiner 16.12.1990): ’Mielestäni kyse on vallankumouksesta – sotien lopettamisesta, vihasta eroon pääsemisestä ja siitä, että ihmiset huomaavat kaipaavansa omanarvontunnetta eivätkä valtaa. Tiesittekö muuten, että Hitleriä lyötiin ja pahoinpideltiin lapsena? Uskon vilpittömästi, että jos jokainen ottaisi 12 askelta, se muuttaisi maailman’.

(Mäkelä 1992, 159.)

Ehkä toinen maailmansota olisi voitu välttää 12 askeleen avulla? Ironista on se, että 12 askelta syntyivät juuri niihin aikoihin, vuosina 1934–1939. Edellinen sitaatti kuvastaa osuvasti kuinka 12 askeleeseen suhtaudutaan usein aivan kuin ne olisivat todellisuuden itsenäisiä olioita, eräänlaisia työkaluja, joita käyttämällä yksilö voi kokea syvän muutoksen itsessään. Suhdetta 12 askeleeseen AA:n piirissä kuvaa osuvasti *reifikaatio* (esineellistäminen). Mutta kuinka nämä askeleet ovat alun perin ilmaantuneet otettaviksi todellisuuden itsenäisiksi olioiksi? Kuka ne on luonut alun perin, kuka on keksinyt nämä askeleet otettaviksi? Vai voisiko olla niin, että askeleet ovat seurausta tiedon ja vallan suhteissa tapahtuneista objektivoinneista AA:n eetoksen muovautumisen näyttämöllä – eräänlainen ”metafyysinen kyttyrä” (vrt. Foucault 1998a, 69).

Kandidaatintutkielmani käsitteli AA:laisten käyttämiä *minätekniikoita*. Minätekniikat ovat osa Michel Foucault’n (1926–1984) ajattelusta vaikutteita saanutta *hallinnan analytiikkaa*, jossa tarkastelun kohteena on vallan toiminta yhteiskunnassa. Kandidaatintutkielmassani tarkastelin sitä,

millä tavoin toipuvat alkoholistit koulivat itseään minätekniikoiden avulla ja asettuvat näin osaksi AA-yhteisössä vaikuttavaa valtaa. Tutkielman tulokset olivat pääpiirteissään varsin selkeät. Tulosten mukaan AA:ssa käyvät ihmiset ovat omaksuneet käsityksen, jonka mukaan he ovat parantumattomasti sairaita. Sairauden nimi on alkoholismi. Alkoholismisairaudesta ei voi parantua, mutta toipuminen on mahdollista AA:n avulla. Alkoholismista voi toipua ainoastaan korkeamman voiman johdattamana ja noudattamalla AA:n askelia eli toipumisohjelmaa. Lisäksi kandidaatintutkielman tulokset paljastivat pieniyhteisön yhteiskunnassamme, joka ilmentää varsin puhtaasti nyky-yhteiskunnan normalisoivan hallinnan muotoa. Kyseessä on *moderni hallintamentaliteetti* (Rose 1996), joka merkitsee sitä, että AA:ssa käyvät yksilöt rakentuvat itselleen tietynlaisiksi *eettisiksi subjekteiksi*. Tässä tutkielmassa jatkan AA:n tutkimista nojautumalla Foucault'n traditiosta kumpuavaan hallinnan analytiikkaan ja *genealogiseen* tutkimusotteeseen.

Käytännössä AA:han liittyminen merkitsee siis itsensä tunnustamista alkoholistiksi eli alkoholisti-identiteetin muodostamista. Kirjaimellisesti ottaen AA:n ideologiassa se merkitsee tunnustautumista parantumattomasti sairaaksi. Kyseessä on AA:n mukaan sielullinen pakkomielle ja ruumiin allergia. Tällaisen laadun omaava henkilö ei voi koskaan missään olosuhteissa käyttää alkoholia hallitusti. (Rusanen 2015.) Tämä on yksi esimerkki siitä, millä tavoin AA konstituoitui, eli rakentaa ja luo siellä käyvien ihmisten itsesuhdetta. Toisin sanoen se määrittää yksilöiden kokemusta itsestään. Tästä näkökulmasta AA:ta voidaan tarkastella eräänlaisena normalisoivan hallinnan muotona, jossa yksilöt objektivoituvat vallan kohteiksi. Kuinka AA:ssa on päädytty tällaiseen eetokseen alkoholismista ja siitä toipumisesta? Millaisten historiallisten ehtojen myötä AA:ssa vaikuttava valta vakiintui tämänlaatuiseksi *hallinnaksi*? Millaisten voimien, sekä tiedon ja vallan suhteiden myötä tällaiset tulkinnat ja käytännöt ovat ilmaantuneet AA:n eetokseen? Entä millä tavoin AA toi murtuman aiempiin alkoholismia koskeviin käsityksiin ja millä tapaa se oli uusi? Nämä kysymykset määrittävät tämän tutkielman keskeistä tutkimusongelmaa. Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää, millaiset tapahtumat johtivat AA:ssa vallitsevaan eetokseen. Lisäksi pyrkimyksenä on selvittää, millaisen murroksen AA toi aiempiin alkoholiongelman hallinnan teknologioihin. Hallinnan analytiikassa teknologioilla viitataan erilaisiin elämän hallitsemisohjelmiin ja -tekniikoihin, joilla on pyrkimys vaikuttaa ihmisiin ja heidän elämäänsä (ks. Helén 2016, 52).

Suomessa AA:ta on tutkittu esimerkiksi seuraavista näkökulmista: (1) Onko AA lahko vai yhdistys?, (2) AA keskinäisen avun liikkeenä, (3) AA:laisten elämäkerrat etnometodina ja identiteetin rakentuminen AA-ryhmissä, sekä (4) AA-toiminnan kehitys ja kasvu Lahdessa (ks. Arminen 1994; Klem 2002; Mäkelä ym. 1996; Nieminen 2014). Lisäksi Kari Latvanen on julkaissut artikkelin nimeltä ”Alkoholismi sairautena AA:n Ison Kirjan maailmassa” (2010). Suomessa tehty AA:ta

koskeva tutkimus ei siis ole perehtynyt kriittisesti AA:ssa vallitsevaan eetokseen. Keskeisiä kansainvälisiä AA:ta käsitteleviä tutkimuksia ovat: Ernst Kurtzin *Not God: A History of Alcoholics Anonymous* (1979), Mariana Valverden *Diseases of the will: Alcohol and the dilemmas of freedom* (1998) sekä Charles Bufen *Alcoholics Anonymous: Cult or cure?* (1998).

Kurtzin tutkimus on luonteeltaan perinteistä historiankirjoitusta, joka kuvaa varsin yksityiskohtaisesti AA:n syntyyn vaikuttaneita tapahtumia. Mariana Valverden tutkimus puolestaan nojaa osin foucaultlaiseen lähestymistapaan käsitellen alkoholin ongelmakäytön ja vapaan tahdon välistä ongelmaa. Valverde tekee varsin laajan AA:ta koskevan analyysin, jossa hän esittää tämän tutkielman kannalta kolme tärkeää AA:ta koskevaa faktaa: (1) AA oli nimenomaan se, joka keksi keskinäisen avun, (2) AA oli ensimmäinen, joka sai käännettyä sairauden (alkoholismi) eliniän mittaiseksi *identiteetiksi*, ja (3) AA oli 1900-luvulla virallisen lääketieteen merkittävin haastaja taudinmäärittelyssä. (Valverde 1998, 122.) Valverden tekemät huomiot ovat hyvin merkittäviä ja mielenkiintoisia. Nykyään länsimaissa esimerkiksi lääketieteellä (biovalta) on niin merkittävä rooli ihmistä määrittävänä *hallinnan teknologiana*, että sen määrittelyvaltaa merkittävästi haastaneen innovaation alkuperän tutkiminen on hyvin perusteltua. Mutta Valverde ei tee tarkkaa analyysia siitä, kuinka tällainen sosiaalinen innovaatio kehkeytyi ja tuli mahdolliseksi.

Bufe on tutkinut kriittisesti AA:ta. Bufen tutkimus nostaa esiin monia kyseenalaisia piirteitä koskien AA:ta. Bufen mukaan AA on lahkomainen dogmaattinen yhteisö, joka ei salli jäsenistölle esimerkiksi vapaata ajattelua, vaan saattaa nähdä senkin oireena syvemmällä piilevästä alkoholismisairaudesta. Bufen mukaan AA on ennen kaikkea *anti-intellektuaalinen* yhteisö. Tämä piirre selittää keskeisesti esimerkiksi AA:n laajenemista ja säilymistä. AA:n piirissä erilaiset vaihtoehtoiset tulkinnat, jotka eivät tue sen uskomusjärjestelmää torjutaan arvottomana *järkeilynä*. (Bufe 1998, 30.) AA on siis *kiistanlainen ilmiö*. Sen uskomukset eivät nauti tieteellistä statusta, vaan ne oikeutetaan vetoamalla jäsenten omiin kokemuksiin (ks. Valverde 1998, 127). Tärkeä huomio on, että AA:ssa vallitseva sairauskäsitys poikkeaa Suomessa käytössä olevasta virallisesta ICD-10 tautiluokitusjärjestelmän määritelmästä koskien alkoholismia (Tautiluokitus ICD-10 2011, 242.) AA on siis kaikessa moninaisuudessaan hyvin mielenkiintoinen tutkimuskohde.

Genealogisen lähestymistavan lähtökohtana on jokin kiistanalaisuus, epäkohta tai nykyisyyden ongelma. Genealoginen lähestymistapa pyrkii problematisoimaan kiistanalaisen ilmiön taustalla olevaa ongelmanasettelua tai problematisoinnin tapaa. Pyrkimyksenä on osoittaa ongelmointien kontingenssi sekä avaamaan toisin olemisen, tekemisen ja ajattelemisen mahdollisuuksia. Näin mahdollistuu vapauden määrittelemätön työ. (Foucault 1997a, 117–119; 1997b, 315–316; Selin 2011,

20.) Suomessa ja kansainvälisesti AA:n eetoksen alkuperää ei ole tutkittu foucaultlaisen genealogian näkökulmasta, jonka kautta huomio kiinnittyisi niiden voimien analyysiin, joiden myötä AA on ilmaantunut ja muodostunut vaikuttavaksi sosiaalisesti ilmiöksi. Aiemman AA:ta koskevan tutkimustiedon puutteiden myötä on siis perusteltua perehtyä tarkasti siihen strategiseen historialliseen sommitelmaan ja asetelmaan, joka mahdollisti näin merkittävän ilmiön *ilmaantumisen* ja vaikuttavaksi tulemisen. Tutkielmani tarjoaa siis uuden näkökulman niin kotimaiseen kuin kansainväliseenkin AA:ta koskevaan tutkimukseen. Pyrin AA:n eetoksen alkuperää tutkimalla tuomaan AA:ta koskevaan keskusteluun uudenlaisia näkökulmia. Haluan avata AA:ta koskien toisinajattelun ja -elämisen mahdollisuuksia. Entä kuinka AA:ssa vallitsevaa eetosta on mahdollista tutkia ja problematisoida? Foucault on määritellyt *hallinnan analytiikan* piiriin lukeutuvaa genealogista tutkimusmetodia teoksessaan *Seksuaalisuuden historia* (1998b) seuraavasti:

” (...) ajattelun historian tehtävä on määritellä ne ehdot, joiden avulla ihminen ”problematisoi” sen, mitä hän tekee, ja maailman jossa hän elää (...). Oleellista on analysoida ongelmanasetteluja, joiden kautta olemisen vaatii tulla ajatelluksi ja niitä muodostavia käytäntöjä ja näiden muunnelmia. (Foucault 1998b, 122–123.)

Asetan AA:ssa vallitsevan eetoksen foucaultlaisesta ajattelusta ponnistavan genealogisen analyysin kohteeksi. Siinä ihmistä tarkastellaan historiallisesti *vallan* muovaamana hahmona tiettyjen tapahtumien, katkoksen, yllätyksien, käänteiden ja siirtymien kautta. Nykyisyyttä lähestytään sen kautta, millaisista *heterogeenisista* aineksista se on historiallisesti rakentunut. Yleistäen ilmaistuna foucaultlaisen genealogian tarkastelukohteeksi kiteytyy siihen, kuinka olemme konstituoituneet oman tietomme subjekteiksi – eli millä tavoin valta objektivoi meitä yksilöinä. Selvitän genealogisella otteella AA:han vakiintuneen tiedon, totuuksien, ymmärryksen ja käytäntöjen eli AA:ssa vaikuttavan eetoksen alkuperää.

”Historia opettaa myös nauramaan alkuperän juhlallisuudelle. Ylhäinen alkuperä, se on vain ’metafyysinen kyttyrä, joka syntyy käsityksestä että kaikkien asioiden alusta löytyy se mikä on niissä on arvokkainta ja olennaisinta’: halutaan uskoa, että asioiden täydellisyys on niiden alussa; ja että ne syntyvät häikäisevinä luojansa käsistä tai ensimmäisen aamun varjottomassa kirkkaudessa.” (Foucault 1998a, 69.)

Näillä sanoilla kirjoittaa Foucault hänen ensimmäisessä genealogiaa käsittelevässä esseekokoelmassaan *Foucault/Nietzsche* (1998a). Lainaus tuo hyvin esiin sen, kuinka käsitykseen asioiden alkuperästä usein suhtaudutaan: alkuperä on ylhäinen, asian täydellisyys on sen alussa. Ja siellä missä on asian alku sijaitsee myös sen täydellisyys. AA ei ole tästä poikkeus. Tästä yhtenä

näyttönä voi pitää aineistooni kuuluvaa kahta AA:n perustajajäsentä koskevaa elämänkertaa. Elämäkerrat ovat jo itsessään osoitus siitä, että AA:n syntyhistoriaan suhtaudutaan liikkeen piirissä ylhäisen juhlallisesti. Olisi vaikea uskoa päinvastaista tulkintaa, jonka mukaan alkuperä olisi varsin vähänpätöinen asia, ja elämäkerrat olisi julkaistu liikkeen piirissä vaikuttaneista tavallisista jäsenistä ilman pyrkimystä alkuperän *kanonisointiin*. Elämäkertojen olemassaolo kertoo siis itsessään jotain olennaista AA:n suhteesta sen syntyhistoriaan. Elämäkerrat kanonisoivat AA:n perustajajäseniä ja ylipäänsä sen syntyhistorian tuotteina syntyneitä ylihistoriallisia vakioita, kuten käsitystä alkoholismista ja alkoholistista muuttumattomana kaikissa yksilöissä samanlaatuiseina ilmenevänä ylihistoriallisena vakiona, jonka AA on vihdoinkin löytänyt. Alussa ollut Foucault-sitaatti kuvastaa siis genealogian henkeä tutkimusotteena, joka on luonteeltaan kriittistä historian tutkimusta. Ja kuten sen muotoilu osoittaa, genealogia suhtautuu epäillen asioiden alkuperään. Siinä AA:n historia ei palaudu lähtökohtaisesti tietäviin subjekteihin ja ylihistoriallisiin vakioihin.

Genealoginen tarkastelu merkitsee nykyisen AA:ssa vallitsevan eetoksen problematisointia. Kysymys on nykyisyyden historian tutkimuksesta. Ilpo Helén kirjoittaa väitöskirjassaan *Äidin elämän politiikka* (1997), että katse menneisyyteen avaa mahdollisuuden nykyajan itsestäänselvyyksien ja arvomuodostelmien, sekä valta-asetelmien tarkasteluun ja arviointiin – kritiikin mahdollisuuden (Helén 1997, 355). Genealoginen problematisointi edellyttää, että menneisyyttä tulkitaan tarkasti nojautumatta ylihistoriallisiin vakioihin. Mikko Jauho puolestaan luonnehtii genealogiaa teoksessa *Kansanterveysongelman synty* (2007) seuraavasti:

”Genealogia tutkii ilmiön tai ongelman kehkeytymistä, polveutumista ja vaikuttavaksi tulemistä. Tämä suuntaa katseen historiaan. Menneisyydestä etsitään käännekohtia ja murroksia, jolloin tutkimuksen kohteena oleva ilmiö *ilmaantuu* ja joiden kautta se muotoutuu nykyisenkaltaiseksi.” (Jauho 2007, 23.)

Genealogiassa tarkastellaan siis myös ilmiön polveutumishistoriaa, jossa tarkalleen ottaen on kysymys kaikkien erilaisten ilmiöön vaikuttaneiden kiistojen ja kamppailujen vaikutuksen seuraamisesta ilmiön ilmaantumisesta aina nykypäivään asti. Tässä tutkielmassa en kartoita AA:n polveutumishistoriaa sen synnystä tähän päivään asti, koska arvioni mukaan se olisi aivan liian laaja tutkimuskohde gradunlaajuiseen opinnäytetyöhön, ja se tarvitsisi huomattavan laajan tutkimusaineiston. Rajaan tutkielman koskemaan erityisesti AA:n eetoksen muovautumiseen vaikuttaneita keskeisiä käännteitä ja tapahtumia valitsemassani tutkimusaineistossa ennen toipumisohjelman vakiintumista. Teoksessa *Elämän politiikat* (2016) Ilpo Helén on luonnehtinut genealogin tutkimuskohdetta osuvasti:

”Genealogi tuo esiin oman aikansa erityispiirteenä pitämänsä asian tai asetelman sekä sen historiallisen kontingenssin. Hän pyrkii paikallistamaan ongelmointien, keksintöjen ja strategioiden ilmaantumisen, siis tapahtumat, joista vallitseva käytäntöjen ja diskurssien koostuma kumpuaa.” (Helén 2016, 24.)

Pyrin paikallistamaan AA:n ilmaantumiseen johtaneet tapahtumat sekä analysoimaan voimia, jotka johtivat AA:ssa vallitsevaan käytäntöjen ja diskurssien koostumaan eli tiettyyn eetokseen. Lähestyn tapahtumia ja erilaisia voimia analysoimalla tiedon ja vallan suhteita, jotka yhdistyvät erilaisiksi diskursseiksi. Ilmaantuneet diskurssit puolestaan vaikuttavat käytäntöihin ja käytännöt puolestaan muovaavat edelleen diskursseja. Tässä yhteydessä voimilla viitataan erilaisiin inhimillisiin kykyihin, ja valta puolestaan merkitsee pyrkimystä hallita näitä voimia. (Ks. Alhanen 2007, 119.) Helén täsmentää, että genealogisesti subjektien toiminta hahmottuu kyvyn, mahdollisuuden ja kamppailun käsitteiden avulla. Tästä näkökulmasta diskurssi on käytäntöä ja toimintaa, sen oleellisin ulottuvuus on pyrkimys vaikuttaa elämänmahdollisuuksiin ja -tapoihin, eli valta-asetelmiin ja eetokseen. (Helén 1997, 358.) Ilmaantuminen on seurausta voimista, jotka realisoituvat käytäntöjen ja toiminnan kautta. Huomioini kohdistuu siis niihin voimiin, käytäntöihin ja toimintaan, joiden myötä AA:han ilmaantuu alkoholismia ja alkoholismista toipumista koskevaa tietoa, totuuksia ja ymmärrystä.

”Genealogian on oltava niiden historiaa: moraalien, ideoiden, metafyyssisten käsitteiden, vapauden tai askeettisen elämän käsitteiden historiaa – sikäli kun ne ymmärretään erilaisten tulkintojen ilmaantumisina” (Foucault 1998a, 84–85).

Pyrkimyksenä on siis analysoida, millaisten tapahtumien myötä AA:han on ilmaantunut tietynlaatuinen metafyyssinen käsitteistö eli tietty diskurssi, joka objektivoi yksilöitä. Kyse on sen analysoimisesta, kuinka diskurssi vaikuttaa tapoihin, valta-asetelmiin ja eetokseen. Ja toisinpäin: Kuinka tavat, valta-asetelmat ja eetos, eli erilaiset voimat vaikuttavat diskurssiin. Tällaisten tulkintojen ilmaantumisen seurauksena syntyy keksintöjä, jotka voivat olla esimerkiksi *uudenlaisen ihmistyypin* ja *inhimillisen olemisen määrittelyjä, ajatusmalleja, havaintotapoja* tai *vakuuttelutyylejä*. Genealogisessa analyysissä on olennaista analysoida aineistosta tällaiset keksinnöt, ja tarkastella minkälaisiin kiistoihin, ristiriitoihin ja ongelmiin keksinnöt kiinnittyvät sekä millaisissa yhteyksissä ne syntyvät ja vaikuttavat. Eli keksinnöt ovat suorassa suhteessa ilmaantumiseen ja sen taustalla vaikuttaviin voimiin. (Helén 1997, 356.) Keksintöjen tarkastelussa kysymys on siis pelkistäen siitä, millaisia uudenlaisia tapoja ja keinoja vaikuttaa inhimilliseen olemiseen ja elämäntäytäntöihin tekstit esittävät.

Aineistoksi olen valinnut viisi AA:n julkaisemaa keskeistä teosta, jotka lukeutuvat niin kutsuttuun AA:n sisäiseen kirjallisuuteen. Sisäisellä kirjallisuudella tarkoitetaan AA:n keskuspalvelutoimiston hyväksymää kirjallisuutta. Tarkalleen ottaen analyysini kohteena on AA:n itse julkaiseman kirjallisuuden esittämä ja maalaama kuva sen syntyhistoriasta, alkuperästä, sekä tapahtumista, joiden myötä AA:han on vakiintunut tietynlainen eetos. Tutkimuskohteen rajaan koskemaan erityisesti niitä olosuhteita, inhimillisen olemisen reunaehtoja, toimintoja ja käytäntöjä eli niitä voimia ja strategioita, joiden myötä AA:han on ilmaantunut ja vakiintunut: (1) Käsitys alkoholismista tietynlaatuiseuna sairautena, (2) 12 askelta eli alkoholismisairaudesta toipumista ohjaavat periaatteet, jotka ovat dokumentoitu syvällisemmin AA:n kirjallisuuteen ja (3) AA-ryhmien järjestäytymisen periaatteet 12 perinnettä, jotka ohjaavat AA-ryhmien ryhmätason käytäntöjä ja periaatteita yhä edelleen. Täsmennän ja kiteytän tutkimuskohteeni seuraaviin tutkielmaa ohjaaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Millaisten tapahtumien myötä AA:n eetos ilmaantuu AA:n teksteissä, ja millaisia ovat tekstien sisältämät keksinnöt?
2. Millaisen totuuden kentän nämä muodostavat?
3. Millä tapaa AA toi murroksen suhteessa aiempiin käsityksiin koskien alkoholiongelmaa ja siitä toipumista?

Tutkielman rakenne etenee niin, että aluksi perehdyn ja paikannan tutkielman sijoittumisen suhteessa aiempaan päihdetutkimukseen, ja AA:sta tehtyyn tutkimukseen sekä foucault'laiseen traditioon nojaavaan päihde- ja toipumistutkimukseen. Tutkielman paikantamisen jälkeen esittelen valitsemani teorian eli foucault'laisen hallinnan analytiikan piiriin lukeutuvan genealogian ja määrittelen käyttämäni käsitteet. Genealogian esittelyn ja taustoituksen jälkeen esittelen käyttämäni tutkimusaineiston ja tutkimusmetodini eli teorialähtöisen sisällönanalyysin. Näiden jälkeen tulee kolme analyysilukua, joissa analysoin kriittisesti AA:n syntyyn vaikuttaneet tapahtumat. Jokaisen luvun päättää yhteenvedot lukujen tuloksista. Analyysilukujen jälkeen on vuorossa johtopäätökset, joissa osoitan millaisen totuuden kentän ilmaantunut eetos muodostaa sekä sen vaikutusyhteyden tämän päivän AA:han. Johtopäätöksissä tulkitsen tämän tutkielman valossa aiempaa AA:sta tehtyä tutkimusta. Viimeisessä yhteenveto-luvussa summaan vielä lyhyesti keskeiset tulokset sekä pohdin niitä ja niiden suhdetta aiempaan AA:ta koskevaan tutkimukseen.

2. TUTKIMUKSEN TAUSTA

2.1 Näkökulmia alkoholiongelman hallintaan Suomessa

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisema raportti *Alkoholi Suomessa - Kulutus, haitat ja politiikkatoimet* (2013) kuvastaa osuvasti keskeisiä alkoholin ja sen kulutuksen tutkimiseen liittyviä tyypillisiä kysymyksenasetteluja. Kansantalouden ja valtion näkökulmasta on tärkeää tietää alkoholin kulutuksen määrä ja sen haitat, joiden perusteella voidaan tehdä tarvittavat sosiaalipoliittiset toimet, mikäli tilanne on epäsuotuisa. Raportti ilmentää kulutuksen tarkaa seuranta Suomessa. Foucault'iin nojaten huolen kohteena on siis historian saatossa ilmaantunut entiteetti *väestö*. Työvoimasta ja ennen kaikkea sen työkyvystä on syytä huolehtia. Raportin tilasto osoittaa, että Suomi on ohittanut alkoholin kulutuksessa vuonna 2005 Tanskan ja on nyt Pohjoismaiden kärjessä. (THL 2013, 11.) Eli Suomessa kulutetaan alkoholia verrattain paljon, mikä on ollut pitkään kansanterveyden haasteena. Lisäksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on julkaissut vuonna 2010 teoksen *Suomi juo Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008*. Sen mukaan Suomessa kulutetaan nykyisin vuodessa runsaat kymmenen litraa puhdasta alkoholia asukasta kohden. Kirja kuitenkin täsmentää, että suurkulutus ja ongelmakäyttö kasaantuu pienelle ryhmälle. Oleellinen muutos, jonka Christoffer Tigerstedt ja Esa Österberg (2007) ovat todenneet, on: ”Alkoholihaitat ovat säilyneet suomalaisina ja muuttuneet ranskalaisiksi”. Olemme siis saaneet suomalaistyyppisten, rajuun kertajuomiseen liittyvien haittojen rinnalle myös ranskalaistyyppiset, suureen vuosikulutukseen liittyvät haitat.

Näyttää siltä, että alkoholin käyttöä ja alkoholismia koskevaa tutkimusta ja niiden kysymyksenasetteluja on leimannut menneinä vuosikymmeninä laajemminkin huoli väestöstä ja sen alkoholin kulutuksesta. Myös muu alkoholia ja päihteiden käyttöä koskeva tutkimus Suomessa on keskittynyt päihteiden ja alkoholin käytön määrään, sekä erityisesti juomatapoihin. Alkoholitutkimussäätiön sivuilla oleva arkisto paljastaa hyvin sen hallitsevan näkökulman, josta alkoholin käyttöä ja alkoholiongelmaa on tutkittu (ks. esim. Sariola 1956; Bruun & Hauge 1963; Nyberg 1967, 1969; Ahlström-Laakso 1975; Simpura 1985, 1987; Alanko 1997).

2.2 Alkoholismista toipumista koskeva tutkimus

Alkoholismista toipumista koskevaa tutkimusta Alkoholitutkimussäätiön arkistosta ei löydy lainkaan. Katja Kuusisto kirjoittaakin vuonna 2004 julkaistussa *Yhteiskuntapolitiikka*-lehden artikkelissa ”Spontaani toipuminen alkoholiongelmaasta”, että alkoholiongelmaasta toipumista on tutkittu meillä hämmästyttävän vähän. Kuusisto tähdentää, että kansanterveyden näkökulmasta on tärkeää tutkia

niitä reittejä, joilla toivutaan alkoholismista. Kuusiston mukaan vähintään yhtä tärkeää on hahmottaa päihdeongelmaan ja siitä toipumiseen liittyviä yksilöllisiä ongelmarakenteita. Päihdeongelmaa on tutkittu enemmän ongelmakäyttäjien kuin toipuvien näkökulmasta. (Kuusisto 2004, 619.) Kuusiston oma väitöskirja *Kolme reittiä alkoholismista toipumiseen – Tutkimus muutoksesta hoidon ja vertaistuen avulla sekä ilman professionaalista hoitoa* (2012) pyrkii nimensä mukaisesti paikkaamaan hänen havaitsemaa aukkoa päihdetutkimuksessa. Väitöskirjassaan Kuusisto tarkastelee vertailevan aselman avulla toipumisen tavoissa olevia yhtäläisyyksiä ja eroja. Tutkimus tarjoaa tietoa siitä kuinka eri tavoin toipuneet käsitteellistävät toipumisreittiään. Tämä on toteutettu tarkastelemalla tutkittavien kertomuksia alkoholin käytöstä ja toipumisesta. Kuusiston tutkimus on kattava empiirinen analyysi, joka yhdistelee kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia aineistoja. Tutkimuksessa on kolme näkökulmaa: spontaani toipuminen, toipuminen ammattiavun kautta ja toipuminen vertaistuen avulla. Kuusiston tutkimus siis summaa ja nimeää erilaiset reitit alkoholismista toipumiseen. Tutkimuksen yksi keskeinen tulos oli, että ryhmäläisten (AA) kertomuksissa näyttäytyi selkeästi AA:n omaksuma sairauskäsitys eli alkoholismi näyttäytyy heille pysyvämpänä minuuden rakenteena. (Kuusisto 2012, 166.) Lisäksi Kuusiston mukaan vertaistuki näyttäytyy eri ryhmien välillä erottavimpana tekijänä. Tämä ei selity pelkän vertaistuen kautta, vaan vertaistuen piiriin hakeutuneilla on ongelmakäyttö ollut rajumpaa. (Kuusisto 2012, 217.)

Kuusiston mukaan tänä päivänä maailmanlaajuisesti näkyvin vertaistuen toimija on AA. Toiseksi merkittävin vertaistuen tarjoaja Suomessa on A-Kilta. (Kuusisto 2012, 59.) Erityisesti AA:ta koskevassa osiossa Kuusisto keskittyy lähinnä sen pohdintaan kenelle AA sopii ja millaisilla ehdoilla. Eri tutkijat ovat tässä päätyneet jopa vastakkaisiin näkökulmiin. (Kuusisto 2012, 64.) McCradyn ja Delaneyn mukaan oleellinen havainto AA:han liittyen on, että ensimmäinen kosketus AA:han tapahtuu usein jonkin virallisen hoidon kautta (ks. Kuusisto 2012). Tällaista virallista hoitoa Suomessa edustaa esimerkiksi Minnesota-Hoito. Viime vuosina alkoholismista koskevaa toipumistutkimusta onkin julkaistu mm. Minnesota-Hoitoon liittyen. Heikki Oinas-Kukkonen on tehnyt väitöskirjan *Alkoholistin ja hänen läheisensä samanaikainen toipuminen vapauttavana oppimisprosessina Minnesota-Hoidossa* (2013). Väitöskirjassaan Oinas-Kukkonen tarkastelee Minnesota-mallin omaksuman sairauskäsitteen pohjalta alkoholismia ja siihen liittyvän läheisriippuvuuden hoitoa. Hänen tutkimuksensa tavoitteena on tutkia alkoholismin ja läheisriippuvuuden prosessia sen synnystä ja kehittymisestä toipumiseen asti. Tähän prosessiin Oinas-Kukkonen perehtyy etsimällä alkoholistien itsensä ja läheisriippuvaisten itse määrittelemiä toipumiseen vaikuttavia tekijöitä. Näitä prosesseja Oinas-Kukkonen tulkitsee oppimisteoreettisesti ja kuvaa tältä pohjalta uudistavaan oppimiseen perustuvan toipumista selittävän mallin. (Oinas-

Kukkonen 2013.) Oinas-Kukkosen tutkimuksen asetelma tarjoaa suorastaan provokatiivisen esimerkin tiedon ja vallan välisten suhteiden tuottavasta luonteesta. Väitöskirjan tutkimusasetelma on jo lähtökohtaisesti varsin problemaattinen. Kun kyseessä on tarkastelu, jossa tutkitaan Minnesota-Hoidon käyneitä, on käytännössä kyse sen mittaamisesta, millä tavoin Minnesota-Hoidon omaksuma ja käyttämä toipumisideologia asettuu osaksi hoidossa käyneiden potilaiden itsesuhdetta. Voidaan jopa väittää, että kyse on vain sen mittaamisesta, kuinka hyvin hoidossa vallitsevat käytännöt ja diskurssit kykenevät objektivoimaan subjektit vallan kohteiksi. Minnesota-Hoito nojaa keskeisesti AA:n luomaan 12 askeleen toipumisideologiaan. Minnesota-Hoidon nettisivuilla lukee seuraavaa:

”Minnesota-Hoito on 12 askeleen mukainen alkoholistien, lääkeriippuvaisten, sekakäyttäjien ja läheisriippuvaisten hoitokeskus Suomessa. Perushoito vähintään 28 vuorokautta Lapualla terapiapainotteisella täysihoidolla maksaa 6500 €, hinta on pieni siitä mitä saa.” (Minnesota-Hoito 2016.)

Oinas-Kukkosen tutkimuksen keskeinen tulos on, että ratkaiseva tekijä potilaiden muutoksessa on ollut uusi *tieto* alkoholismisairauden luonteesta. Toisin sanoen, kun Minnesota-Hoidossa potilaat on saatu vakuutettua kohtalokkaan alkoholismisairauden luonteesta AA:han nojaavan ideologian mukaisesti, on tie muutokseen auennut. Vapauttavan oppimisprosessin ehtona ja tuloksena on AA:han nojaavan toipumisideologian omaksuminen. Minnesota-Hoito esitetään siis eräänlaisena episteemisenä auktoriteettina Oinas-Kukkosen väitöskirjassa, jota samalla legitimoidaan tieteellisenä menetelmänä. Väitöskirja osoittaa osaltaan hyvin millaisiin yhteyksiin AA:n luoma ideologia on polveutunut. Se ilmentää osuvasti sitä, kuinka tietty historiallinen tapahtuma eli AA:n eetoksen ilmaantuminen konstituoii nyt subjektien itseymmärrystä toisessa kontekstissa – Minnesota-Hoidossa.

2.3 Hallinnan analyttinen päihdetutkimus Suomessa

Hallinnan analytiikan näkökulmasta tehtyä päihdeongelmasta toipumista koskevaa tutkimusta on varsin niukalti. Ainoat hallinnan analytiikan näkökulmaa käyttäneet ovat Jani Selin ja Jani Kaisto. Jani Selinin väitöskirja *Hallinnan näkökulmia huumeriippuvuuden hoitoon Suomessa vuosina 1965-2005* (2011) käsittelee ilmiön määrittymistä hallinnan analytiikan näkökulmasta. Selinin näkökulma ponnistaa siis foucault’laisesta traditiosta, jossa tarkastelun kohteena ovat tietyt käytännöt ja niiden seuraukset. Selin problematisoi erityisesti sosiaaliperustaisen huumehoidon lääkkeellistymistä, kuten korvaushoitojen yleistymistä. Selin täsmentää käyttämäänsä metodologiaa:

”Analyysini teoreettinen ja metodologinen lähtökohta on ollut ajatus siitä, että huumeriippuvuutta ei lähestytä itsestään selvänä kohteena, vaan sitä analysoidaan suhteessa historiallisesti ja korostetusti paikallisesti muuttuviin tieteellisiin ja yhteiskunnallisiin käytäntöihin.” (Selin 2011, 18.)

Tutkimuksessa Selin on tarkastellut huumeriippuvuuden hoitomenetelmiä ja huumeriippuvuutta koskevaa tietämystä vuosina 1965–2005 erilaisissa asetelmissa. Selin lähestyy tutkimuskohdettaan genealogisesti tarkastelemalla sitä, millä tavoin tiedon ja vallan suhteet ovat vaikuttaneet käsitykseen huumeriippuvuuden luonteesta. Selinin tutkimuksen tulokset osoittavat, että tiedon ja vallan väliset suhteet ovat vaihdelleet eri aikakausina. Selinin mukaan samoja valtateknologioita on käytetty erilaisten tietomuotojen yhteydessä. Suomalaiseen päihdehuoltoon kuulunut sosiaalinen kontrolli on ollut läsnä koko tarkastelujakson ajan. 1960-luvulla *kurivaltaan* perustunut päihdehuolto on korvautunut enempi yksilökohtaisia terapiamenetelmiä käyttävillä hoitolaitoksilla. Kyseessä on vallanharjoituksen muoto, joka pyrkii jokaisen yksilön jatkuvaan valvontaan ja jonka pyrkimyksenä on muokata tottelevaisia yksilöitä määrättyjen kurinpito- ja kasvatuskeinojen avulla. (Foucault 1980; Alhanen 2007, 103.) Korvaushoitoon on liittynyt kurivallan menetelmiä. Selinin mukaan korvaushoito ei kuitenkaan ole uusi ilmiö, vaan se on ollut mahdollista jo ennen 1990-lukua Suomessa. Terapeuttisen järkeilyn kannalta korvaushoidot ja psykososiaaliset hoidot edustavat Selinin mukaan samaa jatkumoa. Katkosta puolestaan ilmentää käsitys huumeriippuvuudesta aivosairautena. Tämä käsitys eroaa selvästi psykososiaalisten hoitojen käsityksestä, joiden mukaan riippuvuus on paljon laaja-alaisempi sosiaalisiin ja psyykkisiin tekijöihin liittyvä ilmiö. (Selin 2011, 43.)

Jani Kaisto on tutkinut *Kansalaisuuden tuottamista yhteisöllisissä huumehoidoissa* (2010). Kaisto tutki millaista subjektiviteettia Mikkelin yhteisöhoidossa oleville tuotetaan. Mikkelin yhteisöhoidon perustana toimii AA:n luoma 12 askeleen toipumisohjelma ja sen työskentely. Kaiston mukaan toipuvat päihderiippuvaiset jäävät toipumisen ja normaalin yhteiskunnan väliseen limboon. Tällä Kaisto viittaa tilanteeseen, jossa addikteilla ja alkoholisteilla on parantumaton sairaus, joka rajoittaa heidän elämäänsä. Erityisesti tämä tulee esiin suhteessa päihteisiin, koska 12 askeleen ideologian mukaisesti vain täysraittius voi pelastaa heidät. (Kaisto 2010.)

3. AA:N EETOS JA TOIMINTAPERIAATTEET

Tutkielmassa käyttämälläni AA-lyhenteellä viitataan AA:n muodostamaan järjestelmään, joka koostuu (1) AA:sta liikkeenä ja käytäntönä sekä (2) ideologiana ja eetoksena. Tarvittaessa täsmennän tekstissä mitä kohtaa erityisesti tarkastelen AA:n muodostamasta kokonaisuudesta.

3.1 AA:n syntyhistoria

Yleisesti AA:n synty jäljitetään tohtori Bobin ja Bill Wilsonin kohtaamiseen vuonna 1935. Molemmat kärsivät alkoholiongelmasta, ja Bill koki tuolloin tarpeen puhua jollekin toiselle alkoholistille, ettei hänen tarvitsisi juoda. Joitain viikkoja myöhemmin tohtori Bob otti viimeisen ryöpyänsä kesäkuun 10. päivänä 1935. Tätä hetkeä pidetään AA:n virallisena syntyhetkenä. (Mäkelä ym. 1996, 19.) Bill ja Bob ryhtyivät auttamaan muita alkoholisteja ja tapasivat sairaalassa Bill D:n, josta tuli AA:n kolmas jäsen. Akroniin syntyi vielä samana vuonna maailman ensimmäinen AA-ryhmä. Ensimmäinen kokous pidettiin tohtori Bobin talossa. (Nieminen 2014, 27.)

Kummallakin perustajajäsenellä Bill W:llä ja tohtori Bobilla oli kokemusta Oxford-ryhmäliikkeestä. Janne Kivivuori kirjoittaa teoksessa *Psykokirkko* (1999) ryhmäliikkeen olleen käännöstyötä harjoittava uskonnollinen liike, jonka perusti amerikkalainen luterilainen pastori Frank Buchman vuonna 1921 (Kivivuori 1999, 68). Bill ja Bob tapasivat joitain kuukausia ensikohtaamisensa jälkeen, jolloin he alkoivat kehittää ensimmäistä kertaa AA:n toimintaperiaatteita ja toipumisohjelmaa nojautuen Oxford-ryhmäliikkeen periaatteisiin. Bill ja Bob pyrkivät kehittämään Oxford-ryhmäliikkeen periaatteista sellaisia, että alkoholistit voisivat niiden avulla hallita juomistaan. Uusi ohjelma sisälsi avunantoa, puhumista ja muilla tavoin yhteydenpitoa toisiin juoppoihin sekä hengellistä toimintaa. Käytännössä ohjelman periaatteiden toteuttaminen merkitsi keskeisesti osallistumista Oxford-ryhmän kokouksiin. Tällainen toiminta koettiin välttämättömäksi, mikäli alkoholisti halusi pysyä raittiina. (Mäkelä ym. 1996, 19.)

Toipuvien alkoholistien määrä alkoi kasvaa hiljalleen Akronissa sekä New Yorkissa, jonne Bill oli palannut. Vuoteen 1939 mennessä liikkeen jäsenmäärä saavutti 100 jäsentä. Liikkeen kasvaessa Bill kirjoitti liikkeen toipumisohjelman ja jäsenten kokemuksista kirjan inspiraatioksi ja oppaaksi muille. Kirja julkaistiin vuonna 1939 ja sen nimeksi tuli *Alcoholics Anonymous: The Story of How Many Thousands of Men and Women Have Recovered from Alcoholism*. Kirjan nimi päättyi lopulta myös koko liikkeen nimeksi. Kirjan myötä kasvanut julkisuus johti AA:n nopeaan kasvuun ja leviämiseen. (Mäkelä ym. 1996, 21.)

Yksi merkittävin AA:n historian tutkija on AA:n historiasta väitellyt Ernst Kurtz. Hän on julkaissut laajan AA:n historiaa käsittelevän väitöskirjan *Not-God: A History of Alcoholics Anonymous* (1979). Erkki Nieminen kirjoittaa väitöskirjassaan, että jo kirjan nimikin tuo esiin tekijän syvällisen perehtyneisyyden aiheeseen. Niemisen mukaan nimi viittaa AA:n syntymisen kannalta tärkeään hetkeen, jolloin Carl G. Jung totesi alkoholistipotilaan olevan toivoton tapaus, koska lääketiede ja psykiatria eivät pystyneet häntä auttamaan. Mutta toivoa saattaisi löytyä hengellisen kokemuksen eli ajatusmaailman muutoksen kautta. Jos alkoholisti haluaa raitistua, on hänen luovuttava kaikkivoipaisuuden asenteesta ja hyväksyttävä jokin itseään suurempi voima. (Nieminen 2014, 6.) Tämä näyttää olevan ainakin Ernst Kurtzin tutkimuksen yksi johtopäätös. Se tarkoittaa sitä, että kaikkivoipaisuuteen taipuvainen ego on yhtenä keskeisenä syynä alkoholistin juomiseen. Vain luopumalla tästä ja hyväksymällä itseään suuremman voiman voi alkoholisti pelastua. Tämä on yksi esimerkki AA:n eetokseen ilmaantuneesta käsityksestä ja vakiintuneesta totuudesta. Genealogian teoreettisen linssin läpi tarkasteltuna pelkästään jo Kurtzin väitöskirjan nimeäminen vankistaa AA:han ilmaantunutta eetosta eli tiettyjen valtasuhteiden tuottamia kontingenteja totuuksia. Tässä kohden näyttäytyy traditionaalisen historian kirjoituksen ja genealogisen menetelmän ero. Kun Ernst Kurtzin teos pönkittää AA:han vakiintunutta eetosta, pyrkii genealogia puolestaan perehtymään niihin tiedon ja vallan suhteisiin, jotka mahdollisivat juuri nämä tulkinnat todellisuudesta. Lisäksi Nieminen kirjoittaa, että AA:n syntymiseen ja kehitykseen ovat merkittävästi vaikuttaneet monet ulkopuoliset tahot, kuten William James, C.G. Jung, William D. Silkworth, Oxfordin-ryhmäliike ja useat uskonnon ja lääketieteen edustajat. (Em. 6.) Genealogisesti ilmaisten AA:n syntyyn on vaikuttanut monenlaisia voimia.

3.2 AA:n 12 askelta raittiuteen – myyttejä ja kaanoneita

AA:n virallinen toipumisohjelma on julkaistu ensimmäistä kertaa vuonna 1939 AA:n pääteoksessa *Alcoholics Anonymous: The Story of How Many Thousands of Men and Women Have Recovered from Alcoholism* (Yeung 2007, 17). Suomessa kirja tunnetaan nimellä *Nimettömät Alkoholistit: Kertomus siitä miten sadattuhannet miehet ja naiset ovat toipuneet alkoholismista*. Kirjasta käytetään AA:n piirissä myös ilmausta ”Iso Kirja”, jota käytän jatkossa tässä tutkielmassa viittaamaan edellä mainittuun teokseen.

Yeung kirjoittaa, että Iso Kirja ei juurikaan ole kokenut merkittäviä muutoksia vuosien saatossa, vaan AA:ssa toipuvat alkoholistit pyrkivät noudattamaan edelleen sen ilmaisemia toipumisen periaatteita (em. 51). AA:n Isoa Kirjaa voidaan pitää sen eetoksen keskeisimpänä dokumentoituna ytimenä, jonka

kautta AA:n alkuaikojen kanonisoidut tapahtumat määrittävät nykyäänkin AA:ssa käyvien subjektiviteettia. Kirjan ensimmäisellä puoliskolla määritellään alkoholismisairauden luonne, siihen johtavat syyt ja askeleet toipumiseen. Kirjan jälkimmäinen puolisko keskittyy toipumistarinoihin henkilöistä, jotka ovat kyenneet lopettamaan juomisen AA:n avulla ja kokeneet muutoksen elämässään toipumisohjelman noudattamisen seurauksena.

Iso Kirja osoittaa alkoholismin perustaksi sen, millainen itse alkoholisti on laadultaan ihmisenä. AA:n omaksuman sairauskäsityksen mukaan alkoholismi on yksilön ominaisuus. Näyttää siltä, että Iso Kirja julistaa alkoholismin AA:han päätyneiden ihmisten perimmäiseksi laaduksi. AA:n omaksuma sairauskäsitys näyttää olevan kaksitahoinen. Se koostuu fyysisestä ja mentaalisesta puolesta. Yksi keskeinen piirre tautikäsitystä on ajatus eräänlaisesta fyysisestä allergiasta. Alkoholisti on allerginen alkoholille, hän ei kykene missään tilanteissa ja olosuhteissa käyttämään alkoholia hallitusti. Itse asiassa kyseessä on paheneva tauti, jossa juominen kehittyy aina vain pahemmaksi ellei juomista saada kokonaan katkaistua. Toinen keskeinen tekijä alkoholismisairautta on alkoholistinen mielenlaatu tai alkoholistinen ajattelutapa. Iso Kirja julistaa itsekkyyden ja itsekeskeisyyden alkoholistin ongelmien perussyyksi. Paradoksaalisesti Iso Kirja antaa ymmärtää, että alkoholistien ongelmat ovat heidän itse luomiaan, vaikka kyse on sairaudesta. Ilmeisesti alkoholismia tulee tulkita niin, että kyseessä on itseaiheutettu sairaus. Isossa Kirjassa lukee: ”Ongelmat nousevat itsestämme ja alkoholisti on äärimmäinen esimerkki omille teilleen karanneesta uhmasta!” (Yeung 2007, 51–52). Alkoholismi nähdään siis seurauksena itsekkyydestä ja itsekeskeisyydestä. Uhma on alkoholisteilla näiden piirteiden eräs keskeinen ilmenemismuoto.

Kari Latvanen (2010) tarjoaa varsin mielenkiintoisen ja valaisevan näkökulman sekä tulkinnan AA:ssa vallitsevasta sairauskäsityksestä. Latvanen argumentoi AA:n pääteoksen pohjalta, että alkoholismisairaus tulee ymmärtää AA:n kontekstissa metaforisena ilmauksena. Latvanen kirjoittaa artikkelissaan:

”Sikäli kuin lausuma ’alkoholisti on sairas’ on ongelmallinen kirjaimellisella tasolla, se vaatii tulla tulkituksi metaforana. Lauseen mieli on pelastettava alistamalla sen termit tulkinnan työlle. Niinpä lausuman lukijan tai kuulijan on ryhdyttävä tulkitsemaan, mitä tuo lausuma tarkoittaa Ison Kirjan maailman kontekstissa.” (Latvanen 2010, 54.)

Latvasen artikkeli paljastaa hyvin yksityiskohtaisesti, että AA:n Ison Kirjan maailman kontekstissa AA:n sairauskäsitys on eräänlainen hengellinen puutostila, jonka korjaamiseen tarvitaan jumalallista interventiota. Käytännössä Latvasen tulkinta näyttää siis merkitsevän sitä, että kun alkoholiongelmainen päätyy AA:han ja samaistuu siellä vallitsevaan sairauspuheeseen sekä tunnustaa

alkoholismiin itsessään, toimii sairauskäsitys lähtölaukauksena toipumisprosessille, jossa toipuva alkoholisti kutoo taudin aiheuttamaa syvää kuilua umpeen suhteessa jumalaan. Latvanen tulkitsee AA:n Ison Kirjan sairauskäsitystä siis metaforana, joka toimii eräänlaisena työkaluna ja liikkeelle panevana voimana alkoholistin toipumiselle. Lisäksi Latvanen tulkitsee Ison Kirjan toipumistarinoita näyttönä AA:n Ison Kirjan metodin toimivuudesta.

Latvanen tekee artikkelissaan lyhyehkön katsauksen alkoholismiin sairauskäsityksen historiasta. Sairauksikäsitteeseen on menneinä vuosikymmeninä vaikuttanut paljon E.M. Jellinekin (1890–1963) tutkimukset AA:n jäsenten piirissä. Jellinek on ollut Yalen yliopiston merkittävin sosiaalitieteilijä (Valverde 1998, 110). Jellinekin tutkimukset antoivat lopulta AA:n luomalle sairauskäsitykselle pelkän myytin sijaan jopa tieteellisen statuksen, jota on kuitenkin ajan saatossa ja nykyään voimakkaasti problematisoitu. Latvanen tarkentaa, että AA:n jäseniä ei niinkään kiinnosta alkoholismisairauden tieteellinen erittely vaan alkoholistien auttaminen, ja kuten Latvanen asian muotoilee: ”Puhe alkoholismista sairautena on hyödyksi tässä – ja se riittää AA:n jäsenille.” (Latvanen 2010, 46.) Valverden (1998) mukaan AA:n sairauskäsitys nojaa Jonathan Edwardsin vuonna 1750 luomaan teoriaan tapojen ja vapauden yhteydestä. AA:ssa ihmisiä rohkaistaan tunnustamaan itsensä alkoholisteiksi eli poikkeaviksi henkilöiksi. Alkoholistiksi tunnustautuminen toimii ponnahduslautana paradoksaalisesti vapauteen AA:ssa. Valverde kirjoittaa havahduttavasti seuraavaa:

“AA kutsuu raittiutta yliveritaiseksi moraaliseksi tilaksi, jonka ihminen voi saavuttaa ainoastaan kamppailemalla määrätietoisesti alkoholismiin sysäävien yksilöllisten demonien ja geenien kanssa” (Valverde 1998, 15).

Eli tietynlainen henkinen ja hengellinen tila voidaan saavuttaa ainoastaan menestyksekkään kamppailun tuloksena. Valverden mukaan AA:ssa olevat alkoholistit ovat jopa kiitollisia alkoholismistaan, joka on suonut heille tämän uuden vapauden ja normaaleja juoppoja korkeamman henkisen tilan. AA:ssa vallitsevassa eetoksessa 12 askelta ovat ratkaisu (ks. Liite). Askeleet ovat kaava täydelliseen muutokseen, joiden avulla alkoholistit voivat lopettaa juomisen sekä muuttaa ajattelutapansa ja siirtyä raittiiseen elämäntapaan. Toipumisohjelmassa keskeistä on henkilökohtaisen suhteen luominen korkeampaan voimaan, sekä raittiuden ylläpito hengellisen heräämisen kautta. 12 askeleen muotoilu ei ole muuttunut sitten niiden julkistamisen Isossa Kirjassa 1939. Askeleita selittäviä kirjoja on AA:n piirissä kaksi. Ensimmäinen askelia kommentoiva julkaisu on Iso Kirja. Seuraava askelia selittävä kirja *Kaksitoista askelta ja kaksitoista perinnettä* julkaistiin 1953. Kyseisessä teoksessa tehtiin selvää pesäeroa Ison Kirjan hyvin kristillispainotteiseen kielenkäyttöön.

Valverden mukaan Bill Wilsonin kirjoitettua askeleet eräänlainen komitea kävi ne läpi ennen kuin ne päätyivät Isoon Kirjaan. Askelten muotoilusta kävi kamppailua hyvin kristillisesti orientoitunut koulukunta ja enempi psykologiaan kallellaan oleva koulukunta. (Valverde 1998, 23.) AA:n tuottamaa muutosta eli hengellistä heräämistä alkoholisteissa kuvataan Isossa Kirjassa seuraavasti:

“Suuri totuus on tämä, ei enempää eikä vähempää: Meillä on ollut syviä ja vaikuttavia hengellisiä kokemuksia, jotka ovat mullistaneet koko elämänasenteemme, suhteemme lähimmäisiin ja Jumalan maailmaan. (...) Olemme löytäneet palan taivasta ja meidät on syösty olemassaolon neljänteen ulottuvuuteen, josta emme osanneet edes unelmoida (...) Ajatukset, tunteet, ja asenteet jotka aiemmin olivat ohjaavat voimamme ovat yhtäkkiä väistyneet, ja täydellisesti uudenlainen ymmärrys ja vaikuttimet ovat alkaneet hallita meitä (...) Uusi elämä on annettu meille, ’elämisen malli’, joka todella toimii.” (ks. Yeung 2007, 53.)

12 askelta kuvaa sitä prosessia jonka AA:ssa toipuneet alkoholistit ovat läpikäyneet päästäkseen edellä kuvattuun päämäärään. Lisäksi 12 askelta ovat se ohjenuora, jotka jokaisen yksilön tulee ottaa AA:ssa päästäkseen hengelliseen heräämiseen. Toipuvan alkoholistin on siis ensimmäisenä myönnettävä voimattomuutensa, ennen kuin toipuminen on mahdollista. Tämä periaate on ilmaistu ensimmäisessä askeleessa. Ennen kuin henkilö voi myöntää voimattomuutensa, on hänen löydettävä pohjansa. AA:n näkemyksen mukaan hänen on kohdattava täydellinen toivottomuuden tila. Seuraava keskeinen periaate on usko. Toipuvan alkoholistin on löydettävä itseään suurempi voima edistyäkseen toipumisessaan. Ensimmäisiä kolmea askelta kutsutaan päätöksentekoaskeliksi. Askeleet neljästä yhdeksään käsittelevät yksilön suhdetta itseensä ja elämäänsä. Näitä askelia kutsutaan toiminnan askeleiksi. Näissä askeleissa yksilö tekee moraalisen inventaarion ja puhuu siitä yksityisesti jollekulle. Lisäksi yksilö etsii ohjausta korkeammalta voimalta päästäkseen luonteen heikkouksista ja tekee hyvityksiä vahingoittamilleen henkilöille. Toiminnan askeleissa ei käsitellä lainkaan itse juomista, koska AA:n näkökulman mukaan alkoholi on vain oire. Askeleita kymmenestä kahteentoista pidetään ylläpitoaskeleina. Kymmenes askel edellyttää itsetutkiskelun jatkamista. Yhdestoista askel puolestaan edellyttää rukouksen ja mietiskelyn jatkamista. Kahdennessatoista askeleessa pyritään saattamaan AA:n sanomaa vielä kärsiville alkoholisteille. Sanomansaaton perimmäinen ydin AA:ssa on kuitenkin se, että se auttaa AA:laisia pysymään itse raittiina. (Mäkelä ym. 1996, 117–119.)

3.3 Järjestäytymisen periaatteet AA:ssa

Mäkelä ym. (1996) ovat listanneet tutkimuksessaan AA:n järjestäytymisen periaatteet. Periaatteet ovat dokumentoitu AA:n 12 perinteeseen (ks. Liite). Esitän seuraavassa AA:n omaksumat järjestäytymisen periaatteet Mäkelää ym. mukaillen.

1. Avoimuus jäsenyydelle. AA:n kolmannen perinteen mukaan AA:n jäsenyyden ainoa ehto on halu lopettaa juominen. Mäkelä ym. täsmentää, että tämä on hyvin epätavallinen järjestäytymisen piirre. Yleensä erilaisilla yhteisöillä, puolueilla jne. on hyvin tarkat kriteerit sen suhteen kuka on jäsen ja kuka ei (Mäkelä ym. 1996, 43.) Alkoholisti on AA:n jäsen, kun hän itse ilmoittaa olevansa sellainen (Nieminen 2014, 50).

2. Ryhmät ovat itsenäisiä organisoitumaan. Tämä periaate ilmaistaan AA:n neljännessä perinteessä. AA:n perusyksikkö ja AA organisaation huippu ovat ryhmät. Neljäs perinne ilmaisee, että jokainen ryhmä on itsenäinen. Nieminen täsmentää, että ryhmän ei tulisi olla vastuussa kuin itselleen – ryhmäomatunnolle (Nieminen 2014, 50). Mäkelä ym. tarkentavat vielä, että ryhmät hallitsevat itse itsensä, niillä ei ole ulkoista auktoriteettia tai ylärakennetta. Lisäksi olemassa oleva ryhmä ei voi estää uusien ryhmien syntymistä, vaikka uusi ryhmä koostuisi vanhan ryhmän jäsenistä. Ryhmät eivät siis omaa jotain tiettyä toiminta-aluetta tai toimintalupia (Mäkelä ym. 1996, 44). Tämänlaatuinen järjestäytyminen takaa turvallisen ympäristön konflikteille ja liikkeen kasvun, koska kuka tahansa voi perustaa ryhmän. Lisäksi ryhmät ovat omavaraisia. Tämä on ilmaistu AA:n seitsemännessä periaatteessa. Nieminen kirjoittaa, että kokemus on osoittanut, että mikään ei voi tuhota AA:ta niin varmasti kuin kiistat rahasta ja omaisuudesta (Nieminen 2014, 50).

3. AA-ryhmät eivät ryhdy takaajiksi tai lainoittajiksi, eikä niillä ole mielipidettä ulkopuolisista virtauksista. Periaate merkitsee, että ryhmät eivät ole riippuvaisia taloudellisesti muista ryhmistä tai AA:sta kokonaisuutena. Tämä merkitsee myös, että ryhmien ei tulisi liittyä muihin organisaatioihin, eikä ryhmien tulisi antaa liittyä minkään ulkopuolisen ryhmän itseensä. Nämä periaatteet viittaavat kuudenteen ja kymmenenteen perinteeseen. Kyse on rahasta ja arvovallasta (Nieminen 2014, 50). Kymmenes perinne merkitsee, että AA:lla ei ole mielipidettä ulkopuolisista asioista ja kuudes perinne tähdentää, että AA:n ei tulisi koskaan ryhtyä takaajaksi tai lainaajaksi. Mäkelä ym. huomauttavat että ainoan selkeän poikkeuksen omistusoikeuden suhteen AA:ssa tekee AA:n julkaisut, sen rekisteröity tuotemerkki ja AA-symbolit (Mäkelä 1996, 46).

4. Sisäinen tasa-arvo ja demokratia. AA tekstit korostavat jäsenten tasa-arvoista asemaa. Tätä ylläpitää AA:ssa keskeisesti kahdeksas perinne, joka ilmaisee että AA:n tulisi aina säilyä ei-

ammattimaisena. AA:n mukaan sanomansaattoon ei saa suorittaa maksua vastaan (Nieminen 2014, 50). Tasa-arvon ja demokratian toteutumista pidetään yllä vaalein äänestetyllä johtajistolla ja sen jatkuvalla vaihtuvuudella. Päätökset pyritään tekemään aina konsensuksella, joka perustuu ryhmäomatuuteen. Sisäisen avoimuuden ja ulkoisen nimettömyyden periaatteet ylläpitävät myös tasa-arvoa ja demokratiaa. Nämä periaatteet ovat ilmaistut yhdennessätoista ja kahdennessatoista perinteessä.

5. *AA:n yhtenäisyys*. AA:n yhtenäisyyden vaaliminen on yhteisön kaikkein tärkein asia, koska alkoholistien elämä riippuu siitä (Mäkelä ym. 1996, 50). Tämä on ensimmäisen perinteen ilmaisema periaate, jonka mukaan yhteinen menestys on AA:ssa tärkeämpää kuin henkilökohtainen (Nieminen 2014, 49).

3.4 Näkökulmia AA:han

AA:ta on tutkittu jo 1940-luvulta lähtien erilaisista näkökulmista. Harry Tiebout on tutkinut AA:n terapeutista mekanismeista. Robert F. Bales on tutkinut AA:n rakennetta ja sanomansaaton merkitystä yhtenäisyydelle ja hierarkkisia organisaatioita. Useat tutkimukset ovat kohdistuneet AA:n toipumisohjelmaan ja uskomusjärjestelmään. Lisäksi on tutkittu AA:n yhteneväisyyttä uskonnon tai kultin välillä. Hazel C. Johnson on tehnyt laajan tutkimuksen kokousten rakenteen vaihtelusta. (Ks. Nieminen 2014, 5.) Ilkka Arminen kirjoittaa liseniaatintyössään *Elämäkerrat etnometodina – Kokemusten organisointi Nimettömien Alkoholistien piirissä* (1994), että AA:ta koskeva suuri määrä tutkimusta ei ole onnistunut tuottamaan johdonmukaista, kasautuvaa näkemystä. Arminen löytää kuitenkin tutkimusten taustalta kaksi juurimetaforaa, jotka hän kiteyttää siihen, että AA:ta on hahmotettu lahkoon ja yhdistyksen kaltaisena ilmiönä. Arminen tulkitsema lahkometafora viittaa kultin tai seurakunnan kaltaiseen ilmiöön, jossa keskeistä on tietty tarkka yksityiskohtiin menevä järjestys. Tässä tulkinnassa keskeistä ei ole AA:n jäsenten oma ymmärrys toiminnastaan. Toisessa juurimetaforassa, jota Arminen käyttää AA ymmärretään yhdistyksen kaltaisena ilmiönä. Siinä AA ymmärretään vapaaehtoiseksi keskinäiseen apuun pohjaavaksi yhteisöksi. (Arminen 1994, 18.)

Lahkometaforaa on käyttänyt Tiebout julkaisemissaan artikkeleissa vuosina 1944-1961. Tieboutille keskeistä oli ajatus ”kääntymyksestä”, joka on AA:n perustava piirre. Tässä keskeistä Tieboutille oli ”antautumisen teko”. Tiebout tulkitsi, että kyseessä on ”tiedostamaton tapahtuma, joka ei ole potilaan tahtoma edes silloin kun hänen pitäisi haluta tehdä niin”. Tiebout siis vankisti näkemystä AA:sta transsendentaalisena järjestyksenä, jossa jäsenen suhde AA:han voitiin ymmärtää vain kääntymyksen

kaltaisena ilmiönä. Tätä näkökulmaa tekee ymmärrettäväksi myös se seikka, että AA:n suhde Oxford-liikkeeseen ja reformistisiin protestanttisiin kirkkoihin on tunnettu. Näyttää siltä, että Tiebout on tulkinnut kääntymystapahtumaa pohjalla käymisen ja AA:han päätyminen vaikutuksen summaksi. Armisen mukaan Tiebout kiteytti prosessin neljään kohtaan: tarpeeseen käydä pohjalla, olla nöyrä, antautua ja heikentää primaarista narsistista egoa. (Ks. Arminen 1994, 18.) Näyttää siltä, että Tiebout on yksinkertaisesti vain kiteyttänyt AA:n toipumisohjelman eetoksen ja näin ollen hän lähinnä referoi AA:han ilmaantuneen ja vakiintuneen ymmärryksen alkoholismista toipumiseen. R.F. Bales puolestaan johdatti näkemään AA:n vapaaehtoisyhdistyksenä, keskinäisen avun liikkeenä. Tämän näkemyksen mukaan AA:ssa yksittäiset ihmiset auttoivat toisiaan ja itseään toipumaan ongelmasta. Lisäksi AA:lle oli tunnusomaista spontaanisuus ja omaehtoisuus. Bales ajatteli, että AA:n koossapysymisen voima on vankka solidaarisuuden perusta. (Ks. Arminen 1994, 20.) Balesin johtopäätökset näyttävät puolestaan tulkitsevan AA:n toimintaa ennen kaikkea sen järjestäytymisen periaatteiden kautta. Kuten aiemmin kävi ilmi, AA noudattaa varsin solidaarisia järjestäytymisen periaatteita.

Vuonna 1996 julkaistiin iso tutkimus nimeltä *Alcoholics Anonymous as a Mutual-Help Movement. A Study in Eight Societies*, jossa oli mukana myös muita Suomalaisia tutkijoita ja kansainvälisiä tutkijoita. Tutkimus oli kansainvälinen ja mukana oli Suomen lisäksi useita muita maita. Kyseisessä tutkimuksessa näkökulmia oli kolme: AA sosiaalisena liikkeenä tai verkostona, vuorovaikutusjärjestelmänä ja uskomusjärjestelmänä. (Mäkelä ym 1996.) Tutkimuksen tulokset osoittivat, että AA on sosiaalisena liikkeenä hyvin epätavallinen, koska se on kyennyt säilyttämään alkuperäisen ohjelmansa ja ideologiansa sellaisenaan. Lisäksi AA:ssa sosiaalisena liikkeenä vallitsee solurakenne, jossa kaikki ryhmät ovat itsenäisiä ja autonomisia. Toiseksi, vuorovaikutusjärjestelmänä AA:n keskeisin ilmentymä ja muoto ovat kokoukset. Sosiaalisena verkostona AA on hyvin erityinen, koska sen jäsenyys perustuu elämäkokemuksiin, eikä tiettyyn sosiaaliseen asemaan ja statukseen. Kolmanneksi tutkimus osoitti, että AA on tulokkaan kannalta uskomusjärjestelmänä tehokas, koska tulokas joutuu heti tekemisiin AA:ssa vallitsevien keskeisten uskomusten kanssa. Tämä johtuu mm. siitä, että tullessaan kokoukseen on kokoustilan seinät täytetty erilaisilla AA:n iskulauseilla ja toipumisohjelmalla. Lisäksi kokouksissa luetaan esimerkiksi tyyneysrukousta. Uskomusjärjestelmänä AA toimii suurelta osin ongelmitta yli kulttuurien rajojen, mutta toipumisohjelman hengellinen puoli tuottaa useille haasteita, koska ohjelmassa keskeistä on korkeampaan voimaan uskominen. Henkilöt, jotka eivät ole sopeutuneet AA-ohjelman hengelliseen puoleen, ovatkin perustaneet ryhmiä AA-ohjelman perustalle (esimerkiksi Rational Recovery Yhdysvalloissa), joista on poistettu toipumisohjelman hengellinen puoli. (Mäkelä ym. 242–249.)

Suoranaisesti AA:sta tehtyä foucaultlaiseen näkökulmaan nojaavaa tutkimusta löytyy yllättävän vähän. Omat hakuni eri tietokannoista tarjosivat joitain artikkeleita, sekä muutaman opinnoytetyön lähinnä yhdysvalloista ja Kanadasta. Esimerkiksi Shirley Yeung Toronton yliopistosta on tutkinut ja kirjoittanut artikkelin AA:sta foucault'laisesta minätekniikoiden ja kansalaisuuden näkökulmasta AA:ssa. Näkökulmana on erityisesti toipumisohjelman työstäminen. Yeung päättyy seuraaviin johtopäätöksiin:

”AA:n diskurssi ja ihmisten käyttäytymistä ohjaavat säännöt eivät ole ainoastaan peilikuva idealisoidusta liberalismista, vaan säännöt heijastelevat myös pitkää totuttautumisen ajanjaksoa AA:n normatiivisiin säädöksiin” (Yeung 2007, 70).

Eli AA:n diskurssi ja siellä harjoitettava itsekontrolli ilmentää liberaalin hallinnan ideaalia. Lisäksi AA:ssa vallitsevat tarkastelutavat heijastavat sen normatiivista toipumisohjelmaa, jota käydään jatkuvasti läpi. Näyttää siltä, että toipumisohjelma jäsentää hyvin keskeisesti AA:ssa toipuvien alkoholistien subjektiviteettia. Amanda Joy Arms Portlandin yliopistosta on suorittanut AA:sta Foucault'iin nojaavaa diskurssianalyysia *Foucault Concept Communication: An Examination of Alcoholics Anonymous* (2015).

Mariana Valverden Foucault'n traditioon nojaava *Diseases of the will: Alcohol and the dilemmas of freedom* (1998) puolestaan asemoituu hyvin lähelle omaa tutkielmaani. Siinä Valverde tutkii genealogisella otteella ihmisten ristiriitaisen suhteen kehkeytymistä alkoholiin. Toisaalta alkoholi toimii vapauden juhlistajana, ja toisaalta se saattaa syöstä käyttäjänsä alkoholismiin. Lisäksi Valverde käy läpi AA:n kehkeytymistä, sekä AA:n julkaiseman 12 askeleen ekspansiota. Valverde pitää AA:ta yhtenä viime vuosisadan suurista menestystarinoista erityisesti siitä johtuen, että se on kyennyt säilyttämään mm. ei-ammattimaisuutensa. Valverden mukaan nykyinen läheisriippuvuus (*co-dependence*) on seurausta AA:n lanseeraamasta käsityksestä alkoholismista ja 12 askeleesta. Valverde näyttää suorastaan hämmästelevän, kuinka alkoholismin hoitoon tarkoitettu sairauskäsitys ja toipumisen periaatteet on saatu käännettyä myös alkoholistien läheisiin – nyt heilläkin on sairaus, he ovat läheisriippuvaisia. Tähän samaan ryhmään luetaan myös alkoholistien aikuiset lapset. (Valverde 1998, 15–23.) Valverden huomio on osuva esimerkki tiedon ja vallan suhteen tuottavasta luonteesta. Aluksi pelkästään alkoholiongelmaisia objektivoinut tieto leviää tässä tapauksessa myös heitä ympäröivien subjektien piiriin. Ilmaantuneen tiedon ja vallan muodostama punos pureutuu alkoholistien läheisten itsesuhteen ytimeen määrittäen heille totuuden itsestään – ”olen läheisriippuvainen”. Valverde siis kiinnittää huomionsa tässä kohden erityisesti uusien *tautiolioiden* ilmaantumiseen (vrt. Laitinen 1994). Kyseinen tautiolio-käsite on peräisin psykiatrian filosofiasta.

Jorma Laitisen mukaan esimerkiksi tiettyjen psykiatristen tautioloiden kriteerit eivät ole ontologisesti riittäviä perusteita näiden olioiden pitämisenä luonnollisina sairauksia. (Laitinen 1994, 96.) Tässä tutkielmassa käytän tautiolio-käsitettä havainnollistamaan sairauksia pikemminkin konstruktioina kuin luonnollisina tautioliona eli luonnollisina sairauksina. (vrt. Rusanen 2015.)

4. FOUCAULTLAINEN GENEALOGIA

Teoksessa *Sanat ja asiat* (2010) Foucault esitti modernin filosofian kritiikkinsä. Kritiikin mukaan Immanuel Kantista alkaen modernin ajattelun kaksijakoinen kehämäisyys on ajanut sen jatkuvasti umpikujaan. Kyse on ihmisen asemoinnista paradoksaalisesti tiedon mahdollisuusehtona toimivaksi transsendentaaliksi subjektiksi sekä tietäväksi subjektiksi. 1960-luvulta lähtien Foucault pyrki pääsemään eroon tästä subjektikeskeisyydestä kehittämällä toisenlaista historiallisen tutkimuksen metodologiaa. Foucault'n kaksi keskeistä metodologiaa ovat *tiedon arkeologia* ja *genealogia*. Tiedon arkeologiassa tutkimuskohteena ovat *diskursiiviset käytännöt*. Diskursiivisten käytäntöjen tutkimisessa kysymys on tutkimusteemojen, kohteiden muotoutumisen ja subjektin aseman analysoimisesta. (Foucault 2005; Selin 2011.) 1970-luvun alussa Foucault hylkäsi alkuperän etsimisen korvaamalla sen genealogisella tarkastelulla. Se pyrkii hajottamaan tutkimuskohteensa tapahtumiksi, joita ei yhdistä yksi logiikka tai lineaarinen tapahtumakulku (Foucault 1998a; Selin 2011). Tämän muutoksen myötä tiedon ja vallan käytäntöjen suhteiden analyysistä tuli keskeinen osa Foucault'n tutkimuksia. Foucault'n genealogioissa on siis kyse tiedon ja vallan keskinäisistä analyyseista. Tiedon ja vallan analyyseissaan hän keskittyy diskurssien ja ei-diskursiivisten käytäntöjen suhteeseen. Hän tutkii erityisesti erilaisten yhteiskunnallisten laitosten kuten tehtaiden, vankiloiden ja koulujen käytäntöjä. Foucault tuo esiin, kuinka niiden piirissä vaikuttavat diskurssit ohjaavat yksilöitä ja vaikuttavat käytäntöihin. Nämä ohjaavat käytännöt puolestaan vaikuttavat edelleen diskursseihin.

Foucault'n keskeisiä genealogisen kauden teoksia ovat hänen essee *Nietzsche, genealogia, historia* teoksessa *Nietzsche/Foucault* (1998a), *Tarkkailla ja rangaista* (1980) sekä *Seksuaalisuuden historia* (1984), jota Foucault työsti kuolemaansa asti vuoteen 1984. Teoksessa *Tarkkailla ja Rangaista* (1980) Foucault tarkastelee sitä, kuinka rikolliset on objektivoitu yhteiskunnan määrittelemästä normaalista poikkeaviksi. Hän osoittaa kuinka keskiaikaisista kidutuskäytännöistä siirryttiin modernin ajan vankilalaitokseen. Keskeistä Foucault'n tarkastelussa on, että hän osoittaa kuinka vankilalaitos kytkeytyy osaksi länsimaissa nousseita uusia vallankäytön muotoja. Tämä merkitsi siirtymistä suvereeninvallasta moderniin kurivaltaan. *Seksuaalisuuden historia* (1984) on laaja teossarja, jonka johdannossa *Tiedontahdossa* Foucault analysoi seksuaalisuutta koskevia diskursseja. *Tiedontahdossa* hän esittää kuinka 1700-luvulta lähtien ilmaantunut yhä useampia seksuaalisuutta koskevia diskursseja. Foucault kumoo käsityksen, että seksuaalisuutta olisi pyritty vain tukahduttamaan viime vuosikymmeniin asti. Hän väittää, että päinvastoin ihmisten seksuaalisuutta on ryhdytty objektivoimaan yhä useammilla elämänaloilla. Tämä on hänen mukaansa johtanut yhä uusien käytäntöjen ilmaantumiseen, joilla ihmisiä ohjataan muokkaamaan ja työstämään seksuaalisia

halujaan. Foucault väittää, että tämän myötä seksuaalisuudesta on tullut yksi länsimaisten ihmisten keskeisimpiä subjektivoinnin alueita. (Foucault 1984.)

4.1 Hallinnan analytiikka

Foucault'n genealogioiden perustalta on kasvanut ja kehittynyt merkittävä tutkimusohjelma, jota kutsutaan yleisesti *hallinnan analytiikan koulukunnaksi*. Foucault'n pitämät luennot College de Francessa vuonna 1976 ovat olleet valta-analytiikan kannalta tärkeitä. Kyseessä olivat luennot, joissa Foucault käsitteli *biopolitiikan* syntyä, sekä *hallintamentaliteettia*. Biopolitiikka merkitsi hallinnoimisen ja hallintamentaliteetin tutkimisen nostamista erittelyn keskiöön. (Ks. Hänninen & Karjalainen 1997, 10–11.) Hallinnan analytiikan peruspilari on Foucault'n kehittämä uudissana *governmentality*, joka tarkoittaa *hallinnallisuutta* tai *hallintamentaliteettia*. Termillä viitataan tietynlaiseen, ja tietyille moderneille yhteiskunnille leimalliseen hallinnan rationaliteettiin. Sille ominaista on uuden taloudellisen todellisuuden ja hallinnan kohteen, väestön, ilmaantuminen. (Ks. Yesilova 2009, 216.)

Ilpo Helén kirjoittaa, että Foucault tiivisti hallintamentaliteetin käsitteeseen modernin länsimaisen poliittisen järjen peruspiirteet. Sen avulla hän esitteli hallinnallisen järjen polveutumislajan renessanssin valtiojärjen opeista 1600 – 1700-luvun kameralistisen poliisitieteen, valtion vaurauden lisäämistä korostaneen hallinto-opin, kautta klassiseen liberalismiin sekä edelleen 1900-luvun hyvinvointi- ja sosiaalipoliittikaoppeihin ja viimein erilaisiin uusliberalismin muotoihin. (Helén 2004, 208.) Helén täsmentää, että tässä yhteydessä *government*, hallinta, ei tarkoita hallitusta eli tiettyä valtion ylintä valtaa käyttävää instituutiota, vaan Helénin mukaan hallinnan analytiikassa sillä tarkoitetaan tiettyä vallan harjoittamisen tapaa, jonka Foucault käsitti yleiseksi ihmisjoukkojen, -yhteisöjen ja -yksilöiden käyttäytymisen ja toiminnan johtamiseksi ja ohjailuksi. Tässä mielessä hallintaa voidaan harjoittaa monenlaisissa yhteyksissä, moniin eri kohteisiin ja monien subjektien toimesta. On huomattava, että hallinta kohdistuu paitsi toisiin myös itseensä. Hallintaan kuuluu siis myös itsehallinta eli etiikka Foucault'n tarkoittamassa mielessä. (Em. 209.) Yleisesti voidaan täsmentää, että Foucault kehitti poliittisen järjen kritiikkiä.

Merkittäviä hallinnan analytiikkaa kehittäneitä tutkijoita ovat olleet Nikolas Rose, Peter Miller, Mitchell Dean ja Ian Hacking. Erityisesti Dean ja Rose ovat kehitelleet valtakäytäntöjen analysointiin tarvittavia välineitä ja käsitteitä. Foucault'n genealogian mukaisesti heidän tutkimuksensa painottuvat historiallisesti. Keskeisiä Nikolas Rosen julkaisuja ovat *The psychological complex: psychology,*

politics and society in England 1869-1939 (1985), *Governing the soul: the shaping of private self* (1990) ja *Inventing our selves: psychology, power and personhood* (1996). Teokset erittelevät genealogisella otteella biovallan ja tiedontuotannon suhdetta minuuden tuottamisessa nykyisyyden historian näkökulmasta. Peter Millerin keskeinen julkaisu on *Domination and Power* (1987). Hännisen ja Karjalaisen mukaan kyseessä on valta-analytiikan tarkastelu, jossa esimerkiksi hahmotetaan kuinka Foucault'n tuotantoa voidaan lukea eräänlaisena tutkimusohjelmana. Hänninen ja Karjalainen vielä täsmentävät, että Millerin tutkimukset ovat avanneet uusia uria, joita seuraamalla voi nähdä, kuinka uusia hallinnoimisen tekniikoita otetaan jatkuvasti käyttöön ”kaukaa toimimisen” tehostamiseksi. Mitchell Deaniin Foucault'n intellektuaalinen vaikutus on ollut silmiinpistävä. Dean käsittelee liberalistisen hallinnon genealogiaa teoksessa *The Constitution of poverty. Towards a genealogy of liberal governance* (1991). Siinä Deanin tutkimuskohteena on köyhyyden jäsentyminen ”sosiaalisesti kysymykseksi”, sekä sen hallinnointi. (Ks. Hänninen & Karjalainen 1997, 16–18.)

Ilpo Helén on perehtynyt väitöskirjassaan *Äidin elämän politiikka – Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle* (1997) suomalaisen seksuaalisuuden historiaan. Siinä Helén jäljittää seksuaalipolitiikan ja -etiikan muotoutumista 1800-luvun lopulta 1960-luvun alkuun. Helén hahmottaa modernin seksuaalikulttuurin ytimeen omaa seksuaalisuuttaan hallitsevan yksilön, joka toimii yhteiskunnan ja oman sukupuolisen kokemuksen ristipaineessa. Keskeinen Foucault'n genealogiaan pohjaava suomalainen tutkimushanke 2000-luvulla on ollut *Pohjoismaisen hyvinvoinnin eetos*. Hanke on poikunut useita julkaisuja, joita ovat Katja Yesilovan teos *Ydinperheen politiikka* (2009). Yesilovan tutkimuksen kysymyksenasettelu on genealogisen metodin mukaisesti problematisoiva. Yesilova tarkastelee teoksessa ydinperhe ymmärryksen vakiintumista ja ydinperheen yhteiskunnallistumista Suomessa. Yesilova kysyy: ”Miten perhe tuli käsitettäväksi nimenomaan ydinperheenä ja miten ydinperheestä tuli yhteiskunnallinen kysymys?” (Yesilova 2009, 12.) Mikko Jauho puolestaan on julkaissut hankkeeseen kytkeytyvän tutkimuksen *Kansanterveysongelman synty* (2007). Jauhon tutkimuksessa kohteena on suomalaisen terveydenhoidon historia. Tarkalleen ottaen Jauho jäljittää tuberkuloosin määrittymistä kansanterveysongelmaksi. Hän kuvaa kuinka bakteerioppi uudisti lääketieteen tautikäsitystä ja henkilökohtaisen terveydenhuollon käytäntöjä. Kokonaisuudessaan Jauhon genealogia osoittaa kehityksen, jonka myötä julkisen vallan yhdeksi keskeiseksi tehtäväksi on tullut kansalaisten terveydestä huolehtiminen, ja nyky-yksilölle omasta terveydestään huolehtimisesta elämäntähtäyksen kivijalka. Tutkimushankkeen pääjulkaisuna voitaneen pitää Ilpo Helénin teosta *Reformin pirstaleet: Mielenterveyspolitiikka hyvinvointivaltion jälkeen* (2011). Aihe on eittämättä ajankohtainen, koska hyvinvointivaltion rapautuminen on ollut paljon esillä. Helén tarkastelee teoksessa Suomalaisen

mielenterveyspolitiikan muutosta 1960-luvun lopulta nykyhetkeen ja mahdollisiin tulevaisuuden näkymiin. Hän esittää, että 1970-luvulla muotoutunut laaja-alainen, avohoitokeskeinen näkemys mielenterveystyöstä on vähitellen purkautunut ja tyhjentynyt.

Ranja Aukee on jäljittänyt väitöskirjassaan *Vanhasta uuteen sosiaalilääketieteeseen – Suomalaisen sosiaalilääketieteen muotoutuminen 1800-luvun lopulta vuosituhannen vaihteeseen* (2013) lääketieteestä 1800-luvulla erkaantuneen sosiaalilääketieteen muuntumista 1960–80-luvuilla uudeksi sosiaalilääketieteeksi. Lisäksi tarkastelun kohteena on se, miten sosiaalilääketieteilijät itse ymmärsivät tietensä 1990-luvulla. Tuorein genealogiseen otteeseen nojaava Tampereen Yliopistosta valmistunut väitöskirja on Valtteri Vähä-Savon *Sektoritutkimuksen genealogia – Komissioista ja toimistoista valtiolliseen tutkimusjärjestelmään* (2016). Vähä-Savo on tutkinut väitöskirjassaan kuinka sektoritutkimus ja sektoritutkimuslaitokset aikanaan ilmaantuivat osaksi tiedepoliittista problematiikkaa hallittavina ja tiedettävinä objekteina. Lisäksi Vähä-Savo on väitöskirjassaan tarkastellut sektoritutkimuksen institutionaalista ja käsitteellistä polveutumishistoriaa.

Keskeinen Foucault'n hallinnoimista ja hallintamentaliteettia koskevista ajatuksista ammentava teos on Nikolas Rosen ja Peter Millerin *Miten meitä hallitaan* (2010). Teoksessa Miller ja Rose esittävät, millä tavoin he ovat kehittäneet käsitteitä hallinnoinnin tutkimiseen, ja tarkastelevat toisaalta kriittisesti hallinnointiproblematiikan peruskäsitteitä- ja ideoita. Lisäksi Miller ja Rose osoittavat konkreettisen tutkimuksen kautta kuinka käskyvaltasuhteet ovat korvautuneet asioiden ”omaa luonnetta” vaalivalla asioiden hallinnalla – tiedosta tulee konkreettisesti valtaa. He luonnehtivat tiedon ja vallan yhteenkietoutumista seuraavasti:

”Mutta pyrkimykset vaikuttaa muihin toimivat parhaiten, kun puututaan henkilöiden subjektiviteettiin niin, että he käyttävät äskettäin löydettyjä kykyjään ja ominaisuuksiaan vapaasti. Kun ymmärtää jotain näistä kyvyistä ymmärtää jotain vallasta.” (Miller & Rose 2010, 213.)

Miller ja Rose viittavat tällä ensinnäkin Foucault'n määritelmään vallasta toimintana, joka kohdistuu toimintaan (ks. Foucault 1982). Tällainen käsitys vallasta viittaa vapauteen, koska se edellyttää yksilöiden toimintakykyä. Toiseksi Millerin ja Rosen mukaan *se toimii parhaiten vaikuttamalla niihin tapoihin, joilla muut toteuttavat ja tulkitsevat vapauttaan*. Kysymys on yksilöiden saamista uusista valmiuksista, kyvyistä ja ominaisuuksista. Tämä on kaukana siitä mekanismista, joka passivoisi ja tekisi yksilöistä tottelevaisia. Millerin & Rosen mukaan tällainen mekanismi on luonteeltaan *molekulaarinen*, koska sen mukanaan tuomista hajautuneista voimista ja toiminnoista koostuvat suhteet saavat sitäkin enemmän voimaa, koska ne koskevat vain yksityiskohtia ja elämän

hienojakoisia osia. Aina kun tekniikoita ja ideoita välitetään, syntyy lisäarvoa. (Miller & Rose 2010, 213.) Miller ja Rose luonnehtivat siis sitä, millä tavoin tietty hallinnan rationaalisuus saatetaan toimimaan ja millä tavoin tieto ja valta kietotuvat tällaisissa vallan käytön tekniikoissa toisiinsa. Edellä kuvatun kaltaisesta tiedon ja vallan toisiaan voimistavan mekanismin näkökulmasta voidaan tarkastella myös AA:ssa vaikuttavan eetoksen ilmaantumista ja kehkeytymistä. Tarkastelu kohdistuu ensinnäkin siihen, kuinka tieto ilmaantuu ja alkaa vaikuttamaan yksilöiden tulkintoihin vapaudesta ja itsestään. Toiseksi tarkastelu kohdistuu siihen, millä tavoin uusi tieto johtaa toiminnan vaikuttamiseen toimintaan, eli millä tapaa ilmaantunut tieto avaa uusia alueita vallan toimimiselle.

4.2 AA:n eetoksen tutkiminen

Hallinnan analytiikka ponnistaa siis Foucault'n genealogian traditiosta. Sen perusainekset ovat tuttuja foucaultlaisesta valta-analytiikasta. Keskeistä Foucault'n valtakäsityksessä on se, että siinä valta on biovaltaa. Biovalta tarkoittaa sitä, että se kohdistuu ennen kaikkea eläviin ihmisyksilöihin ja populaatioihin. Helén täsmentää, että hallinnan analytiikassa valta ei redusoidu järjestykseen, ylivallan rakenteeseen, insituutioihin eikä herruuden harjoittajiin. Sen sijaan valta viittaa subjektiuden muotoihin ja toiminnan mahdollisuuksiin ja esteisiin, jotka ovat tietylle historialliselle erityiselle strategiselle sommitelmalle sisäisiä. Helénin mukaan valta siis koostuu lukuisista toimijoista ja vallan subjekteista, joista muodostuu vallan harjoittamisen järjestely tai tilanne. Ilpo Helén kirjoittaa: ”Sillä tarkoitetaan pyrkimystä muovata, hyödyntää, voimaperäistää ja ohjata ihmisten kykyjä ja ominaisuuksia. Ne voivat olla ruumiillisia, sielullisia, ajatuksellisia tai yhteisöllisiä”. (Helén 2004, 207.)

Tästä näkökulmasta AA näyttäytyy eräänlaisena historiallisesti erityisenä strategisena sommitelmana. AA:ssa on lukuisia toimijoita ja vallan subjekteja, joista muodostuu, Heléniä lainaten, vallan harjoittamisen järjestely tai tilanne. Lisäksi AA:ssa toteutuu pyrkimys muovata ihmisten kykyjä ja ominaisuuksia, jotka voivat olla ruumiillisia, sielullisia, ajatuksellisia tai yhteisöllisiä. Helénin mukaan, kun esimerkiksi politiikka ja politiikanteko, hallintojärjestelyt, organisaation johtamistavat, ohjaavan neuvonnan käytännöt ja esimerkiksi psykoterapiat käsitetään hallinnaksi, niitä tarkastellaan tekniikoina ja strategioina. Ne muovaavat ja ohjaavat tapoja, joilla ihmiset koostavat oman käyttäytymisensä yhtenäiseksi.

Tässä tutkielmassa tarkastelen AA:ta hallinnan ilmentymänä. AA sisältää tekniikoita ja strategioita, joilla ihmiset pyrkivät muokkaamaan itseään subjekteina ja päätyvät sen seurauksena AA:ssa

vaikuttavan vallan kohteiksi. Lisäksi AA:n eetoksen ilmaantuminen on tietyn strategisen historiallisen sommitelman seuraus. Helén täsmentää, että hallinnan analyytikon pääkysymys ei koske sitä, kuka pitää valtaa, kuka harjoittaa ylivaltaa tai kenet on alistettu. Sen sijaan hän kiinnittää huomionsa siihen, miten valta toimii sekä millaisia subjekteja, suhteita, käytäntöjä ja pyrkimyksiä se ”luo” ja tekee mahdolliseksi. (Helén 2004, 210.) Hallinnan analyytikon keskeinen tutkimuskohde voidaan siis muotoilla kysymykseksi: *mitkä ja millaisia ovat tietyn historiallisesti erityisen strategisen sommitelman ”efektit”, eli käytännölliset seuraukset?* Tässä tutkielmassa tarkastelun kohteena on se, millainen historiallinen strateginen sommitelma on mahdollistanut tietyn *eetoksen ilmaantumisen* ja *vakiintumisen* AA:han. Ilpo Helén vielä summaa, että kaiken kaikkiaan hallinnan genealoginen analyysi kohdistuu, vallanharjoituksen, politiikan ja eettisten käytäntöjen uutta luoviin piirteisiin, *kekseliäisyyteen* (em. 210).

4.3 Ilmaantuminen (Entstehung) tapahtumana

”Tapahtumassa ihmiskunnan historiaan *ilmaantuu* jotain uutta ja erityistä, ennen kokematon. Tapahtuma ulottaa vaikutuksensa nykyhetkeen. Se uusi ja ennen kokematon, joka aikanaan ilmaantui, määrittää sitä, mikä meidän ajassamme on erityistä ja saa meidät kysymään aikamme luonnetta.” (Helén 2016, 23.) (Kursivointi lisätty)

Tässä tutkielmassa tarkastelen AA:n eetoksen ilmaantumista tällaisena tapahtumana. Ilpo Helén kirjoittaa, että tapahtuman käsite voidaan määrittää *nykyajan erityislaatuiseksi tekevän ainesosan koostumukseksi ja tuon ainesosan tulemista vaikuttavaksi* (Helén 2016, 25). Lisäksi Helénin mukaan genealogi(a)n on valittava ainesosa – elementti, joka tekee nykyisyydestä erityisen. Helén täsmentää, että samalla tuo elementti ikään kuin valitsee genealogin, sillä hänen on ajateltava niin nykyisyyttä kuin menneisyyttäkin tuon erityisen elementin kautta. (Helén 2016, 22.) Hahmotan tässä tutkielmassa tällaiseksi elementiksi AA:han ilmaantuneen ja vakiintuneen *eetoksen*. Tarkastelen tapahtumaa ja sen koostavaa elementtiä – AA:n eetosta *ilmaantumisen, voiman, tiedon – vallan, dynaamisen nominalismin, keksinnön ja hallinnan vakiintumisen* käsitteiden avulla. Seuraavaksi esittelen ja määrittelen tarkemmin käyttämäni ja valitsemaani hallinnan analytiikan piiriin kuuluvaa käsittearsenaalia.

Foucault on lainannut genealogiaa käsittelevään tekstiinsä teoksessa *Foucault/Nietzsche* (1998a) Nietzscheä Entstehung-käsitteen. Suomennettuna se tarkoittaa *ilmaantumisen, ilmestymisen* hetkeä. Foucault’n mukaan ilmaantuminen tuotetaan aina tietystä voimien tilassa. Ilmaantuminen on voimien

astuminen näyttämölle; se on niiden purkaus, niiden ponnahtus teatterin kulisista keskelle näyttämöä, jokainen omassa tarmokkudessaan ja nuorekkuudessaan. Ilmaantumisen analyysin täytyy näyttää voimat toiminnassa, tapa, jolla ne sotivat keskenään, tai taistelu, jota ne käyvät vihamielisiä olosuhteita vastaan, tai vielä niiden yritys – itseään vastaan kääntymällä – välttää rappeutumiselta ja kerätä lisävoimia lähtien liikkeelle omasta heikentymisestään. (Foucault 78–81, 1998a.)

Ilpo Helén kirjoittaa väitöskirjassaan *Äidin elämän politiikka*, että genealogisesti subjektien toiminta hahmottuu kyvyn, mahdollisuuden ja kamppailun käsitteiden avulla. Tästä näkökulmasta diskurssi on käytäntöä ja toimintaa, sen oleellisin ulottuvuus on pyrkimys vaikuttaa elämänmahdollisuuksiin ja –tapoihin, eli valta-asetelmiin ja eetokseen. (Helén 1997, 358.) Ilmaantuminen on seurausta voimista, jotka realisoituvat käytäntöjen ja toiminnan kautta. Tässä tutkielmassa huomioni kohdistuu niihin voimiin, käytäntöihin ja toimintaan, joiden myötä AA:han ilmaantuu alkoholismia ja alkoholismista toipumista koskevaa tietoa, totuuksia ja ymmärrystä. Pyrkimyksenä on siis analysoida kuinka diskurssi vaikuttaa tapoihin, valta-asetelmiin ja eetokseen. Ja toisinpäin: kuinka tavat, valta-asetelmat ja eetos, eli erilaiset voimat, vaikuttavat diskurssiin. Lyhyesti kiteyttäen tavoitteenani on analysoida esiin millainen diskurssien ja käytäntöjen koostuma valtasuhteiden ja sitä konstituovien voimien myötä ilmaantuvista tulkinnoista muodostuu.

Genealogisessa analyysissä keskeistä on pyrkiä näyttämään ne voimat liikkeessä, joiden myötä diskurssiin ilmaantuu tietynlaiset tulkinnat ja käsitykset inhimillistä olemista koskien. Ilmaantuminen merkitsee uudenlaista inhimillisen olemisen määrittelyä. Ilmaantuminen tapahtuu aina tietyissä voimien tilassa. Tilan määrittävät lyhyesti ilmaisten se, miten tekstien sisältämissä diskursseissa hahmottuu elämän ja alkoholismin tosiasiat. Nämä tosiasiat eli inhimillisen olemisen reunaehdot, asettavat sen alueen jossa ilmaantuminen tapahtuu. (Foucault 1998a, 79.) Lisäksi genealogia vaatii herkistymistä sille, miten tarkastelun kohteena olevissa dokumenteissa, tässä tapauksessa AA:n kirjallisuudessa, käsitetään ihminen, oleva ja kausaalisuhteet, millaisia kategorioita käytetään, minkälaisiin kiistoihin, ristiriitoihin ja ongelmiin ne kiinnittyvät sekä millaisissa yhteyksissä ne syntyvät ja vaikuttavat (Helén 1997, 356). Seuraavaksi tarkastelen vallan suhdetta erilaisiin voimiin ja tietoon Foucault’n ajattelussa.

4.4 Vallan suhde erilaisiin voimiin ja tietoon

Kai Alhanen on teoksessaan *Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault’n filosofiassa* (2007) avannut vallan ja voiman käsitteiden eroa Foucault’n ajattelussa. Hänen mukaan näiden käsitteiden erottelu

on tärkeää Foucault'n valtakäsityksen ymmärtämiseksi. Alhasen mukaan voima viittaa ihmisten kykyyn tehdä ja toteuttaa erilaisia asioita. Näitä voivat olla esimerkiksi kyky ajatella, taistella, tutkia, pakottaa ja toinen toisensa suostuttelu. Alhasen mukaan valta puolestaan tarkoittaa pyrkimystä hallita voimia. (Alhanen 2007, 119.) Kuinka Foucault sitten pyrki määrittelemään vallan käsitettään?

”Nähdäkseni valta on ymmärrettävä ennen kaikkea toiminta-alueensa järjestystä sisäisesti konstituovien voimasuhteiden moninaisuudeksi. Valta on peliä, joka kamppailujen ja loputtomien ristiriitojen kautta muuttaa, vahvistaa ja kääntää voimasuhteita vastakkaisikseen. Vallalla tarkoitan niitä tarttumakohtia, joita nämä voimasuhteet toinen toisistaan löytävät muodostaen ketjuja ja järjestelmiä tai päinvastoin toisistaan eristäviä kuiluja ja ristiriitoja.” (Foucault 1998b, 69.)

Oleellinen huomio Foucault'n määritelmässä on se, että siinä valta käsitetään luonteeltaan tuottavaksi. Hänen mukaan valtasuhteiden analyysi on välttämätöntä tutkittaessa sitä, kuinka ihmiset objektivoidaan subjekteiksi käytännöissä, sillä ihmisiin kohdistettu vallankäyttö on subjektivoivaa. (Foucault 1982, 222–223.) Foucaultlainen valta-analyysi palvelee siis ajattelun kriittisen historian tehtävää – genealogiaa. Maurice Florence on eritellyt foucault'laista lähestymistapaa seuraavasti:

”Kun tutkitaan käytäntöjen kautta, millä eri tavoin subjekti objektivoituu, niin ymmärretään se tärkeä asema mikä valtasuhteiden analyysillä on oltava. (...) Nämä valtasuhteet luonnehtivat tapaa, jolla ihmiset ”hallitsevat” toinen toisiaan, ja niiden analyysi osoittaa, kuinka tiettyjen hulluihin ja sairaisiin, rikollisiin ja muihin vastaaviin kohdistettujen ”hallinnan” muotojen kautta hullu, sairas, rikollinen subjekti ovat objektivoituneet.” (Florence 1984.)

Tässä kohden on syytä tarkentaa, ettei tällainen analyysi väitä esimerkiksi, että AA:n piirissä tietty vallan väärinkäyttö olisi luonut sairaat alkoholistit ”sinne missä ei ollut mitään” vaan, että monenlaiset yksilöiden ”hallinnan” muodot ovat määrääviä subjektin objektivoinnin eri muodoissa. (Em.) Foucault'n määritelmää tulkittaessa on siis oleellista ymmärtää vallan ja voiman käsitteen erottaminen toisistaan. Foucault'n mukaan valta rakentuu ennen kaikkea sitä rakentavista voimasuhteiden moninaisuudesta tietyllä alueella (Foucault 1998b, 69). Valtaa voidaan siis lähestyä ja hahmottaa tutkimalla vallan aluetta konstituivia moninaisia voimasuhteita. Kun tarkastellaan subjektien objektivoitumista käytännöissä, on tärkeää analysoida valtasuhteita eli sitä tapaa jolla ihmiset hallitsevat toisiaan. Näiden hallinnan muotojen analysoimisen kautta on mahdollista tutkia sitä, kuinka esimerkiksi alkoholistit ovat objektivoituneet AA:n piirissä tietynlaisiksi subjekteiksi. Eli kuinka alkoholistit ovat esimerkiksi objektivoituneet tietyllä tapaa sairaiksi ja tietynlaista toipumisohjelmaa tarvitseviksi.

Foucault'n mukaan genealogin on mahdollista tarkastella kolmea vaikutussuhdetta, jotka ovat *totuus, valta ja etiikka*. *Totuuden* tutkimisessa on kyse sen tarkastelusta, kuinka rakennamme tiedon subjekteiksi eli millainen on historiallinen ontologiamme suhteessa totuuteen. Valtan tutkimisessa on kyse siitä, kuinka muodostamme subjektiutemme suhteessa toisiin eli millainen on historiallinen ontologiamme suhteessa vallan alueeseen. *Etiikan* tutkimisessa on kysymys siitä, kuinka rakennamme itsemme moraalisisina toimijoina eli millainen on historiallinen ontologiamme suhteessa etiikkaan. (Foucault 1994, 262; Hautamäki 2006, 10.)

Tässä tutkielmassa tarkastelen AA:n eetoksen rakentumista kahden vaikutussuhteen kautta: *tiedon* (totuus) ja *vallan*. *Tiedon akseli* merkitsee sen tutkimista, kuinka olemme konstituoituneet tiedon subjekteiksi. AA:n kontekstissa kyse on sen tarkastelusta, kuinka käsitykset alkoholismista ja siitä toipumisen ehdoista ilmaantuu ja tuotetaan. Eli millainen on AA:n historiallinen ontologia suhteessa totuuteen? Millä tavoin siis AA:n piirissä yksilöt rakentuvat sen eetoksessa vallitsevan tiedon kohteiksi? *Vallan akseli* merkitsee sen tarkastelua, että millainen on kulloinkin tiedon suhde valtaan. Millainen on historiallisen ontologian suhde valtaan AA:n piirissä? Eli kuinka AA:n piirissä rakentuu subjektiviteetti suhteessa toisiin? Tämän tutkielman kontekstissa kysymys on siis pelkistäen sen tutkimisesta, millaisten tieto ja valta suhteiden myötä AA:n eetos on ilmaantunut ja muovautunut? *Kolmas akseli* merkitsee sitä kuinka rakennamme itsemme moraalisisina toimijoina suhteessa tietoon eli kuinka rakennamme eettisiksi toimijoiksi. Kolmannessa akselissa on siis kysymys siitä mihin perehdyin kandidaatintutkielmassani eli siitä, kuinka yksilö objektivoituu itselleen moraalissubjektiksi minätekniikoiden avulla. Tässä tutkielmassa pyrin puolestaan selvittämään AA:ssa vallitsevan eetoksen alkuperää, jonka avulla ja kautta yksilöt objektivoidaan AA-yhteisössä vaikuttavan vallan toimesta eettisiksi toimijoiksi. Foucault on määritellyt tiedon ja vallan suhdetta teoksessa *Tarkkailla ja Rangaista* (1980) seuraavasti:

”On pikemminkin myönnettävä, että valta myös tuottaa tietoa; että valta ja tieto suoraan edellyttävät toinen toistaan; että ei ole olemassa valtasuhdetta, jolle ei muodostuisi sitä vastaavaa tietokenttää, eikä tietoa, joka ei edellyttäisi ja samalla muodostaisi valtasuhteita. Näitä vallan ja tiedon välisiä suhteita ei siis voida eritellä lähtemällä tietävästä subjektista, joka olisi joko vapaa tai riippuvainen valtarakenteista; on otettava päinvastoin huomioon, että tietävä subjekti, tunnettavat kohteet sekä tiedon soveltamistavat ovat kaikki seurausta näistä vallan ja tiedon suhteiden perusedellytyksistä ja niiden historiallisista muutoksista.” (Foucault 1980, 35.)

Foucault (1971) tähdentää, että tieto ja valta yhdistyy toisiinsa diskurssissa. Diskurssi on ensisijaisesti kokoelma käytäntöjä, tekniikoita ja sääntöjä. Foucault'n mukaan siis tietävä subjekti on diskurssin

tuote, ja diskurssi puolestaan on seuraus tiedon ja vallan välisistä suhteista. Valtasuhteiden ja tiedon diskurssien yhteys voi olla monenlainen, ja Foucault selvittää historian tutkimuksissaan millainen suhde kulloinkin on kyseessä. Foucault osoittaa esimerkiksi kuinka tietyt vallankäytön muodot ovat johtaneet tiettyjen diskurssien muodostumiseen. Esimerkiksi väitöskirjassaan *Histoire de la folie à l'âge classique. Folie et déraison* (1961) Foucault analysoi hulluuden historiaa, jossa hän osoitti kuinka poikkeaviksi koetut yksilöt suljettiin aluksi heille tarkoitettuun tilaan. Tätä käytäntöä seurasi näiden poikkeaviksi koettujen yksilöiden jaottelu erilaisiin kategorioihin, joka johti lopulta psykiatrian diskurssin syntyyn. Tässä tutkielmassa tavoitteena on puolestaan perehtyä siihen millaisten valtasuhteiden ja käytäntöjen myötä AA:han ilmaantui tietynlaatuinen diskurssi, joka ryhtyi objektivoimaan alkoholisteja. Kysymys on siis siitä, kuinka ihmiset objektivoidaan tietyissä käytännöissä subjekteiksi. Lähestyn tutkimuskohdetta analysoimalla tiedon ja vallan suhteita eli sitä, kuinka tieto tuottaa valtaa ja kuinka valta puolestaan tuottaa lisää tietoa. Oleellista on siis analysoida niitä tiedon ja vallan perusedellytyksiä sekä niiden historiallisia muutoksia, jotka ovat mahdollistaneet tietyn diskurssin ilmaantumisen ja sen myötä *tietävän subjektin* AA:n kontekstissa.

4.5 Keksinnöt (dynaaminen nominalismi) ja hallinnan vakiintuminen

Genealogian lähtökohtana on *dynaaminen nominalismi*. Dynaaminen nominalismi merkitsee sitä, että genealogisessa analyysissä ei ole pyrkimyksenä selvittää jonkun tietyn luonteen tai persoonan muodostumista, vaan analysoida niitä avaruuksia jotka ympäröivät ihmisen muodostumista ja luovat kokemuksen mahdollisuuksia yksilöille. (Hacking 2002, 23; Hautamäki 2006, 14.) Nominalismin mukaan kohteiden nimeäminen, kategorisointi ja niiden synty ovat samanaikainen ilmiö. Ian Hackingin tunnettu esimerkki koskee sivupersoonahäiriö-nimistä psykiatrasta tautiluokitusta. Kyse oli siitä, kun trauman ja muiston käsitteet yhdistyivät alkoi samalla ilmaantua ihmisiä, jotka ”muistivat” esimerkiksi lapsuuden traumoja kyseisen häiriön kontekstissa. (Hacking 1995, 234–238; Hautamäki 2006, 15.) Ihmisenä tai esimerkiksi alkoholistina olemisen mahdollisuudet ovat siis kiinni tietyllä tapaa nimeämisistä ja luokitteluista.

Genealogia pyrkii löytämään tutkimistaan historiallisista dokumenteista niille tyypilliset maailmanjäsenyykset, kategoriat, logiikan ja käytännöllisen vaikutusyhteyden sekä erityisesti niiden sisältämät keksinnöt. Ilpo Helénin mukaan tällaisia keksintöjä voivat olla esimerkiksi *uudenlaisen ihmistyyppin ja inhimillisen olemisen määrittely, ajatusmalli, havaintotapa tai vakuuttelutyyli* (Helén 1997, 356). Tässä tutkielmassa perehdyn siis AA:n julkaisemiin historiallisiin dokumentteihin ja tutkin millaisia edellämainittuja keksintöjä ne sisältävät.

”Foucault’n tutkimusten valossa voidaan esittää, että vallankäyttö vakiintuu hallinnaksi, kun käytännöt synnyttävät ja pitävät yllä suunnitelmallisia ja pitkäjännitteisiä valtasuhteita” (Alhanen 2007, 125).

Kai Alhanen esittää, että Foucault’n tutkimusten mukaan vallankäyttö vakiintuu hallinnaksi pitkäkestoisissa käytännöissä. Alhanen tarkentaa, että Foucault ei tarkastele valtaa käyttävien yksilöiden päämääriä vaan osoittaa, mitä vallankäytön päämääriä käytännöissä on muodostunut. Esimerkkinä vallankäytön vakiintumisesta hallinnaksi Alhanen käyttää Foucault’n (teoksessa Tarkkailla ja rangaista esittämää) analyysiä vankilan valtasuhteista. Erityisesti vankien ja vartijoiden välille syntyy vankilan kuri- ja tutkintakäytännöissä valtasuhteita. Alhasen mukaan vartijoiden vallankäyttö ei ole täysin mielivaltaista, vaan perustuu vankilan vakiintuneille käytännöille: valvonnan, ohjaamisen ja rankaisemisen tekniikoille, joihin itsessään jo sisältyy säännelty tapa käyttää valtaa. Näin käytäntöjen luomat ja niiden ylläpitämät valtasuhteet vakiintuvat ja muodostuvat siten hallinnaksi. (Alhanen 2007, 125.)

Tarkastelen tässä tutkielmassa millaiseksi hallinnaksi AA:n käytännöt vakiintuvat eli sitä, millaiseksi hallinnaksi hahmottuu AA:ssa vallitsevien käytäntöjen päämäärä. Alhanen tarkentaa, että kun valtasuhteet vakiintuvat käytännöissä hallinnaksi, ne tulevat suhteellisen riippumattomiksi niiden puitteissa toimivien yksilöiden päämääristä eli siitä, keitä valtasuhteen osapuolet ovat ja mihin he yksilöinä pyrkivät. Tästä näkökulmasta tarkastelen erityisesti AA:han vakiintuneita järjestäytymisen periaatteita, jotka tunnetaan AA:ssa 12 perinteenä. Keskityn perinteiden ilmaantumisen analyysin ohella erityisesti myös siihen, millä tavoin perinteet mahdollisesti ilmentävät käytäntöjen vakiintumista ja ”sementoitumista” hallinnaksi. Kysymys on sen hahmottamisesta, millä tavoin AA:han vakiintunut hallinta pyrkii esimerkiksi mahdollisesti ehkäisemään yksittäisten jäsenten piiristä kumpuavaa vastarintaa – niiden vaihtoehtoisia tulkintoja todellisuudesta ja AA:n esittämistä ideoista.

5. AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄ

Aineistoksi olen valinnut viisi AA:n itse julkaisemaa teosta nk. AA:n sisäistä kirjallisuutta, koska tavoitteeni on tutkia AA:n esittämiä ja konstruoimia totuuskäsityksiä. En tee eksaktia historian tutkimusta ja kirjoitusta, enkä pyri etsimään ja halua väittää mitään tarkkoja historiallisia totuuksia AA:han liittyen. Sen sijaan pyrin problematisoimaan nimenomaan AA:n itsensä esittämää ja maalaamaa kuvaa sen omasta syntyhistoriasta. Problematisoin siis AA:n sisällä vallitsevaa hegemonista totuuskäsitystä ja nykyistä eetosta. Aineisto pyrkii nojaamaan tositapahtumiin ja esittää itsensä varteenotettavina aitoina historiallisina tapahtumina. AA:n kirjallisuutta onkin käytetty aiemminkin tieteellisissä tutkimuksissa (esim. Kurtz & White 2008). Aineiston olen valinnut AA:n kirjallisuudesta sen perusteella, mitkä niistä esittävät ja mihin niistä on dokumentoitu AA:n syntyhistoria. Lisäksi aineistooni kuuluu kaksi teosta, joihin ilmaantunut eetos on dokumentoitu. Aineistoni jakaantuu niin, että kolme ensimmäistä teosta keskittyvät AA:n historiaan. Kaksi jälkimmäistä edustavat dokumentoitua toipumisohjelmaa. Lisäksi *Nimettömät Alkoholistit* (2001) on hyvin laaja AA:n pääteos, jossa on toipumisohjelman lisäksi mm. jäsenten kokemuksia ja AA:n ulkopuolisten näkemyksiä AA:sta.

5.1 Aineisto

Taulukko 1. Perustiedot tutkielman aineistosta

Tekijä	Teoksen nimi	Ilmestymisvuosi	Sivumäärä
AA	Anna sanan kiertää	Suomessa julkaistu 1986. (Alkuteos USA:ssa 1984)	365
AA	Tri Bob ja hänen aikalaisensa.	Suomessa julkaistu 1985. (Alkuteos USA:ssa 1980)	300
AA	AA tulee täysi-ikäiseksi.	Julkaistu Suomessa 1997 (Alkuteos USA:ssa 1953)	320
AA	Nimettömät Alkoholistit ”Iso Kirja”	Ensimmäinen suomenkielinen painos 1963 (Alkuteos USA:ssa 1939)	570
AA	Kaksitoista askelta ja kaksitoista perinnettä	(Alkuteos USA:ssa 1952-1953)	205

1. Anna sanan kiertää. Bill Wilsonin elämäkerta ja tarina siitä, kuinka AA-sanoma saavutti maailman.

AA:n ensimmäisen perustajajäsenen elämäkerta. Teoksen sivumäärä on 365 sivua. USA:ssa julkaistu alkuteos (1984) *Pass It On*. Suomessa julkaistu 1986. 1. painos. Kirjan tekijäksi ja kirjoittajaksi yksilöidään AA. Kirjallisuuden lajityypiltään, eli genreltään, teos on järjestön historiikki ja henkilöteos – järjestöhistoriikki. Kirjan esittelyssä lukee:

”Tämän kirjan ensisijaisina lähteinä ovat olleet AA:n arkiston materiaalit: muistiot, henkilökohtaiset muistiinpanot, haastattelut (sekä nauhoitetut että kopioidut), raportit, tiedotteet, sanomalehtien ja aikakauslehtien artikkelit, jne. (...) Alkuperäisessä englannin kielisessä julkaisussa on lähteet ilmoitettu tarkasti. Käännöksessä ei ole lähdeviitteitä.” (Anna sanan kiertää 1986, 363.)

2. Tri Bob ja hänen aikalaisensa AA:n toisen perustajajäsenen tohtori Bobin elämäkerta. Teoksessa on myös muistelmia AA:n alkuajoista USA:n Keski-Länneestä.

AA:n toisen perustajajäsenen elämäkerta. Teoksen sivumäärä 300. USA:ssa julkaistu alkuteos: (1980) *Dr. Bob and the Good Oldtimers*. Suomessa julkaistu 1985. 2. painos. Kirjan tekijäksi ja kirjoittajaksi yksilöidään AA. Tämäkin teos on ns. järjestöhistoriikki. Kirjan esipuheessa lukee mm. seuraavaa:

”Tämän kirjan valmistelu alkoi huhtikuussa 1977, kun AA:n Keskuspalveluneuvosto hyväksyi suunnitelman. Alun perin suunniteltiin yhteistä elämäkertaa, joka olisi yhteinen molemmille perustajajäsenille. Kun tämä osoittautui mahdottomaksi toteuttaa, päätettiin tri Bobin elämäkerta kirjoittaa ensin, ennen Bill W:n elämäkertaa. (...) Sekä henkilökohtaiset että laajemmatkin tiedot saatiin osittain AA-kirjallisuudesta ja arkistomateriaalista AA:n keskuspalvelutoimistossa New Yorkissa, mutta pääasiassa henkilökohtaisista keskusteluista tri Bobin sukulaisten, ystävien ja tuttavien kanssa. (...) Haastatteluista saatiin enemmän historiallista aineistoa kuin voidaan sisällyttää yhteen kirjaan, mutta täydelliset nauhoitukset ovat nyt AA:n arkistossa. Toveripiiri on kiitoksen velkaa kaikille ihmisille, jotka kertoivat muistojaan.” (Tri Bob ja hänen aikalaisensa 1985, 5–6.)

3. AA tulee täysi-ikäiseksi. AA:n lyhyt historiikki.

Kuvaus AA:n synnystä, 12 askeleen ja 12 perinteen sekä kolmen AA:n perinnön: yhtenäisyyden, palvelun ja toipumisen kehittymisestä. Teoksessa sivuja 320. USA:ssa julkaistu alkuteos *Alcoholics Anonymous Comes of Age* (1957). Julkaistu Suomessa 1997. Kirjan tekijäksi ja kirjoittajaksi yksilöidään AA. Tämäkin teos on lajityypiltään nk. järjestöhistoriikki. Kirjan esipuheessa lukee:

”Tämä kirja on AA-jäseniä ja heidän ystäviään varten. Se on kaikkia niitä varten, joita kiinnostaa tuntea AA:n historia: miten se sai alkunsa, miten sen toipumisen, yhtenäisyyden ja palvelun periaatteet kehittyivät ja millä keinoilla tämä toveriseura on kasvanut ja levittänyt sanomaansa kautta maailman. Tämä on laaja näkymä Nimettömistä Alkoholisteista sen sisältä katsottuna. Kirjan ensimmäinen osa esittää yleisnäkymäluonnoksen St.Louisin historiallisesta juhla kokouksesta, jossa Nimettömien Alkoholistien toveriseura tuli täysi-ikäiseksi ja otti kantaakseen täyden vastuun kaikista toimista ja tehtävistään. Toinen osa sisältää kolme toisen perustajajäsenen Bill W:n St.Louisin kokouksessa pitämää puhetta. Nämä puheet on tarkistettu ja niitä on laajennettu ja ne käsittelevät AA:n toipumisen, yhtenäisyyden ja palvelun perintöjen historiaa. Kolmas osa on omistettu muutamien AA:n ystävien pitämille puheille. He ovat kaikki omalla työsarallaan huomioituja henkilöitä: Tri Harry Tiebout, psykiatri; tri W.W. Bauer Amerikan lääketieteellisestä seurasta; isä Edward Dowling jesuiittaveljeskunnasta; tri Samuel M. Shoemaker, episkopaalinen kirkonmies ja Bernard B. Smith, newyorkilainen lakimies ja Nimettömien Alkoholistien keskuspalveluneuvoston entinen puheenjohtaja. Nämä ystävät kertovat yhteydestään Nimettömiin Alkoholisteihin, siitä osasta jota he sen kehityksessä esittivät ja omasta näkemyksestään siitä mitä tulevaisuus on tälle yhteisölle tuova.” (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 12.)

4. Nimettömät Alkoholistit: Kertomus siitä miten sadattuhannet miehet ja naiset ovat toipuneet alkoholismista.

AA:n Iso Kirja. Alkuperäinen teos julkaistu USA:ssa 1939. Teoksessa on sivuja 570. Aineistonani on yhdestoista suomenkielinen painos, joka on julkaistu vuonna 2001. Kirjan tekijäksi ja kirjoittajaksi yksilöidään AA. Kirjallisuuden lajityypiltään teos kuuluu toipumiskirjallisuuteen. Kirjan esipuheessa lukee:

” (...) Tämän kirjan ilmestyessä (1995) on maailmanlaajuisen AA:n jäsenmäärä ylittänyt jo kaksi miljoonaa. Alkuteos on käännetty 23 kielelle ja sitä on myyty tähän mennessä kuusitoista miljoonaa kappaletta. Kirjan ensimmäinen suomenkielinen painos ilmestyi vuonna 1961.

Suomenkielisten painosten kappalemäärä on yhdeksannen painoksen jälkeen 31 000. Kirja jakautuu alkuperäisteoksen mukaan perustekstiosaan (osa I), joka on viidenteen painokseen uudelleen käännetty ja tarkistettu. Toisessa osassa (osa II) on 19 alkuperäisteoksesta käännettyä elämäntarinaa ja kolmas osa (osa III) muodostuu suomalaisten AA-jäsenten elämäntarinoista, joita on 28.” (Nimettömät Alkoholistit 2001, 2.)

5. Kaksitoista Askelta ja Kaksitoista Perinnettä. Teos käsittelee kahtatoista askelta ja kahtatoista perinnettä.

Alkuteos USA:ssa 1952–1953. Aineistonani kirjan yhdestoista suomenkielinen painos, sivuja 205, julkaistu 2000, Yhdestoista painos. Kirjan tekijäksi ja kirjoittajaksi yksilöidään AA. Teos käsittelee kahtatoista askelta ja kahtatoista perinnettä. Kirjallisuuden lajityypiltään teos kuuluu toipumiskirjallisuuteen. Teoksessa on jokaisesta askeleesta ja perinteestä usean sivun tulkinta ja kommentaari. AA:n piirissä teosta luonnehditaan ”perusoppikirjaksi”. Suomen AA:n nettisivuilla teosta luonnehditaan seuraavasti:

”Kirja käsittelee kahtatoista askelta ja kahtatoista perinnettä. Kirja selventää niitä perusteita, joilla AA:n jäsenet voivat elää päivä kerrallaan alkoholitonta elämää ja miten yhteisömme toimii. Vaikka Kaksitoista askelta ja kaksitoista perinnettä -kirja on kirjoitettu lähinnä AA:n jäsenille, se herättää kiinnostusta ja sen sisältämille ajatuksille löytyy käyttöä myös AA:n ulkopuolella.” (AA Suomi.)

5.2 Teorialähtöinen sisällönanalyysi

Tutkimusmenetelmänä käytän laadulliseen eli kvalitatiiviseen tutkimusotteeseen kuuluvaa sisällönanalyysia. Juha Varron mukaan laadullisen tutkimuksen kirjo on laaja, mutta yhteistä niille on elämismaailman tutkiminen. Kvalitatiivisen tutkimuksen keskiössä ovat merkitykset, jotka ilmenevät useilla tavoilla. Sarajärven ja Tuomen mukaan sisällönanalyysi on diskurssianalyysin tapaan tekstianalyysia, jossa tarkastellaan jo valmiiksi tekstimuotoisia tai sellaiseksi muutettuja aineistoja. Tutkittavat tekstit voivat olla melkein mitä vain: kirjoja, päiväkirjoja, haastatteluita, puheita ja keskusteluita. (Ks. Puusniekka & Saaranen-Kauppinen 2006.) Jari Eskolan ja Juha Suorannan mukaan tekstit pitävät sisällään, ja ilmentävät monenlaisia yhteiskunnallisia intressiristiriitoja ja valtasuhteita – teksteillä on tämäntapaisia vaikutuksia elämäämme. Tästä johtuen

näiden vaikutusten tunnistaminen ja erittelemine on kasvatus- ja sosiaalitieteilijöiden tärkeä tehtävä. (Eskola & Suoranta 2008, 201.) Tässä tutkielmassa tulkitsen käyttämäni aineiston tekstit diskursiivisen lukutavan mukaisesti kulttuurissa tuotetuiksi kulttuurituotteiksi. Tekstit ovat siis itsessään jo osa sosiaalisen todellisuuden rakentumista ja osa sosiaalista toimintaa. Suhtaudun aineistooni niin, että se on lähtökohtaisesti laadittu tiettyä tarkoituspää varten eikä välttämättä edusta todellisuutta sellaisenaan. Kiinnostuksen kohteena tällaisessa kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei ole kieli sinänsä vaan se mitä sen käyttäminen saa aikaan, toisin sanoen millaisia käytännön efektejä kielellä on. (Eskola & Suoranta 2008, 139–142.) Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. Sarajärvi ja Tuomi täsmentävät, että sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti, joiden erona on analyysin ja luokittelun perustuminen joko aineistoon tai valmiiseen teoreettiseen viitekehykseen. (Ks. Puusniekka & Saaranen-Kauppinen 2006.)

Tässä tutkielmassa käytän teorialähtöistä sisällönanalyysia, joka nojaa foucault’laiseen genealogian teoreettiseen viitekehykseen. Keskitän sisällönanalyysin erityisesti aineistossa ilmaantumiseen ja keksintöihin. Tutkin aineistosta teorialähtöisesti ilmaantumisiin yhteydessä olevia tiedon, vallan ja voimien välisiä suhteita, jotka pyrin nimeämään ja kategorisoimaan analyysirungon sisälle. Samalla tarkkailen millaisia keksintöjä ilmaantumisen seurauksena syntyy, jotka pyrin myös kategorisoimaan analyysirunkoon. Lopuksi esitän ja analysoin millainen diskursiivinen muodostelma ja hallinnan vakiintuminen näistä muodostuu.

5.3 Analyysin toteutus

Aluksi olen lukenut ja katsonut läpi koko aineiston saadakseni kokonaiskuvan siitä. Tässä vaiheessa olen pyrkinyt jäljittämään keskeiset murrokset ja katkokset eli tilanteet, jotka ovat olleet AA:han ilmaantuneen ja vakiintuneen eetoksen kannalta merkittävässä asemassa. Erityisesti olen pyrkinyt alkuvaiheessa jäljittämään ne tilanteet ja olosuhteet, jotka ovat olleet keskeisiä AA:han päätyneiden sairauskäsityksen, toipumisohjelman ja perinteiden suhteen. Eli yksinkertaistaen – AA:han vakiintuneen eetoksen kannalta.

Aineiston läpikäymisen ensivaiheessa olen myös pohtinut, millaiseksi muotoilen tulevan analyysirungon. Alkuvaiheessa analyysirungon muodoksi oli karkeasti kaksi vaihtoehtoa. Ensimmäisenä vaihtoehtona oli jakaa analyysiluvut AA:han muovautuvan sairauskäsityksen,

toipumisohjelman ja perinteiden mukaan. Tämä osoittautui liian työlääksi ja hankalaksi toteuttaa, koska aineisto on pääosin laadittu kronologisen kerronnan muotoon, jossa on edellä mainittujen teemojen suhteen valtavasti päällekkäisyyksiä, ja jossa edellä mainittujen teemojen ilmaantuminen ja muotoutuminen limittyy ja kytkeytyy toisiinsa hyvin kiinteästi. Päädyin siis toiseen analyysirungon muotoon, joka pääsääntöisesti seuraa aineiston esittämää kronologista narratiivia AA:n kehkeytymisestä. Analyysirungoksi valikoitui siis kronologinen esitystapa, jolloin analyysi oli mahdollista toteuttaa tulkitsemalla aineistoa foucaultlaisen genealogian teoreettisen linssin läpi. Analyysilukujen lopulliseksi määräksi on hahmottunut kolme lukua. Kunkin luvun alkuun olen kirjannut selkeyden vuoksi luvun pääkohdat ja tapahtumat, jotka ovat relevantteja asettamani tutkimusongelman suhteen.

Kun analyysin alkuvaiheen kokonaiskuva ja analyysirunko oli hahmottunut, ryhdyin paneutumaan erityisesti niihin tilanteisiin, jotka ovat lopulta vaikuttaneet ja muovanneet keskeisesti AA:n eetosta. Tässä vaiheessa olen erityisesti keskittynyt kriittiseen lähilukuun. Olen pyrkinyt tunnistamaan ja kuvaamaan millaisia voimia tilanteissa on vaikuttanut ja kuinka ilmaantumiset ja tulkinnat ovat tapahtuneet aineistossa. Erityisesti olen pyrkinyt tunnistamaan ja esittämään analyysissa, millä tavoin AA:n elämänkerroista *ilmaantuu* eetoksen perusta eli kuinka eri henkilöiden neuvottelu- ja elämäntilanteiden kautta rakentuu esimerkiksi *uusi ihmistyyppi* sekä *vakuuttelutyylit*. Lisäksi olen ennen kaikkea olen pyrkinyt tunnistamaan millä tavoin valta toimii, millaisia ovat sen käytännön efektit eli millaista subjektivitettia se tuottaa sen vaikutuksen piirissä oleville sekä millaisia totuuksia todellisuuden haltuunotosta seuraa.

Analyyysissa olen hyödyntänyt aiempaa tutkimuskirjallisuutta hahmottamaan erityisesti laajempaa strategista asetelmaa tapahtumien taustalla. Lisäksi olen laatinut analyysiin oman johdantoluvun, jossa käsittelen alkoholiongelmaan kohdistettuja aiempia hallinnan teknologioita. Pyrin näin pohjustamaan analyysia sille, kuinka AA toi muutoksen alkoholismiin hoitoon ja millä tapaa se oli uusi. Olen valinnut kuhunkin analyysin kohtaan sitaatteja, jotka osaltaan toimivat eräänlaisena kertojan äänenä ja ilmentävät osuvasti eetoksen muovautumista. Mutta pääpaino on luonnollisesti tutkielman teorialähtöisessä sisällönanalyysissa – omassa analyysissa. Aineisto osoittautui varsin hedelmälliseksi mm. sen sisältämien sanavalintojen ja käytetyn kielen suhteen – se oli omiaan tuomaan puolestaan esiin ja korostamaan AA:n syntyyn vaikuttaneita voimia sekä niiden välisiä kamppailuja.

6. AA:N EETOKSEN ILMAANTUMINEN

Tässä luvussa analysoin AA:ssa vaikuttavan eetoksen perustan ilmaantumista. Teen aluksi katsauksen alkoholiongelman hallinnan historiaan. Tällä pyrin pohjustamaan ja osoittamaan millaisissa olosuhteissa ja kuinka AA:n eetoksen kehkeytyminen tuli mahdolliseksi. Luku kiteytyy neljään keskeiseen tapahtumaan:

1. Alkoholiongelman hallinnan historia.
2. Uuden ihmistyyppin julistus.
3. Kasvokkainen vuorovaikutus ilmaantuu – toinen alkoholisti.
4. Hengellinen kokemus – normalisoiva voima ilmaantuu.

6.1 Alkoholiongelman hallinnan historia

Tässä johdantoluvussa analyysiin luon katsauksen AA:ta edeltäviin keskeisiin hallinnan teknologioihin, joilla alkoholiongelmaa on pyritty hallitsemaan. Tarkastelen millä tavoin alkoholiongelmaan liittyvät hallinnan teknologiat ovat rakentuneet ja osaltaan dominoineet addiktiosta käytävää keskustelua. Keskityn etenkin yhteiskunnallisen keskustelun, tieteen ja alkoholiongelman väliseen kytkökseen, jotka yhdessä muodostavat erityisen alkoholidiskurssin ennen AA:ta.

Teoksessa *Elämän politiikat* (2016) Ilpo Helén kirjoittaa, että addiktioita pyritään ymmärtämään ja saattamaan hallintaan niin biologis-lääketieteellisesti, psykoteknologisesti kuin sosiaalteknologisesti, ja siksi ne ovat oiva esimerkki elämästä hallittuna. Helen täsmentää, että elämä hallittuna on kahdentuma, joka muodostuu historiallisesta elämästä ja elämästä ”itsestään”. Kyse on *elämähybridista*, joka muuttaa ilmentymiään ja muotojaan, kun edellä mainitut teknologiat määrittävät kohteensa uudestaan. (Helén 2016, 52.) Helénin mukaan poliittinen ja tieteellinen kiinnostus addiktioihin on kulkenut yhtä jalkaa. Addiktioiksi kutsutut ihmisten poikkeaviksi koetut halut ja toimintatavat ovat olleet länsimaisissa yhteiskunnissa voimakkaan huolen, kontrollin ja hoidon kohteita yli kahden vuosisadan ajan. (Helén 2016, 55.) Valverden mukaan alkoholi on ollut huolen ja hallinnan kohteena yksilöiden ja kansakuntien tasolla ainakin 150 vuotta. Lisäksi käsitteen *alkoholismi* juuret johtavat yhtä kauas, jolloin termi oli osana historiallista ammattiterminologiaa ja lääketieteellistä kirjallisuutta. Vaikka alkoholismi olisi virallisesti tunnustettu, on se useimmiten

määritelty seurauksena vuosia jatkuneesta kovasta juomisesta pikemmin kuin itsenäisenä tautioliona, joka johtaa ihmiset juomaan. Lääketieteen asiantuntijoiden piirissä ei edelleenkään vallitse yksimielisyyttä siitä onko alkoholi itsessään fyysisesti addiktoiva, vai johtuuko riippuvuus alkoholista pikemmin jostain psykologisesta tekijästä. Eikä psykiatrian tutkimusalalla vallitse yksimielisyyttä siitä onko alkoholismi sairaus vai oire, ja jos se on oire, niin oire mistä. (Valverde 1998, 43.)

Tieteellinen ja poliittinen kiinnostus addiktioihin polveutuu siis 1800-luvulta, jolloin erityisesti Pohjois-Euroopan ja -Amerikan porvarispiireissä syntyi moraalinen huoli niin oman säädyn kuin työläisten ja kaupunkiköyhälistön ylenpalttisesta väkijuomien käytöstä. Tämä synnytti Pohjois-Amerikassa, Isossa-Britanniassa ja Pohjoismaissa raittiusliikkeen, joka eli kulta-aikaansa 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Liike sai aikaan mm. Amerikan Yhdysvalloissa ja Suomessa lain, joka kielsi alkoholin valmistamisen, myymisen ja nauttimisenkin. (Helén 2016, 55.) Huoli alkoholiongelman ilmaantumisesta liittyy laajempaan kehityskulkuun länsimaaisissa yhteiskunnissa aikana, jolloin modernin lääketieteen kehitys alkoi Ranskassa. (ks. esim. Alhanen 2007; Foucault 2013.) Tällöin ilmaantui käsitys väestöstä, joka tuli huolenpidon ja voimistamisen kohteeksi. Huoli alkoholin käytöstä kytkeytyy siis osaltaan biovallan voimistumiseen.

1800-luvulla useat lääkärit esittivät teorioita alkoholin aiheuttamasta ”riippuvuudesta”, joka oli luonteeltaan myös fysiologista, ja keskustelivat patologisesta luonteen ja moraalin heikentymisestä liiallisen juomisen syynä. Ryypäämisen sairautena käsittäneitä pioneerilääkäreitä ovat olleet Benjamin Rush ja ruotsalainen Magnus Huss. (Helén 2016, 55.) Lääkäri ja psykiatri Benjamin Rush käsitteli alkoholiongelmaa kirjoituksissaan jo 1780-luvulla. Nykyajasta katsoen häntä voidaan pitää yhtenä varhaisimmista alkoholismia käsitelleistä kirjoittajista. Tuona aikana alkoholismia ei vielä käsitelty omana käsitteenään. Rush laati teoriaa alkoholiongelmaista ja siihen johtavista syistä. Rush kirjoitti, että vaikka ihmiset ryhtyvät juomaan vapaasta tahdostaan (joka 1780-luvulla merkitsi väkeviä juomia – viiniä ja olutta ei mielletty tuolloin edes alkoholiksi), niin jatkuvan juomisen tapa johtaa tahdon voiman katoamiseen. Tahdon voiman katoaminen on tarkalleen ottaen seurausta siitä, että juoja on etsinyt jatkuvasti lisää juotavaa. Rush esitti, että tapajuoppoutta ei tulisi tarkastella huonona tapana, vaan sairautena nimeltä ”tahdon halvaantuminen” (*the palsy of the will*). (Valverde 1998, 1–2.) Rushin mukaan ”tahdon halvaantuminen” suhteessa alkoholiin on siis pitkään jatkuneen valitun juomisen seuraus eli tietynlaatuisen opitun ja rutinoituneen käyttäytymisen ehdollistuma.

Alkoholiongelman käsittäminen *monomaniaksi* tapahtui viktoriaaniseen aikaan 1800-luvulla. Monomania termi kehitettiin Ranskassa. Englannin kielisessä maailmassa tätä vastasi kategoria

nimeltä *moraalinen hulluus*. Viktoriaaniseen aikaan oli käynnissä kamppailu tieteen, uskonnon ja lain välillä koskien luonnon ja ihmisen välisen vastuun määrittymistä. Englannissa ja Ranskassa käytiin tällöin kamppailua, missä kulkee luonnon ja ihmisen oman vastuun raja, koskien esimerkiksi hulluutta ja alkoholismia.

Merkittävä varhainen kamppailu käytiin lääkäri Jean-Étienne Dominique Esquirolin ja hänen kollegoidensa toimesta. Esquirol ja Pariisilaiset kollegat olivat sitä mieltä, että täysin uuden tieteen, psykiatrian, ei tulisi rajoittua pelkästään maniaan, melankoliaan ja dementiaan, vaan sitä pitäisi laajentaa sille harmaalle alueelle alueelle, jossa ovat ns. alkoholisteiksi luokiteltavat ihmiset. Käyttämällä perinteistä kolme kohtaista luokittelua minuuden elementeistä (älykkyys, tunteet, tahto) Esquirol ja hänen kumppaninsa päätyivät jakaamaan monomanian näihin kolmeen tyyppiin: *älyn monomania*, johon kuuluivat ne jotka olivat pääosin järkeviä, mutta heillä saattoi olla yksi ”sekoittava tekijä”. *Tunteiden monomania*, kuten liioiteltu ja epäasiallinen rakkaus sekä tahdon monomania eli tahdon ”halvaantuminen”. Alkoholistit päätyivät kolmanteen kategoriaan, *tahdon monomaniaan*.

Psykiatria tieteenä ryhtyi siis haastamaan rikoslakia ja uskontoa käsityksinä esittämällä mm. että yksilön ei tarvinnut olla välttämättä täysin ja kertakaikkiaan hullu, jotta hänet voitiin todeta syyttömäksi hulluuden vuoksi. Monomanian sisältämä käsitys nosti siis esiin kysymyksen moraalisesta ja laillisesta vastuusta, koska raskas juominen oli erittäin yleistä toisin kuin esimerkiksi murhaaminen – juomista ei voitaisi siis helposti toiseuttaa. (Valverde 1998, 46.) Esquirol myönsi, että liiallisen juomisen seurauksena alkoholin myrkylliset vaikutukset alkavat näkyä ja aiheuttavat alkoholismia ymmärrettynä 1800-luvun tapaan. Mutta ainakin joillain on juomista edeltäviä tekijöitä, jotka altistavat hallitsemattomalle juomiselle.

Valverde esittää, että Esquirolin kuvaus sisältää tärkeän genealogisen kohdan. Päinvastoin kuin useimmat tutkimukset väittävät, että alkoholismi keksittiin 1800-luvun alkupuolella, pitäisi 1900-luvun ymmärrys alkoholismista jäljittää monomanian löytymiseen kytkettynä käsitykseen tahdon puutteesta (*lesions of the will*). Eikä siihen mitä 1800-luvulla kutsuttiin alkoholismiksi, koska 1800-luvulla termi alkoholismi viittasi selkeästi pitkän juomisen seurauksiin. Valverde haluaa siis tähdentää, että vasta 1900-luvun saatossa käsitys alkoholismista alkoi rakentua ja voimistua itsenäisenä tautioliona, joka altistaa ja johtaa juomiseen.

Entä kuinka tahdon monomaniaa pyrittiin sitten hoitamaan ja lääkitsemään? Esquirol esitti, että sama moraalinen hoito, jota harjoittivat papit, nunnat sekä muut ei-lääketieteelliset henkilöt mielisairaaloissa hulluillle, sisälsi suuren lääketieteellisen arvon, ja sopi näin ollen myös tahdon monomanian hoitoon. (Valverde 1998, 47.) Hallinnan analytiikan näkökulmasta monomaniassa ja

moraalisessa hoidossa risteytyivät siis lääketiede (psykiatria) ja sosiaalinen teknologia (yksilöiden normalisointi moraalilla keinoilla).

Saksalainen lääkäri Valentin Magnan keksi hyvin samankaltaisen käsitteen kuin monomania vuonna 1819 nimeltä *dipsomania*, josta tuli hyvin suosittu lääketieteen piirissä. Valverde kirjoittaa, että dipsomanian käsite ei ollut erityisen vakaa pyrittäessä alkoholiongelman hallintaan. Sen alkuperäinen merkitys näyttää olleen hyvin laaja ja se sisälsi suurelta osin ellei kokonaan sen, mitä myöhemmin ryhdyttiin kutsumaan alkoholismiksi. Valverde vielä erityisesti tähdentää, että jos alkoholiongelman määrittäminen dipsomaniaksi olisi päässyt hallitsevaksi, olisivat ongelmajuojat päätyneet suurelta osin psykiatrian piiriin yhdessä mm. nymfomaanikoiden kanssa. Mutta vaikka lääketiede valtasi määrittelyvaltaansa yhä laajempia populaatioita niin, ei se onnistunut tekemään alkoholisteista hulluja. Yhtenä syynä näyttää olevan, että myös korkeammissa yhteiskuntaluokissa oli alkoholiongelmaisia. Itse asiassa lääkäreitäkin korkeammissa sosiaalisissa asemissa olevat saattoivat kärsiä alkoholiongelmaista. Dipsomanian käsite korvautuikin vuonna 1852 menestyksekkäästi käsitteellä alkoholismi, mutta se ymmärrettiin vielä eri tavalla kuin myöhemmin 1900-luvulla. (Valverde 1998, 48–49.) Dipsomania projektin kaatuminen ei johtanut kuitenkaan suoraan alkoholismin voittokulkuun.

Helén kirjoittaa että, Benedict-Augustin Morel toi vuonna 1857 idean *degeneraatiosta* perinnöllisyyttä, ihmislajin kehitystä ja psyykkistä poikkeavuutta koskevaan keskusteluun. Degeneraatiolla Morel tarkoitti jälkeä siitä, että poikkeava yksilö oli langennut pois armosta, ihmisen alkuperäisestä täydellisyyden tilasta. Morel esitti että, alkoholi ja muut huumeet vaikuttivat rappeuttavasti ihmisiin. Rappioilmiöt uhkasivat siirtyä joko isän, äidin tai molempien perimästä seuraavaan sukupolveen, jossa ne vaikuttivat synnynnäisinä. Morelin mukaan degeneraatio voimistui periytyessään. Alkoholismista seurasi hysteria, hysteriasta mielenvikaisuus, neljännessä polvessa rappeutuminen ilmeni idiotismina ja viidennessä lisääntymiskyvyttömyytenä. Helén täsmentää, että Morelin ideat muuttivat siis mielisairauden moraalisen etiologian perinnöllisyysbiologiseksi. Lisäksi käsitys degeneraatiosta vaikutti darwinismin seuralaisena 1800-luvun loppupuolelta 1900-luvun alkuvuosikymmenille evoluutiobiologian ja lääketieteen keskusteluissa, kiistoissa länsimaisen kulttuurin kehityksestä ja tilasta sekä yhteiskunta- ja rotuhygieniassa. (Helén 1997, 266.)

Mielisairauksia koskevassa lääketieteellisessä keskustelussa alkoi muodostua valtavirrasta poikkeava suuntaus 1800-luvun lopulla. Helénin mukaan merkittävä kimmoke oli se, että hermolääkärit alkoivat kiinnostua vakavien ja pysyvien mielisairauksien ja laitokseen suljettujen yksilöiden ohella lievemmistä ja väliaikaisista mielenhäiriöistä sekä poikkeavuuksista, jotka oirehtivat edellisiä

hienovaraisemmin ja esiintyivät tavallisissa arkisissa elämänpiireissä. Yhdysvaltalainen neurologi George M. Beard esitti kuvauksen hermostuneisuutta ilmenevästä hermoston rasituksesta *neurasteniasta* vuonna 1869. Hänen mukaansa se johtui länsimaisen ihmisen fyysisen kestäkyvyn heikkenemisestä sekä teollisen ympäristön ja kaupunkiolojen kiihkeästä rytmistä. Beard piti neurasteniaa laajalle levinneenä ilmiönä. Hän väitti, että alkoholistien, hysteerikoiden ja neurastenian oireiden välillä ei ole kliinistä eroa (Valverde 1998, 72). Helén täsmentää, että Breadin käsitysten esimerkin voimasta 1880-90-luvulla voimistui taipumus selittää ja kuvata erilaiset poikkeavat tuntemukset ja käyttäytymispiirteet hermostuneisuudeksi sekä hermoston rasitus- ja kiihotustiloiksi. (Helén 1997, 270.)

Eräs merkittävä ponnistus tehtiin Britanniassa 1800-luvun lopulla, jossa pyrittiin popularisoimaan termi *inebriety*, jonka olen itse suomentanut ”humalaisuudeksi”. Termin taustalla on sen aikainen addiktioiden asiantuntija Norman Kerr. Inebriety perusta nousi väittelystä tahdon vapauden ja tarpeen välillä. Kerr hyväksyi suurelta osin degeneraatio-teorian fatalismin. Humalaisuus ei ollut juopottelua (*drunkenness*), vaan tila jota luonnehti kontrollin menetys suhteessa käyttämiseen, olipa kyseessä alkoholi, kahvi, morfiini tai mikä tahansa muu aine. Tästä johtuen sitä kutsuttuunkin ”sateenvarjotermiksi”, joka kattoi useita ilmiöitä joita myöhemmin ryhdyttiin kutsumaan addiktioiksi. Norman Kerr kritisoi, että ihmiset olivat alkaneet käyttää termiä alkoholisti (*alcoholic*), jolla viitattiin olosuhteisiin jotka altistavat hallitsemattomalle juomiselle sen sijaan, että alkoholi itsessään oltaisiin nähty myrkyllisenä, addiktoivana aineena. Kerrin kanta ei menestynyt, kuin vasta toisen maailmansodan jälkeen. Humalaisuudesta tuli kiertoilmaus tapajuoppoudelle (*habitual drunkard*) ja dipsomanialle. (Valverde 1998, 50.)

1880-luvun lopussa Pelastusarmeijan työntekijät laajensivat toimintaansa pelkästään evankelioimisesta (*evangelical pursuits*) hyväntekeväisyyteen ja köyhien auttamiseen Isossa-Britanniassa, Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Uudessa-Seelannissa. Toisin kuin monet muut uskonnolliset ryhmittymät, kuten metodistit, Pelastusarmeija auttoi myös juoppoja ja prostituoituja. Pelastusarmeija pyrki välttämään dipsomanian ja humalaisuuden (*inebriety*) medikalisoivaa kielenkäyttöä ja suosi pikemmin vanhempaa kielenkäyttöä puhumalla ”juoppouden synnistä”. Raskas ryypääminen on yksinkertaisesti langenneen maailman yksi aspekti. Apu jota Pelastusarmeija tarjosi oli tietyllä tasolla aina samanlaista, mutta toisaalta aina yksilöllistä. Melodramaattinen narratiivi synnistä, pelastuksesta ja niiden lopputulemasta oli samanlainen kaikilla, mutta jokaisen tie vapauteen oli erilainen ja yksilöllinen. Evankelismin diskurssi, jonka vaikutuspiiriin Pelastusarmeijakin lukeutuu, sovitti loputtoman määrän syntejä ja paheita ideaalilla yhdestä ainoasta

pelastuksesta. (Valverde 1998, 88–91.) Pelastusarmeijan toiminta ja sen omaksumat hallinnan tekniikat määrittivät elämähybridissä sosiaalisen teknologian alueelle.

Ennen AA:n kehkeytymistä alkoholiongelmaa on siis pyritty saattamaan hallintaan elämähybridin kaikilla kolmella teknologialla: lääketieteellisellä, psyko- ja sosiaalteknologialla. Vallan näkökulmasta alkoholiongelmaa on ensisijaisesti pyritty saattamaan hallintaan biovallan keinoin lääkäreiden toimesta. Mutta esimerkiksi pelastusarmeijan toiminta ilmentää *paimenvaltaa*. Paimenvalta viittaa suvereenin vallankäytön hiljalleen kristinuskon myötä korvanneeseen paimenen ja lauman suhteeseen perustuvaan hallinnan malliin (Foucault 1982, 214–215; 1998b, 50–53). Alkoholiongelman hallinnan historiassa tiedon suhdetta valtaan on määrittänyt erityisesti lääketieteen tietomuotojen siirtyminen ja sekoittuminen paimenvallan piiriin. Alkoholiongelman hallinnan eräs leimallisimmista piirteistä on ollut sen risteileminen erilaisten toimijoiden ja tulkintojen alueilla jäämättä mihinkään pysyvästi. Sitä voidaan luonnehtia hybridiprojektiksi, joka on lainannut osia psykiatriasta, lääketieteestä, kristillisistä minätekniikoista ja filosofiasta. (Ks. Helén 2016; Valverde 1998.)

Entä miksi ja kuinka 1900-luvun alun jälkeen alkoholismien hallinta alkoi tapahtua yhä laajemmin alkoholisti-identiteetin kautta? Miksi alkoholismi alettiin ymmärtää yhä laajemmin itsenäisenä tautioliona, joka saattaa olla kantajassaan jo syntymästä lähtien odottamassa vain sen esiin nousua alkoholin avulla? Entä miksi tunne- ja sielunelämä kehkeytyi niin keskeiseksi osaksi käsitystä alkoholismista, että se vaatii alituista itsen työstämistä – eettistä työtä? Näiden käsitysten taustalla on keskeisesti AA:han ilmaantunut ja muovautunut eetos, jota ryhdyin seuraavaksi jäljittämään.

6.2 Uuden ihmistyypin julistus

Huoli alkoholiongelmaista artikuloitiin ensimmäisen maailmansodan poikkeusoloissa jälleen vapaan tahdon kysymyksenä. Tällöin esiin nousi uudestaan viktoriaaniseen aikaan hallinnut argumentti:

”Tahdon kyky kontrolloida ja jopa tukahduttaa juomisen himo on perustava tekijä. Ei pelkästään moraaliselle terveydelle vaan myös kansakunnan menestykselle; alkoholi vaurioittaa vapaata tahtoa. Lisäksi aiemmat puutteet tahdossa paljastuvat ja pahenevat juomisen myötä. Näin ollen rajoittamalla juomisen mahdollisuuksia varmistetaan, että yksilölliset ja kollektiiviset voimavarat keskittyvät sekä kansakunnan, että yksilöiden tahdon voimien lisäämiseen.” (ks. Valverde 1998, 96.)

Ajattelutavan taustalla on 1800-luvulla vaikuttanut kalvinisti teologi Jonathan Edwards. Hän väitti, että vaikka tahto on kuormattu syy – seuraussuhteella, jokainen teko on vapaaehtoinen siinä mielessä, että olisimme voineet toimia toisin. Edwards kiteyttää, että vaikka tietyt teot eivät ole tietoisesti valittuja vaan voivat olla tietyn omaksutun tavan seurauksia, niin silti tavat itsessään ovat tuottaneet valitut teot, ja näin ollen olemme vastuussa omista tavoistamme. (Valverde 1998, 14–15.) Keskeisimpänä voimistajana tämän ajattelutavan taustalla Yhdysvalloissa oli raittiusliike (temperance movement) ja sen muovaama eetos. Tätä raittiusliikkeen eetosta seurasikin ensimmäisen maailmansodan jälkeen Yhdysvalloissa ja Kanadassa kieltolain (1920–1933) implementointi käyttöön. (Valverde 1998, 96.) Tämä merkitsi mm. sitä, että juomisen hallinta alkoi tapahtua yhä enemmän kurinpidon käsittein. Aineistossani teos *Anna sanan kiertää* (1986) kiteyttää ilmeisen osuvasti sen aikaisen yhteiskunnan suhtautumisen alkoholisteihin: ”Alkoholisti sai odottaa saavansa hyvin vähän ymmärtämystä tai sääliä osakseen, pitiväthän jotkut henkilöt alkoholismia syntyinä, toiset taas ehdoin tahdoin hankittuna luonteen heikkoutena ja hyväksyivät lait, joilla lähetettiin alkoholistit vankilaan syyllisinä tapajuoppouteen.” (Anna sanan kiertää 1986, 85.) Sitaatti ilmentää raittiusliikkeen muovaamaa eetosta, joka oli saanut aikaan kieltolain sekä voimistanut lääketieteellistä käsitystä humalaisuudesta (*inebriety*) tahdon sairautena. (Valverde 1998, 96.) Sitaatti myös osoittaa, kuinka raittiusliikkeen muovaama hegemoninen eetos pyrki objektivoidaan subjektit lähes kokonaan moraaliseen vastuuseen juomisestaan.

Merkittävä muutos ja väistämätön seuraus kieltolaista oli, että alkoholistien ja addiktien hoitolaitokset jatkoivat kehittymistään suurelta osin hallituksen viranomaisten katseen ulkopuolella. Pois lukien muutamassa sairaalassa ollut hoito-ohjelma, alkoholismista tuli keski- ja yläluokan piirissä yksityinen ongelma ensimmäisen maailmansodan jälkeen, johon yksilöt ja perheet etsivät lääketieteellistä, ja enenevässä määrin psykologista apua usein lähes täysin ilman virallisen järjestelmän tukea. Nämä neuvot eivät nojanneet degeneraatio paradigman, eikä raittiusliikkeen käyttämiin käsitteisiin, vaan pikemminkin uusiin tieteellisiin termeihin ja käsitteisiin, joita tarjosivat psykologiset klinikat ja yksityinen psykiatria. (Valverde 1998, 94.) Raittiusliikkeen eetos alkoi kuitenkin murentua lähestyttäessä toista maailmansotaa, ja sen alkaessa se oli menettänyt vaikutusvaltansa ja tullut suorastaan naurunalaiseksi eliitin keskuudessa. (Valverde 1998, 96.)

Näyttää siltä, että kieltolain viimeisinä vuosina, kun raittiusliikkeen muovaama ja kieltolakiin kulminoitunut eetos alkoi murentua, tarjosi se osaltaan eräänlaisen tyhjiön alkoholiongelman hallinnassa, jossa edellä mainitut psykologiset klinikat, yksityinen psykiatria ja yksittäiset lääkärit saattoivat tehdä kokeilujaan. Eräs paikka, jossa harjoitettiin tämänlaatuista toimintaa, oli Charles B. Townsin sairaala. Townsin sairaalaan saapui vuonna 1930 työskentelmään William Duncan

Silkworth. Tri Silkworth oli ottanut sydämen asiakseen auttaa alkoholisteja. (Anna sanan kiertää 1986, 86.) Aineisto osoittaa kuinka tri Silkworth joutui todistamaan lähietäisyydeltä tuon ajan yhdysvaltojen alkoholipolitiikan käytännön seurauksia: ” (...) se kurjien hylkiöiden joukko, jonka Silkworth näki lipuvan ohitse sairaalassa, johti hänet päätökseen, että hän koettaisi auttaa heitä jotenkin. (...) Mitä hän voisi tehdä alkoholismille?” (Anna sanan kiertää 1986, 86.)

Teos *Anna sanan kiertää* kertoo William Griffith Wilsonin, yleisemmin tunnettu Bill Wilsonina, kamppailusta niihin aikoihin alkoholiongelman parissa: ”Syystalvella 1933 he olivat molemmat menettäneet toivonsa, kaikki ponnistukset olivat epäonnistuneet” (Anna sanan kiertää 1986, 83). Lainausta on tilanteesta, jossa Billin ja hänen puolisonsa kaikki ponnistukset alkoholiongelman ratkaisemiseksi olivat epäonnistuneet. Huomionarvoista aineiston ilmaisemissa näissä ”kaikissa ponnistuksissa” on se, että käytännössä ne näyttää olleen lähinnä oman tahdon lupauksia, vakuutteluja ja toisaalta pienessä perhepiirissä tapahtunutta dialogia ja pyristelyä. Pienenä kuriositeettina todettakoon aineistosta, että Bill esimerkiksi pyrki tutkimaan erään kristillisen liikkeen (Christian Science) oppia vahvistaakseen *tahdonvoimaansa* (Anna sanan kiertää 1986, 93). Aineisto ilmentääkin kauttaaltaan sen hetkistä, suurelta osin raittiusliikkeen muovaamaa hegemonista eetosta alkoholiongelman hallinnassa, jonka mukaan alkoholiongelma johtuu ensisijaisesti heikosta tahdosta ja on näin ollen moraalinen ongelma: ”Perinteinen käsitys, että juoppous oli vain luonteen heikkoutta ei antanut meille kummallekkaan selkeää käsitystä asiasta” (Anna sanan kiertää 1986, 67). Sitaatti ilmaisee osuvasti sen hetkisen eetoksen avaaman itseymmärryksen rajoituksia subjekteille. Tässä tapauksessa Bill Wilson ja hänen puolisonsa eivät saaneet selkeää käsitystä asiasta. Vaikuttaa suorastaan siltä, että tässä tapauksessa subjekti on ponnistanut *animaalisuutensa* (ruumiin voimat, vietit ja vaistot, kuten juomahimo) edessä tahdon voiman ympäristön tukemana äärimmilleen, mutta kauan kaivattua ratkaisua ei näy, selkeää käsitystä asiasta ei saatu. Lopulta Bill Wilson päätyi Charles B. Townsin sairaalaan vuonna 1933. Townsin sairaalassa parhaat hoitotulokset alkoholismin hoidossa oli saavuttanut edellä mainittu tri Silkworth, joka valisti Billiä:

”Uskomme, että alkoholin vaikutus kroonisilla alkoholisteilla on allergian ilmenemismuoto; oire pakonomaiseen juomiseen on rajoittunut vain tämän kaltaisiin ihmisiin, eikä koskaan esiinny keskitasoon kuuluvilla tilapäisjuomareilla. Nämä allergiset ihmiset eivät voi koskaan käyttää alkoholia turvallisesti missään muodossa.” (Anna sanan kiertää 1986, 86–87.)

Tri Silkworth asemoi siis alkoholismin syyn yksilön biologiseksi mekanismiksi. Teorian ydin oli hyvin yksiselitteinen – tällaisen allergian omaavat henkilöt eivät voi käyttää alkoholia turvallisesti missään muodossa. Teorian ydinidea oli varsin yksinkertainen: se pyrki patologisoimaan alkoholin

ongelmakäytön subjektin tahdon ulkopuoliseksi biologisen elämän häiriötilaksi. Teoriassa hyödynnettiin suoraan lääketieteen diskurssia ja sen sisältämää käsitystä sairauksista patologisina ilmiöinä. Kun teoriaa tarkastelee ja sen sisältämää terminologiaa, kuten krooninen, allergia ja oire, niin on selvää, että kielellisesti teoria sisältää perinteistä lääketieteen terminologiaa. Lisäksi teoria ilmentää biovaltaa: se pyrkii ottamaan yhä yksityiskohtaisempia elämänalueita hallinnan kohteeksi, tässä tapauksessa alkoholiongelmaa lääketieteen toimesta. Perinteinen lääketieteen diskurssin sisältämä terminologia ryhtyi teorian myötä objektivoimaan nyt alkoholiongelmaisia uudella tavalla:

”Bill kuunteli ja vakuuttui, kun tri Silkworth selitti teoriaansa. Ensimmäisen kerran elämässään Bill kuuli puhuttavan, ei ainoastaan tahdonvoiman puutteena, vaan laillisena sairautena (...) Billin helpotus oli suunnaton.” (Anna sanan kiertää 1986, 87.)

Billin helpotus kuvastaa osuvasti sen hetkisen tilanteen tuottamaa valtavaa ahdistusta, jossa hän joutui käymään kamppailuaan. Eksistentiaalinen kriisi Billin tapauksessa on ollut ilmeisen syvä, mutta ennen kaikkea näyttää siltä, että moraalinen helpotus, jonka Bill koki kuullessaan lääkärin uuden teorian, oli suunnaton. Suuri ”häpeä ja synti” sai nyt oikean selityksen ja metaforisen synninpäästön lääkäriltä: kyseessä on allergia. Kuten aiemmin kävi ilmi, että aiemmin vallinnut eetos ei ollut kyennyt tarjoamaan ”selkeää käsitystä” asiasta. Mutta kun kuvaan astui mukaan lääkäri, ja hänen kehittämänsä teoria, ilmaantui ensimmäistä kertaa AA:n perustajajäsenen tietoisuuteen ”selkeä käsitys” alkoholismista fyysisenä allergiana – laillisena sairautena. Olleellinen käytännön seuraus tri Silkworthin teoriasta oli siis muutos objektivoinnin alueessa, jolla pyrittiin alkoholiongelman hallintaan. Kun kieltolain aikainen ja raittiusliikkeen omaksuma eetos objektivoi alkoholismin kansakunnan huoleksi sekä subjektien tahdon ja moraalin kysymykseksi, objektivoi tri Silkworthin teoria puolestaan alkoholismin subjektien patologiaa eli ei-tahdonalaista elämää koskevaksi kysymykseksi.

”Bill oli nyt varma, että oli lopulta löytänyt vastauksen juomaongelman ratkaisemiseksi. (...) Koska hän nyt tiesi olevansa alkoholisti, eikä voisi ottaa turvallisesti ryyppyäkään, Bill uskoi löytäneensä pelastuksen.” (Anna sanan kiertää 1986, 87.)

Tässä tapauksessa potilas siis tulkitsi ja koki lääkärin teorian ehdottomana totuutena omasta tilastaan – hän on alkoholisti. Hän on alkoholille allerginen, eikä voi ottaa yhtään ryyppyä hallitusti. ”Oma tietoisuus määräsi Billin täydelliseen kieltäymykseen alkoholista, ja kun hän nyt oli tietoinen seurauksista, niin mikäpä siinä – asia oli sillä selvä” (Anna sanan kiertää 1986, 88). Sitaatti ilmentää osuvasti kuinka perinpohjaisen vaikutuksen lääkärin teoria teki potilaaseen: se integroitui välittömästi osaksi hänen itsesuhdettaan. Huomionarvoista ilmaantuneessa uudessa tilanteessa on, että lääkäri ei

määrännyt potilasta täydelliseen kieltämykseen alkoholista vaan ainoastaan totesi tilanteen fataalin luonteen. Nyt potilaan oma tietoisuus määräsi hänet täydelliseen kieltämykseen alkoholista. Lääkärin tarjoama tulkinta alkoholiongelmasta asettui nyt potilaan itesuhteen ytimeksi hänen yrittäessä ratkoa omaa alkoholiongelmaansa. Kyseessä on käytännön efekti, joka seurasi potilaan ja lääkärin suhteesta. Sairaalan käytännöissä lääkäri omaa huomattavasti määrittelyvaltaa suhteessa potilaan elämään. Kyseessä on myös tieto – valta suhde, jossa lääkärin katse objektivoi ihmisruumiin tiedon objektiksi. Valtasuhteen seurauksena tieto siirtyi sen funktionaaliseen kohteeseen, jonka seurauksena subjekti varmistui patologisesta tilastaan. Näin synnytettiin subjektiivinen kokemus ja uusi identiteetti: *parantumaton krooninen alkoholisti*. Teos *AA tulee täysi-ikäiseksi* (1997) kuvaa tri Silkworthin vaikutusta AA:n eetokseen vielä voimallisemmin:

”Häneltä opimme tuntemaan sairautemme luonteen. Hän antoi meille työkaluiksi ne sairauttamme kuvaavat järjestyttävät sanansa, joilla voimme puhkaista reiän piintyneimmänkin alkoholistin itsekeskisyyteen: pakkomielle joka ajaa meidät juomaan ja elimistön yliherkkyys joka tuomitsee meidät mielipuolisuuteen ja kuolemaan.” (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 26.)

Sitaatti sisältää varsin voimakkaita ilmaisuja: yliherkkyys joka tuomitsee meidät mielipuolisuuteen tai kuolemaan. Tämänlaatuinen lääketieteeseen nojaava julistus ja tuomio on merkittävää vallankäyttöä. Julistuksen merkittävin seuraus oli, että tri Silkworth tuli luoneeksi *uudenlaisen ihmistyyppin*. Tekniikka ja logiikka näyttää tehoavan AA:n tapauksessa. Kun alkoholismi julistetaan (joka jo itsessään on episteemistä haltuunottoa) sairaudeksi, joka on yksilön oman autonomisen tahdon vaikutuspiirin ulkopuolella, on häneen helppo tunkeutua sairauteen kohdistuvilla mahdollisilla hoitomuodoilla. Edellinen sitaatti antaa hieman esimakua mitä on tulossa: tri Silkworthin julistusta ryhdytään käyttämään alkoholistin itsekeskeisyyden murentamiseen – valta penetroituu ja puhkaisee alkoholistin minän.

AA:n eetokseen päätyntä ja vakiintunut käsitys alkoholismisairauden fyysisestä puolesta on siis tri Silkworthilta peräisin. Bill Wilson päätyi Townsin sairaalaan, ja kohtasi siellä tri Silkworthin, joka julisti Billille teoriansa: ”Lopeta juominen kokonaan tai tuhoudu!” Teoria on siis luonteeltaan fataali. Sen hyvänä puolena voidaan pitää sen motivoivaa luonnetta täysraittiuteen, mutta sen kääntöpuolena on synkkä prognoosi; jos et pysy raittiina tuhoudut. Eli toisaalta teorian potentiaalisena käänteisvaikutuksena on, että se objektivoi subjektit syvään epätoivoon, elleivät kyseiset allergikot pysy täysin raittiina.

Näin ilmaantui käsitys, joka päätyi lopulta AA:n eetoksen keskeiseksi perustaksi: alkoholismi on parantumaton sairaus – oire pakonomaiseen juomiseen on rajoittunut vain tähän ihmistyyppiin.

AA:ssa vallitseva ontologia jakaa siis ihmiset kahteen kategoriaan, niihin jotka hallitsevat alkoholin käyttönsä ja niihin jotka eivät – heillä on parantumaton krooninen allergia. Käsitys tällaisesta ihmistyyppistä asemoitui lopulta AA:ssa vallitsevan eetoksen perustaksi. Käytännössä se ilmenee nykyään AA:n piiriin vakiintuneena puheena ja käsityksenä, että alkoholismi on parantumaton sairaus konstituoiden näin keskeisesti AA:n jäsenten kokemusta itsestään.

”Billin oli käytävä vielä yksi viimeinen suuri taistelu viinan kanssa. Se oli keskeytymätön, ruhjova taistelu.” (Anna sanan kiertää 1986, 91.)

Bill kuitenkin retkahti juomaan hyvin pian sairaalasta lähdön jälkeen. *Anna sanan kiertää* arvioi Billin täydellisen kieltäytyksen kestäneen 1–4 kuukautta. Tri Silkworthin teoria ja Billin oma tietoisuus eivät lopulta tarjonneet pelastusta Billille. Billin vaimon Loisin mukaan hän muuttui taas täysipäiväiseksi ”juoppolalliksi”. ”Kauhu, itseinho ja itsemurha-ajatukset pyörivät hänen mielessään alinomaa. Jatkuva kidutuksessa eläen Bill oli mielisairas alkoholismista. Kuolema näytti hänelle ainoalta pakotieltä tuskasta.” (Anna sanan kiertää 1986, 89.) Viimeinen juomakierre ajoi Billin totaaliseen epätoivoon. Psykologisella tasolla tarkasteltuna edellä kuvattua mielentilaa voitaneen jo pitää lähes täydellisenä mentaalisenä romahduksena. Loisin, Billin vaimon, pettymys oli valtava ja hän päätyi ymmärrettävästi kysymään tri Silkworthiltä:

”Mitä nyt on tehtävissä, Mihin ihmeeseen me oikein joudumme? Pikku lääkäri oli tietenkin tottunut tällaisiin kysymyksiin (...) oli niin vaikea kertoa raaka totuus. Mutta lempeällä tavallaan vanha mies lopulta sanoi Loisille: ”Luulin ensin että Bill voisi olla poikkeus, koska hän halusi niin suuresti eroon viinasta. Myös hänen luonteensa ja älykkyytensä vuoksi arvelin hänen voivan olla eräs erittäin harvoista poikkeuksista. Mutta juomatapa on muuttunut pakonomaiseksi, aivan liian vaikeaksi hoitaa ja sen ruumiillinen vaikutus on ollut myös vakava, sillä hänessä ilmenee jo merkkejä aivovauriosta. Tämä on tosiasia (...) se merkitsee että teidän täytyy rajoittaa hänen vapauttaan, lukita hänet jonnekin niin, että hän voisi pysyä mieleltään terveenä tai edes elossa.” (Anna sanan kiertää 1986, 90.)

Billin paheneva tilanne pönkittää entisestään tri Silkworthin teoriaa. Aluksi Silkworth luuli Billin olevan poikkeus, mutta lopulta pakonomainen juominen vie voiton. Lääketieteen edustaja ei siis kyennyt tarjoamaan lopullista ratkaisua. Näyttää siltä, että se mitä lääkäri kykeni lopulta tarjoamaan oli vain epätoivo – yksilön omasta tahdosta ei ole enää mitään apua, koska kyseessä on vitaalinen, biologiaan palautuva ruumiillinen häiriötila. Lääkäri ei voinut muuta kuin nostaa kätensä pystyyn. Ainoa jäljelle jäänyt käytännön keino näyttää olleen ehdotus alkoholiongelmaisen vapauden rajoittamiseksi. Lopulta Billin puhelin soi marraskuisena aamuna 1934. Siellä oli Billin vanha koulu-

ja ryyppykaveri Ebby T. He tapasivat toisensa parin päivän kuluttua. Bill oli vaikuttunut heti ensikohtaamisesta lähtien: ”Ebby näytti erilaiselta; hänessä oli jotain uutta. (...) mitä ihmettä Ebbylle oli oikein tapahtunut. Mitä tämä kaikki oikein merkitsee? Ebby vastasi katsoen Billiä suoraan pöydän toiselta puolelta: Olen tullut uskoon.” (Anna sanan kiertää 1986, 93.)

6.3 Kasvokkainen vuorovaikutus – toinen alkoholisti

1800-luvun porvaristo ajatteli, että länsimainen kulttuuri oli kulkemassa kohti tuhoa sairauden tähden. Se pelkäsi kantavansa biologisen rappion siemeniä veressään. (Foucault 1980, 118–199.) Moraalisen ja fyysisen rappion pelko vaivasi porvaristoa. Psykouskonnot pyrkivät tarjoamaan ratkaisua tähän yhteiskunnalliseen tarpeeseen. 1800–1900-luvun alun psykouskonnollisten liikkeiden piirissä vallitsi käsitys rappeutuvasta yhteiskunnasta, joka täytyi palauttaa normaaliksi moraalin, uskon ja psykologian tekniikoin. Janne Kivivuoren mukaan hajonneeksi koettu yhteiskunnan järjestys haluttiin rakentaa uudelleen lähivuorovaikutuksessa perustamalla uusi normatiivisuus terveyden varaan. (Kivivuori 1999, 66.) Esimerkiksi Emmanuelistit-liike aloitti toimintansa Bostonissa 1906. Kyseessä oli psykouskonnollinen kokeilu, jossa psykiatrit alkoivat yhdessä protestanttisten pappien kanssa parantamaan seurakuntalaisten psyykkisiä vaivoja suggestiolla ja hypnoosilla. Vuonna 1908 Emmanuelistit julkaisivat teoksen *Religion and Medicine*. Teoksessa korostettiin, että ”neurastenia, hysteria, psykastenia, hypokodria, alkoholismi jne. ovat persoonallisuuden sairauksi, ne aiheutuvat moraalisisista syistä” ja että ”moraaliset vaivat vaativat moraalista hoitoa”. Lisäksi liike katsoi, että teollisen yhteiskunnan synty oli aiheuttanut rappiota. Emmanuelistien mukaan hermostuneisuus oli ”sivilisaation lapsi” ja varsinkin 1800-luvulla tapahtuneen modernisaation aiheuttamaa. (Kivivuori 1999, 61–62.)

Eräs näistä liikkeistä oli Frans Buchmanin perustama Oxford-ryhmäliike vuonna 1921. Hans Ruin kirjoitti 1934, että nykyajan ihmiset olivat ”verevän suvun rappeutuneita lapsia”. Ruin oli suomenruotsalainen kirjailija ja esteetikko. Rappion voimia olivat ennen muuta järkipöryisyys ja logiikka, jotka estivät yksilöä ja kulttuuria elpymästä. Ruin kirjoitti, että nykyajan nuoriso vaatii kuria ja tottelevaisuutta, se kaipaa oman aikamme diktaattoria. Tällainen kaivattu diktaattori oli Frank Buchman, jonka diktatuuri oli pyhän hengen diktatuuri. (Kivivuori 1999, 81.) Vaikuttaa siltä, että Ruinin kuvaus pyhän hengen diktatuurista on varsin osuva hallinnan analytiikan näkökulmasta paikannettaessa vallan genealogiaa. Hans Ruin näki psykouskontojen omaksuman eetoksen mukaisesti yksilöiden rationaalisuuden yhteiskunnan rappion syynä.

Carl Jungin mukaan uskonnollisen elämän vähentyminen oli johtanut neuroosien lisääntymiseen eli rappeutumiseen. Kivivuori kirjoittaa, että psyykkisistä ongelmista kärsivät tarvitsivat ”parantavaa fiktiota”. Ennen kaikkea he tarvitsivat jotain mikä on ”järjen ja tiedon tuolla puolen”. Jungin mukaan kukaan ei voinut todella parantua saamatta takaisin uskonnollista asennoitumistaan. Jung ajatteli, että sekularisaatio oli johtanut neuroosien lisääntymiseen. Jungin tulkinnan mukaan normaalista poikkeaminen johtuu uskonnollisen elämän vähentymisestä. Tällainen tilanne voidaan Jungin mukaan korjata saamalla takaisin uskonnollinen asennoituminen. Jung painotti yksilön sisäistä jatkuvaa aitoustyötä, jota hänen psykodynaaminen teoria edusti. (Kivivuori 1999, 64.) Jung pyrki siis osaltaan vastaamaan 1900-luvun alkupuolella vallinneeseen yleiseen käsitykseen rappeutumisesta, jonka nähtiin johtuvan mm. kaupungistumisesta, teollistumisesta, tieteiden kehityksestä ja maallistumisesta. Keskeiseksi hallinnan elementiksi Jungin omaksumassa mallissa hahmottuu usko, jonka vastakohtaksi asemoituu tieto ja järki. Mallissa yhdistyivät psykotekniikka ja normatiivinen kontrolli uskon avulla ja kautta.

Eräs Jungin potilaaksi päätyntä alkoholiongelmansa vuoksi oli Rowland H. *Anna sanan kiertää* kertoo, että Rowland oli varakkaasta teollisuusperheestä ja hänestä tuli myöhemmin kemiallisen tehtaan johtaja. Jung hoiti häntä lähes vuoden mutta lähdettyään sieltä hän alkoi pian juoda. Rowland oli palannut uudestaan, mutta hänelle sanottiin, että se olisi hyödytöntä. Jungin mielestä ainoa asia, joka auttaisi häntä, olisi ”hengellinen herääminen”. Kun Rowland vastusteli ja sanoi jo uskovansa Jumalaan, Jung vastasi ettei usko ollut kylliksi. Saadakseen elävän uskonnollisen herätyksen, jonka Jung uskoi olevan tarpeellinen, Rowlandin olisi toimittava Jungin ehdotuksen mukaan ja liityttävä johonkin uskonnolliseen liikkeeseen. Jungin mukaan Rowlandia ei siis nyt onnistuisi normalisoimaan ja tervehdyttämään mikään muu kuin usko. Jung ehdotti Rowlandille nimenomaan lähivuorovaikutuksessa tapahtuvaa normalisointia. Rowland siis objektivoidiin Jungin kliinisen katseen alla parantavaa elävää uskoa kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa tarvitseväksi subjektiksi psykouskontoihin ilmaantuneen eetoksen mukaisesti. Rowlandiin teki voimakkaan vaikutuksen alkuaikojen kristilliseen oppiin perustuva yksinkertaisuus, joka ilmeni Oxford-ryhmässä. Hän liittyi jäseneksi ja liittymisen jälkeen löysi raittiuden, jota hän oli hakenut niin kauan ja hartaasti. (*Anna sanan kiertää* 1986, 95–96.) Kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa tapahtuva tervehtymisen tekniikka selkeästi siis tehoi tässä tapauksessa.

”Heinäkuussa 1934, samoihin aikoihin kun Ebby yritti lopetella maalausurakkaansa, tulivat muutamat ystävät tapaamaan häntä. He olivat kuulleet hänen asioidensa olevan huonossa jamassa.” (*Anna sanan kiertää* 1986, 95.)

Eräs näistä Ebbyn ystävistä oli Rowland H. *Anna sanan kiertää* kertoo, että Rowland painotti hänelle Oxford-ryhmän peruseriaatteita. Hän oli erikoisen vakuuttava selittäessään ehdotonta rehellisyyttä; rehellisyyttä itseä kohtaan, rehellisyyttä kanssa ihmisiä kohtaan ja rehellisyyttä Jumalaa kohtaan. Ebby T. kertoo kohtaamisestaan Rowland H:n kanssa: ”Näitä kaikkia periaatteita hän seurasi itse ja sen vuoksi esimerkin voimasta hän sai minut uskomaan niihin kaikkiin niinkin nuorena miehenä.” (*Anna sanan kiertää* 1986, 96.) Rowland on selvästi tempautunut koko sydämeästään mukaan psykouskontojen normalisoivaan etiikkaan. Psykouskontojen omaksuma eetos valui tässä tapauksessa asiantuntijan kliinisen katseen ja objektivoinnin myötä kasvokkaiseen vuorovaikutukseen, jota nyt kävivät Ebby ja Rowland. Nyt valta valuu ja leviää edelleen. Objektivoinnin kohteena on Ebby T, joka päätyy uskomaan esimerkin voimasta kaikkiin Oxford-ryhmän periaatteisiin. Lopulta Ebby päätyi Oxford-ryhmän jäseneksi, jossa hän kuuli Bill Wilsonin epätoivoisesta tilanteesta. *Anna sanan kiertää* mukaan Ebby päätyi soittamaan johdatuksen ohjaamana Billille:

”Bill kuunteli keskittyneesti (...) Billin muistin mukaan Ebby oli erikoisesti painottanut sitä tosiseikaa että hän oli ollut toivoton tapaus. (...) hän oli yrittänyt rukoilla, tosin kokeellisesti ja tulokset olivat välittömät. Hän ei ollut ainoastaan vapautunut halustaan juoda: ei, sillä tavoin pysytellään kuivana, vaan hän oli myös löytänyt mielenrauhan ja niin suuren onnentunteen, ettei ollut kokenut vastaavanlaista vuosiin.” (*Anna sanan kiertää* 1986, 97.)

Kun Ebby oli jo alun perin saanut kiinnitettyä Billin huomion hänen muutoksestaan, on selvää, että tällainen kertomus teki Billiin suuren vaikutuksen. Huomionarvoista Ebbyn tarinassa Billille on se, että Ebby ei vain ollut saanut raittiutta vaan lisäksi niin suuren onnentunteen, jota ei ollut kokenut vuosiin. Oxford-liikkeen piirissä vaikuttanut pyrkimys normalisoida yhteiskunnan rappiotilaa ”pyhän hengen diktatuurilla” näyttää toimivan Ebby T:n tapauksessa – yllättävänkin hyvin. Sitaatin taustalla näkyy psykouskontojen eetoksen vaikutus, joka julisti subjekteja toivottomiksi tapauksiksi. Lisäksi näyttää ennen kaikkea siltä, että idea kasvokkaaisesta vuorovaikutuksesta ja aitoustyöstä tehoaa käytännössä. Valta toimii nyt ”pyhän hengen” kaavussa tuottaen mielenrauhaa ja onnentunnetta. Bill kuvaa tuntojaan Ebbyn tapaamisen jälkeen:

”Se hyvä mitä Ebby minulle kertoi, osui niin syvälle, ettei mikään valveillaolon hetki sen jälkeen kulunut ilman, etten olisi ajatellut tuota miestä ja hänen sanomaansa” (*Anna sanan kiertää* 1986, 97).

Sitaatti ilmentää osuvasti, kuinka kasvokkaaisessa vuorovaikutuksessa tapahtuva normalisointi alkaa hiljalleen porautumaan osaksi vallanharjoituksen kohteena olevan subjektin itsesuhdetta. Tässä

tapauksessa ”pyhän hengen diktatuurin” vaikutus on kulkeutunut uskonnon harjoittajien ja muiden asiantuntijoiden muovaamien diskurssien kautta sitaatissa ilmenevän subjektin itsesuhteeseen, näkyen problematisoituvana itsesuhteena. Käytännössä kyse on vallanharjoituksesta, joka tässä tapauksessa palautuu tiettyjen auktoriteettien omaksumiin käsityksiin yhteiskunnan tilasta (degeneraatio), ja siihen tarvittavista lääkkeistä. Tervettä on aito usko, jolla palautetaan eksyneet lampaat takaisin normaaleiksi kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa. Kuten aiemmin kävi ilmi lääketieteen tarjoama subjektipositio oli varsin ahdas alkoholiongelmaisen kannalta. Se ei oikeastaan jättänyt muuta visiota ja vaihtoehtoa kuin lohduttoman näivettymisen hitaaseen kuolemaan. Nyt tri Silkworthin kuolemanjulistukseen alkoi kuitenkin kajastamaan valoa toiselta suunnalta – uskosta. Teoksessa *AA Tulee täysi-ikäiseksi* (1997) Bill kuvaa tapahtumia seuraavasti:

”Carl Jung oli selvittänyt erälle Ebbyn Oxford-ryhmään kuuluvalla ystävälle, miten toivoton tämän alkoholismi oli, ja tri Silkworth oli julistanut saman tuomion minulle. Sitten Ebby, alkoholisti hänkin, oli antanut minulle samat eväät. Yksinomaan tri Silkworthin sanojen perusteella en olisi koskaan täysin hyväksynyt tuomiota, mutta kun Ebby ilmestyi kuvaan ja alkoholisti alkoi puhua toiselle alkoholistille, niin se ratkaisi asian.” (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 73.)

Sitaatti on ristiriitainen siinä mielessä, että vaikka siinä subjekti ilmaisee ideoiden olevan peräisin tiedon diskursseista (lääketiede, psykologia), niin voimana toimii kuitenkin kasvokkainen vuorovaikutus. Toisin sanoen, vaikka Bill tiesi Ebbyn diagnoosin taustalla olevan Carl Jung, toimi vaikuttavana tekijänä kuitenkin toinen alkoholisti, siis subjekti joka oli objektivoitu psykouskontoihin ilmaantuneiden käsitysten ja tekniikkojen avulla. Molemmissa tapauksissa asiantuntijadiskurssit objektivoivat subjektit toivottomaan tilanteeseen. Ebby T:n käsitys toivottomuudesta oli peräisin Jungilta ja Bill Wilsonin tri Silkworthilta. Tieto kulki asiantuntijadiskursseista käytäntöön lääkäri-potilas-suhteissa ja objektivoi subjektit epätoivoiseen tilaan. Tätä efektiä voimisti vielä kasvokkainen vuorovaikutuksessa tapahtuva tiedostamaton pyrkimys normalisointiin, jossa eräänlaiset kokemusasiantuntijat varmistivat uusien epätoivoisten subjektien tiedon heidän tilastaan ja loivat näin pohjaa heidän itsesuhteelle. Sitaatti ilmentää osittain myös eräänlaista vastarintaa auktoriteettia kohtaan. Se ilmentää foucaultlaisessa mielessä valtasuhteen luonnetta, jossa vallanharjoituksen kohteella tulee olla mahdollisuus toimia toisin kuin vallanharjoittaja toivoo (ks. Alhanen 2007, 122). Bill siis koki, ettei hänelle tuomariksi riittä pelkkä lääkäri, vaan tarvittiin vielä toinen tuomari – Ebby T. Toinen alkoholisti sai Billin vakuuttumaan lopullisesti omasta tilastaan.

Ilmaantunut uusi tiedon kudelma ilmeni nyt käytännössä Bill Wilsonin ehdottomana vakaumuksena hänen alkoholisminsa totaalisesta luonteesta. Nyt hän oli päässyt ehdottomaan totuuteen itsestään ja tilastaan; hän on peruuttamattomasti alkoholisti, ja vain hengellinen kokemus voisi hänet vapauttaa. Bill W:lle ilmaantunut uusi tietoisuus sai hänet pohtimaan tilannettaan perinpohjaisesti. Aineisto kuvaa Billin verranneen alkoholismia syöpään:

”Eikö alkoholismikin ollut ruumiin ja sielun tuhoaja? (...) Tekisinkö minä syöpää sairastavan tavoin mitä tahansa parantuakseni? Jos parantuminen vaatisi minua rukoukseen keskellä kirkasta päivää muiden kärsivien kanssa kirkonmäellä, nielisinkö ylpeyteni ja tekisinkö sen? Ehkä tekisinkin.” (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 70.)

Sitaatin oleellisin seikka on se, kuinka lääkärin julistuksesta seurannut subjektiviteti ja psykouskontojen eetokseen omaksuttu käsitys yksilöt normalivoivasta ja tervehdyttävästä tekniikasta kohtaavat. Siinä ilmentyy kuinka alkoholismi on julistettu ja objektivoitu lääketieteen auktoriteetin toimesta tahdon ulkopuoliseksi biologisen elämän häiriötilaksi fyysisiin sairauksiin ja tautiolioihin rinnastettavaksi elämää tuhoavaksi sairaudeksi. Nyt subjektin tietoisuudelle on avautunut psykouskontojen omaksuman eetoksen myötä mahdollisuus uuteen hoitomuotoon ja normalisoinnin tekniikkaan: rukoukseen ja ripittäytymiseen. Lisäksi huomionarvoista Billille ilmaantuneessa uudessa ymmärryksessä on käsitys alkoholismista syöpään, eli fyysisiin sairauksiin, verrattavana sairautena. Tässä yhteydessä on syytä huomauttaa järkeilyyn sisältyvä disanalogia: alkoholismisairauden diagnosointi ja toteaminen ei nojaa biomarkkereihin kuten syöpä. Alkoholismin biomarkkereina toimivat pikemminkin tietynlaiset käyttäytymistäipumukset kuten hallitsematon juominen. Joka tapauksessa Billin tietoisuuteen ilmaantunut uusi logiikka (hallinnan kudelma) on seuraavanlainen: koska kyseessä on vakava parantumaton sairaus, ja siihen on nyt olemassa esimerkin (Ebby) kautta keino siitä mahdollisesti selviytymiseen, eikö olisi järkevää noudattaa tuota reseptiä? Reseptinä näyttää toimineen eräänlainen *uusi hybridi*, jossa osin biologiseksi alkuperältään tulkittua sairautta hoidetaan hengellisellä menetelmällä, kuten rukouksella. Tuomio, jonka tri Silkworth langetti Billille, ja jonka Ebby lopulta vahvisti elävänä ihmeenä, ajoi Billin aluksi Ebbyn isännöimälle lähetysasemalle katsomaan sen toimintaa. Tilanne siellä eteni niin pitkälle, että Bill päätyi ehtoolliselle asti. Ebby selitti tämän merkinneen sitä, että nyt Bill oli antanut itsensä kokonaan jumalalle. Mutta Bill ei edelleenkään ollut päässyt viinasta.

6.4 Hengellinen kokemus – normalisoiva voima

”Nyt ei ollut edessä muuta kuin kuolema tai hulluus. Tämä oli kaiken loppu, nyt pohja oli pudonnut. Kauhea pimeys oli tullut täydelliseksi (...) Avuttomana ja epätoivoissaan Bill huusi: ’Teen mitä tahansa, ihan mitä tahansa selviytyäkseni.’ Uskomatta mihinkään tai toivomatta mitään hän nyhytti: ’Jos on olemassa Jumala, anna hänen ilmestyä minulle.’ Se mitä tapahtui oli sähköistävää. ’Äkkiä huoneeni oli sanoinkuvaamattomana valomerinä. Jouduin ihmeelliseen hurmukseen. Kaikki ilot, joita olin siihen mennessä tuntenut olivat himmeitä tähän verrattuna. Valo ja onnentunne olivat ainoat – hetkeen en tuntenut mitään muuta.’ Sitten tuli hehkuva ajatus: Olet vapaa mies. (...) Tulin äkkiä tietoiseksi Jumalan läsnäolosta, joka näytti elävän hengen todelliselta valtamereltä. Olin uuden maailman rannalla. *Tämä on varmaankin todellisuus. Saarnaajien ja pappien jumala.*” (Anna sanan kiertää 1986, 102.) (Kursivointi lisätty)

Bill joutui hetkeksi kummalliseen mielentilaan. Aiemmmista tapahtumista seurannut voimakas efekti herättää kysymyksen, että loihdiko Billin tajunta tällaisen kokemuksen hänelle edellä kuvattujen tilanteiden ja tapahtumien johdosta: Bill oli julistettu toivottomaksi alkoholistiksi, ja vain hengellinen kokemus voisi hänet pelastaa. Kun kehkeytynyttä tilannetta tarkastelee Foucault’n erään ehdotuksen läpi: ”Kokemus omasta autenttisuudestamme on normalisoivan hallinnan tulos” (ks. Alhanen 2007, 144), näyttäytyy tilanne tämänlaatuisessa valossa. Edellä esitetyssä sitaattissa oleva voimakas subjektiivinen kokemus ja sitä seuranneet tulkinnat ovat siis seurausta edellä esitetyistä muutoksista diskursseissa, sekä niihin avautuneista positioista subjektille. Strateginen asetelma muodostui lääketieteen kokeiluista sekä psykouskontojen omaksumista tekniikoista. On toki selvää, kun kyseessä on hengellinen tai uskonnollinen kokemus, on se luonteeltaan ilmeisen subjektiivista, mutta esimerkiksi Billin tapauksessa se näyttää kytkeytyvän suoraan hänen välittömiin sosiaalisista kontakteista saatuihin tiedollisiin hierarkioihin. Aineistossa tapahtumien kronologia kiteytyy seuraavasti: tuomio, kamppailu, vaihtoehto ja sanoin kuvaamaton valomeri. Nähdäkseni voidaan tulkita, Foucault’a lainaten, että tämä ilmaantuminen ja ilmestyminen ovat seurausta erilaisten voimien vastakkainasettelusta. Tässä tapauksessa subjekti objektivoitui ensin lääketieteen puolelta toivottomaksi alkoholistiksi, jonka jälkeen edelleen eräänlainen animaalisuus, tässä tapauksessa hallitsematon juominen, ajoi subjektin täydellisen tuhon partaalle. Eloönjäämiskamppailun viimeisessä momentissa – kääntymällä itseään vastaan – tuhon partaalla olevalle subjektille ilmaantui kuitenkin psykouskontojen eetoksen sisältämä etiikka.

Kaikkein olennaisin ja keskeisin tekijä muutoutumassa olevan AA:n eetoksen kannalta oli, että nyt sen tulevalle ensimmäiselle perustajajäsenelle oli ilmestynyt elämän korkein auktoriteetti: itse Jumala! Bill aprikoi ilmestyksen olevan varmaankin saarnaajien ja pappien Jumala, mikä ilmentää toisaalta tämän ilmentymän sosiaalista luonnetta: kyseessä ei ole mikä tahansa jumala vaan saarnaajien ja pappien Jumala. Perinteisesti tällaista Jumalan löytämistä tai kohtaamista ajatellaan uskoon tulemisena, jota se varmasti jossain määrin olikin Billin tapauksessa. Joka tapauksessa jotain perinpohjaista Billille tapahtui, koska tuon tapahtuman jälkeen hän ei enää juonut lainkaan. *Anna sanan kiertää* kuvaa seuraavasti Billin kokemuksen seurauksia: ”Hän sanoi aina, että tuon kokemuksen jälkeen hän ei koskaan enää epäillyt jumalan olemassaoloa. Eikä hän koskaan enää ottanut yhtään ryppyä.” (Anna sanan kiertää 1986, 103.)

”Nyt teki epäily väistämätöntä tuloaan, kokemus oli ollut liian kaunis. Bill alkoi pelätä olleensa harhakuvitelmien vallassa. Hän soitti tri Silkworthille: Kuinka on tohtori, onko tämä todellista? Olenko vielä täysin tervejärkinen? Silkworth: Kyllä ystäväiseni, olet tervejärkinen, täysin terve minun mielestäni. Olet kokenut jonkin suuren psyykkisen tapahtuman, sellaisen jota minä en ymmärrä. Olet kokenut jonkinlaisen kääntymisen. Mikä tahansa tuo kokemus on ollut, olet nyt jo toinen ihminen.” (Anna sanan kiertää 1986, 104.)

Sama mies, joka oli hurmannut Billin olemuksellaan jo aiemmin hänen hakeuduttuaan sairaalaan, vahvisti auktoriteetillaan Billin kokemuksen. Jos tri Silkworthin palautteeseen suhtautuu kirjaimellisesti, on sen viesti väkevää luettavaa: ”Olet jo nyt toinen ihminen!” Lääkärin auktoriteetti toimi jälleen eräänlaisena avaimena Billille tämän rämpiessä ylös alkoholismiin suosta. Laajemmasta perspektiivistä tarkastellen herää kysymys: olisiko mikään muu pelastus tai tulkinta ollut mahdollinen Billille? Näyttää näet siltä, että siinä ajassa ja paikassa, jossa Bill kävi taisteluaan, tietoon ilmaantuneet sekä tilaa hallitsevat ilmaantuneet tulkinnat jättivät vaihtoehtoiksi tuhoutumisen tai hengellisen heräämisen. Billin henkilökohtainen kiirastuli sai tri Silkworthiltä siunauksen: Bill oli nyt toinen ihminen. ”Ebby antoi Billille luettavaksi kirjan, joka tarjosi lisäselvyyttä. Kirja oli William Jamesin *The Varieties of Religious Experience* (Uskonnollinen kokemus moninaisuudessaan). Bill sanoi aloittaneensa kirjan sillä hetkellä, kun Ebby lähti.” (Anna sanan kiertää 1986, 105.) AA *tulee täysi-ikäiseksi* kuvaa sitä seuraavaa Billin järkeilyä William Jamesin kirjan parissa:

”Jamesin mukaan hengellisissä kokemuksissa saattoi olla objektiivista todellisuutta; ne saattoivat muuttaa ihmisen kuin täysin odottamaton lahja. (...) lähes kaikissa oli suurena yhteisenä nimittäjänä tuska, kärsimys ja suuri onnettomuus. Vastaanottajan valmistautuminen vaati lähes aina täydellisen toivottomuuden, ja syvälle käyvän tyhjentymisen. Kaiken tämän

merkitys valkeni minulle. *Syvälle käyvä tyhjentyminen – sitä se oli. Täsmälleen niin minulle oli tapahtunut.*” (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 73.) (Kursivointi lisätty)

Kyseessä on teos, joka koostuu kahdestakymmenestä luennosta, jotka William James piti Edinburghin yliopistossa 1901–1902. Teoksessa hän pohti mm. uskonnollisuuden suhdetta henkiseen terveyteen. Teos oli osa amerikkalaista psykouskonnollista liikettä. (Kivivuori 1999, 57.) William Jamesin lukeminen vahvisti Billille hänen tilanteensa lopullisesti. AA:n muovautuvaan eetokseen ilmaantui siis tässä vaiheessa uusi tieto alkoholismista toipumiseen – uskonnollinen kokemus. Sisäinen konfrontaatio – ”itseään vastaan kääntymällä – välttyä rappeutumiselta ja kerätä lisävoimia lähtien liikkeelle omasta heikentymisestään” – johti Billin uuteen tulkintaan: ”*Syvälle käyvä tyhjentyminen – sitä se oli*”. Anna sanan kiertää ilmaisee asian suorasukaisesti niin, että itse William James olisi vahvistanut Billin kokemuksen. Käytännössä kysymys oli kuitenkin siitä, että Bill luki Jamesin teosta ja järkeili sen avulla omaa uutta tilaansa. Toki, kun kyseessä on Amerikan psykologian isä, on sen painoarvo ja siihen vetoaminen – *ad hominem* – varmasti hyvin vakuuttava auktoriteetti ja argumentti. Anna sanan kiertää ilmaisee asian osuvasti: ”Bill Wilsonilla oli nyt hengellinen kokemus, jonka Harvardin professori vahvisti ja tätä professoria toiset kutsuivat Amerikan psykologian isäksi!” (Anna sanan kiertää 1986, 106).

”Kun Bill jatkoi lukemista, hänen oma järkeilykykynsä auttoi irrottamaan tekstistä joitain hyödyllisiä ajatuksia raskaasta ja monimutkaisesta tekstistä. (Hän sanoi, että James, vaikka oli ollut jo kauan haudassa, oli ollut AA:n perustaja). Hän huomasi että kaikissa näissä Jamesin kuvauksissa oli kolme yhteistä nimittäjää. Ensimmäinen oli tuhoutuminen (...) seuraava yhteinen asia oli tappion myöntäminen (...) kolmas oli korkeamman voiman vetovoima.” (Anna sanan kiertää 1986, 105.)

Bill siis löysi ja samaisti itsensä William Jamesin tekstiin ja teki tämän seurauksena varsin omavaltaisen itsediagnoosin. Jamesin teos ja ideat tekivät niin kertakaikkisen vaikutuksen häneen, että ne ovat lopulta päätyneet AA:n eetoksen kovaksi ytimeksi. Toisaalta edellisessä sitaatissa korostetaan myös Billin poikkeavaa luonnetta henkilönä, tällä kertaa vuorossa on hänen poikkeuksellinen järkeilykykynsä. Tämä on ymmärrettävää, koska aineistona on AA:n sisäinen historiikki, joka luonnollisesti kanonisoi sen perustajajäseniä.

”Bill tuumi edelleen, miksi hänet oli vapautettu, kun lukematon määrä kärsiviä ennen häntä vain olivat rappeutuneet, tulleet hulluiksi ja lopulta kuolleet. ”Ero näiden tapausten ja omani välillä perustui suhteeseeni ystävääni Ebbyyn, joka hänkin oli ollut kerran toivoton alkoholisti. Kanssakärsijänä hän pystyi samaistamaan itsensä minuun tavalla, johon kukaan muu ei

pystynyt. (...) Lisäksi hän oli elävä todiste kaikesta mitä väitti. Hänellä ei ollut mitään kirjaviisautta tai toisen käden tietoja.” (Anna sanan kiertää 1986, 106–107.)

Lainauksen sisältämä narratiivi on ristiriitainen sillä tavalla, että siinä Bill järkeilee ettei Ebbyllä ollut kirjaviisautta tai toisen käden tietoja. Kuitenkin, kuten jo aiemmin kävi ilmi, että se mitä Ebby kertoi toipumisestaan, oli oleellisesti peräisin psykouskontoihin kehkeytyneestä eetoksesta ja niiden mahdollistamista tiedollisista hierarkioista subjekteissa. Mutta nyt Bill oivalsi ensimmäistä kertaa, että toinen alkoholisti oli pelastanut hänet tai toiminut ainakin hyvin ratkaisevassa roolissa hänen selviytymisessään. Erityiseksi tekijäksi Bill näyttää asemoivan Ebbyn kyvyn samaistaa itsensä Billiin toisena alkoholistina – toivottomana alkoholistina. Sitaatti on edelleen huomionarvoinen siitä näkökulmasta, että Ebby oli saanut tiedon Rowlandilta, joka puolestaan oli saanut julistuksen Carl Jungilta. Tämän vuoksi on suorastaan merkillistä, että aineiston sisältämässä narratiivissa vedotaan useaan otteeseen kokemusasiantuntijuuteen, joka on kuitenkin tässä tapauksessa psykouskontojen omaksumasta eetoksesta ja niiden mahdollistamista tulkinnoista peräisin. Toivottomuus on ollut läpitunkevaa. Sitä voimistivat tiedon diskurssit, joita tässä tapauksessa lääkäri ja psykologi välittivät. Keskeistä tilanteen kannalta oli, että molemmat tiedon diskurssit objektivoivat subjektit toivottomaan tilaan. Tilanne on oiva esimerkki tieto – valta suhteesta, jossa asiantuntijadiskurssit objektivoivat ensin subjektit. Tämän seurauksena itesuhteet ovat problematisoituneet epätoivoisiksi. Kun kaksi toivotonta subjektia kohtasivat syntyi samaistuminen. Näin ollen genealogian näkökulmasta näyttäytyy tilanteessa vallan tuottava elementti: Ebbyn sisäistettyä itesuhteeseensa hengellisen heräämisen merkityksen seurasi sitä tilanne, jossa Billkin omaksui saman käsityksen itesuhteeseensa.

”Ajatellessaan Bill tajusi, että valtava joukko alkoholisteja voisi toipua hyväksymällä samat ajatukset, jotka Silkworth ja Ebby olivat hänelle välittäneet. Hän alkoi ajatella toipuneiden alkoholistien järjestöä, joka voisi auttaa toisia.” (Anna sanan kiertää 1986, 107.)

Edellä kuvattujen voimien myötä subjektin tietoisuuteen ilmaantuu ensimmäistä kertaa idea toipuneiden alkoholistien järjestöstä. Ilmaantuminen on seurausta lääketieteen diskurssissa tapahtuneesta tulkinnasta alkoholismista allergian ilmenemismuotona sekä psykouskontojen omaksumasta eetoksesta, jossa keskeistä oli tervehdyttävä usko kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa. *Anna sanan kiertää* kuvaa Billin villiintynyttä egoa:

”Tässä vaiheessa jännitykseni nousi suunnattomasti. Ketjureaktio oli mahdollista saattaa liikkeeseen, jolloin muodostuisi ikuisesti kasvava alkoholistien toveripiiri. Sen lähetystyönä olisi käydä luolissa tapaamassa vielä kärsiviä alkoholisteja ja tehdä heidät vapaiksi. Jos

jokainen antautuisi viemään sanomaa eteenpäin, ja he vapauttaisivat toisia alkoholisteja, sellainen yhteisö muodostaisi suuren pyramidin, joka olisi suunnaton mittasuhteiltaan. Se voisi tavoittaa maailmassa jokaisen alkoholistin, joka olisi tarpeeksi rehellinen tunnustaa oman tappionsa.” (Anna sanan kiertää 1986, 107.)

Psykokontojen omaksuma tekniikka ihmisten parantamisesta muuntui nyt ideaksi vapauttaa kasvokkaisella vuorovaikutuksella alkoholistit. Muovautuva eetos sai vielä lisämaustetta ”Amerikan psykologian isältä”, jonka mukaan tappion myöntäminen on välttämätöntä. Billin mieleen juolahtanut visio ilmentää hyvin AA:n eetoksen muovautumisen alkuvaiheessa ilmaantunutta ajatusmallia, ja sen sisältämää toimintalogiikkaa. Ajatusmalli sisältää periaatteen ja käytännön, jonka mukaan jokainen alkoholisti voi pelastua, mikäli on vain tarpeeksi rehellinen tunnustamaan oman tappionsa. Keskeiseksi toimintalogiikaksi visiossa asettuu lähetystyö, jossa *kärsiviä* alkoholisteja tehdään *vapaaksi*. Lisäksi toveripiiri olisi ikuisesti kasvava ja suunnaton mittasuhteiltaan. Näyttää siltä, että edessä häämöttää vallan kumuloitumisen ekspansio: ”Valtava joukko alkoholisteja voisi toipua hyväksymällä samat ajatukset.” Toisin sanoen omaksumalla uuden itsesuhteen – etiikan.

6.5 Yhteenvedo luvun tuloksista

Alkoholiongelman hallinnan historiaa voidaan luonnehtia *hybridiprojektiksi*. Mikään elämähybridin kolmesta teknologian alueesta ei ole kyennyt monopolisoimaan sen hoitoa. 1900-luvun alun Yhdysvalloissa alkoholiongelma pyrittiin ratkaisemaan raittiusliikkeen muovaaman eetoksen mukaisesti *kurivallan* keinoin. Raittiusliikkeen omaksuman eetoksen taustalla vaikutti käsitys (tieto) alkoholista yksilön tahtoa rappeuttavana aineena, joka saattoi olla potentiaalinen uhka koko kansakunnalle. Kieltolaki osoittautui kuitenkin epäonnistuneeksi kokeiluksi, ja alkoholiongelma oikeastaan vain paheni. Kieltolain epäonnistunut kokeilu ja moralisoiva eetos näyttää osaltaan voimistaneen tarvetta mm. lääketieteen kokeiluille.

Tri Silkworthin havainnoitua alkoholisteja sairaalassa seurasi uudenlaisen ihmistyyppin julistus, krooniset alkoholistit, joilla on allergia alkoholismin ilmenemismuotona. Teoria kumpusi suoraan lääketieteen omaksumasta diskurssista, kielenkäytöstä ja käsitteistä. Tässä tapauksessa se mahdollisti dynaamisen nominalismin näkökulmasta esimerkiksi Bill Wilsonin kokea alkoholiongelmansa moraalisen heikkouden sijaan lailliseksi sairaudeksi. Vallan toimimisen analyysin näkökulmasta tässä kohden tapahtui alkoholiongelman hallinnassa katkos, ja siirtymä kurivallasta biovallan piiriin. Subjektin kannalta se merkitsi eräänlaista huojausta objektivoinnin alueessa. Kun raittiusliikkeen

muovaama kieltolain aikainen eetos objektivoi alkoholismia yksilön tahdon alaiseksi kysymykseksi, objektivoi uusi alkoholisteja koskeva teoria sen lailliseksi sairaudeksi, yksilön patologiaa koskevaksi kysymykseksi.

Lääketieteen tarjoama tieto alkoholismisairaudesta ei kuitenkaan pelastanut Billiä, ja lopulta hän päätyi Ebby T:n harjoittaman evankelioinnin – kasvokkaisen vuorovaikutuksen kohteeksi. Kyseessä on tapahtuma, jossa tietyssä subjektissa (Bill) yhdistyi uudenlainen käsitys alkoholismista ja psykouskontojen omaksuma yksilöiden normalisoinnin tekniikka. Lopulta Bill vajosi pohjaan, jota seurasi jonkinlainen erityinen subjektiivinen kokemus. Merkitys tälle kokemukselle rakentui vasta jälkeenpäin eräänlaisen tulkintaprosessin seurauksena. Voimina prosessin taustalla olivat keskeisesti tri Silkworthin toiminta ja William Jamesin esittämät ideat. Seurannutta kokemusta voidaan tulkita myös normalisoivan hallinnan seurauksena. Tapahtumissa lääketieteen objektivoiva vaikutus ja psykouskontojen normalisoiva etiikka kohtasivat. Näiden tapahtumien myötä AA:n historiikin narratiivissa ilmaantuu ensimmäistä kertaa Billin tietoisuuteen ajatus järjestöstä, joka voisi vapauttaa kaikki muutkin alkoholiongelmaiset hyväksymällä samat ajatukset kuin hän. Eli ymmärtämällä itsensä toivottomiksi alkoholisteiksi ja kääntymällä korkeamman voiman puoleen.

Taulukko 2. Yhteenveto luvun 5 tuloksista

Tapahtuma(t)	Ilmaantuminen	Keksintö
1. Kieltolain epäonnistuminen ja uuden alkoholisteja biovallan piiriin objektivoivan teorian muodostaminen.	Uusi ihmistyyppi – krooniset alkoholistit.	Alkoholistit joilla alkoholismi allergian kroonisena ilmenemismuotona
2. Lääketieteen/Biovallan kyvyttömyys ratkaista alkoholiongelmaa. Retkahdus ja epätoivo.	Psykouskontojen normalisoiva etiikka. Toinen raitistunut alkoholisti – kasvokkainen vuorovaikutus.	Sanomansaaton molekulaarisuuden (voimaannuttavan merkityksen) oivaltaminen.

3. Pohjakosketus, Täydellinen toivottomuuden tila.	Tieto hengellisestä kokemuksesta – itseä suuremman voiman löytäminen.	Uusi hybridi: Fyysinen allergia ja sielullinen pakkomielle, joista on mahdollista vapautua hengellisen kokemuksen kautta.
---	--	---

7. AA:N EETOS MUOVAUTUU JA JÄHMETTYY

Tässä luvussa analysoin, kuinka Oxford-ryhmäliike sai alkunsa ja kuinka sen sisältämät eettiset periaatteet ja käytännöt muovasivat AA:n eetosta. Analysoin aluksi Oxford-ryhmän ilmaantumista ja muovautumista sekä sen sisältämiä käytäntöjä ja periaatteita. Tämän myötä esitän, mistä on peräisin esimerkiksi AA:n eetoksessa vaikuttava jatkuva itsensä työstämisen pakko. Kutsun itsensä työstämistä yleisesti eettiseksi työksi, jonka kautta ajattelen subjektien luovan itesuhhteensa yhteisön normeja vastaavaksi. Kyse on Foucault'iin nojaten itsekäytännöistä (minätekniikat), joiden kautta subjekti objektivoituu itselleen moraalisubjektiksi. Tämän jälkeen analysoin, miksi tunnustuksen tekniikka, *sielun kirurgia*, kehkeytyi niin keskeiseksi käytännöksi AA:ssa ja, kuinka sielun kirurgia optimoitiin alkoholiongelmaisia normalisoivaksi hallinnan tekniikaksi.

Näiden tapahtumien myötä selviytymisen ja toipumisen välttämättömäksi ehdoksi alkoholismista asemoituu jatkuva sanomansaattaminen sekä kehkeytyvän toipumisohjelman ehdoton hyväksyminen. Tämän myötä eetokseen ilmaantuu *uusi vakuuttelutyyl*i, jonka ensimmäisenä kohteena on tri Bob. Billin tavattua Bobin ryhtyvät he yhdessä tarmokkaaseen sanomansaattoon. Eetoksen ytimeksi muotoutuu eräänlainen vallanharjoituksen muoto, jota analysoin tässä luvussa sekä tämän vallanharjoituksen käytännön efektejä. Alkoholistien toipuminen Oxford-ryhmissä saa yhä selkeämmän muodon ja vankemman aseman. Tämä johtaa lopulta vastakkainasetteluun Oxford-ryhmien kanssa. Konfrontaation seurauksensa muovautuva eetos jalostuu ja täsmentyy edelleen alkoholisteja normalisoivaksi hallinnaksi. Lopulta eetos sementoidaan tiettyjen kamppailujen kautta AA:n Isoon Kirjaan ja 12 askeleen toipumisohjelmaan. Keskeiset tapahtumat tässä luvussa ovat:

1. Oxford-ryhmien vaikutus.
2. Uuden vakuuttelutyylin ilmaantuminen.
3. Uuden hoitomuodon toteuttaminen ja sen vaikutukset.
4. Ero Oxford-ryhmistä.
5. Eetoksen jähmettyminen – Iso Kirja & toipumisohjelma.

7.1 Oxford-ryhmät

Hengellisen kokemuksen jälkeen Bill liittyi Oxford-ryhmien jäseneksi.

” (...) siemen sen alkuun panemiseksi oli kylvetty vuonna 1908, kun Frank Buchman, joka oli Allentownista syntyisin koki merkittävän hengellisen muutoksen. Buchman, joka oli johtanut poikien orpokotia Philadelphiassa, erosi toimestaan käytyään katkeran riidan johtokunnan kanssa. Kaunaisena hän lähti Englantiin. Siellä hän onnettomana ajautui uskonnolliseen kokoukseen Keswickissä, missä *pelastusarmeijalaisen* pitämä herättävä saarna vaikutti häneen syvästi. Hän muuttui niin dramaattisesti, että hän kirjoitti anteeksipyyntökirjeet entisille johtokunnan jäsenille: askel, joka antoi hänelle suuren ilon ja vapautuksen. Kerrottuaan tästä kokemuksestaan toisille hän alkoi pian nähdä henkilökohtaisen hengellisen muutoksen parannuksena koko maailmalle.” (Anna sanan kiertää 1986, 109–110.) (Kursivointi lisätty)

Oxford-ryhmän ilmaantumisen taustalta hahmottuu siis erään henkilön henkilökohtainen tragedia, sekä pelastusarmeijan harjoittama evankeliointi. Frank Buchman objektivoitui evankelismidiskurssin toimesta. Kyseessä näyttää olleen paimenvallan ilmentymä. Buchman on siis eksyneenä lampaana etsinyt helpotusta ahdinkoonsa uskonnollisessa kokouksessa. Paimenena on toiminut eräs pelastusarmeijalainen. Buchmanin henkilökohtaisen transformaation seurauksena valta projisoitui nyt hänessä vaikuttavan intention generoimana koko maailmaa kohtaan; henkilökohtainen hengellinen muutos toimisi nyt hänen mukaan parannuksena koko maailmalle. Teos *Anna sanan kiertää* kertoo, että Buchmanin ensimmäisiä käännyttäjiä olivat Sam Shoemaker ja toinen pappi Sherry Day. He pystyisivät kokoamaan jokaisen uskonnon perustekijät, jotka olisivat kyllin tehokkaita muuttamaan miesten ja naisten elämän. Heidän sanojensa mukaan jokainen tarvitsi muutosta elämäänsä. (Anna sanan kiertää 1986, 108.) Buchmanin sisäistämä uusi itsesuhde projisoitui siis ensimmäiseksi Sam Shoemakeriin ja Sherry Dayhin. On syytä tähdentää, että Oxford-pappien julistus: ”Jokainen tarvitsee muutosta elämäänsä” on merkittävää vallankäyttöä. Taustalla vaikuttaa kristillinen maailmankuva ja tiedollinen valta-asema, jossa jokainen on syntinen ja tarvitsee parannusta. Edellä mainitun maailmankuvan omaksuminen sisältää sisäsyntyisen ajatuksen siitä, että ihmisten oma kantokyky ei riitä, vaan tarvitsemme ulkopuolista tukea. On ilmeistä, että tässäkin yhteydessä ajatus siitä, että jokainen tarvitsee muutosta elämäänsä on psykouskontoihin ilmaantuneen eetoksen alkuperää. Normaalialue on tarve hengelliseen muutokseen uskon avulla.

”Oxford-ryhmän jäsenet yrittivät saavuttaa hengellisen uudestisyntymisen antautumalla kokonaan Jumalalle. He noudattivat ankaraa itsetutkiskelua. He tunnustivat luonteensa heikkoudet toiselle ihmiselle, ja hyvittivät ne vahingot, joita olivat aiheuttaneet muille. He antoivat ilman palkkion toivoa – tai kuten he asian ilmaisivat: ’Ei maksua sielun hoidosta.’ He hyväksyivät kuitenkin ulkopuoliset avustukset. Paino pantiin rukoukselle ja Jumalan johdatuksen hakemiselle kaikissa asioissa. Ryhmä luotti myöskin Raamatun tutkiskeluun ja teki

joitakin omia julkaisuja. Ohjelman ytimenä oli 'neljä ehdottomuutta': ehdoton rehellisyys, ehdoton epäitsekkyys, ehdoton mielen puhtaus ja ehdoton rakkaus." (Tri Bob ja hänen aikalaisensa, 48–49.)

Oxford-liikkeen omaksumat periaatteet ilmentävät selvästi transsendentaalista järjestystä: "Paino pantiin rukoukselle ja Jumalan johdatuksen hakemiselle kaikissa asioissa." Oxford-ryhmän ääneen lausutut eettiset ohjenuorat ovat väkevää luettavaa: "Ehdoton rehellisyys, ehdoton epäitsekkyys, ehdoton mielen puhtaus ja ehdoton rakkaus." Oxford-ryhmien piirissä vaikutti siis voimakas normatiivinen kontrolli. Ryhmän eettiset ohjenuorat ilmentävät lähes suoraan liikkeen piirissä kumuloituvaa valtaa, jossa "neljä ehdottomuutta" objektivoivat liikkeen piirissä olevia subjekteja tarjolla olevalla liturgialla. Ryhmäliike siis noudatti samantyyppistä kaavaa parannuksesta kuin muutkin psykouskonnot.

"Koska he olivat samaa mieltä kuin Johannes Uudessa Testamentissa, he arvelivat, että ihmisten tulisi tunnustaa syntinsä toinen toisilleen. Tähdentäen painokkaasti tätä kokonaisvaltaista henkilökohtaista puhdistautumista he nimittivät menettelyä *'jakamiseksi'*. Asioita ei pitänyt vain tunnustaa, niille piti myös tehdä jotain. Tämä sai usein muodon, jota he kutsuivat hyvittämiseksi: "hyvien henkilökohtaisten suhteiden korjaamista hyvittämällä virheitä, joita oli tehty." (Anna sanan kiertää 1986, 108–109.)(Kursivointi lisätty)

Sitaatti kiteyttää osuvasti Oxford-ryhmän eetoksen kovan ytimen, jonka jäseneksi AA:n ensimmäinen perustajajäsen Bill Wilson oli nyt liittynyt. Oxford-ryhmän keskeinen lähtökohta ilmenee edellisestä sitaatista, jossa jäsenet yrittävät saavuttaa uudestisyntymisen antautumalla kokonaan Jumalalle. Uudestisyntymisen periaate nojaa pappi Frank Buchmanin kokemukseen, joka vapautti hänet. On ilmeistä, että nämä käytännöt ja periaatteet ovat omaksuttu AA:n eetokseen sellaisenaan. AA:ssa yleisesti tunnettuna käytäntönä on esimerkiksi tunnustus: "Olen se ja se, ja alkoholisti". Lisäksi AA:n toipumisohjelmassa on myös hyvitysaskleet (8. ja 9. askel, ks. Liite), joiden sisältö näyttää olevan sama kuin Oxford-ryhmän käytäntö hyvittämisen suhteen.

"Mutta tärkeä seikka on tämä: ajatuksensa itsetutkiskelusta, luonteenvirheiden myöntämisestä, väärrien tekojen korjaamisesta ja muiden kanssa työskentelystä alkuaikojen AA sai suoraan Oxford-ryhmiltä ja Sam Shoemakerilta, niiden silloiselta johtajalta Amerikassa. Ei mistään muualta." (AA tulee täysi-ikäiseksi, 50.)

Edellinen lainaus ilmaisee suoraan, että koko eettinen työstäminen ja itsensä muokkaamisen käytäntö AA:ssa on peräisin Oxford-ryhmistä. Samainen teksti vielä täsmentää, mistä Oxford-ryhmät ovat

ammentaneet totuutensa: ”Oxford-ryhmän opettamat periaatteet olivat ikivanhoja ja yleismaailmallisia, ihmiskunnan yhteistä omaisuutta” (AA tulee täysi-ikäiseksi, 50). On syytä kuitenkin tähdentää, kuten edellä on käynyt ilmi, että Oxford-ryhmien harjoittama käytännön eetos on puolestaan osa psykouskontojen eetosta. Nyt psykouskontojen ideat vaikuttivat Oxford-ryhmien käytännöissä. Ihmisiä parannettiin uudeksi kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa, jonka autenttisuuskriteerinä toimi usko. Keskeinen normalisoiva voima Oxford-ryhmien piirissä on siis ollut usko – se on ihmisen autenttisuuden mitta. Vallan genealogian näkökulmasta usko näyttäytyy keskeisenä metafyyssisenä käsitteenä, jonka avulla ja kautta valta vaikuttaa ihmisiin ja määrittää heidän suhdetta itseensä eli etiikkaa. On selvää, että Oxford-ryhmissä käyvät alkoholiongelmaiset objektivituivat edellä kuvattuihin eettisiin ohjenuoriin ja periaatteisiin. Näin ollen valta generoitui ja voimisti entisestään hengellisen kokemuksen kokeneita alkoholisteja. Mutta toisaalta alkoholistien onneksi papit kuitenkin näyttivät: ”Miten luoda se henkinen ilmapiiri, jossa me alkoholistit saatamme säilyä hengissä ja edistyä kasvamisessa” (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 54). Janne Kivivuoren mukaan Oxford-ryhmien yksi käännytystekniikka oli *sielun kirurgia*:

”Ensin oli voitettava käännytettävän luottamus. (...) Tavoitteena oli täydellinen avomielisyyys, koska ’sielun lääkärin täytyy tuntea sairaansa hyvin läheisesti, muussa tapauksessa hän ei voi tehdä täydellistä diagnoosia potilaastaan ja hänen tilastaan’. Luottamus pyrittiin saavuttamaan mm. kotikutsujen avulla. (...) Ensin harrastettiin kaikkea muuta eikä puhuttu uskonnosta, mutta sitten liikkeen jäsenet alkoivat ’puhua avoimesti’ ja tunnustaa intiimejä ongelmiaan. (...) Näin käynnistyi tunnustuksiin nojaava sielun kirurgia. (...) sielun kirurgin oli saatava potilas tunnustamaan syntinsä eli jakamaan ne muiden kanssa. ’Salaisen asian täytyy paljastua ennenkuin sitä voi tehokkaasti käsitellä.’ Tehokkaimmillaan käsittely tapahtuisi ripitys-sairaaloissa.” (Kivivuori 1999, 75.)

Kyseessä on siis käännytystekniikka, joka perustuu parantamiseen keskustelun kautta tapahtuvien tunnustusten kautta. Voisiko AA:ta pitää sitaatissa mainittuna ”ripitys-sairaalana”? Eittämättä AA:n omaksumaa käännytystekniikkaa ja tunnustuksellisuutta voidaan pitää sielun kirurgiana. Tässäkin kohden on ryhmäliikkeen vaikutus ilmeinen varsinkin alkuaikojen AA:n jäseniin, erityisesti Billiin ja tri Bobiin. Kivivuoren analyysi sielun kirurgiasta koskien Oxford-ryhmäliikettä on varsin valaisevaa luettavaa AA:n omaksumien käytäntöjen suhteen. Se kiteyttää varsin täsmällisesti sen tekniikan, jolla AA:ssa ryhdyttiin saattamaan sanomaa, erityisesti alkuaikoina. Laajempi kuva näyttääkin siltä, että AA on omaksunut omaa alkuaikojen sanomansaaton vimmaa suurelta osin Oxford-liikkeeltä, joka oli tunnettu aggressiivisesta evankelioimisesta. Kivivuori jatkaa edelleen, että usko nähtiin tienä henkiseen tasapainoon ja terveyteen. Ihmisten henkiset ongelmat olivat siis teitä heidän sieluunsa.

Usein kyse oli erilaisten paheiden ja vilpin aiheuttamista ahdistuksista, tai syyllisyydestä. (Em. 1999, 74–75.)

”Oxford-ryhmän kokouksissa he löysivät innostuksen ja ystävyys, jota Bill kuvasi ’mannaksi taivaasta’. Hän ja Lois kokivat todennäköisesti saman kuin tämän päivän sairaat alkoholistit ja heidän puolisonsa tullessaan AA:han ensimmäistä kertaa – lämmön ja auttamisen tunteen, että ’vihdoin on tullut kotiin kylmästä’. Heihin vaikutti syvästi ja antoi innostavaa esimerkkiä Oxford-ryhmän menestys heidän auttaessaan ihmisiä muuttamaan elämänsä suuntaa. ’Joukon edessä miehet ja naiset, nuoret ja vanhat, kertoivat kuinka heidän elämänsä oli muuttunut’, Bill muisteli.” (Anna sanan kiertää 1986, 108.)

Sielun kirurgia näyttää toimivan ja tehoavan Billin ja Loisin tapauksessa. Bill kuvaa sielun lääkäreiden synnyttämää ilmapiiriä ”mannaksi taivaasta”. Subjektin sielu on selvästi leikkautumassa auki, jolloin sieluun avautuvasta haavasta voidaan ryhtyä nyt istuttamaan uutta *elämän politiikkaa* subjektiin – Bill Wilsoniin. Aiempi sitaatti vertaa myös osuvasti tunnustuksellista käytäntöä tämän päivän AA:han, jossa ihmiset otetaan lämpimästi vastaan ja ohjataan tunnustamaan eli normalisoimaan itsensä alkoholisteiksi. Kyseessä on vallan objektivoivan ja normalisoivan vaikutuksen nivelpiste ja kohta, jossa elämän politiikka kohtaa eettisen, eli paikka jossa subjekti kohtaa ja avautuu yhteisössä vaikuttavalle normalisoivalle hallinnalle.

7.2 Uusi vakuuttelutyö – auktoriteetin menetelmä

”Vuoden 1935 alkukuukausina Bill kohtasi samanlaisia turhautumisia yhden toisensa jälkeen. Myöhemmin vuosina hän selitteli epäonnistumista virheellisellä menetelmällä. Tänä aikana hän saarnasi juupoille. Hän uskoi edelleen, että alkoholisti tarvitsi toipuakseen vaikuttavaa hengellistä kokemusta, hänen kokemuksensa kaltaista. Hän ei ollut varmaan nöyrä ristiretkellään.” (Anna sanan kiertää 1986, 112.)

Raitistuttuaan ja hengellisen kokemuksen myötä Bill saarnasi Oxford-ryhmän sanomaa jokaiselle. Teos *Anna sanan kiertää* mainitsee, että Billin tarve oli jonkinlainen kaksimoottorinen voima, jota toisaalta ajoi aito hengellisyys, ja toisaalta Billin vanha halu olla ykkösmies. Mutta kuten edellisestä lainauksesta käy ilmi menetelmä oli toistaiseksi virheellinen. Billin toiminta oli seurausta häneen kohdistuneesta toiminnasta; Ebbyn sekä muiden Oxford-ryhmien jäsenten aiemmasta häneen kohdistuneesta normalisoivasta käännytystyöstä.

”Tri Silkworth auttoi häntä tajuamaan sen; Bill saarnasi ja hänen saarnansa ajoivat hänen mahdolliset toipilaansa pois. Hän puhui liikaa Oxford-ryhmän periaatteista ja omasta hengellisestä kokemuksestaan. Miksei hän sen sijaan puhunut alkoholismista sairautena, joka teki heidät joko hulluiksi tai tappoi heidät jatkaessaan juomista?” (Anna sanan kiertää 1986, 112.)

Jälleen tri Silkworth opasti ratkaisevasti Billiä ja tuli samalla vaikuttaneeksi keskeisesti AA:n kehkeytyvään eetokseen. Tri Silkworthin ehdotus Billille näyttää olevan suorastaan käänteentekevä AA:han rakentumassa olevan eetoksen kannalta. Tri Silkworth on ollut hyvin tietoinen lääkärinä diagnoosin vaikutuksesta potilaaseen. Potilaan ja lääkärin välillä vallitsee suhde, jossa lääkärillä asiantuntijana on merkittävää valtaa määritellä potilaan terveydellistä ja henkistä tilaa. On selvää, että lääkärin antama diagnoosi orientoi potilaan itsesuhdetta ja toimintaa merkittäväällä tavalla. Toisin sanoen tri Silkworth ehdotti Billille uutta roolia eräänlaisena maallikkolääkärinä. Tri Silkworth antoi Billille idean ja eräänlaisen asiantuntijan mandaatin toimia sanansaattajana, jolla on valta julistaa alkoholiongelmaisia sairaksi. Silkworth siis kehotti Billiä käyttämään sairaalan käytännöistä noussutta uutta alkoholisteja objektivoivaa teoriaa käännyttäessään heitä parantumattomiksi alkoholisteiksi. Tähän mennessä Bill oli pyrkinyt auttamaan alkoholiongelmaisia Oxford-ryhmien omaksumalla käytännöillä eli saarnaamisella ja evankelioinnilla. Nyt tähän käytäntöön tuli asiantuntijan taholta muutosehdotus: sielun kirurgiaa tulisi nyt ryhtyä toteuttamaan niin, että alkoholiongelmaisia julistetaan suoraan sairaksi:

”Jos tuo *tieto* tulisi toiselta alkoholistilta, se ehkä murtaisi itsepintaisuuden ihmisten sisimmässä. Sitten vasta voisit alkaa yrittää muita läkkeitä, eettisiä peruseriaatteita, joita olet omaksunut Oxford-ryhmältä.” (Anna sanan kiertää 1986, 112–113.) (Kursivointi lisätty)

Sitaatti ilmentää osuvasti valtaa; se on toimintaa joka kohdistuu toimintaan – sen kohteella tulee olla mahdollisuus valita myös toisin (ks. Foucault 1982). Sielun kirurgina toimii nyt toinen alkoholisti, joka pyrkii poraamaan aukon kohdehenkilön sieluun, jota myöden uusi elämän politiikka eli uudet eettiset periaatteet voidaan istuttaa subjektiin. Kehkeytynyt tilanne oli siis varsin erikoinen: ”Lähde raitistamaan juoppoja julistamalla heidät sairaksi!” Vielä havahduttavamman asetelmasta tekee se, että kun olet julistanut heidät sairaksi, voit kokeilla lääkkeitä – eettisiä peruseriaatteita. Tri Silkworth ohjeisti Billiä siis uudennaisella vallanharjoituksen muodolla: murra itsepintaisuus ihmisen sisimmässä julistamalla hänet toivottoman sairaaksi, jonka jälkeen voit lääkittää häntä uusilla eettisillä periaatteilla.

Edellä kuvattu tapahtuma sisältää AA:n eetoksen muovautumisen kannalta hyvin oleellisen genealogisen haaraumien yhdistymisen. Siinä yhdistyi Oxford-liikkeen piirissä harjoitettu sielun kirurgia ja lääketieteen piiristä ilmaantuneen teorian objektivoiva vaikutus. Perinteinen tunnustuksellisuus eli rippi-käytäntö sekoittui tapahtumassa lääketieteen alueelle. Nyt alkoholiongelmiaisten tulisi pelastuakseen ripittäytyä parantumattomasti sairaksi alkoholisteiksi selviytyäkseen. Näin ilmaantui ja syntyi uudenlainen alkoholisteja objektivoiva diskurssi, joka alkoi konstituoimaan uudella tavalla alkoholiongelmiaisten käsityksiä itsestään.

”New Yorkissa hän oli pitänyt itsensä raittiina yli viisi kuukautta työskentelemällä muiden juoppojen kanssa sairaalassa ja lähetysasemalla. Työ oli ollut hänen suojansa; se oli pitänyt hänet turvassa. Nyt hänellä ei ollut ketään. Myöhempien kertomusten mukaan hän ajatteli tarvitsevänsä alkoholista, jolle voisi puhua. ”Tarvitset itse toista alkoholista yhtä paljon kuin hän tarvitsee sinua!” (Anna sanan kiertää 1986, 115.)

Bill oli siis pysynyt raittiina auttamalla muita juoppoja. Jatkuva työ oli pitänyt hänet turvassa. Tästä huolimatta Bill joutui henkilökohtaiseen kriisiin, joka uhkasi hänen raittiutta. Hän oli matkalla eikä hänellä ollut ketään ketä auttaa, retkahdus uhkasi häntä. Bill oli epätoivoinen. Kunnes hän keksi: hän tarvitsee toista alkoholista. Nyt hän ymmärsi, että tarvitsee yhtä paljon sairaan alkoholistin apua kuin alkoholisteja ohjaavaa työtä. Auttamisesta näyttää siis muodostuvan symbioottinen suhde. Auttamalla toista alkoholista raitis alkoholisti saa jonkinlaista voimaa pysyäksensä omassa totuudessaan raittiina. Bill lähti auttamaan sairasta alkoholista selviytyäkseen itse ja vahvistaakseen omaa haurasta totuuttaan. Aivan kuten uskonnoissakin ideologiaa vahvistetaan etsimällä jatkuvasti uusia käännytettäviä. Billin etsinnän myötä hän löysi käsiinsä tri Bobin. Näyttää siltä, että logiikka ei muodoltaan poikennut aiemmasta evankeliointi- ja käännytys työstä. Mutta kehkeytyneen epätoivoisen tilanteen myötä asetelman subjekteja voimistava vaikutus tuli nyt näkyväksi. Tietynlaatuisen metafysiikkaan ja sen voimaan uskomisen vaatii jatkuvaa vallan generoitumista, jotta sen teho ei lopu. Käytännössä kyse oli siitä, että Bill vain kopioi samaa vallanharjoituksen muotoa, jonka kohteeksi hän itse oli päätenyt. Ainoa poikkeama uudessa tilanteessa oli lääketieteen piiristä kummunneen teorian sulautuminen tri Silkworthin myötä uuteen sanomansaaton tekniikkaan:

”Puhellessani tri Bobin kanssa muistin kaiken mitä tri Silkworth oli sanonut. Joten sivusinkin vain hyvin varovaisesti uskonnollisen kokemuksen ilotulitusta. Juttelin vain omasta tapauksestani, kunnes hän pystyi samaistamaan itsensä minuun, kunnes hän alkoi sanoa: ”Kyllä, ihan kuin minä. Minä olen aivan samanlainen.” (Anna sanan kiertää 1986, 76.)

Bill siis sovelsi vasta omaksumaansa *uutta vakuuttelutyyliä*. Hän kertoi vain omasta tapauksestaan, kunnes Bob kykeni samaistamaan itsensä häneen. Kun Bill oli omaksunut itsestään ja itseensä tietyt totuudet, sai hän nyt vakuutettua toisen subjektin, tri Bobin, oman tilanteensa fataalista luonteesta:

”Ensimmäisessä keskustelussamme tähdensin erityisesti tri Bobin tapauksen toivottomuutta käyttäen runsain mitoin tri Silkworthin alkoholistin ahdinkoa kuvaavia sanoja, ”pakkomielle ynnä yliherkkyys” – teemaa. Vaikka Bob olikin lääkäri niin tämä oli hänelle uutinen, huono uutinen. Koska hän oli ollut minua paremmin perehtynyt hengellisiin asioihin, hän kiinnitti vain vähäistä huomiota tarinani siihen puoleen. Mutta lääketieteellinen puoli, väistämätön tuhon tuomio, todella kävi häneen kovasti. Ja se tosiasia, että minä olin alkoholisti ja oman kokemukseni pohjalla tiesin mistä puhuin, teki iskusta tyrmäävän.” (AA tulee täysi-ikäiseksi, 78.)

Näyttää siltä, että tri Bobiin teki erityisesti vaikutus Billin tuoma käsitys hänen lääketieteellisestä tilastaan; ”väistämätön tuhon tuomio”. Tälle voimaa näyttää antavan se, että Bill oli itse alkoholisti. Alkoholisti, joka oli sisäistänyt itsesuhteeseen käsityksen sielua tuhoavasta sairaudesta. Tri Silkworthin siunaamaa ja Billin käyttämää sanomansaaton tekniikkaa voidaan tulkita myös *auktoriteetin menetelmäksi*, koska Bill nojaa lääketieteen auktoriteettiin vakuuttaessaan tri Bobia hänen fataalista ahdingostaan. Huomionarvoista tässä tarinassa on se, että sen mukaan Bob ei epäillyt Billin sanoja, vaikka oli itsekkin lääkäri. AA:n historiikki antaa ymmärtää, että tri Bob hyväksyi Billin omaksumat käsitykset sellaisenaan:

”Tri Bob teki tämän seikan erittäin selväksi myöhemmin AA-kirjaan kirjoitetussa tarinassaan kuten myös vuosia myöhemmin viimeisessä Detroitissa pitämässään täyspitkässä puheessa: Häntä ei sysännyt uuteen elämään mikään minun henkinen opetukseni vaan hulluuden ja kuoleman, yliherkkyiden ynnä pakkomielteen, kaksipäinen hirviö. Häneen iski syvälle tri Silkworthin käsitys, jonka William James vahvisti.” (AA tulee täysi-ikäiseksi, 78.)

Edellinen sitaatti sinetöi lopullisesti tri Bobin kohtalon. Bob omaksui Billin välityksellä uuden itsesuhteen, jonka mukaan hänkin kärsii kaksipäisestä hirviöstä; hulluus ja kuolema – yliherkkyys ynnä pakkomielle. Kaksipäinen hirviö asettui nyt myös totuudeksi tri Bobista, joka sysäsi hänet uuteen elämään. Tri Bobin sitaatista tulee vaikutelma, että kun Bill oli julistanut hänet fataalisti sairaaksi, toimi se ponnahduslautana uuteen elämään. Näyttää siltä, että tri Silkworthin ehdotus Billille osoittautui hyvin toimivaksi sanomansaaton tekniikaksi erityisesti psykologisella tasolla tarkasteltuna. Kun henkilö julistetaan kuoleman vakavasti sairaaksi, josta hän voi toipua vain tietyllä

menetelmällä, kuten sädehoito (tai rukous, kuten Bill asiaa aiemmin järkeili), on hän varsin perimmäisten valintojen äärellä, joko lopullinen tuho tai täydellinen muutos – tarjotuilla lääkkeillä.

”Keskustelumme oli näet täysin vastavuoroinen asia. Minä olin jättänyt saarnaamisen, tiesin tarvitsevani tätä alkoholista yhtä kipeästi kuin hän minua.” Tämä oli se. Juuri tämä vastavuoroinen antaminen ja ottaminen on kaiken AA:n tämänpäiväisen kahdennentoista askelen työn ytimenä. Näin oli sanomaa saatettava: viimeinen puuttuva rengas löytyi ensimmäisestä keskustelustani tri Bobin kanssa.” (AA tulee täysi-ikäiseksi, 78.)

Näyttää siltä, että edellinen Billin kommentti tri Bobin tapaamisesta on erittäin oleellinen AA:n eetoksen kehkeytymisen kannalta. Se oli ensimmäinen näyttö, että tri Silkworthin keksimä sanomansaaton tekniikka toimii tehokkaasti käytännössä. Kuten edellä kävi ilmi, Bill tarvitsi Bobia säilyttääkseen ja vahvistaakseen omaa uutta itsesuhdettaan ja omaksumaansa etiikkaa. Tässä kohden vastavuoroinen antaminen ja ottaminen tarvitsee tarkempaa tulkintaa, koska se merkitsee vallan tuottavaa ja edelleen kumuloivaa vaikutusta. Kehkeytyneen toimintalogiikan myötä kahdennentoista askeleen työn ytimeksi muovautui asetelma, jossa alkoholistin täytyy levittää totuutta sairaudesta vielä kärsiville pelastuakseen itse. He, jotka kykenevät myöntämään joutuneensa täydellisesti tappiolle saattavat pelastua. Pelastuneiden hengissä selviytyminen on edelleen kiinni siitä, että hekin jatkavat sanomansaattoa. Vallan genealogian näkökulmasta oleellista on siis ensinnäkin se, kuinka uudessa sanomansaaton tekniikassa yhdistyivät uusi tieto ja valta. Ja toiseksi se, kuinka tämä uusi tiedon ja vallan punos generoituu edelleen osaksi mahdollisia uusia subjekteja. Lisäksi ”viimeinen puuttuva rengas” ilmentää hyvin AA:n eetoksen muovautumisen alkuvaihetta, jossa tieto – valta suhteiden verkosto johti uuteen *sattuman ulkoisuuteen*: ”Näin oli sanomaa saatettava” (vrt. Foucault 1998a, 74–75).

” (...) tri Bobille, ammattimiehelle, yksi suurimpia kompastuskiviä oli ollut hänen ylpeä tarpeensa salata juomisensa ihmisiltä. Hän oli vasta hiljattain myöntänyt Oxford-ryhmäläisille olevansa salajuoppo. Nyt hän avoimesti myönsi ongelmansa juuri niille ihmisille, joilta oli halunnut sen salata. (...) Hän oli onnellinen ja Billin tavoin vihdoinkin vapaa mies. Oli kesäkuun kymmenes 1935. Nykyään pidetään tätä päivää AA:n todellisena alkuna. (...) Kuukausia kestäneen juoppojen tavoittelemisen jälkeen Bill oli lopulta auttanut yhtä toipumaan.” (Anna sanan kiertää 1986, 126.)

Bobiin tehoi siis uusi alkoholisteja objektivoinen diskurssi, jossa sielun kirurgiaa suoritettiin nyt käyttämällä ilmaantunutta tautioliota leikkausvälineenä. Eräänlaista ironiaa on siinä, että tri Bob oli itse ammattimies – kirurgi jolla oli ollut tarve salata juominen. Sairaalan käytäviltä kummunnut uusi

tautiolio leikkasi ammattikirurgin sielun auki, kun Tri Bob *tunnusti* Oxford-ryhmäläisille olevansa salajuoppo. Tieto – valta asetelma oli nyt paradoksaalisesti ylösalaisin: maallikkolääkäri tuotti ja jakoi tietoa, jonka kohteena oli ammattikirurgi. Uusi alkoholisteja koskeva diskurssi konstituoiti nyt Bobin kokemuksesta itsestään. Tapahtuma sisältää merkittävän symbolisen kohdan: kun uusi sanomansaaton tekniikka osoitti tehonsa käytännössä, kehkeytyi siitä päivästä AA:n virallinen syntypäivä.

7.3 Uusi hoitomuoto ja käytännön efektit

Kun tri Bobkin oli päässyt ehdottomaan totuuteen tilastaan, ryhtyivät he Billin kanssa tarmokkaaseen sanomansaattoon. Sanomansaaton keskeisenä motiivina oli ilmaantunut käsitys siitä, että se on välttämätöntä raittiina pysymiselle, se on hengissä selviytymisen ehto. Tarkalleen ottaen keksittiin *uusi hoitomuoto*, ja siihen kuului nyt työskentely toisten alkoholistien parissa. Teoksen *Anna sanan kiertää* mukaan Bill ja Bob istuivat tuntikausia ja yrittivät kehittää esitystä, joka uppoaisi juovan alkoholistin päähän:

”Olimme siitä pitäen, kun Ebby pistäytyi luokseni syksyllä 1934 vähitellen kehittäneet sitä, mitä kutsuisimme ’suusanalliseksi ohjelmaksi’. (...) Koko juttu kiteytyi melko johdonmukaiseksi, kuusi askelta käsittäväksi menetelmäksi, vaikka olikin alttiina melkoiselle vaihtelulle. Ne kuusi askelta olivat suurinpiirtein seuraavien kaltaiset:

1. Myönsimme, että olimme kärsineet tappion ja että olimme voimattomia alkoholiin nähden.
2. Teimme moraalisen tutkiskelun heikkouksistamme ja synneistämme.
3. Tunnustimme tai kerroimme vikamme luottamuksellisesti toiselle ihmiselle.
4. Hyvitimme kaikkia niitä ihmisiä, joille olimme aiheuttaneet vahinkoa juomisellamme.
5. Yritimme auttaa muita alkoholisteja ilman minkääläistä ajatusta rahallisesta tai arvoaseman korvaamisesta.
6. Rukoilimme Jumalalta voimaa noudattaa näitä ohjeita.

Tässä oli pääkohdiltaan se, mitä vuoden 1938 syksyyn mennessä kerroimme tulokkailemme.”
(AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 163.)

Ensimmäiset kohdehenkilöt olivat Eddie ja Bill D. Ensin mainittu oli hyvin ongelmallinen tapaus ja *Anna sanan kiertää* mainitsee, että hän raitistui vasta 15 vuotta myöhemmin tri Bobin hautajaisissa.

Bill D:stä oli tuleva AA:n jäsen numero neljä. Bob ja Bill olivat kehittäneet yhdessä olostaan *voiman*, jonka he siirsivät edelleen uudelle miehelle (Anna sanan kiertää 1986, 129). *Anna sanan kiertää* kiteyttää osuvasti asetelman ja ilmaantuneen eetoksen ytimen:

”Nyt oli olemassa kolme miestä, jotka eivät koskaan enää juoneet. Heillä ei ollut nimeä toveripiirilleen ja he olivat vielä tiukasti liittyneet Oxford-ryhmään, tilanne joka jatkui Akronissa vielä neljä vuotta. Mutta he olivat tietoisia alkoholismista ja tämä *tieto* ei ollut tullut Oxford-ryhmästä. Tämä oli käsitys alkoholismista mielen ja ruumiin sairautena, jonka Bill oli oppinut tri Silkworthilta. Heille alkoholismi ei ollut vain inhimillinen epäonnistuminen tai synti. Se oli sielua tuhoava sairaus. Vaihtoehto täydelliselle raittiudelle oli julma: kuolema tai mielenvikaisuus. Mikään ei voisi olla tärkeämpää toipuvan alkoholistin elämässä kuin säilyttää raittius. Sekä Bill Wilson että tri Bob Smith uskoivat, että raittiuden säilyttäminen vaati sanoman edelleen viemistä toisille alkoholisteille.” (Anna sanan kiertää 1986, 130.)
(Kursivointi lisätty)

Ilmaantunut asetelma, Tri Silkworthin julistus, Billin hengellinen kokemus, sairaan alkoholistin (tri Bob ja Bill D) auttaminen, osoitti voimansa. Nyt oli olemassa kolme miestä, jotka eivät koskaan enää juoneet. Aineiston esiin nostama näkökulma on, ettei AA:ta edeltävänä aikana ollut toipuneita alkoholisteja, ja liikkeen keskeiset hahmot olivat kehittäneet jotain erityisen merkittävää. He kokivat löytäneensä menetelmän, jonka avulla ihminen kykeni sisäistämään vajavaisuutensa ja täten myös raitistumaan.

Ilmaantuneen eetoksen ydin on varsin paradoksaalinen; vaikka Billin ja Bobin omaksuma käytäntö sisältää vakuuttelutyylin, joka nojaa auktoriteetin menetelmään ja pitää sisällään uudenlaisen ihmistyyppin määrittelyn, näyttää se toimivan. Syntyneenä eetosta ja asetelmaa voi tarkastella vallanharjoituksena, jossa valta näyttäytyy toiminnassa. Erityisesti se pitää sisällään vallan tuottavan elementin; Bill ja Bob olivat kehittäneet yhdessäolostaan voiman ja siirsivät sen nyt uudelle miehelle. Sanomansaatto muistuttaa eittämättä uskovaisten harjoittamaa evankelointia, mutta nyt ihmisiä ei pidetä pelkästään syntisinä, vaan heillä on myös sielua tuhoava sairaus. Ilmaantunut ajatusmalli näyttää lisäksi sisältävän jyrkän dikotomian: ”Vaihtoehto täydelliselle raittiudelle oli julma; kuolema tai mielenvikaisuus. Mikään muu ei voisi olla tärkeämpää toipuvan alkoholistin elämässä kuin säilyttää raittius”. Keksintö näyttää suorastaan nerokkaalta AA:n tulevan laajenemisen ja alkoholiongelmisten raitistumisen kannalta. Raittiuden ehtona on nyt jatkuva sanomansaatto, jotta alkoholisti voi säilyä hengissä. Raittiuden vaihtoehtona tässä ajatusmallissa on kuolema tai mielenvikaisuus.

Huomionarvoinen seikka on myös se, että tässä vaiheessa ohjelmaa toteutettiin suusta suuhun periaatteella, eikä sitä oltu todennettu, testattu tai tutkittu empiirisesti ja tieteellisesti. Ohjelma ja ilmaantunut käytäntö oli luonteeltaan täysin julistuksellinen. Sen väitetään nojaavan kokemukseen, vaikka täsmälleen ottaen sen pohjaksi AA-historiikki esittää lähinnä Billin subjektiivisen kokemuksen, ja sen myötä tapahtuneet järkeilyt ja tulkinnat William Jamesin teoksen parissa. Lisäksi alkoholismisairauden tuomion ja julistuksen antoi tri Silkworth.

”Helmikuussa 1937 jäsenet laskettiin uudelleen, ja Akronissa oli seitsemän uutta jäsentä – kaiken kaikkiaan kaksitoista. Puolella tästä joukosta oli takanaan jonkinasteinen retkahdus ja vähintään yksi joukosta ei tulisi koskaan oikein todella onnistumaan AA-ohjelman hyväksymisessä. Kuitenkin useimmille retkahdus osoitti ohjelman tarpeellisuuden.” (Tri Bob ja hänen aikalaisensa 1984, 95.)

Sanomansaatto eteni ja jäsenmäärä lisääntyi. Edellisen lainauksen oleellisin kohta on väite ohjelman tarpeellisuudesta. Ilmeisesti sitä tulee tulkita niin, että retkahtaneet eivät voineet selviytyä lopulta ilman ohjelmaa. Toisaalta sen voi tulkita myös niin, ettei ohjelma mahdollisesti ollut tehokas tai toimiva ylipäänsä. Mutta näyttää siltä, että kun Bill ja Bob olivat kyenneet pysyttelemään kuivilla tovin aikaa, asettui logiikaksi yksinkertaisesti se, että ohjelma toimii aina mikäli subjekti vain hyväksyy ja antautuu ohjelmaan riittävän syvästi – ongelma ja puute ei koskaan ole ohjelmassa. Se on aina väistämättä yksilössä, joka ei voi tai halua antautua noudattamaan tätä yksinkertaista ohjelmaa. Lisävalaistusta tälle kummalliselle logiikalle antaa seuraava sitaatti, joka kuvaa erästä Billin sanomansaatoa seurannutta tilannetta:

”Noina päivinä Billin väittelyt eivät olleet ristiriidattomia. Hän oli sellainen egoisti. Useimmat meistä ovat itsekkäitä, mutta hän oli jääräpäinen. Kun hän halusi jotakin, siitä tuli totta. Hän aloitti loppupäätelmästä. Jos hän ajatteli ’tämä mies tulee raittiiksi’, hän omaksui ajatuksen, että mies raitistuisi. Hän saattoi alkaa väärästä lähtökohdasta ja työskennellä askel kerrallaan ja saapua vihdoinkin alkupäätelmään.” (Anna sanan kiertää 1986, 141.)

Toiminnasta piirtyy vaikutelma, että ohjelma suorastaan pakotettiin toimimaan ja sen toimimisen todisteeksi haettiin evidenssiä käyttäen suorastaan henkistä väkivaltaa. Ehkä Billin egon tarve olla ykkösmies saalisti nyt täyttymystä tällä tavoin; on olemassa loppupäätelmä – ohjelma. Nyt tarvitsisi naulita enää riittävä määrä seuraajia todisteeksi sen toimivuudesta ja erinomaisuudesta. Selityksen tälle erikoiselle logiikalle antanee sitaatti, joka on suoraa seurausta edelliselle: ”Koska Bill oli aika tavalla älykkäämpi muita ihmisiä” (Anna sanan kiertää 1986, 141). Lisävalaisua logiikalle antaa myös tri Bobin elämäkerta:

”Tämä saattoi olla eräänlaista silloista taktiikkaa tri Bobin puolelta – ehdottaa, että mukaan pyrkijä ei ollut valmis nuoruutensa vuoksi, tai ettei ollut kärsinyt tarpeeksi tai vaikka vain, koska oli nainen. Tulijat pakotettiin siten osoittamaan, että he olivat todella valmiit hyväksymään ohjelman.” (Tri Bob ja hänen aikalaisensa 1984, 126.)

Sanomansaatuksessa käytettiin myös eräänlaista psykologista tekniikkaa, jolla viime kädessä oli pyrkimys houkutella ihmisiä hyväksymään ohjelma. Kun ohjelma on hyväksytty ja ihmisen elämässä käynnistyy muutosprosessi, ja mikäli muutos on myönteinen, tulkitaan se ohjelman aikaansannokseksi. Jos muutos ei ole toivotunlainen, vika on yksilössä ja esimerkiksi hänen puutteellisessa antautumisessaan ohjelmalle. Toimintatapa näyttää olleen käytännössä se, että muutamat toimijat kehittivät suusanallista kuuden kohdan ohjelmaa. Nyt alkoholiongelmaiset pakotettiin antautumaan sille, mikäli he tahtoivat saada apua:

”Sitten hän kysyi: ”Uskotko Jumalaan, nuori kaveri?”

- Mitä tekemistä sillä on tämän kanssa?

- Kaikki.

- Luulenpa uskovani.

- Älä luule mitään. Joko uskot tai et.

- Kyllä uskon.

- Se on hienoa, tri Bob vastasi. – Nyt alamme edistyä. Hyvä on, nouse sängystäsi ja polvistu! Alamme rukoilla.

- En tiedä, kuinka rukoilen.

- Arvaan, ettet tiedä, mutta ei se mitään. Sano vain perässäni, mitä minä sanon. Se kelpaa kyllä tällä kerralla.

- Tein, mitä minun käskettiin tehdä, Clarence sanoi. Se on varma.” (Tri Bob ja hänen aikalaisensa 1984, 127.)

Kyse on ollut ennen kaikkea sosiaalisesta toiminnasta, joka kohdistuu itseän ja muihin. Ihmiset ovat pakottaneet valtaansa asioita, jotka on tulkittu välttämättömiksi hengissä selviytymiselle – sanomaa on saatettava, ja ihmisten jotka haluavat apua on pakko hyväksyä ohjelma. Kyse on jähmettymisestä rituaaliin; uudet tulokkaat pakotetaan omaksumaan oikeuksia ja velvollisuuksia, sekä pikkutarkkoja

toimintatapoja. On selvää, että mitä suurempi määrä hyväksyy tietyn ”metafyysisen kyttyrän”, sitä suuremman varmuuden ”kyttyrään” uskovat siihen saavat (vrt. Foucault 1998a, 69). Kehittyvä eetos yhdenmukaistetaan yhä useampaan subjektiin.

7.4 Ero Oxford-ryhmistä

”Oxford-ryhmän johtajat olivat loukkaantuneita siitä, että Bill piti erillisiä kokouksia alkoholisteille kotonaan. He arvostelivat hänen työtään alkoholistien parissa kapea-alaiseksi ja erottelevaksi. Alkoholistit tunsivat toisalta tarvitsevänsä näitä erikoiskokouksia, koska monet Oxford-ryhmän ei-alkoholistijäsenet eivät ymmärtäneet heitä.” (Anna sanan kiertää 1986, 143.)

Toipuvien alkoholistien joukko alkoi ajautua ristiriitaan Oxford-ryhmien johdon kanssa. Nämä suuret hengen miehet olivat loukkaantuneita Billin ja kumppaneiden työstä alkoholistien hyväksi. Tilannetta vielä alleviivaa huomio, jonka mukaan johto ei antanut toipuville alkoholisteille arvosanaa Maximum, koska alkoholistit keskittyivät vain oman ongelmansa ympärille. Tuolloin Oxford-ryhmässä oli käytäntö, jonka mukaan osallistujat saivat arvosanan siitä, kuinka hyvin he ovat kyenneet toteuttamaan sen periaatteita. Johdon reagoinnista piirtyy vaikutelma kateudesta ja mustasukkaisuudesta uuden eetoksen ja sen seuraamien käytäntöjen ilmaannuttua, jotka koskivat vain entisiä juoppoja, nykyisiä toipuvia alkoholisteja. Toisalta johdon närkästys on osin ymmärrettävää, kun ottaa huomioon ilmaantuneen eetoksen sisällön: tuho on väistämätön, jollei alkoholisti aseta raittiutta ja sanomansaattoja elämänsä tärkeimmäksi asiaksi. Teos *AA tulee täysi-ikäiseksi* kiteyttää kehkeytyneen tilanteen osuvasti:

”Oxford-ryhmäläiset olivat selvästi osoittaneet meille mitä tehdä. Aivan yhtä tärkeä oli se seikka, että olimme oppineet heiltä mitä ei pidä tehdä alkoholistien ollessa kyseessä. Olimme huomanneet, että määrätty heidän ajatuksensa ja asenteensa eivät käyneet alkoholisteille. Juopot eivät esimerkiksi hyväksyisi painostusta missään muodossa, ainoan poikkeuksen muodosti tietysti kuningas Alkoholi. Heitä oli johdateltava, ei painostettava. He eivät suvaitsisi Oxford-ryhmien melko aggressiivista evankeliumin levittämistä. He eivät hyväksyisi ryhmäohjauksen periaatetta omaan henkilökohtaiseen elämäänsä, se oli liian pakonomainen.” (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 82.)

Näyttää siltä, että lähes kaikki ryhmäkäytännöt ja käsitykset tietystä hengellisestä etiikasta omaksuttiin Oxford-ryhmiltä. Edellinen sitaatti osoittaa kuitenkin vielä oleellisen tekijän; vastakkainasettelun paikan eli paikan, jossa eetos muovautuu edelleen. Oxford-ryhmä osoitti

erityisesti sen, mitä ei pidä tehdä alkoholistien ollessa kyseessä. Eetoksen kannalta tilanne on kahtalainen: ensinnäkin se pönkittää ilmaantunutta käsitystä uudesta ihmistyyppistä, ihmistä jolla on alkoholismi allergian ilmenemismuotona ja sielua tuhoava sairaus. Toiseksi vastakkainasettelun myötä eetokseen muovautuva vakuuttelutyyli kehittyy edelleen. Erityisesti Oxford-ryhmän toimintaperiaatteet näyttävät paljastavan, että tälle uudelle ihmistyyppille ei sovi painostus – heitä on johdateltava. Lisäksi on edelleen syytä tähdentää, että Oxford-ryhmä on oman evankelioimisensa myötä lisännyt vauhtia alkoholistien sanomansaattoon, kuten teksti viittaa: ”Olivat osoittaneet selvästi mitä pitää tehdä.” *AA tulee täysi-ikäiseksi* täsmentää vielä tilannetta:

”Muissakin suhteissa saimme huomata, että meidän oli kiirehdittävä hitaasti. Useimmat alkoholistit halusivat aluksi raittiutta ei muuta. He takertuivat muihin heikkouksiin hellittäen niistä vain vähän kerrallaan. He eivät yksinkertaisesti halunneet tulla ’liian hyväksi liian pian.’ Oxford-ryhmien ehdottomat käsitteet – ehdoton puhtaus, ehdoton rehellisyys, ehdoton epäitsekkyys ja ehdoton rakkaus – olivat usein liikaa juupoille. Ajatukset oli syötettävä heille pikemmin teelusikalla kuin ämpärillä.” (*AA tulee täysi-ikäiseksi* 1997, 82.)

Edellinen lainaus on suoraa jatkoa edelliselle ja täsmentää jo sinänsä siitä tehtyjä huomioita. Oleellinen asia lainauksessa on kehkeytyvän toipumisohjelman toimintaperiaate; sitä syötetään nyt teelusikalla alkoholisteille. Logiikka on seuraavanlainen: kun tietyt periaatteet ja rituaalit olivat raitistaneet ja pitäneet raittiina tietyn määrän henkilöitä, täytyy sitä nyt syöttää teelusikalla alkoholiongelmaisille, jotteivät he itse tuhoudu. Näyttää siltä, että kehkeytyvä toipumisohjelma nojasi varsin pienen ihmismäärän kokemuksiin, jotka nyt syöttivät tuota kokemusta uudenlaisen metafyyssisen käsitteistön saattamana alkoholiongelmaisille. Tässä tapauksessa syöttäminen ilmentää eetoksen kovinta ydintä; sanomaa on pakko saattaa eteenpäin, muuten tuhoudumme.

”Toipumisen ollessa elämän tai kuoleman kysymys useimmille alkoholisteille siitä muodostui kysymys, johon sisällytettäisiin kaikki ne asiat, mistä olisi apua ja hyljättäisiin ne, mitkä eivät olleet hyödyksi” (*Anna sanan kiertää* 1986, 145).

Lainaus osoittaa selkeästi kuinka vakava tilanne alkoholisteille oli; kyse on elämästä ja kuolemasta. Lisäksi sitaatti osoittaa hyvin oleellisen ilmaantumisen ohjelman muovautumisen myötä; jatkuvan toipumisen idean. Aineisto ei anna yksiselitteistä vastausta, mikä tai millainen toipunut alkoholisti on. Näyttää siltä, että toipuneeksi alkoholistiksi ymmärrettiin alun perin yksinkertaisesti henkilö, joka ei enää juonut alkoholia eli pysyi jatkuvasti raittiina. Ohjelman vakiinnuttua näyttää siltä, että idea toipumisesta jatkuvana prosessista alkoi vaikuttamaan enenevässä määrin ja vakiintumaan eetokseen.

” (...) mutta kun he laskivat jokaisen, joka näytti saaneen raittiuden New Yorkissa ja Akronissa, he tulivat johtopäätökseen, että enemmän kuin 40 alkoholista oli pysynyt kuivana ohjelman tuloksena!” (Anna sanan kiertää 1986, 152.)

Alkoholistien erottua Oxford-ryhmistä laskettiin ohjelman avulla raittiina pysyneiden alkoholistien määrä. Vaikka edellä tuli problematisoitua ohjelman ideoita ja ryhmien käytäntöjä, näyttää se toimivan. Asetelman ytimessä on antautuminen, joka näyttää käytännössä merkitsevän alkoholiongelmaisen kohdalla tunnustautumista ennen kaikkea kuolemansairaaksi, jonka nyt vain ohjelma voi pelastaa. Ja kuten edellä kävi ilmi, kyse raitistumisesta ei käytännössä näytä niinkään olevan ohjelman tulosta, vaan pikemminkin voimakkaan julistuksellisen toisiin kohdistuvan toiminnan seuraus.

7.5 Eetoksen jähmettyminen – Iso Kirja & toipumisohjelma

”Bill ja Bob olivat jo alkaneet ajatella vakavasti, minkälainen kirja voisi parhaiten tehdä ohjelmaa julkiseksi. Se olisi kirja heidän henkilökohtaisista kokemuksistaan. Se kertoisi mitä he olivat tehneet pysyäkseen raittiina ja se auttaisi toisia edistymisessä.” (Anna sanan kiertää 1986, 160.)

AA:n eetoksen ytimeksi asemoitui pyrkimys pelastaa kaikki hengenvaarassa olevat alkoholiongelmaiset. Alkuaikojen AA:han ilmaantuneet käsitykset koettiin nyt totuutena, jotka voisivat pelastaa kenet tahansa alkoholiongelmaisen. Kirjan julkaiseminen nähtiin mahdollisuutena, että jokainen vaarassa oleva voisi saada sanoman mahdollisen täsmällisenä. Kirjan julkaisua edelsi kovat kamppailut ja kiistat koskien sen sisältöä.

”Hän pelkäsi suuresti, että kaukaisissa paikoissa olevat alkoholistit ymmärtäisivät sanoman väärin. (...) Se mikä oli painettu sivuille, saattoi olla ainoa *tieto*, joka kärsivällä alkoholistilla saattoi olla käytettävissään. Sen oli oltava voimakasta ja läpitunkevaa. Billin mielestä: ”Siinä ei saanut olla yhtään porsaanreikää, jonka kautta tehokkaasti toimiva alkoholisti voisi heilauttaa itsensä ulos.” (Anna sanan kiertää 1986, 167.) (Kursivointi lisätty)

Sitaatti kuvastaa osuvasti aineiston ilmaisemaa orientaatiota ja henkeä, jolla kirjan sanoman laatimiseen suhtauduttiin. Sitaatti ilmentää myös eetokseen vakiintunutta käsitystä siitä, millainen alkoholisti on. Alkoholisti on itsepetoksen mestari – sivuilla olevan tiedon tulee olla niin tiivis haavi, että siihen takertuu kieroinkin alkoholisti.

”Vaikka nuo askeleet olivat auttaneet Akronin ja New Yorkin alkoholisteja toipumaan, Billistä tuntui, ettei ohjelma ollut vielä lopullinen. ”Kenties nämä kuusi *totuutta* käsittelevää ’möykkyä’ oli hajoitettava pienemmiksi paloiksi. Siten voisimme saada kaukana olevan lukijan paremmin ylittämään kynnyksen. Samalla kykenisimme leventämään ja syventämään koko esittelymme hengellistä sisältöä.” (Anna sanan kiertää 1986, 168.) (Kursivointi lisätty)

Edellisessä lainauksessa viitataan aiemmin esillä olleisiin kuuteen askeleeseen. Kyseessä on kuusi *totuutta* käsittelevää ”möykkyä”. Bill järkeili, että ”möykyt” ovat ehkä liian suuria paloja sellaisenaan. Hajottamalla ”möykyt” pienemmiksi paloiksi saattaisi kynnyksellä olla matalampi kaukaiselle lukijalle. Näyttää siltä, että tässä tilanteessa näkyy käytännössä edellä esiin tullut periaate: ”Alkoholistille on parempi syöttää ajatukset teelusikalla kuin ämpärillä!”

”Kun hän alkoi kirjoittaa, hän rukoili johdatusta. Sanat alkoivat vyöryä hämmästyttävällä nopeudella. Hän täytti ensimmäisen paperin puolesta tunnissa ja jatkoi sitten kirjoittamista, kunnes hänestä tuntui, että hänen pitäisi lopettaa ja silmäillä uudelleen, mitä oli kirjoittanut. Numeroituaan askeleet hän huomasi niitä olevan kaksitoista. Vertauskuvallinen määrä: hän ajatteli kahtatoista apostolia ja vakuuttui pian siitä, että toveripiirillä tulisi olla kaksitoista askelta.” (Anna sanan kiertää 1986, 168.)

Teos *Anna sanan kiertää* kertoo, että Billin ensimmäiset kolme askelta oli poimittu Jamesin kirjan lukemisesta, Sam Shoemakerin opetuksista ja Oxford-ryhmän periaatteista (Anna sanan kiertää 1986, 169–170). Lainaus on oikein aineistosta, mutta ilmeisesti sen kuuluisi mennä niin, että kolme ensimmäistä askelta ovat omaksuttu Jamesilta ja lähes kaikki loput Oxford-ryhmältä sovellettuina ja järjestyksessä toipuville alkoholisteille. Näihin askeleisiin kiteytyy toistaiseksi lähes koko eetoksen sisältö. Lisäksi kahdenteentoista askeleeseen on kirjattu, että sanomaa tulisi saattaa erityisesti alkoholisteille. Huomionarvoinen seikka on, että askeleissa ei suoranaisesti mainita mitään tri Silkworthin julistuksesta, vaikka se on yksi AA:ssa vaikuttavan eetoksen peruspilari. Ilmeisesti logiikka askelten suhteen etenee niin, että kun alkoholisti ottaa ensimmäisen askeleen eli tunnustaa täydellisen tappion, asemoi hän samalla itsesuhteensa perustaksi alkoholismin allergian ilmenemismuotona – hänellä on sielua tuhoava sairaus.

Ison Kirjan laadintaa sekä ohjelman muotoutumista edelsivät kovat kamppailut. Ensimmäiset 12 askelta saivat kritiikkiä mm. liiallisesta jumala-sanan käytöstä. *AA tulee täysi-ikäiseksi* kuvaa, että oli olemassa liberaalia, konservatiivista ja radikaalia kantaa. Konservatiivien mukaan kirjan tuli olla kristillinen sanan dogmaattisessa merkityksessä. Liberaalit taas hyväksyivät Jumala-sanan käytön, mutta olivat muita teologisia ehdotuksia vastaan. He hyväksyivät hengellisyyden, mutta eivät

uskonnollisuutta. Heidän mukaansa suurin osa jäsenistä uskoi jonkinlaiseen jumalolentoon. Tämä lieene heidän käsitys hengellisyyden ja uskonnollisuuden keskeisestä erosta – uskontojen Jumala on dogmaattisuuden määrittämä. Radikaalit taas olivat koko Jumala-sanankäyttöä vastaan.

” (...) Jim B:n, vastatulle myyntimiehen, jääräpäisellä tuella tämä kuppikunta ryhtyi pyrkimään vuorostaan valtaan. Aluksi se vaati ’Jumala’-sanankäytön poistamista kirjasta kokonaan. Henry oli oppinut uskomaan jonkinlaiseen ”maailmankaikkeuden voimaan.” (...) Henry, Jimmy ja kumppanit tahtoivat psykologisen kirjan, joka viekoittelisi alkoholistin mukaan.” (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 165.)

Eetoksen muovautumisen näyttämöllä riehui nyt monenlaisia voimia aina konservatiiveista radikaaleihin. Konservatiivit lieene lähimpänä alkuvaiheen hengellis-uskonnollista eetosta, mutta edellinen lainaus, joka ilmentää radikaalien kannanottoa on hyvin huomionarvoinen. Ennen kaikkea, vaikka radikaalit olivat jumala-sanankäyttöä vastaan, he eivät kyseenalaistaneet kuitenkaan eetoksen keskeistä ydintä; toipuakseen alkoholisti tarvitsee itseään suurempaa voimaa. Lisäksi hänen tulee saattaa sanomaa ja radikaalit halusivat suorastaan viekoitella alkoholistin mukaan. Näyttää siltä, että eetoksen perusta ja AA:ta koskevan diskurssin ehdot ovat nyt asetettu. Kiistelyä kirjan ja ohjelman muotoilusta käydään enää eetokseen ilmaantuneiden reunaehtojen sisällä.

”Näyttämönä oli Henryn Newarkin toimisto, missä suurin osa kirjoitustyöstä oli tehty. (...) Kiistelimme yhä kahdestatoista askeleesta. (...) Jumalan rukoileminen polvillaan oli vielä suuri loukkaus Henrylle. Hän väitteli, hän pyysi, hän uhkaili. (...) Hän oli ehdottoman varma, että säikäyttäisimme tiehensä tuhansittain alkoholisteja, kun he saisivat lukeakseen nuo kaksitoista askelta. En tiedä kuka ensimmäisenä ehdotti varsinaisia kompromissin sanoja, mutta ne sanat tunnetaan hyvin kaikkialla tämän päivän AA:ssa. (...) toisessa askeleessa päätimme kuvata Jumalaa ’itseämme suuremmaksi voimaksi’. Kolmanteen ja yhdenteentoista askeleeseen sijoitimme sanat ’Jumala sellaisena kuin hänet ymmärsimme’. Poistimme seitsemänneistä askelesta ilmauksen ”polvillamme”. Ja kaikkien askelten johtolauseeksi kirjoitimme nämä sanat: ’Tässä ovat ottamamme askeleet, joita ehdotetaan toipumisohjelmaksi.’ AA:n kahdentoista askeleen oli määrä olla vain ehdotuksia.” (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 168–169.)

Tulevan AA-kirjan uskonnollis-hengellistä kynnystä päädyttiin siis madaltamaan. Johtoajatuksena oli, että kuka tahansa alkoholisti voisi kokeilla ohjelmaa, niin ettei sen liian uskonnollinen käsitteistö asettuisi esteeksi. Kiistat kahdentoista askeleen muotoilusta johtivat lopulta keksintöön: ”*Jumala sellaisena kuin hänet käsitämme*”. Lisäksi sitaatti sisältää erittäin tärkeän huomion kehkeytyvästä

eetoksesta, jonka yhdeksi peruspilariksi näyttää asemoituvan väite, että toipumisohjelma perustuu kokemukseen. Tai kuten sitaatti kiteyttää: ”Tässä ovat ottamamme askeleet, joita ehdotetaan toipumisohjelmaksi.” Kerronta on täydellisessä ristiriidassa itsensä kanssa, kuten edellinen lainaus ja analyysit osoittavat: Toipumisohjelma on tiettyjen toimijoiden tieto – valta suhteissa tapahtuneiden kamppailujen ja tulkintojen eli todellisuuden haltuunoton seuraus, vaikka AA:n historiikki pyrkii esittämään sen eräänlaisena mystisen intuition tuotteena. Nyt siihen sijoitettiin vielä viime hetkillä lisää sanoja. Niiltä osin se on siis tiettyjen toimijoiden käsitteellinen kyhäelmä. Itse asiassa tarkalleen ottaen kukaan ei ollut ottanut juuri näitä askelia, niitähän vasta luonnosteltiin – aineiston mukaan Bill oli keksinyt ne ja varmistunut niiden oikeasta määrästä apostolien määrän kautta. Nyt niitä muovattiin lopulliseen muotoonsa tuossa vaiheessa. Kaikesta huolimatta sen tehokkuuden ja toimimisen todistamiseksi ryhdyttiin nyt etsimään todisteita. Keksittiin, että nyt tarvitaan tapaus ja henkilöhistoria vakuudeksi ohjelman toimivuudesta: ”Meidän olisi tarjottava todisteet elävien todisteiden muodossa: jäsenkuntamme itsensä kirjoittamat todisteet” (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 166).

Tarvittiin siis vielä eläviä todisteita – eläviä todisteita toipumisohjelman ja otettujen askeleiden toimivuudesta. Todistusaineistoa kerättiin erityisesti Akronin ja New Yorkin jäseniltä. Akronista kertomuksia saatiin kohtalaisen vaivattomasti tri Bobia myöten. New Yorkin jäsenillä oli vaikeuksia todistusaineiston kasaamisessa:

”Kenelläkään meistä ei ollut kokemusta kirjoittamisesta ja Henryn ja minun yrittäessä muokata näitä amatöörien yrityksiä julkaisukelpoisiksi, syntyi runsaasti hankaluuksia. Keitä me olimme peukaloimaan heidän tarinoitaan, kysyivät kirjoittajat? Se oli hyvä kysymys, mutta me muokkasimme niitä silti. Peukaloinnin kohteiksi joutuneiden hätäntyneiden kertojien huudot laantuivat vähitellen ja kirjan tarinaosa saatiin valmiiksi tammikuun loppupuolella 1939.” (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 166.)

Kun toipumisohjelman metafyyminen käsitteistö oli asemoitu ja kyhätty kasaan, niin nyt ”peukaloitiin” todistusaineistoa sitä varten.

”Kirjoittaessaan askelia Bill myös teki hyvin tehokkaan johdantokappaleen, joka alkaa ”Harvoin olemme nähneet henkilön epäonnistuvan, mikäli hän on täydellisesti seurannut polkuamme. Ne, jotka eivät toivu, ovat ihmisiä jotka eivät voi tai eivät halua antautua tälle yksinkertaiselle ohjelmalle. Tavallisesti he ovat miehiä ja naisia, jotka ovat perusluonteeltaan kykenemättömiä olemaan rehellisiä itselleen.” (Anna sanan kiertää 1986, 170–171.)

Isoon Kirjaan päätynyt tärkeä johdantokappale ilmentää edelleen ilmaantuneen eetoksen henkeä. Siinä alkoholisteja pyritään vakuuttamaan ohjelman tarpeellisuudesta ja sen toimivuudesta. Teksti ilmentää eetokseen omaksuttua ajattelumallia ja logiikkaa. Jos et toivu, et kykene olemaan riittävän rehellinen itsellesi. Jos toivut, toimii se elävänä todisteena toipumisohjelman voimasta. Kaikki havainnot vain vahvistavat toipumisohjelmaa teoriana. Tätä teoriaa ei voi kumota eli falsifioida.

”Ehkäpä eräs tärkeimmistä sanomista oli tri Silkworthin kirjoittama ’Lääkärin mielipide’, joka on aivan kirjan alussa” (Anna sanan kiertää 1986, 171).

Isossa Kirjassakin käytetään auktoriteetin menetelmää, kuten lainaus kertoo: lääkärin mielipide on yksi tärkeimmistä. Huomionarvoista on, että kyseessä on mielipide ei esimerkiksi tieteellinen, empiirinen fakta. Lääkärin mielipide Isossa Kirjassa sisältää mm. seuraavaa:

”Me uskomme, kuten olemme vuosia sitten tuoneet julki, että alkoholistin vaikutus näihin kroonisiin alkoholisteihin on jonkinlainen allergian ilmenemismuoto” (Nimettömät Alkoholistit 2001, 26).

Kyse on siis uskosta, ei tosiasiaista. AA:n eetokseen omaksuttu käsitys kuolemansairaista alkoholisteista on siis pikemminkin myytti kuin tieteellinen fakta. Näyttää siltä, että AA:han muovautuneen eetoksen oleellisin funktio ei tule edes olemaan se, että ihmiset pääsevät johonkin perimmäiseen totuuteen itsestään, vaikka saattavat näin kuvitella. Käytännössä seuraus näyttää olevan se, että AA:n luomat myytit ja suuri kertomus toimivat eräänlaisena *symboliuniversumina* sitä tarvitsevalle sekä henkilölle, joka kokee omakseen AA:n eetoksen tavan selittää ja jäsentää elämää ja sen kaaosta.

”Merkittävää on, että melkein kaikki, mitä kirjassa oli sanottu alkoholistien ongelmista ja heidän toipumisestaan, on vielä tänäänkin käyttökelpoista” (Anna sanan kiertää 1986, 177).

AA:n Iso Kirja ja sen sisältämä toipumisohjelma toimii tänäkin päivänä tuhansien AA-ryhmien toipumistoiminnan perustana. Kyse on uskomusjärjestelmästä ja eräänlaisesta *symboliuniversumista*, jolla kuolemansairas alkoholisti voi konstituoida itsesuhdettaan harjoittamalla pienin askelin uudenlaista etiikkaa.

”Huhtikuussa 1939 Alcoholics Anonymous oli toveripiiri, jolla oli oma peruskirjansa ja ohjelmansa” (Anna sanan kiertää 1986, 175).

Ison Kirjan nimestä käytiin myös kamppailua. Ehdotuksia oli lukemattomia. Lopuksi päädyttiin *Alcoholics Anonymous* nimeen. Jälleen kerran ohjenuorana oli toveripiirin houkuttelevuus ja

vetovoimaisuus. Isoa Kirjaa voi pitää AA:han vakiintuvan eetoksen dokumenttina ja peruskirjana, kuten aineisto asian ilmaisee.

”Aikaisempien taistojemme melske oli etääntyvän ukkosen tavoin enää vain vaimeaa jyrinää. Ilma seestyi ja taivas oli kirkas. Meillä kaikilla oli hyvä olo” (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 170.)

7.6 Yhteenveto luvun tuloksista

Oxford-liikkeen myötä uusi alkoholisteja koskeva teoria ja psykouskontojen omaksuman eetoksen muodostama orastava uudenlainen hybridi jatkoi syvemistään. Käytännössä tämä merkitsi sitä, että uusi ihmistyyppi krooniset alkoholistit olivat löytäneet ”tälle hirveälle sairaudelle” parannuskeinoon Oxford-ryhmien avulla ja kautta psykouskontojen eetoksesta. Vallan näkökulmasta Oxford-ryhmissä vaikutti voimakas normatiivinen kontrolli, ja ne käyttivät monenlaisia tekniikoita subjektien minuuksien koulumiseen. Merkittävä uusi tiedon ja vallan toimimisen alue ja kenttä alkoi muodostua, kun krooniset alkoholistit ryhtyivät omaksumaan näitä tekniikoita ja käytäntöjä. AA:n tulevan eetoksen kannalta oleellista oli, että Oxford-ryhmien omaksumat tekniikat ja tietomuodot generoituivat nyt käytäntöjen myötä tulkinnoiksi edelleen siitä, millainen alkoholisti on laadultaan ihmisenä ja millaisia tekniikoita hänen tulee käyttää selviytyäkseen. Oxford-ryhmien käytännöt istuttivat alkoholisteihin käsityksen jatkuvasta toipumisesta. Alkoholistin on pakko ylläpitää hengellistä virettä, muussa tapauksessa tuhon riski on huomattavan suuri. *Alkoholistit ryhtyivät siis toteuttamaan juuri löytämänsä ”uutta vapautta” annettujen käsitteiden ja käytäntöjen avulla* (vrt. Miller & Rose 2010, 213).

Oxford-ryhmien perinteinen voimakas evankeliointi ei auttanut Billiä taivuttamaan mukaansa uusia tulokkaita. Lääketieteen auktoriteetti oli avainasemassa vihjaamassa toisenlaisesta sanomansaaton tekniikasta. Uudessa tekniikassa keskeistä oli vetoaminen lääketieteen auktoriteettiin. Siinä ihmisiä ohjattaisiin ymmärtämään ja kokemaan itsensä parantumattomiksi alkoholisteiksi. Tarkalleen ottaen kyseessä oli uuden vakuuttelutyylin keksiminen. Vakuuttelutyöli koostui uudesta alkoholisteja koskevasta tiedosta ja vallan käytöstä eli pyrkimyksestä vaikuttaa toisten toimintaan. AA:n synnyn kannalta merkittävin symbolinen tapahtuma koettiin, kun Bill joutui vieraassa kaupungissa juomahimon valtaan ja tajusi tarvitsevänsä vielä kärsivää alkoholistia yhtä paljon kuin hän. Tarkalleen ottaen Bill oivalsi vieraassa kaupungissa, että jatkuva käännytystyö oli pitänyt hänet kuivilla siihen asti eli psykouskontojen aatteen mukainen kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa

tapahtuva autenttiseen uskon kokemukseen nojaava normalisointi. Voiman aktualisoimiseksi tarvitaan jatkuvaa konkreettista toimintaa. Uutta sanomansaaton tekniikkaa ryhdyttiin soveltamaan käytäntöön. Tämä loi edelleen muille subjekteille mahdolliseksi kokea ja ymmärtää itsensä parantumattomasti sairaksi alkoholisteiksi.

AA:n virallisena syntypäivänä pidetään hetkeä, jolloin tri Bob koki sielun kirurgian Oxford-ryhmässä. Kyseisen rituaalin jälkeen tri Bob ei ottanut enää ainuttakaan ryyppyä. Tapahtumassa kiteytyivät toisiinsa alkoholistien keskuuteen ilmaantunut käsitys uudesta ihmistyyppistä, uuden vakuuttelutyylin käytännön efekti sekä psykouskontojen omaksuma normalisoinnin tekniikka sielun kirurgia. Tapahtuman taustalta paljastuu siis psykouskontojen omaksumat vallan käytön tekniikat, jotka kietoutuivat nyt ilmaantuneeseen uuteen tietoon koskien alkoholiongelmaisia. Nämä tiedon ja vallan elementit näyttävät muodostuvan AA:n eetoksen perustaksi muovaten oleellisesti sen piirissä toimivien subjektien minuuksia. Uudenlaisen hybridin seuraus oli toipumisohjelman kehittäminen uusia alkoholisteja varten. Idea ohjelmasta kumpusi Oxford-ryhmiltä. Sanomansaattoa vauhditti ilmaantunut käsitys alkoholismisairauden laadusta. Uudet tulokkaat pakotettiin antautumaan ehdottomasti ohjelmalle, mikäli he halusivat apua. Lopulta alkoholistien toipumistoiminta Oxford-ryhmissä kasvoi niin merkittävästi, että se muodostui uhaksi liikkeen muille jäsenille. Vastakkainasettelu täsmensi edelleen käsitystä siitä, millaisia hoitotekniikoita alkoholisteihin tulisi soveltaa. Alkoholisteja tulisi pikemmin suostutella ja avata mahdollisuuksia muutokselle, kuin painostaa suoraan. Toipumisohjelmaakin oli syytä syöttää pikemmin teelusikalla kuin kauhalla. Orastava uusi eetos koettiin niin hyväksi ja tärkeäksi, että oli syytä laatia teos, joka tavoittaisi kaikki apua tarvitsevat. Lisäksi toipumisohjelman sisällöstä käytiin kamppailuja. Huomionarvoista on se, että kamppailua käytiin tässä vaiheessa enää kehkeytyvän eetoksen reunaehtoien sisällä; alkoholismi on sielua tuhoava sairaus, josta voidaan toipua vain noudattamalla tiettyjä periaatteita. Kamppailun seurauksena päädyttiin merkittävään ratkaisuun: ”Jumala sellaisena kuin hänet käsitämme”. Isosta Kirjasta rakennettiin yhtenäinen kokonaisuus mm. ”peukaloimalla stooreja”.

Taulukko 3. Yhteenveto luvun 6 tuloksista

Tapahtumat	Ilmaantuminen	Keksinnöt
1. Liittyminen Oxford-ryhmiin.	Tunnustaminen, todistaminen, jakaminen ryhmässä. Uudet toipumisen käsitteet.	Ryhmäkäytännöt ja uusi hengellinen käsitteistö alkoholistien hoitamiseksi.
2. Tarve saattaa sanomaa alkoholiongelmallisille: käännytystyö.	Uusi vakuuttelutyö: auktoriteetin menetelmä.	Alkoholismin kroonisen ja fyysisen allergian luonteen painottaminen. vetoaminen lääketieteen auktoriteettiin.
3. Juomahimo, retkahdusriski, alkoholisti omillaan ilman ryhmän tukea.	Uusi hoitomuoto: sairaan alkoholistin auttaminen.	Sanomansaatto oivallettiin merkittäväksi raittiina pysymisen tekniikaksi.
4. Ero Oxford-ryhmistä – vastakkainasettelu.	Alkoholistien laatu ihmisinä ja heidän hoitomuotojen täsmentyminen.	Alkoholistien hoitotekniikat.
5. Tarve saattaa AA:n sanoma kaikille sitä tarvitseville.	AA:n Iso Kirja	12 askeleen toipumisohjelma

8. AA:N EETOS VAKIINTUU HALLINNAKSI

Tässä luvussa analysoin tapahtumia ja voimia, jotka johtivat AA:n järjestäytymisen periaatteiden ilmaantumiseen. Periaatteet ovat dokumentoitu toipumisohjelman 12 perinteeseen. Perinteet julkaistiin ensimmäistä kertaa vuonna 1946. Perinteet nousivat välttämättömyydeksi, jottei alkoholistien sekavan joukon mahdollinen vastarinta revi yhteisöä hajalle. Toisaalta perinteiden ilmaantumisen prosessi osoittaa millaiset käsitykset vakiintuivat AA:n eetokseen koskien alkoholista ja toipumisen ehtoja. Perinteiden ilmaisemat järjestäytymisen periaatteet yhdenmukaistavat AA-ryhmien käytännöt ja päämäärät niin, että niitä voidaan tarkastella myös hallinnan ilmentymisenä ja vakiintumisena.

”AA:n perusajatukset kahdestatoista perinteestä tulivat suoraan tästä valtavasta kirjeenvaihdosta. Syksyllä 1945 eräs hyvä AA-ystävä ehdotti, että kaikki tämä valtaisa kokemus koottaisiin joukoksi periaatteita, jotka tarjoaisivat koeteltuja ratkaisuja kaikkiin ongelmiimme elämisestä ja työskentelemisestä yhdessä ja suhteistamme ulkopuoliseen maailmaan. Jos tulisimme kyllin varmoiksi, kuinka suhtautua sellaisiin asioihin kuin jäsenyys, ryhmän itsenäisyys, vankka tieto tarkoituksesta, lahjoitusten hyväksymättömyys, ammattimaistuminen, julkinen väittely ja nimettömyys useilta eri puolilta, niin sellainen kokoelma periaatteita voitaisiin kirjoittaa.” (Anna sanan kiertää 1986, 266–267.)

AA:n perustajajäsenet kävivät jatkuvaa kirjeenvaihtoa uusien AA-ryhmien kanssa näiden kohdatessa vaikeuksia. Sitaatti kiteyttää keskeiset ongelmat ja kysymykset, jotka olivat polttavia AA:n leviämisen alkuvaiheessa. Keskeiset ongelmakohdat ja haasteet koskettivat siis yhdessä elämistä, sekä AA:n suhdetta ulkopuoliseen maailmaan. Kyseinen kirjeenvaihto on seurannut kokemuksista ja kokemuksia puolestaan on siivittänyt muovautumassa olleet uudet käytännöt. Ryhmäkäytännöt omaksuttiin Oxford-ryhmiltä ja optimoitiin alkoholisteille sopiviksi. Perinteissä kiteytyy AA:n sen hetkinen eetos eli käsitys toipumisen ehdoista, jotka koostuivat tietyistä käytännöistä ja näitä voitelevista ideoista. Perinteiden sisältämät periaatteet heijastelevat niitä ryhmä- ja toimintakäytäntöjä ja käsityksiä koskien alkoholismia, jotka AA:n piirin oli vakiintunut alkuvaiheessa.

”Ratkaisu ryhmän ongelmiin kirjeenvaihdon välityksellä oli vaatinut suuren osan keskustoimiston työstä. Kirjeet suurkaupungin AA-keskuksiin täyttivät nopeasti mappimme. Näytti siltä kuin jokainen kiivailija jokaisessa ryhmäväittelyssä kirjoittaisi meille tänä sekavana ajanjaksona.” (Anna sanan kiertää 1986, 266.)

Ongelmia siis riitti, ja ne verottivat suurimman osan keskustoimiston työstä. Sitaatti ilmentää osuvasti voimien liikehdintää tuona ajanjaksona. Näyttää varsin kiistattomalta, että AA:n perinteiden eteen on tehty todellista käytännön taustatyötä – voimat ovat kerta kaikkiaan hanganneet toisiaan. Kehkeytynyt asetelma on looginen seuraus eräänlaisesta valtatyhjiöstä. Siis tilanteesta, jossa toipumisen peruseetos askelten ja ryhmäkäytäntöjen suhteen oli selkiytynyt, mutta itse järjestäytymisen periaatteet olivat vielä auki – niitä ei oltu vielä dokumentoitu mihinkään. Asetelma on genealogisen teorialinssin läpi tarkasteltuna mielenkiintoinen, koska pelkistäen juuri suhde toisiin ja maailmaan, ”puhdas etäisyys – tosiasia”, on Foucault’a lainaten ilmaantumisen näyttämö. Näyttämöllä voimat asettuvat toisiaan vastaan ja toistensa päälle. Tila jakaa ja kaivautuu voimien väliin muodostaen tyhjiön, jonka yli ne sinkoavat hävyttömyyksiä ja uhkauksia. Foucault’n mukaan kukaan ei ole vastuussa ilmaantumisesta, sillä se tapahtuu aina voimien välissä. (Foucault 1998a, 81.) Mutta millaisten käänteiden myötä AA päätyi juuri näihin järjestäytymisen periaatteisiin? Seuraavaksi luon katsauksen niihin keskeisiin voimiin ja tapahtumiin, joiden myötä järjestäytymisen periaatteet ilmaantuivat. Keskeiset tapahtumat tässä luvussa ovat:

1. Nimettömyyden periaatteen ja suhteen raha-asioihin muovautuminen
2. Yhteisön päätarkoituksen täsmentyminen
3. Yhteisön korkeimman auktoriteetin ilmaantuminen ja hallinnan vakiintuminen

8.2 Perinteiden etiikka

”Monet meistä olivat jo luonteenlaatunsa vuoksi olleet edesvastuuttomia huomionherättäjiä ja enimmäkseen huomionherättäjistä koostuneen yhteisön näkymä oli pelottava.” (AA tulee täysikäiseksi 1997, 133.)

Lainaus osoittaa keskeisen voiman perinteiden muovautumisen ja ilmaantumisen taustalla: vakiintunut käsitys AA:n piirissä alkoholistin laadusta. Sitaatti ilmaisee erään keskeisen AA:n eetokseen vakiintuneen käsityksen koskien alkoholisteja, jonka mukaan useat heistä ovat edesvastuuttomia huomionherättäjiä. Ylipäänsä ilmaantuneet käsitykset alkoholistin laadusta osoittavat antiposition, jota vastaan ja jonka vastavoimaksi perinteet suuntautuu. Tässä tapauksessa kyseessä on erityisesti alkoholistit, joiden taipumuksena on suoranainen edesvastuuton huomion herättäminen. Näyttää siltä, että taipumus nähtiin niin voimakkaana, että se saattaisi osoittautua kohtalokkaaksi AA:lle: ”Tiesimme että meidän oli pakko harjoittaa itsehillintää” (AA tulee täysi-

ikäiseksi 1997, 133). Teos *AA tulee täysi-ikäiseksi* kertoo, että AA:n omaksuma itsehillintä koituikin AA:n hyväksi odottamattomalla tavalla. Esimerkiksi Amerikan lehdistöä tämä asenne miellytti niin paljon, että se ryhtyi edesauttamaan AA:ta sanomansaatossa. Lopulta kävi jopa niin, että lehdistö itse piti huolta AA:n nimettömyyden toteutumisesta, sen jäsenten yrittäessä mainostaa AA:ta lehtien palstoilla omilla nimillään.

”Oli paljon parempi luottaa periaatteisiin ja ajatuksiin, jotka olivat muuttumattomia, pysyviä ja luotettavia, sekä henkilökohtaisten suhteitten nousu- ja laskukausille vieraita. Tällä tavalla syntyi kahdestoista perinne: ”Nimettömyys on kaikkien perinteittemme hengellinen perusta, muistuttaen meitä aina asettamaan periaatteet henkilökohtaisten seikkojen edelle.” (Anna sanan kiertää 1986, 268.)

Näyttää siltä, että idea nimettömyydestä on ilmaantunut erityisesti egojen vastakkainasettelun seurauksena. Seuraus toteuttaa paradoksin, kun kahdestoista perinne pyrkii tekemään tyhjäksi egoismien perustoimintaperiaatteen: kunnianhimon ja henkilökohtaiset edut. AA:n eetokseen ilmaantuu nyt keskeinen eettinen ohjenuora: nimettömyys. Tärkeää on kuitenkin huomioida edellisessä sitaatissakin esiin noussut tekijä: kyseessä on AA:n historiikin mukaan muuttumaton, pysyvä ja luotettava periaate sekä ajatus. Narratiivista syntyy siis vaikutelma, että tuskin idea nimettömyydestä on alun perin AA:n keksimä, mutta ehdottomasti sen koettelema. Kun itse kahdennentoista perinteen sisältöä tarkastelee, asettaa se eettisen ohjenuoran alkoholisteille varsin korkealle: ”periaatteet on asetettava henkilökohtaisten seikkojen edelle” (ks. Liite). Periaatteet ovat siis eettinen *a priori* toipuvalle alkoholistille AA:n piirissä. Asetelma muistuttaa modernia hallintamentaliteettia (Rose 1996/2001, 59–61). Entä mitä ja mitkä ovat nämä periaatteet, ja kuka ne määrittelee? Ilmeisesti periaatteilla viitataan toipumisohjelman suuntaviivoihin.

”Bill tiesi, että ’elämä nimettömien joukossa’, kuten hän luonnehti nahisteluja, jotka olivat joskus osa AA:n elämää, oli pintaa syvemmltä katsoen särkyvän itsetunnon julistusta. Ulkopuolisessa maailmassa nämä nähtäisiin tavanomaisina minän toiveiden osoituksina, mutta koska ne saattaisivat riittää AA-laiselle juomisen aloittamiseen, sellaisten halujen tyydyttämisen pakko täytyy uhrata jatkuvaan raittiina pysymisen haluun.” (Anna sanan kiertää 1986, 268.)

Bill tulkitsi siis kiistat ja kiivailut sinänsä tavallisen minän toiveiden osoituksina. Mutta alkoholistien ollessa kyseessä kiistat saattaisi riittää syyksi juomisen aloittamiseen. Ja kuten tässä tutkielmassa on käynyt aiemmin ilmi, AA:han vakiintuneen totuuskäsityksen mukaan kroonisen allergian omaavalle henkilölle juomaan lähteminen on hengenvaarallista. Näin ollen nämä toiveet ja halut täytyy

sublimoida raittiina pysymisen halulla, jonka yhdeksi ylläpitäjäksi tässä yhteydessä ilmaantuu nimettömyyden eettiseen ohjenuoraan tarraaminen. Toisin sanoen, kun alkoholisti pitää kiinni nimettömyyden periaatteesta säilyttää hän samalla halunsa raittiuteen, ja tulee sublimoineeksi oman särkyvän itsetunnon julistamisen. Toipumisohjelmaan vakiintuvan ajatusmallin ja logiikan mukaan raittius on siis kaikkein tärkeintä kroonisen alkoholistin elämässä, jolle kaikki muu on alisteista. Jopa tavallisen minän toiveiden edessä on syytä kavahtaa, koska ne saattavat johtaa juomaan.

”Hän kirjoitti selvityksessään kahdennestatoista perinteestä: ’Hengellinen aines nimettömyydessä on uhrautuminen. Koska AA:n kaksitoista perinnettä jatkuvasti pyytävät meitä luovuttamaan henkilökohtaiset halumme yhteisen hyvän vuoksi, käsitämme, että uhrimieli, erittäin vertaiskuvallisesti nimettömyys, on niiden kaikkien perusta.” (Anna sanan kiertää 1986, 269.)

Bill kiteyttää nimettömyyden idean ja periaatteen perusolemuksen uhrimieleen, jonka metafora hänen mukaansa nimettömyys on. Kokonaisuasetelma tässä yhteydessä on varsin mielenkiintoinen, kun tarkastelee AA:han vakiintunutta käsitystä siitä millainen alkoholisti on usein henkisesti laadultaan: itsekäs, itsekeskeinen – äärimmäinen esimerkki omille teilleen karanneesta uhmasta. Nyt tältä animaalisuuden ilmentymältä edellytetään uhrimieltä yhteisen hyvän vuoksi. Egoismien voimainkoitos paiskaa sen vastakohtaansa – uhrimieleen.

”Nämä ovat pitkälle kehittyneitä käsitteitä ja täytyi olla Billin kaltainen luonne, että pystyisi tiivistämään ne. Toinen henkilö olisi tulkinnut niitä kokemuksia, joista perinteet kehittyivät aivan eri tavalla – eikä olisi löytänyt ratkaisevia yleistyksiä.” (Anna sanan kiertää 1986, 269.)

Billin elämäkerta antaa siis ymmärtää, että pääasiassa Bill muotoili perinteet valtavasta kokemusmassasta. Tässä kohdassa lienee syytä huomioda jälleen AA:n sisäisen historiikin kanonisoiva luonne. Saattaa toki olla, että juuri Billille ilmaantui idea ilmaista uhrimieli nimettömyyden käsitteellä, jossa eittämättä on jotain erityistä. Mutta kun aineiston *edifioivaa* eli mieltä ylentävää (vrt. Kivivuori 1992, 19) kieltä tarkastelee genealogisessa hengessä, näyttää se seuraavanlaiselta: ”Halutaan uskoa, että asioiden täydellisyys on niiden alussa; ja että ne syntyvät häikäisevinä luojaansa käsistä tai ensimmäisen aamun varjottomassa kirkkaudessa” (Foucault 1998a, 69). Foucault sitaatti kiteyttää varsin täsmällisesti AA:n historiikin suhteen sen syntyhistoriaan, ja luultavasti useimpien AA:n jäsentenkin omaksuman suhteen sen syntyhistoriaan.

”Vanhoilliset sanoivat: ’Miksi saattaisimme itsemme kiusaukseen rahalla? Mehän emme tarvitse sitä, voimme kokoontua eikä yksikään ryhmä tarvitse kassaa. Mihin me kirjoja,

toimistoja ja maailman palveluja tarvitsemme? Alkoholisti vie sanoman toiselle; pidetään homma näin yksinkertaisena ja pysytellään erossa rahahuolista. Radikaalit olivat toista mieltä: 'Emme tarvitse ainoastaan välttämättömiä palveluja, tarvitsemme paljon enemmän: sairaaloita, palkattuja terapeutteja, matkustavia luennoitsijoita, kuntoutuskeskuksia ja taivas tietää mitä! Se tulee maksamaan miljoonia. Mistä sitten saamme ne rahat? Suurelta yleisöltä tietenkin, niin kuin useimmat muutkin hyväntekeväisyysyhdistykset.' (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 115–116.)

Lainaus ilmentää voimia eli tässä tapauksessa vanhoillisten ja radikaalien yhteenliittymiä, jotka tässä kohden ovat asettuneet toisiaan vastaan seitsemännän perinteen ilmaantumisen taustalla. Saattaa olla, että periaate, johon AA lopulta päätyi raha-asioiden suhteen on ollut yksi sen merkittävistä kulmakivistä, jotta se on voinut säilyä näihin päiviin asti. AA päätyi vanhoillisten kantaan – köyhyysperiaatteeseen. Filosofian taustalla on Fransiskus Assisilaisen filosofia, joka teoksen *AA tulee täysi-ikäiseksi* mukaan vaikutti yhtenä tärkeimpänä AA:laisten ajatteluun noina aikoina. Periaatteen omaksuminen AA:n eetokseen on varmasti ollut merkittävä jo noina aikoina ja varsinkin nykyään.

”AA-liikkeeseen ei milloinkaan tule kuulumaan ammattimaista työntekijää. (...) Olemme huomanneet, että työn muuttuessa ammattimaiseksi eivät aineellisuus ja henkisyys käy enää yksiin.” (Kaksitoista askelta ja kaksitoista perinnettä 2000, 178.)”

Sitaatti on lainattu kahdeksatta perinnettä käsittelevästä kohdasta. Tässäkin AA päätyi tiettyyn periaatteeseen, ei-ammattimaisuuteen, kokemuksien kautta. Erityisesti mahdollinen ansiomotiivi häiritsisi sanomansaattoa asettamalla sen motiivit kyseenalaiseksi.

8.3 Eettinen pakko

Teos *AA tulee täysi-ikäiseksi* antaa ymmärtää, että tässä kohden AA on ottanut kerta kaikkiaan opiksi ihmiskunnan historiasta. Historia on kokonaisuudessaan tarjonnut AA:laisille mahtavan näytelmän siitä, kuinka kansakunnat tai ryhmät lopulta repeytyivät hajalle, koska ne oli alun perin suunniteltu kiistelemään tai lankesivat kiusaukseen osallistua kiistoihin.

”Jotkut vanhemmat jäsenet, joista oli tilapäisesti tullut varsinaisia farisealaisia, herkesivät usein mököttämään. Joskus on hyökätty katkerastikin joittenkin ihmisten kimppuun, joiden AA:han tulon vaikuttimia epäiltiin monenkirjaviksi. Melskeestään huolimatta riitamme eivät silti ole koskaan aiheuttaneet AA:lle vähäisintäkään vahinkoa. Ne olivat vain olennainen osa yhdessä

työskentelemisen ja elämisen opettelua. Huomattakoon myös, että niissä oli lähestulkoon aina kyse siitä, miten tehdä AA:sta tehokkaampi, miten saada aikaan eniten hyvää useimmille alkoholisteille.” (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 129.)

Lainaus kertoo omasta puolestaan konkreettisesta ”melskeestä”, joka on ollut AA:n perinteiden eli järjestäytymisen periaatteiden muovautumisen taustalla. Sitaatin viimeinen lause osoittaa mikä on vakiintunut AA:n eetokseen raittiin alkoholistin sekä AA-ryhmien *maksiimiksi*: sanoman saattaminen. Eräiden vaikuttimia epäiltiin AA:han tulon suhteen monenkirjavaksi. Tämä ilmentää hyvin kuinka tiukasti AA:n eetokseen rakentunut totuus on iskostunut sen kävijöihin. Tässä kohden AA:n piirissä on toimittu jossain määrin uskonlahkon tapaan eli valvottu puhdasoppisuutta.

”Olemme yhdessä löytäneet konkreettisen parannuskeinoon kauhealle sairaudelle. Voisimme tietenkin osoittaa kiinnostusta kasvatuksen, tutkimuksen, neuroosien ja muiden niiden kaltaisten alueisiin, mutta tulisiko meidän yhteisönä tehdä niin? Kokemuksemme sanoo ehdottomasti ei. (...) Juuri kokemuksemme alkoholisteina tekee meistä ainutkertaisen arvokkaita omalla kaistallamme alkoholismin koko kentästä. Me pystymme lähestymään kärsiviä tavalla, johon kukaan muu ei pysty, ja sen vuoksi harteillamme lepääkin voimakkainta laatua oleva moraalinen ja *eettinen pakko* tehdä juuri niin eikä enempää.” (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 112.) (Kursivointi lisätty)

Ehkä keksintö kuvaa tässä yhteydessä paremmin parannuskeinoa tälle kauhealle sairaudelle. Jälleen kerran perinteen taustalla on konkreettinen käytännön kokemus – on ilmeistä, että keskittymällä yhteen asiaan on sen hoitaminen tehokkaampaa ja selkeämpää kuin keskittymällä useisiin asioihin kerralla. Epäilemättä AA:han ilmaantunut eetos on toimiva monien alkoholiongelmaisten suhteen, mutta toisaalta ”eettinen pakko” ilmentää osuvasti vallan tuottavaa ja syvälle käyvää luonnetta AA:n piirissä – AA:n jäsenten ensisijainen tehtävä on sanomansaatto.

”Jos kerran alkoholismi voitiin kukistaa, niin kyllä siinä selviäisi mikä ongelma hyvänsä! AA:n ehdoton rehellisyys saattaisi pianikin puhdistaa politiikan, saisi työläiset ja kapitalistit tehtaissa rakastamaan toisiaan. Kun nyt olimme itse oppineet elämään onnellisina, mehän opettaisimme konstin kaikille muillekin. Me ajattelimme, että Nimettömien Alkoholistien yhteisömme saattaisi osoittautua uuden henkisen kehityksen kärkijoukoksi. Periaatteemme saattaisivat muuttaa perin pohjin koko maailman!” (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 113.)

Lainaus osoittaa suorastaan eräänlaista hurmosta, joka vallitsi alkuaikoina AA:laisten piirissä. Se osoittaa kuinka erinomaiseksi sen periaatteet koettiin, jotka saattaisivat kohta muuttaa koko maailman

perin pohjin. Bufen mukaan tähän suhtautumistapaan on vaikuttanut keskeisesti Oxford-ryhmät, jonka perustajat kokivat sen vastauksena kaikkiin ihmiskunnan ongelmiin (Bufe 1998, 31). Teos *AA tulee täysi-ikäiseksi* kuvaa monenlaisia tilanteita joihin AA:laiset sekaantuivat alkuvaiheessa. AA:laiset kokeilivat esimerkiksi AA-sairaaloita, kasvatustoimintaa ja osallistumista lainsäädäntöön. Lisäksi AA:n luomia ja keksimiä ideoita ryhtyi lainaamaan lääketiede, uskonto, psykiatria, tutkimus, kuntoutus ja valistus. Näiden kokeilujen tuloksena ymmärrettiin, ettei AA:n nimeä kannata lainata muille toimijoille tai vetää mukaan julkisiin kiistoihin.

”Vaikutuksemme ei ole rajoittunut vain näille aloille, nykyisin se alkaa tuntua jo hyvinkin yleisesti, putkahtaa esiin poliittisessa ja liike-elämässäkin. Olemme tehneet syvän vaikutuksen alkoholisteja ja heidän perheitään tunteviin ihmisiin; kehitystä, jota aikoinaan tahdoimme ajaa väkisin, on alkanut tapahtua itsestään.” (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 115.)

Edellinen lainaus on merkittävä osoitus siitä skenaariosta, joka esitettiin tämän tutkielman analyysin alkupuolella – ”vallan kumuloitumisen ekspansio”. Nyt AA:n vaikutus tuntuu jo politiikassa ja liike-elämässäkin. Merkittävää sitaatissa on myös vaikutuksen ajaminen alkuvaiheessa väkisin, sanavalinta on yhdenmukainen analyysin aiempien tulosten kanssa, joissa kävi ilmi, että esimerkiksi toipumisohjelma suorastaan pakotettiin toimimaan. Nyt näyttää siltä, että kriittinen massa on ylittynyt, ja ”kehitystä” on alkanut tapahtua itsestään.

8.1 Vallanpitäjät AA:ssa

Kysymys muodollisesta julkilausutusta vallasta lieenee useimpien järjestäytyneiden ihmisten muodostamien yhteisöjen perustavimpia kysymyksiä. AA päätyi tässä kohden merkittävään keksintöön *ryhmäomatunnon* käsitteeseen. AA:n toisen perinteen mukaan sen johtajat ovat vain uskottuja palvelijoita, he eivät hallitse. Tämä on dokumentoitu toiseen perinteeseen, jonka mukaan AA:n korkein auktoriteetti on rakastava jumala sellaisena kuin hän saattaa ilmaista itsensä ryhmämme jäsenten omassatunnossa. AA:ssa johtajat palvelevat ryhmän omaatuntoa. AA:n historiikin narratiivissa ryhmäomatunnon ensimmäinen ilmentymä tapahtui, kun Billille tarjottiin rahaa maallikkoterapeuttina toimimisesta. Ryhmä kuunteli ja piti Billille palkanmaksua parhaan pahimpana vihollisena, koska tällöin yksi saisi palkkaa sanomansaatosta ja muut eivät. Tilanne koettiin niin fataalina, että se johtaisi muut juomaan ”alta aikayksikön”. Tapahtumaa luonnehdittiin ”elämän ja kuoleman” kysymykseksi. (Anna sanan kiertää 1986, 276.) Oleellista ja merkittävää AA:n

omaksumassa auktoriteetissa on se, että AA:ssa ei ole keskitettyä valtaa tai hallintoa. AA ilmentää tässä kohden anarkistisen yhteisön muotoa.

”Monet ihmiset ihmettelevätkin, miten AA ylipäänsä pystyy toimimaan niin anarkialta näyttävissä olosuhteissa. Muilla yhteisöillä on oltava lakinsa, voimakeinonsa, määräyksensä ja rangaistuksensa, joita valtuutetut henkilöt jakavat. Onneksi me huomasimme, ettemme tarvitse mitään inhimillistä auktoriteettia, sillä meillä on kaksi paljon tehokkaampaa vallanpitäjää. Toinen on hyvää tekevä, toinen onnettomuutta tuova. On Jumala, Isämme, joka sanoo hyvin yksinkertaisesti: ’Odotan teidän tekevän minun tahtoni.’ Toinen vallanpitäjä on nimeltään kuningas Alkoholi ja hän puolestaan sanoo: ’Teidän on viisainta noudattaa Jumalan tahtoa tai minä vien teiltä hengen.’ (AA tulee-täysi ikäiseksi 1997, 111.)

Edellinen sitaatti sisältää huomattavan määrän ironiaa, ja lisäksi se on kaksijakoinen. Ensiksikin se osoittaa, että AA kykenee toimimaan ja selviytymään itsenäisesti ilman keskitettyä valtaa – se ei tarvitse mitään inhimillistä auktoriteettia. Toiseksi, ironisen asetelmasta tekee se, että genealogisen analyysin näkökulmasta Jumala ja kuningas alkoholi ovat ilmaantuneita käsityksiä AA:n eetoksen muovautumisen näyttämöllä. AA:ssa ei siis näennäisesti ole inhimillistä auktoriteettia, vaan sen auktoriteetiksi asettuu AA:han ilmaantunut eetos: ”Noudata Jumalan tahtoa tai kuningas alkoholi vie henkesi!” AA:n eetokseen ilmaantuneet totuudet hallitsevat nyt sen jäseniä. Kehkeytynyt tilanne on siis oiva esimerkki siitä, kuinka eetokseen ilmaantuneet käsitykset objektivoidut nyt sen piirissä olevia subjekteja. Teos *AA tulee täysi-ikäiseksi* täsmentää vielä kehkeytynyttä tilannetta:

”Näin ollen meillä on tämän päivän murhanhimoisten poliittisten diktatuurien täydet edut mutta ei yhtään niiden velvoitteista. Joten auktoriteettia, rakkautta ja rangaistusta on riittämiin ilman, että kukaan ihminen tarttuu vallan kahvoihin. Sellainen on AA:n taustasuojus hajoamista vastaan ja sen lopullinen eloonjäämisen takuu missä olosuhteissa hyvänsä. Meidän kohdallamme on kysymys tekemisestä tai kuolemasta.” (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 111–112.)

Näin ollen kukaan ihminen ei ole tarttunut vallan kahvoihin, vaan valta on tarttunut ihmisiin ilmaantuneiden uusien totuuksien muodossa, jotka nyt ovat vakiintumassa hallinnaksi AA:ssa. Lisäksi sitaatin sisältämä metafora on varsin mielenkiintoinen, jossa AA:n eetosta verrataan diktatuuriin. Kyse on vertauksesta, jossa edellä kuvattu tasapainoilu toimii eräänlaisena diktaattorina. Tämä diktatuuri ei ole kenenkään ihmisen ylläpitämä vaan sitä pitää edellä kuvattu ilmaantunut uusi tieto, jossa kuningas alkoholi huolehtii rangaistuksesta mikäli subjekti hairahtuu polulta.

”Ellei jokainen AA-jäsen noudata parhaan kykynsä mukaan ehdottamiimme toipumisen kahtatoista askelta, hän melko varmasti allekirjoittaa oman kuolemantuomionsa. Juoppous ja tuhoutuminen eivät ole vallanpitäjien määräämiä rangaistuksia; ne ovat tulosta henkilökohtaisesta henkisten periaatteiden noudattamatta jättämisestä. Meidän täytyy noudattaa määrättyjä periaatteita tai muuten kuolemme.” (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 124–125.)

Sitaatti on lainattu kohdasta, jossa käsitellään AA:n hierarkiattomuuteen ja tasa-arvoon tähtäävän perinteen muovautumista (9. perinne, ks. Liite). Perinteen ilmaantumisen taustavoimaksi hahmottuu eräänlainen AA:n piirissä vaikuttava antiauktoriteetti: kuolema. Kyseessä on AA:n eetokseen vakiintunut käsitys alkoholistin selviytymisen ehdoista. Alkoholistin täytyy noudattaa AA:n ilmaisemia toipumisen periaatteita, tai muuten hän julistaa kuolemantuomionsa. Kyseessä näyttää olevan eräänlainen kauhun tasapaino, jota voinee luonnehtia eräänlaiseksi limboksi. Lisäksi lainauksen alkuosa ilmentää osuvasti sitä tosiseikka, että AA lienee hierarkiattomuudessaan todellinen poikkeus erilaisten järjestöjen ja yhteenliittymien suhteen. AA:n historiikin esittämän narratiivin valossa tällainen menettely on mahdollista, koska kauhun tasapaino toimii nyt kurinpitäjänä AA:n piirissä. Asetelma osoittaa osuvasti millainen käsitys AA:n eetokseen vakiintui koskien alkoholismista toipumista: mikäli alkoholisti ei noudata kahtatoista askelta, hän melko varmasti julistaa kuolemantuomionsa. Tämä tieto vaikutti keskeisesti AA:n ainoan jäsenyysehdon ilmaantumiseen. Kolmennen perinteen muovautumisen taustalla vaikutti keskeisesti kokemuksen myötä syntynyt käsitys siitä, että täyden toimintamahdollisuuden riistämistä alkoholistilta voitaisiin joissakin tapauksissa verrata hänen kuolemantuomionsa langettamiseen (Kaksitoista askelta ja kaksitoista perinnettä 2000, 151).

Aiemmin esitetty genealogia AA:n eetoksen muovautumisesta alkoi nyt siis osoittamaan vakiintumista hallinnaksi. Kun kehkeytynyttä tilannetta vertaa Foucault’n teoksessa *Tarkkailla ja Rangaista* (1980) esittämään analyysiin siitä, kuinka vankilan kuri- ja tutkintokäytännöt vakiintuvat hallinnaksi, voidaan AA:n piirissä vartijana pitää sen eetokseen sisäistettyjä käsityksiä alkoholistin olemassaolon ehdoista. Käytännön tasolla AA-yhteisö toimii vartijana ja rankaisee, jos yksilö ei noudata kyseisiä periaatteita (ks. Bufe 1998, 74–84). Asetelmasta muodostuu AA:n piiriin oma Panoptikon (vrt. Foucault 1980). Ilmaantunut uusi tiedon ja vallan punos *hallinnan mosaiikissa* operoi nyt AA:n piirissä objektivoiden sen jäseniä ja konstituoiden heidän ymmärrystä itsestään (vrt. Helén 1997, 22). *Askelten ja tiettyjen periaatteiden noudattamisen pakko, sekä perinteiden ilmaisemat periaatteet yhdenmukaistavat AA:ssa vallitsevat käytännöt pitkäkestoisiksi niin, että se merkitsee hallinnan vakiintumista AA:n piirissä.*

”Näyttää siltä kuin Hän olisi ohjannut meidät rakentamaan tämän katedraalin, jonka perustukset lepäävät jo maailman kaikilla kolkilla. Sen suurella lattialla 200 000 meitä elää nyt rauhassa ja olemme sille jo kauan sitten piirtäneet toipumisen kaksitoista askeltamme. Vanhemmat meistä ovat nähneet tämän tuomiokirkon seinien kohoavan ja yksi kerrallaan he ovat nähneet AA-perinteen tukipilareiden asettuvan paikoilleen pitämään meitä yhdessä niin kauan kuin Jumala sen sallii. Ja nyt ovat innokkaat sydämet ja kädet nostaneet katedraalimme tornin huipun paikalleen. Se kantaa nimeä ’palvelu’. Osoittakoon se aina ylöspäin kohti Jumalaa.” (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 231–232.)

8.4 Yhteenveto luvun tuloksista

Kokemuksen kovalla alasimella taotaan AA-ryhmien käytännön toimintaa määrittävät periaatteet – perinteet. AA:han vakiintunut käsitys siitä, millainen ihminen alkoholisti on laadultaan, näyttää asemoivan *antiposition* joita vastaan perinteet pyrkivät muodostamaan koossapitävän vastavoiman. Perinteisiin ei niinkään päädytä tietyistä korkeista eettisistä ja moraalisisista päämääristä ja vakaumuksista johtuen, vaan pakon sanelemana – ”*meidän on pakko! Muuten tuhoudumme!*” Perinteillä on siis AA:n piirissä *välinearvo*. AA:n historiikin maalaama kuva perinteiden ilmaantumisen tapahtumista ilmentää osuvasti koko AA:n eetokseen muovautunutta *diskursiivista muodostelmaa*. Perinteiden muovautumisen taustalla on keskeisesti aiempien tapahtumien seurauksena ilmaantuneet käsitykset koskien alkoholistien olemassaolon ja toipumisen ehtoja.

Erilaisten henkilökohtaisten ambitioiden ja halujen edessä AA:n periaatteeksi ilmaantuu nimettömyys, joka sisältää ajatuksen uhrautumisesta. AA:n eetos koettiin niin hyväksi ja arvokkaaksi, että perinteiden henkiseksi ohjenuoraksi päätyi kiistatta varsin hyveellinen periaate ja päämäärä. Alkoholismin tuottama kurjuus on ilmeisesti ollut niin totaalista, että se on synnyttänyt ja suorastaan pakottanut AA:n mukautumaan aidosti epäitsekäisiin ohjenuoriin koskien yksilön suhdetta AA-yhteisöön. Raha-asioista käytiin myös kamppailua koskien sitä, millä tavoin ne tulisi hoitaa AA:n piirissä. AA päätyi tässäkin kiistatta yhteisöä ajatellen suorastaan ihanteelliseen ratkaisuun. He yhdistivät omavaraisuuden ja köyhyysperiaatteen. AA:n jäsenet kokivat löytäneensä ratkaisun tälle hirveälle sairaudelle. AA:n vaikutus alkoi pikkuhiljaa näkyä myös muualla yhteiskunnassa, ja kiusaus sekaantua alkoholismin ulkopuolisiin asioihin kasvoi. Lopulta tässä kohden päädyttiin viidenteen perinteeseen, joka määrittelee ryhmän ainoaksi tarkoitukseksi sanomansaaton. Sanomansaatto koettiin AA:n alkuvaiheessa suorastaan eettiseksi pakoksi.

AA:n korkeimmaksi auktoriteetiksi ilmaantuu käsitys rakastavasta jumalasta, joka saattaa ilmaista itsensä jäsenten omassatunnossa. Tämä merkitsee sitä, että periaatteessa kenelläkään jäsenellä ei AA:n piirissä ole muodollista valtaa ylitse muiden. AA:n historiikin mukaan tämänlaatuinen ”anarkia” on mahdollista, koska alkoholistien on pakko toteuttaa tiettyjä toipumisen periaatteita muuten he tuhoutuvat. Aineiston valossa eetokseen sisäistyneitä käsityksiä alkoholistin olemassaolon ehdoista voi pitää AA:n jäsenten sisäistettynä vartiotornina (vrt. Foucault 1980), joka suojaa heitä kuolemaa ja tuhoa vastaan. Ilmaantunut asetelma ilmentää osaltaan uutta eetosta ja sen objektivoivaa vaikutusta suhteessa AA:n jäseniin. AA:n perinteet ovat muovautuneet ja ilmaantuneet uuden alkoholisteja koskevan diskurssin ja ryhmien omaksumien käytäntöjen hioessa toisiaan. Muodostuneet järjestäytymisen periaatteet näyttäytyvät tässä yhteydessä liimana, joka yhdistää toisiinsa AA:han ilmaantuneet uudet totuudet koskien alkoholistin olemassaolon ehtoja ja ryhmiin vakiintuneet käytännöt. Nämä kokonaisuudessaan muodostavat keskeisesti AA:ssa vallitsevan eetoksen ja varmistavat sen vakiintumisen AA:n jäseniä koskevaksi hallinnaksi.

Taulukko 4. Yhteenveto luvun 7 tuloksista

Tapahtumat	Ilmaantuminen	Keksintö
1. Yhteisöä koskevien käytännön asioiden hoitaminen.	Yhteisön korkeimman auktoriteetin määräytyminen.	Ryhmäomatunnon käsite
2. Henkilökohtaisten himojen realisoituminen.	Itsehillintä, uhrautuminen	Nimettömyyden periaate
3. Kiusaus sekaantua ulkopuolisiin asioihin.	Eettinen pakko	Ryhmän ainoa päätarkoitus: sanomansaatto.

9. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa tulkiten ja summaan yhteen tämän tutkielman analyysin tulokset. Kiteytän millaisen totuuden kentän AA:n ilmaantuminen on tuottanut, ja nimeän keskeiset elementit, joista tämä totuuden kenttä koostuu. Hahmottelen keskeiset hallinnan elementit AA:n eetoksessa vallitsevassa totuuden kentässä, jotka ilmaantuneet uudet keksinnöt ja diskurssit ovat tuottaneet. Käsittelen niiden taustalla vaikuttaneita tapahtumia ja voimia laajemmin nojautuen erityisesti Mariana Valverden, Ilpo Helénin, Janne Kivivuoren ja Charles Bufen teoksiin ja tarkasteluihin. Osoitan *vaikutussyhteyden* eli sen, kuinka AA:n ilmaantumiseen johtanut historiallinen sommitelma konstituoii siellä käyvien subjektien itsesuhdetta nykyäänkin. Arvioin analyysin tuloksia tulkitsemalla, millaisten AA:n eetokseen ilmaantuneiden keksintöjen ja niistä muodostunein hallinnan elementein AA:ssa käyvät subjektit pyrkivät luomaan ihmisyyttään eli pääsemään *animaalisuudestaan* eroon pyrkimällä oman elämän hallintaan. Olen kiteyttänyt ja nimennyt AA:ssa vallitsevan totuuden kentän analyysin tulosten mukaan kuuteen keskeiseen hallinnan elementtiin, jotka ovat *faktuaalinen vitalismi, käsittämätön absoluutti, eettinen työ, sielun kirurgia, symbolinen toteemi* ja *välineet tuhon estämiseksi*. Seuraavaksi esittelen ja käsittelen näitä kuutta AA:ssa vaikuttavaa hallinnan elementtiä.

9.1 Faktuaalinen vitalismi

”Biovalta tuottaa totuuden kenttiä eli antaa mahdollisuuden havaita ja tuoda esille elämän ongelmat ja voimistamisen kohteen sekä muovaa tietämisen ja määrittelyn kriteerit. Ennen kaikkea se tuottaa toimintakentän: elävät, ruumiilliset subjektit, pyrkimysten ja päämäärien kirjon, toiminta kyvyt ja mahdollisuuden.” (Helén 1997, 16.)

AA:n eetoksen muovautumisen yhtenä keskeisenä avaimena ja lähtökohtana voidaan pitää tiettyä biovallan tuottamaa totuuden kenttää. Kyseessä on tri Silkworthin lääketieteeseen nojaava julistus koskien alkoholisteja. Tri Silkworthin havainnoitua alkoholiongelmaisia Townsin sairaalassa alkoi uusi alkoholiongelmaisia koskeva teoria hahmottua. Silkworth tuli tämän myötä julistaneeksi *uudenlaisen ihmistyyppin*: krooniset alkoholistit. Silkworth kirjoittaa AA:n Isossa Kirjassa, että alkoholin vaikutus näihin kroonisiin alkoholisteihin on jonkinlainen allergian ilmenemismuoto (Nimettömät alkoholistit 2001, 26). Tri Silkworthin kliininen katse havainnoi alkoholiongelmaisia Yhdysvalloissa kieltolain päättymisen aikoihin, jolloin alkoholiongelma miellettiin yleisesti moraaliseksi luonteeltaan. Ilmaantunut uusi teoria päätyi objektivomaan alkoholiongelmaiset allergikot hallinnan analytiikan näkökulmasta *faktuaalisen vitalismin* piiriin. Kroonisten

alkoholistien ongelma piilee sen mukaan syvällä yksilön patologiassa. Seuraavaksi avaan faktuaalisen vitalismin käsitettä tarkemmin.

Ilpo Helénin mukaan länsimaisen elämänhallinnan eriytyispiirre on *faktuaalinen vitalismi*. Tällä Helén tarkoittaa länsimaisen elämänhallinnan erityispiirrettä, jolla on pyrkimys perustua objektiivisiin tosiasioihin. AA:han vakiintuneen eetoksen yksi peruspilari, käsitys alkoholismista allergian ilmenemismuotona, ilmentää juuri tätä. Tässä kohden alkoholismi AA:ssa ymmärretään pohjimmiltaan biologiseksi. Helén täsmentää vielä, että tämä ”puhdas elämä” ilmenee ja vaikuttaa määräävästi eri elämänmuodoissa ja -käytännöissä, mutta sitä ei voida palauttaa mihinkään niistä. AA:n tapauksessa tämä merkitsee sitä, että ”puhdas elämä” on AA:ssa tapahtuvan elämänmuodon ja käytäntöjen tuolla puolen. Tämä kiteytyy hyvin AA:n eetokseen vakiintuneessa käsityksessä, jonka mukaan alkoholismisairaudesta ei voi parantua, mutta toipua kyllä. Toisin sanoen AA:n jäsen ei voi täysin parantua koskaan, vaikka hän toteuttaisi kuinka paljon AA:n toipumisen käytäntöjä ja muotoja, kuten toipumisohjelmaa ja askeltyöskentelyä. Helén kirjoittaa, että biopolitiikalle ja etiikalle tämä merkitsee elämän asettuvan politiikan ja etiikan tuolle puolen. (Helén 1997, 21–22.) AA:n eetoksen kannalta tämä merkitsee sitä, että koko AA:n eetoksen omaksuma elämäntäytäntö perustelee itsensä osin tällä ”luonnollisella faktalla”. (Helén 1997, 21–22.) Näyttönä tästä voidaan pitää esimerkiksi AA:n Isossa Kirjassa olevaa kappaletta nimeltä ”Lääkäriin mielipide” (Nimettömät alkoholistit 2001, 24–31). Kirjoituksessa tri Silkworth esittää havaintonsa koskien kroonisia alkoholisteja.

Hallinnan analytiikan näkökulmasta tri Silkworthin julistus on esimerkki biovallasta käytännössä. Vallan tapahtumisen seurauksena ilmaantui *uusi ihmistyyppi*. Vaikka aineiston perusteella syntyy vaikutelma erittäin pyyteettömästä tapahtumasta, kyse on biovallan käytännön efektistä. Tässä tapauksessa sen kohteena oli Bill Wilson, jolle allergiasta tulee hänen itsesuhdettaan merkittävästi määrittävä tekijä. Huomionarvoista on, kuinka kitkattomasti Bill hyväksyi lääketieteen auktoriteetin ilmaiseman teorian totuudeksi itsestään. AA:n sisäisen historiikin perusteella Bill W, tri Bob tai kukaan muukaan ei asettanut tri Silkworthin käsitystä ja teoriaa kyseenalaiseksi. Tämä on merkittävä tekijä AA:n eetoksen muovautumisen ja vakiintumisen suhteen suhteen: koko AA:n sisäinen narratiivi ja kirjallisuus vain voimistaa ja pönkittää sitä.

Huomionarvoinen seikka ilmaantuneessa sairauskäsityksessä oli sen vertaaminen puhtaasti biologisiin sairauksiin, kuten syöpä. Kyse on kuitenkin tarkalleen ottaen *disanalogiasta*. AA:n sairauskäsitys nojaa pikemmin uskomuksiin, kun taas syöpä sairauden olemassaolo nojaa kovaan tieteelliseen faktaan. Analogia on kuitenkin selvästi voimistanut edelleen AA:n omaksuman käsityksen tehoa. AA:n sisäisen narratiivin omaksuminen ja etenkin siihen *uskominen* on

avainasemassa, sillä tärkeä teesi näkyy ilmaisusta ”uskomme että näin on”. Tapahtuman käytännön efekti on merkittävä nykyaikaa ajatellen, koska tulokkaan saapuessa AA-kokoukseen joutuu hän tekemään ratkaisevan valinnan: onko hän parantumattomasti sairas vai ei? Eli onko hän alkoholisti AA:n määrittelemällä tavalla. AA:n käytännöissä kyse on ensimmäisen askeleen ottamisesta. Teoriassa se merkitsee itsensä julistamista tältä osin faktuaalisen vitalismin piiriin. Alkoholismi allergian ilmenemismuotona on tässä tapauksessa puhtaan biologisen elämän häiriötila, jota ryhdytään *normalisoimaan* käytöksen osalta. Alkoholistin kannalta AA:ssa tämä merkitsee raittiin elämäntavan opettelua.

Valverde on analysoinut AA:n piirissä nykyisin vaikuttavaa sairauskäsitystä. Hänen mukaan se ei johdu synnistä tai alkoholin helposta saatavuudesta, vaan pikemminkin poikkeavasta tilasta, joka koskee pientä vähemmistöä juovista ihmisistä. Tässä yhteydessä hän ei määrittele tarkemmin, millaisesta poikkeavuudesta on kyse. Määritellesään alkoholismin sairaudeksi AA nojasi osittain lääketieteeseen. Vaikka AA lainasikin joitain käsitteitä lääketieteeltä, ei se Valverden mukaan ole ollut sen ohjailtavana merkittävästi. Valverden mukaan AA:ssa nykyisin vallitsevaa sairauskäsitystä voidaan näin ollen pitää *ei-lääketieteellisenä sairautena*. (Valverde 1998, 122–123.) Ironisen tästä Valverden tarkastelusta koskien AA:ssa vallitsevaa ja vaikuttavaa sairauskäsitystä tekee se, että nimenomaan *lääketieteen omaksumaa diskurssia biovallan ilmentymänä voidaan tämän tutkielman tulosten valossa pitää AA:n eetoksen perustassa vaikuttavan sairauspuheen keskeisenä mahdollistajana ja voimistajana. Kehkeytynyt tilanne toteuttaa siis erikoisen paradoksin: lääketiede mahdollistaa ei-lääketieteellisen sairauden!* Aiemman tutkimuksen valossa huomionarvoista ja mielenkiintoista on se, että tämä selkeä lääketieteellinen kytkös on ikään kuin painunut pois AA:n tämän päivän käytännöistä (ks. Latvanen 2010, Valverde 1998). Näyttää siltä, että AA:n käytännöissä ei juurikaan eksplikoida tätä selkeää yhteyttä lääketieteen diskurssiin, vaan päinvastoin: siitä on tullut Valverdeen ja Latvaseen nojaten nimenomaan lääketieteen alkuperästä irronnut AA:n diskurssissa vaikuttava irrallinen subjektien itsesuhdetta konstituiva metafyyssinen työkalu. Tätä ilmentää AA:n piirissä vaikuttava eräs keskeinen hokema: ”Alkoholismi on sairaus”.

AA:n tapauksessa käsitys alkoholismista parantumattomana sairautena on ehdottomasti osoittanut voimansa generoivana tieto – valta suhteena, kun AA:n sanomaa ryhdyttiin saattamaan. Lisäksi teorian eräs olleellinen piirre on, että se objektivoi alkoholistit toivottomiksi. Vaikka AA:n eettisissä itsekäytännöissä (*ethical one*) ei käytetä juuri lainkaan lääketieteen kieltä (*medical gaze*) (vrt. Valverde 1998, 124), on ilmaantumisen ja vallan analyysin näkökulmasta tärkeää tuoda esiin, että keskeistä AA:n alkuvaiheen muovautumisessa oli sen perustaan ilmaantunut käsitys biologisen elämän häiriötilasta. Tätä tulkintaa ryhdyttiin sitten soveltamaan työkaluna sanomansaaton

tekniikassa, kun liike pyrki laajenemaan. Faktuaalista vitalismia voidaan siis pitää AA:n synnyn yhtenä keskeisenä kivijalkana sekä kanavana, joka mahdollisti sen piiriin olennaisesti kytkeytyvän sairauskäsityksen ja -puheen. Faktuaalinen vitalismi oli esimerkiksi erityisen tärkeässä roolissa, kun Bill objektivoitiin. Ja kun sanomaa lähdettiin edelleen saattamaan eli julistamaan muita subjekteja kuten tri Bob sairaiksi.

9.2 Käsittämätön absoluutti

AA:n eetoksen yksi merkittävin keksintö on uudenlainen *hybridi* (vrt. Karonen 2015). Kyseessä on yhdistelmä, jossa edellä mainittua allergiaa hoidetaan hengellisillä menetelmillä. Yhdistelmä ilmaantui lääketieteeseen nojaavaan julistuksen ja psykouskontojen omaksuman normalisoivan etiikan kohdatessa toisensa. Huomionarvoista on asetelman ristiriitaisuus: psykouskontoihin vakiintuneen eetoksen mukaisesti läntinen maailma kärsi liiasta rationaalisuudesta. Nyt sen ilmaisema etiikka ilmaantui kuitenkin parantavaksi voimaksi tietyn keskeisen yhteiskuntaa hallitsevan *rationaalisuuden*, lääketieteen alueelle. Myös Valverde pitää AA:n lähestymistapaa sekä siellä toteutuvaa itsehallintaa hybridinä ja lisää vielä, että AA toisinaan puolustaa ja legitimoi lähestymistapaansa suhteessa varsinaiseen tieteelliseen tietoon toteamalla, että oleellista on se ”mikä toimii”. Hänen mukaan AA:n lähestymistapa on kuitenkin pohjimmiltaan hengellinen. (Valverde 1998, 124–125.)

Käänteentekevä tapahtuma uuden hybridin ilmaantumisen taustalla AA:n narratiivissa on Bill W:n hengellinen kokemus. Tärkeä havainto aineistoon nojaten tässä yhteydessä on, että Bill koki aluksi kummallisen, selittämättömän mentaalisen tilan. Selitys eli tulkinta ilmaantui jälkepäin *tulkintaprosessin* seurauksena. Tri Silkworthin mielestä kyseessä oli jonkinlainen hengellinen kokemus. Bufe kirjoittaa, että tri Silkworth lääkitsi Billiä ”Belladonna-kuurilla”, joka sisälsi morfiinia ja muita psykoaktiivisia aineita, jotka saattavat aiheuttaa voimakkaita hallusinaatioita (Bufe 1998, 18). Bufe antaa siis ymmärtää, että Billin kokemus saattoi olla vain eräänlainen hallusinaatio.

Lopulta Bill varmistui tilastaan järkeilemällä William Jamesin teoksen parissa *Uskonnollinen kokemus* (1981), joka koostuu kahdestakymmenestä luennosta, jotka hän piti Edinburghin yliopistossa 1901–1902. James keskittyi ”sisäisessä mielessä persoonalliseen uskontoon” ja ”välittömän persoonallisen uskonnollisen kokemuksen” tarkasteluun. Kivivuoren mukaan tämä merkitsi uskonnon pitkälle menevää yksityistämistä. (Kivivuori 1999, 58.) Aatehistorialloisesti Jamesin taustalla vaikutti pragmatismen perinne, jolle oli ominaista näkemys, jonka mukaan ei-

kielellinen todellisuus oli ensisijaista suhteessa kielellisiin jäsenyyksiin ja rationalisointeihin. James kirjoitti, että ”*intuitio tulee olemuksen syvemältä tasolta kuin missä puhelias rationalismi asustaa*”. (Em. 1999, 58–59). Tulkintani mukaan kyseessä on siis eräänlainen *hengellinen absoluutti*. Se on ihmisen välittömän vaikutuspiirin ulkopuolella, ikään kuin tahdon tuolla puolen. Toimija ei voi käytännössä valita suvereenisti hengellistä kokemusta, vaan ”taivaallinen joulupukki” suo sen hänelle, jos hyvin käy. Tämä merkitsi AA:han vakiintumassa olevan eetoksen kannalta merkittävää tekijää: *toimijuus ja ratkaisu redusoituu itseä suuremman voiman piiriin*. Ja juuri tämä merkitsee subjektin itsesuhteen ja hallinnan analytiikan kannalta hengellistä absoluuttia: se on subjektin tietoisien intentioiden tuolla puolen. William Jamesin ajattelu määrittää siis keskeisesti toipumisohjelmaan päätyntä eetosta: subjekti voi ainoastaan toteuttaa tietynlaatuista sekundaaria eettistä työtä, jotta hengellinen kokemus voisi lävistää hänet – armosta.

”Viimeisen puolen vuosisadan aikana havaittavaa ns. liberalismiin leviämistä kristinuskon piiriin voisi hyvin kutsua tervemielisyyden voitoksi kirkon piirissä vallitsevasta epäterveestä asenteesta helvetintuliteologioineen” (William James 1901-1902, ks. Kivivuori 1999, 57).

Teoksessa Psykokirkko (1999) Janne Kivivuori on tarkastellut AA:n taustalla vaikuttaneita voimia. Hänen mukaan James tiivistää tässä siirtymisen normatiivisesta uskonnosta pseudojälkinormatiiviseen uskontoon, joka ymmärtää normipoikkeamia joko psykologisoiden tai medikalisoitujen, mutta pystyttää vanhan normatiivisuuden tilalle uuden, terveyteen ja aitouteen nojaavan normaliteetin (em. 1999, 57–58). Kuten edellä kävi ilmi, AA on esimerkki yhteisöstä, joka ymmärtää normipoikkeamia psykologisoiden ja medikalisoitujen – AA:ssa vallitseva eetos nojaa osin faktuaaliseen vitalismiin. Näyttää siis kiistattomasti siltä, että Jamesin mainitsema liberalismiin leviäminen uskonnon piiriin on raivannut tietä AA:n eetoksen ilmaantumiselle. Keskeinen pragmatistinen piirre Jamesilla oli uskonnon arvioiminen sen käytännöllisten seurausten kautta. Sen mukaan keskeistä oli ajatus, että dogmien sisältö ja jopa niiden totuus oli toissijaista. Tervettä oli usko, joka toimi. (Kivivuori 1999, 59).

”Jos se, mikä näyttäytyy minulle virheenä, on toimivampaa ja vahvempaa kuin totuus, on tehtäväni seurata virhettä, sillä siinä on voima ja elämä, jonka menetän, jos seuraan sitä minkä näen todeksi” (Carl Jung, ks. Kivivuori 1999, 64–65).

Kivivuori täsmentää Jungin lausuntoa niin, että jos ihminen tulisi onnelliseksi uskomalla esimerkiksi korkeampaan voimaan, hyvä niin, vaikka mitään korkeampaa voimaa ei olisikaan. (Em. 1999, 64–65.) Tässä kohden yhteys AA:n ideologian ilmaantumiseen on ilmeinen. On selvää, että vakavasta alkoholiongelmasta kärsivän kannattaa uskoa korkeampaan voimaan, mikäli se suinkin auttaa

selviytymään ongelmasta. Valverde puolestaan kirjoittaa, että William James ennakoi Foucault'n ajattelua toteamalla, että "Jumala on todellinen mikäli se tuottaa todellisia vaikutuksia". Foucault itse ajatteli, että vaikka jumala ei olisikaan olemassa tuottaa jumala-käsite kuitenkin todellisia vaikutuksia. (Valverde 1998, 138.)

Strategisen sommitelman näkökulmasta on helppo päätellä, että Bill W:lle ei jäänyt muuta toivoa antavaa tulkintaa jäljelle. Toinen tulkintakehys sisälsi vaihtoehdon, jonka mukaan hän oli lopullisesti menettämässä järkensä. On siis ymmärrettävää, että Bill päätyi tilanteessa jumalalliseen tulkintakehykseen. Poleeminen tulkinta olisikin, että AA:n hybridi on syntynyt järkensä menettäneen harhaisen alkoholistin (vrt. Bufe 1998, 18) kokemuksesta. William Jamesin määritelmä uskon käytännön yhteydestä suhteessa Billin kokemukseen on ilmeinen – Bill ei juonut hengellisen kokemuksen jälkeen enää koskaan. Jälkeenpäin Bill itse piti William Jamesia yhtenä AA:n perustajista. Kun Bill oli tullut vakuuttuneeksi oman alkoholisminsa luonteesta on loogista, että hän päätyi pseudojälkinormatiiviseen uskoon. Käytännön efekti on merkittävä tässä tapauksessa ja se ilmentää biovaltaa. Sen empiirinen ilmentymä on subjektien elämään kohdistuva ja siinä vaikuttava jatkuva normaaliuden vaade: Bill kärsi normipoikkeamasta ja nyt hän löysi siihen lääkkeeksi terveyteen ja aitouteen nojaavan normaliteetin.

9.3 Eettinen työ

Oxford-ryhmäliikkeen vaikutus AA:n käytäntöihin on ollut merkittävä. Näyttää siltä, että nykyisenkaltainen kokousmuoto AA:ssa on omaksuttu suoraan Oxford-liikkeen käytännöistä. Lisäksi hyvin oleellinen havainto Oxford-liikkeeseen liittyen on, että sen kristilliseen traditioon nojaava etiikka ja sanoma, ovat vaikuttaneet erittäin oleellisesti AA:n eetokseen. Keskeinen vaikutus, joka näkyy tämänkin päivän AA:ssa, on alkoholistin jatkuva toipuminen ja itsensä työstäminen – *eettinen työ*. Ei riitä, että alkoholisti vapautuu juomisen pakkomiellestä, vaan Oxford-liikkeen vaikutuksesta alkoholistien on tämänkin päivän AA:ssa kilvoiteltava omia luonteenvajavuuksia ja -virheitä vastaan, *alkoholistin on pyrittävä normalisoimaan itseään*. Oxford-ryhmäliike tarjosi AA:lle metafyyssisen käsitteistön, joilla AA:laiset voivat hoitaa itseään. Lopulta AA erkani vastakkainasettelun saattelemana Oxford-liikkeestä. AA:n suhde Oxford-liikkeeseen täsmensi osaltaan ymmärrystä alkoholisteista, ja sitä kuinka heitä tulisi hoitaa.

Kivivuori on kiteyttänyt Oxford-ryhmäliikkeen kuusi tärkeintä toimintaperiaatetta. Sen mukaan Oxfordin ryhmäliike korosti uskon kokemuksellisuutta ja henkilökohtaisuutta. Kivivuoren mukaan

liike kritisoi ulkoista ja teoreettista jumalaa ja näki oman jumalansa sisäisenä ja kokemuksellisenä. Tässä kohden on helppo nähdä yhteys AA:n perustajajäsenten kokemuksiin sekä AA:n eetokseen päätyneeseen käsitykseen uskosta ja jumalasta. Se on *kokemuksellinen*, jokaisen AA:han tulijan on opeteltava toipumisohjelman mukaan itse uskomaan johonkin itseä suurempaan voimaan. Toinen periaate koskee *järkiperäisyyden kritiikkiä*. Sen mukaan rationaalista ajattelua pidettiin aidon uskon esteenä, tapana torjua liikkeen tuntema uskonnollinen totuus. (Kivivuori 1999, 90.) Tässäkin kohden Oxfordin ryhmäliike on AA:n eetoksen kanssa yhdenmukainen – *AA on anti-intellektuaalinen yhteisö*. AA:n piirissä toisinajattelu torjutaan arvottomana järkeilynä ja järkeistämisenä. (Ks. Bufe 1998, 30.) Tämä tekijä nousi esiin myös aineistossa: näin toimittiin jo AA:n perustamisaikoina. Tiedetyt vastaväitteet nihiloitiin eli tehtiin arvottomiksi, tuomitsemalla ne virheelliseksi järkeilyksi. Ironisen asetelmasta tekee se, että samalla AA:n historiikki kanonisoi Bill W:n poikkeuksellista järkeilykykyä, joka auttoi häntä ”irrottamaan palasia” William Jamesin tekstistä.

Kivivuoren mukaan Oxfordin ryhmäliike ei kuitenkaan täysin nojautunut sisäiseen uskonkäsitykseen. Kääntymisen oli sidottu tiettyihin ulkoisiin kriteereihin, joista tärkeintä oli ehdottomien normien noudattaminen. Niitä olivat *rehellisyys, puhtaus, epäitsekkyys ja rakkaus*. Kivivuori vielä täsmentää, että ehdoton rehellisyys merkitsi muun muassa pienten vilppien tunnustamista. Buchmanin sanottiin keksineen tämän matkustettuaan junassa alennuslipulla, johon hänellä ei ollut oikeutta. Genealogian näkökulmasta tilanne on oiva esimerkki, kuinka mielivaltaisesti sääntöjä ja normeja tuotetaan. Mikäli tarina pitää paikkansa, voi esittää jopa tulkinnan, että AA:ssa keskeisesti vaikuttava tunnustuksellisuus on peräisin erään junassa vilpillisesti matkustaneen subjektin huonosta omastatunnosta. Neljännen kohdan mukaan *terveen ja kääntyneen ihmisen merkki oli korostetun pirteä olemus*. Viides kohta painotti *kaikkien konfliktien kielteisyyttä*. Tämän kohdan mukaan hyvää oli yksimielisyys, yhteys ja kokonaisvaltaisuus. Lisäksi henkilökohtaisen elämänmuutoksen vaatimus koski kaikkia. Kuudes kohta koski *materialismin arvostelua, joka oli osa itsekkyyden syntiä*. Näyttää siltä, että AA:ssa ei ole siellä käyviä koskien erityisiä ohjenuoria suhteessa materialismiin, mutta AA itse on omavarainen ja toimii köyhyysperiaatteen mukaan. AA:n omaksuma sairauskäsitys sisältää kuitenkin suoran yhteyden itsekkyyden syntiin. AA:n Iso Kirja julistaa ongelmien perussyyksi itsekkyyden ja itsekeskeisyyden (Nimettömät Alkoholistit 2001, 79). Oxford-ryhmäliikkeen omaksumien periaatteiden vaikutusyhteys AA:n omaksumaan sairauskäsitykseen on erittäin ilmeinen tässä kohden. AA:n omaksuma sairauskäsitys onkin monitahoinen. Alkoholismi on toisaalta biologista alkuperää allergian muodossa, mutta Ison Kirjan mukaan alkoholismin taustalla vaanii myös käsitys synnistä.

Valverde kirjoittaa, että vaikka AA:n lähestymistapa rakentuu sairauskäsityksen ympärille on sen lähestymistapa ennen kaikkea eettinen luonteeltaan. Se tarkkailee ja tuomitsee, mutta se jota tarkkaillaan ja tuomitaan on yksilön oma hengellinen kehitys hänen omasta toimestaan. Ei siis lääketieteen määrittelemä ruumis tai psykotieteiden konstruoima mieli. Tämä on Valverden mukaan positiivinen lähtökohta ja lähestymistapa, koska sillä on tarkoitus saavuttaa ainostaan sisäinen rauha. (Valverde 1998, 124.) Valverden analyysissä puutteellista näyttää olevan se, ettei hän tuo selkeästi esiin tässä yhteydessä vallan objektivoivaa vaikutusta. Kun Valverden maalaamaa kuvaa arvioidaan toisesta näkökulmasta voidaan esittää, että AA:n piirissä vaikuttaa yksilöiden ulkopuolinen pakko harjoittaa eettistä työtä. Eli kun subjekti objektivoituu sairauskäsitteen alaiseksi, alkaa sen seurauksena jatkuva itsetarkkailun ja -tuomaroinnin prosessi AA-yhteisössä vaikuttavilla totuuksilla. Lisäksi, kun AA-kokouksissa luettavien dokumenttien sisältämää kielenkäyttöä tarkastellaan dynaamisen nominalismin näkökulmasta, on niiden taipumus todennäköisesti luoda ja konstruoida ongelmia sinne ”missä ei aluksi ollut mitään” (vrt. Florence 1984). Tästä näkökulmasta AA:n voidaan nähdä jopa konstruoivan jäsenilleen mielensisäisiä ongelmia. Toiseksi AA:n omaksuma henkilökohtainen tarkkailu ja tuomarointi kohdistuu siis vain yksilöön itseensä, ja näinollen hylkää ja torjuu sosiaalisen sekä yhteiskunnallisen tason analyysin mahdollisena ongelmien aiheuttajana. Bufe kirjoittaa tähän liittyen, että AA:n omaksuman ideologian mukaan ”me olemme totaalisesti vastuussa siitä mitä meille tapahtuu”:

”Suurin osa ihmisistä on enemmän vääryden kohteita, kuin väärintekijöitä yhteiskunnassa; me olemme kaikki yksityiselämässämme ja taloudenpidossamme hallituksen ja korporaatioden ’tunkeilun’ ja hyväksikäytön uhreja; iso enemmistö meistä on taloudellisesti hyväksikäytettyjä, ja suurimmalla osalla ei ole muita vaihtoehtoja, kuin olla työpaikassa jota he hädin tuskin sietävät, elleivät suorastaan vihaa; olemme kaikki yksityisen pääoman ympäristöä riistävän voitontavoittelun uhreja; ja monet meistä ovat rasismien, seksismien ja homofobian uhreja. (Bufe 1998, 36.)

Vaikuttaa siltä, että tässä yhteydessä Charles Bufe nousee suorastaan jonkinlaiseen henkilökohtaiseen ideologiseen hurmukseen ja on tärkeää huomioida, että Bufen kritiikin kohteena on ensisijaisesti Yhdysvallat, jossa tietty yhteiskunnallinen polarisaatio kiistattomasti voimakkaampaa kuin Suomessa. Mutta eittämättä Bufen yhteiskunta-analyysi suhteessa AA:n omaksumaan lähestymistapaan on tässä yhteydessä huomionarvoinen ja ajatuksia herättävä seikka. Bufe pitää tässä yhteydessä AA:n lähestymistapaa ongelmallisena sen vuoksi, koska se hylkää sosiaalisen tason analyysin kokonaan yksilön kokemuksen määrittäjänä ja redusoi kaiken luonteenvajavuudeksi ja -virheiksi. Näinollen AA vain vahvistaa vallitsevaa yhteiskunnallista ja poliittista järjestystä. Bufen

mukaan tästä näkökulmasta AA:n lähestymistapaa voi pitää poliittisena, koska se nihiloit kaikki mahdolliset yhteiskunnalliset selitysmallit yksilön alkoholismiin ja hyvinvoinnin syistä. (Bufe 1998, 36.)

9.4 Sielun kirurgia

”Käytännöllisen vaikutusyhteyksien ja syntyhistorioiden analyysi tekee mahdolliseksi täsmentää, millä tavoin erilaisissa oman elämän hallinnan asetelmissa poliittinen ja eettinen suhteutuvat toisiinsa ja missä elämän tosiasiaissa, arvossa tai elämisen ongelmassa ne saavat kosketuskohdan toisiinsa.” (Helén 1997, 23.)

Merkittävä AA:han päätynyt käytäntö Oxford-liikkeen myötä on *sielun kirurgia – tunnustuksellisuus*. Kyse on vallankäytön tekniikasta, jolla yksilöitä ohjataan AA:n piirissä tunnustamaan sielun saloja. Sielun kirurgia on tärkeä nivelpiste ja keskeinen käytäntö AA:n eetoksessa. AA:n jäseneksi liittyminen tapahtuu käytännössä tunnustautumalla alkoholistiksi. Se on kohta, jossa AA:ssa vaikuttava eetos – elämän politiikka, ja henkilökohtainen taso kohtaavat. Tunnustautumalla alkoholistiksi yksilö avaa väylän itsesuhteensa transformoimiseksi uudelle pohjalle. Bufo kirjoittaa, että Oxford-ryhmissä tunnustamisessa oli usein kysymys seksuaaliluontoisten asioiden tunnustamisesta. Buchman piti sitä yhtenä tärkeimmistä käytännöistä liikkeen piirissä. Bufo mukaan ei ole siis yllättävää, että tunnustamisen tekniikka päättyi keskeiseksi AA:n toipumisohjelmassakin. (Bufo 1998, 35.)

Foucault (1998b) käsitteli tunnustuskäytäntöjä erityisesti seksuaalisuuden historiaa koskeissa analyyseissään. Hänen mukaan modernina aikana on syntynyt vaatimus, että jokaisen on tunnettava totuus omasta seksuaalisuudestaan, koska se on olennainen osa hänen yksilöllisyyttään. Seksuaalisuuden normalisoinnissa tunnustuskäytännöt ovat keskeisiä. Ihmisiä ohjataan tunnustamaan haluihinsa ja sukupuolielämänsä koskevia asioita. Asiantuntijat ottavat tunnustuksen vastaan, tulkitsevat ja diagnosoivat sen, ja päättävät miten sen jälkeen toimitaan. Foucault’n mukaan tunnustamisen käytäntö juontuu jo keskiajalla systematisoidusta katolisesta rippi-instituutiosta. Tämä loi perustan seksuaalisuudelle hallinnan kohteena ja kokemuksena. AA:n piiriin omaksuttu tunnustuskäytäntö puolestaan johtaa AA:ssa käyvät yksilöt ajattelemaan, että alkoholismi on heidän yksilöllisyytensä ydin. AA:n piirissä tunnustaminen merkitsee aluksi alkoholistiksi tunnustautumista, jota seuraa mahdollinen jatkuva ryhmiin osallistuminen ”jakamalla” sielun saloja,

sekä esimerkiksi viidennen askeleen ripittäytyminen. Ilpo Helén täsmentää millaiseksi tunnustaminen muovautui historian saatossa:

”Ihmisten ripittäminen omaksui pyrkimyksen synnyttää puhetta, joka ilmaisi yksilön sisäisen tahdon elämän ja hänen persoonansa diffuusin, ei-tahdonalaisen ja tiedostamattoman ytimen, salaisuuden, josta puhuttiin torjuttuna haluna.” (Helén 2016, 80.)

Oxford-ryhmien omaksuma käytäntö syntien tunnustamisesta on siis peräisin jo keskiajan rippii-instituutiosta. Heléniin nojaten tällainen asioiden ”jakaminen” synnyttää puhetta, joka ikään kuin generoi yksilöitä objektivoivaa puhetta. Helén vielä täsmentää, että kun psykologisen ”taikapiiri” vahvistui 1800-luvun lopun ja 1900-luvun aikana tavallisten ihmisten elämä ikään kuin kylläntyi ”hermostuneisuuden”, ”neuroottisuuden”, ”vaikeiden” äiti- tai isäsuhteiden ja esimerkiksi ”masennuksen” merkeistä. (Helén 2016, 80.) AA:n piirissä tämän voi tulkita niin, että ”jakaminen” tuottaa jatkuvasti lisää merkkejä alkoholismista. Tunnustuksen tekniikka siis generoi AA-ryhmissä jatkuvasti eräänlaisen spiraalin tavoin uusia psyyken ja elämänalueita, jotka ovat mahdollinen oire yksilöllisyyden ytimeistä – alkoholismista AA:ssa. Alkoholistien Oxford-ryhmistä omaksuma sielun kirurgia loi siis osaltaan pohjan ja perustan kokemukselle tietynlaisesta alkoholisti-identiteetistä. Lisäksi se voimisti sitä, ja mahdollisti sen vakiintumisen hallinnan kohteeksi. Valverde mukaan nykyään AA:ssa tapahtuva tunnustuksellisuus poikkeaa siitä, johon Foucault keskittyi töissään. Puhunta ja esimerkiksi oman tarinan kertominen palavereissa ei ole aina tunnustuksellista ja oleellista on se, ettei se ole hierarkkista joihin Foucault keskittyi töissään, vaikka toipumisohjelmaan vakiintunut viidennen askeleen käytäntö edustaa varsin selkeästi muodoltaan perinteistä rippiä, ei siinäkään ole ”kummilla” täyttä monopolia. (Valverde 1998, 131.)

Oleellinen seikka AA:n omaksumalle tekniikalle oli käsitys siitä, että alkoholistien on pakko saattaa sanomaa muuten he tuhoutuvat. AA:n eetokseen omaksuttuun sielun kirurgiaan sisältyi siis eräänlainen *synergia*: viemällä sanomaa vielä sairaille alkoholisteille AA:laiset säilyvät itse raittiina. Keksittiin siis *uusi hoitomuoto*. AA:n eetokseen ilmaantunutta sielun kirurgiaa muovattiin koko ajan kuumeisesti alkoholisteille sopivaksi. Eetokseen ilmaantui *uusi vakuuttelutyö*, joka oli tri Silkworthin käsialaa. Hän ehdotti Billille, että tämä painottaisi ”kaksipäistä hirviötä”, sielullista pakkomielleltä ja fyysistä allergiaa. Tämä vakuuttelutyö nojasi *auktoriteetin menetelmään* eli tri Silkworthin lanseeraamaan mandaattiin. Tällainen sanomansaaton tekniikka osoittautui tehokkaaksi menetelmäksi. Näyttää siltä, että AA:laiset menivät tässä kohtaa jopa pidemmälle kuin Oxford-ryhmät sanomansaaton: he ryhtyivät houkuttelemaan ihmisiä kokemaan ja ymmärtämään itsensä kuolemansairain. Hieman polemisoiden ilmaistuna: AA:laiset pysyivät nyt raittiina saalistamalla

ihmissieluja. Toipumisohjelmaa oli syytä syöttää alkoholisteille pikemmin teelusikalla, kuin isolla kauhalla.

9.5 Symbolinen toteemi

”Hetki kokouksen jälkeen aloin miettiä itsekseni: ’Durkheimin olisi pitänyt olla täällä; hän olisi ymmärtänyt tämän välittömästi.’ Kyse oli alkoholistien kollektiivisen tuntemuksien harjoittamisen prosessista.” (...) ’Mutta se mihin osallistuin sinä iltana oli paljon enemmän kuin vain kollektiivisten tuntemusten harjoitus. Kiistatta se oli AA-liturgia. Se mitä havainnoin oli kuin kirkollinen jumalanpalvelus.’ (...) ’Jumalanpalvelus alkoi, kun seurakuntaa pyydettiin lausumaan kuorossa Tyyneys-rukous (...) Tyyneys-rukousta seurasi seremonian johtajan tekemä luenta tekstistä, johon viitattiin AA:n määritelmänä (...) Tapa jolla tämä luettiin ja tapa jolla seurakunta otti sen vastaan teki ilmeiseksi että se on uskontunnustus, jo tunnettu kaikille läsnäolijoille lukuunottamatta uusia tulokkaita ja vierailijoita.’ (...) Sitten neljä ryhmän vakainaista ’evankelistaa saarnasivat’ esittämällä kukin lyhyesti saarna-puheen elämäkerrallisen tarinan muodossa, joka on tärkeä AA-viestinnän ja osakulttuurin sosialisointin piirre. Tuskin kukaan, joka saarnan kuuli, olisi voinut välttää tajuamasta, että saarnaajat toistivat tarinaa, jonka he olivat kertoneet lukuisia kertoja vähinerein sitä koristellen. Kaikissa tapauksissa tarinan pääopetus oli sama.” (Whitley 1977, 832–833, ks. Arminen 1994.)

O.R. Whitleyn kuvaus AA-palaverista on peräisin 1970-luvulta, mutta ilmeisen relevantti vielä nykyäänkin. Se kiteyttää sen millaisiin ryhmä-käytäntöihin eetoksen muovautumisen myötä päädyttiin ja kuvaa niitä tekniikoita, jonka avulla yksilöt pyrkivät kokemaan AA:n piirissä transformaation elämässään ja ylläpitämään sitä. Ja kuten aiemmin kävi ilmi, tämä transformatio tulkitaan aina AA:n piirissä toipumisohjelman aikaansaannokseksi. Toipumisohjelmaa voidaan siis pitää eräänlaisena *symbolisena toteemina*, johon yhteisön jäsenet kokevat olevansa maagisessa yhteydessä ja omaavansa sen voimia heijastamalla toiveitaan siihen. Valverde luonnehtii AA:ssa tapahtuvia käytäntöjä, kuten toipumisohjelman ja esimerkiksi tyyneysrukouksen (*lords prayer*) jatkuvaa lukemista supra-individualistiseksi (yli-yksilöllinen) rituaaleiksi. Valverden mukaan ne vertautuvat pikemmin kirkon piirissä tapahtuvaan jumalanpalvelukseen kuin erilaisten muiden oma-apuryhmien käytäntöihin. (Valverde 1998, 131.) Kaikenkaikkiaan askeleet kokonaisuutena ovat ohjelma yksilön oman elämän hallintaan (Valverde 1998, 127).

AA:n yksi merkittävin keksintö on 12 askeleen toipumisohjelman keksiminen. Aineiston mukaan askeleet ovat nousseet oraalle Oxford-ryhmäliikkeen myötä, mutta alkoholistit ryhtyivät sanomansaaton puitteissa muokkaamaan heille toimivaa ja tehokasta ohjelmaa hyvin varhain. Kun tri Bob oli kokenut sielun kirurgian, jatkoivat he Billin ja kumppaneiden kanssa *"sellaisen esityksen kehittämistä, joka uppoaisi jokaisen alkoholistin päähän"*. Aluksi toipumisohjelma sisälsi vain kuusi ”möykkyä” eli kohtaa. AA:n ”iltasadun” mukaan Bill W. kirjoitti eräänä iltana lopulliset 12 askelta jonkinlaisen johdatuksen seurauksena. Tässä kohden arvioni on, että narratiivissa on kyseessä pikemminkin eräänlainen AA:n syntyhistorian kanonisointi ja tarinallistaminen – myytin luominen. Askelten täsmällinen alkuperä saattaa jossain määrin poiketa siitä. Lopullisen muotonsa askeleet saivatkin vasta tietyn komitean käsittelyn jälkeen. Ison Kirjan myötä julkaistiin myös ensimmäistä kertaa 12 askeleen toipumisohjelma lopullisessa muodossa.

Aineiston analyysin valossa oleellinen havainto on, että 12 askeleen toipumisohjelman ilmaantumisen keskeinen taustavoima on ollut ihmisten houkuttelemisen mukaan toimintaan. Keskeiseksi pyrkimykseksi asemoitui sanomansaatto, käännytystyö – sielun kirurgia. Koko AA:n Iso Kirja on lähtökohtaisesti synnyt tämänlaatuisten eetoksen pohjalta. Tärkeintä oli sanomansaattaminen eteenpäin, ja toipumisohjelman toimivuuden vakuuttaminen. Suorastaan hieman erikoista on, että AA:n oma historiikki eksplikoi sen, että Ison Kirjan tarinoita peukaloitiin tukemaan AA:n omaksumaa käsitystä alkoholismista toipumiseen. 12 askelta on kyetty laatimaan varsin vetovoimaiseen asuun. Huomiota herättävää onkin askelten psykologinen vetovoima. On selvää, että itsensä rappiolle juonut alkoholisti kokee mahdollisesti suurtakin vetovoimaa sen edessä. Se sisältää sopivasti tiettyä metafysiikkaa, joka vetoaa varmasti usean ihmisen mielikuvitukseen. Toipumisohjelman sisältämää sanastoa voidaankin luonnehtia sanastoltaan edifioivaksi (vrt. Kivivuori 1999, 19). Tämä tekijä selittää osittain AA:n 12 askeleen leviämisen muidenkin ilmaantuneiden tautioloiden hoitoon, kuten läheisriippuvuus. 12 askelta on keksintönä oivallinen ja houkutteleva, kukapa ei haluaisi päästä osalliseksi sen suurista lupauksista. Lisäksi se on selvästi AA-heimon oma *symbolinen toteemi*, johon he heijastavat AA:n käytäntöjen nostattamat pyhän kokemukset, ja jota he palvovat. Bufe selittää AA-jäsenten voimakasta takertumista askeliin placebo-efektillä (Bufe 1998, 32). Bufen näkökulma saattaa olla hyvinkin oikeaan osuva, kun vielä huomioidaan askelten voimakas reifikaatio yhteisön piirissä.

Oma arvioini on, että tämä placebon ja reifikaation yhdistelmä selittää oleellisesti AA:n omaksumien tekniikoiden tehoa ja leviämistä. Oma kandidaatin tutkielmani paljasti osaltaan AA:laisten suhteen 12 askeleeseen. Ne nähdään ja koetaan suorastaan eräänlaisena jumalallisena ilmoituksena ja väliintulona. (ks. Rusanen 2015.) Tämänkin tutkielman tulosten valossa AA:ssa käyvien suhdetta

AA:n ilmaisemaan metafysiikkaan luonnehtii erittäin voimakas reifikoituminen. Koko AA:n sisältämä käsitteellinen rakennelma näyttää voimakkaasti reifikoituvan: alkoholismisairautta verrataan teksteissä syöpään, ja siihen tarjotaan työkaluiksi 12 askelta. Alkoholistin vapautuminen on nyt tämän metafyyssisen työkalupakin varassa, joihin tarttumalla hänen on mahdollista kokea eetokseen sisäistetty toipuvan alkoholistin välttämätön hengellinen transformaatio. Oleellinen huomio on se, että toipumisohjelma tuo tai vie ratkaisun itseä suuremman voiman piiriin eli se on luonteeltaan *hengellinen*. Keskeistä on siis se, että transformaation mahdollistajaksi ymmärretään yhteisön piirissä jokin itseä suurempi transsendentti eli käsityskyvyn ylittävä voima (käsittämätön absoluutti), eikä joukkovoima tai psykososiaalinen tuki.

12 askelta toimii selvästi eräänlaisena liimana AA-palavereissa olevalle laumalle. Toipumisohjelma näyttää myös vastaavan varsin tehokkaasti ihmisten tarpeeseen löytää merkityksiä ja selityksiä elämälleen. Tämä lienee osittain siksi, koska se nojaa *staattiseen* ihmiskäsitykseen ja on näin ollen helposti mielletävissä oleva maailmanselittäjä. Toipumisohjelma näyttää sisältävän oletuksen, että ihminen koostuu tietyistä luonteenpiirteistä, -virheistä ja -vajavuuksista, jotka pois työstämällä hän saavuttaa hengellisen heräämisen. Tästä näkökulmasta 12 askelta tarjoaa helpon narratiivin ja kivijalan eri subjektien *minätekniikoille* (vrt. Rusanen 2015). Lisäksi AA:ssa vaikuttavaa ihmisyyden mallia voidaan pitää universaalina sen piirissä. Se määrittää pohjimmiltaan mitä ihminen (alkoholisti) on ja mitä hänen tulisi olla. Näin saadaan perusteet soveltaa tätä mallia kaikkiin AA:n jäseniin. (vrt. Alhanen 2007, 143.)

9.6 Välineet tuhon estämiseksi

”Mutta olemme päivänselvästi lainanneen anarkiasta, demokratiasta, tasavallasta, hierarkiasta ja diktatuurista. Toivomme välttäneemme kunkin järjestelmän huonot puolet. Ja toivomme erityisesti että olemme saaneet periä suurimman osan jokaisen hyvistä puolista.” (AA tulee täysi-ikäiseksi 1997, 223.)

Hallinnan analytiikan näkökulmasta olen nimennyt AA:n perinteet *välineiksi tuhon estämiseksi*. Analyysi paljasti, että AA:n eetokseen ilmaantuneilla perinteillä on ensisijaisesti sen jäsenistölle *välinearvo*. 12 perinnettä tarjoaa välineet kullekin subjektille luoda itsesuhteensa sellaiseksi, ettei se muodostu uhaksi AA-yhteisölle mikä voisi johtaa lopulta koko jäsenistön tuhoon. AA:n järjestäytymisen periaatteiden analyysi paljasti selkeästi animaalisuuden, jota AA:ssa käyvät subjektit pyrkivät hallitsemaan itsessään. Kun 12 askelta tempaavat subjektin hengellisen metafysiikan piiriin,

näyttää 12 perinnettä tarjoavan varsin selkeää käytännön konkretiaa, millaiseksi ryhmien toiminta on muodostettava, jottei jäsenten animaalisuus koidu yhteisön tuhoksi. Kokonaisuudessaan syntyy vaikutelma, että itseasiassa perinteiden ilmaantumisen taustalla vaikuttaneet voimat paljastavat merkittävässä määrin sen todellisuuden, jossa AA:n muovautuminen on tapahtunut. Alkuaikojen AA:ta kuvattiin esimerkiksi niin, että se vaikutti pikemmin ”rähinäkeskukselta” kuin miltään muulta. Kun selkeä hierarkia puuttuu tarjoaa se hyvät olosuhteet näyttämölle, jossa erilaiset voimat voivat asettua toisiaan vastaan. Ehkäpä juuri tietty vapaus on ollut omiaan muovaamaan periaatteiltaan osin varsin ihanteelliset järjestäytymisen periaatteet. Toisaalta analyysin tulosten valossa taustalla oli ennenkaikkea AA:n muovautumisen alkuvaiheessa ilmaantunut voimakas alkoholisteja objektivoinut tiedon ja vallan muodostama punos: *”kaksipäinen hirviö; sielullinen pakkomielle ja fyysinen allergia – meidän on pakko, muuten tuhoudumme!”*

Näyttää siltä, että AA:n omaksumat ja koettelemat järjestäytymisen periaatteet luovat kuitenkin tietyiltä osin varsin ihanteellisen ihmisten yhteisön. AA:n yksi suurimpia vahvuuksia itsen koostamisessa näyttää teoriassa olevan sen suoma yksilön vapaus. Vaikka AA:ssa vaikuttava eetos objektivoi lähtökohtaisesti sen jäsenet fataaliin tilanteeseen, näyttävät järjestäytymisen periaatteet suovan lähtökohtaisesti aidon henkilökohtaisen tilan koostaa minuuttaan. AA näyttääkin sisältävän eräänlaisen paradoksin: vaikka liittyminen yhteisöön tapahtuu fataalin tilan tunnustamisen kautta, suo se jäsenyyden yhteisössä, jossa vallitsee periaatteessa ehdoton tasa-arvo ja mahdollisuus kehittää itseään ihmisenä. AA:n järjestäytymisen periaatteiden yksi silmiinpistävimpiä piirteitä onkin niiden määrittelemä jäsenten välinen ehdoton tasa-arvo, johtajatkin ovat vain palvelijoita. AA näyttää siis perinteiden puitteissa tarjoavan varsin ihanteellisen yhteisön minuuden koostamiselle. Tämä oletus perustuu perinteiden ilmaiseman tasa-arvon ja palvelun periaatteiden varaan. Vaikuttaa siltä, että AA voisi periaatteessa olla yhteisö, jossa kukin jäsen voi ilmaista itseään rehellisesti, eikä ketään arvostella sen perusteella paremmaksi tai huonommaksi. Mutta ihmisluonnon ja askelten sisältämän metafysisen käsitteistön huomioiden tämä lienee utopiaa. Käytännön todellisuus AA:ssa on luultavasti usein lähempänä dogmaattista seurakuntaa kuin aitoa anarkistista yhteisöä, jossa todella käytetään ajattelun ja ilmaisun vapautta. Yksilön vapauden ja vahvasti tulkinnanvaraisen 12 askeleen toipumisohjelman kohdatessa saattaa todellisuus toipumisryhmissä olla hyvinkin ristiriitainen. Bufen mukaan henkilöt, jotka arvostelevat toipumisohjelmaa tai esimerkiksi Isoa Kirjaa joutuvat kohtaamaan sarkasmia, vihaa ja alaspainamista. Tällaiset piirteet saatetaan leimata muiden AA:n jäsenten toimesta esimerkiksi luonteenvajavuudeksi ja epärehellisyydeksi. (Bufe 1998, 74.)

9.7 Johtopäätösten yhteenveto

AA:n eetokseen ilmaantunut totuuden kenttä nojaa keskeisesti faktuaaliseen vitalismiin ja käsitykseen, että siitä voi toipua vain hengellisen absoluutin avulla. AA:n omaksuma sanomansaaton ja tunnustuksen tekniikka sielun kirurgia sisältää oletuksen, että alkoholisti voi toipua vain tunnustamalla oman perimmäisen laatunsa eli luomalla itselleen alkoholisti-identiteetin. AA:n piirissä logiikka etenee niin, että aluksi tapahtuu kertakaikkinen pohjakosketus elämässä, jonka myötä subjekti päätyy AA:ssa toteutettavaan sielun kirurgiaan muiden alkoholistien läsnäollessa. Auki leikattu subjekti on kirurgian jälkeen nyt valmis hengellisen kokemuksen tapahtumiseen – subjekti on valmis ottamaan vastaan käsittämättömän absoluutin parantavan vaikutuksen. Tätä tilaa pyritään ylläpitämään suurelta osin Oxford-ryhmäliikkeeltä omaksuttujen periaatteiden ja käytäntöjen avulla. Hallinnan analytiikan näkökulmasta AA:ssa tuotettu moraalisubjekti on suorastaan liberaalin hallinnan ihanne. AA:n tuottama subjekti lepää totuudessa suhteessa faktuaaliseen vitalismiin ja hänen sielunsa on leikattu auki kohti hengellistä absoluuttia. Näiden edellä mainittujen olemiseen ja olemukseen liittyvien seikkojen ohessa AA:ssa tuotettu subjekti toteuttaa hengellisiä periaatteita ja käytäntöjä pitäen kanavan auki kohti hengellistä absoluuttia, jotta alkoholismisairaus ei akutisoidu, ja että hengellinen kokemus edelleen syvenisi. Tässä prosessissa AA:laisten keskeinen voiman lähde ja palvonnan kohde on heidän oma symbolinen toteeminsa, 12 askelta – kaava täydelliseen muutokseen. AA:n piirissä tapahtuva sielun kirurgia eli itsensä tunnustaminen alkoholistiksi ja jatkuva itsensä työstäminen – eettinen työ, on hallinnan analytiikan näkökulmasta kosketuskohta, jossa vaikutusyhteys, politiikka (erilaiset tulkinnat) ja etiikka (yksilön itsesuhde) kohtaavat. Sielun kirurgiassa avautuu kanava, jonka kautta subjekti luo itsestään moraalisubjektin. Sielun kirurgiassa kiteytyy siis olennaisesti AA:n piirissä vaikuttava valta ja hallinnan tapahtuminen.

Kaksitoista perinnettä sementtoivat lopullisesti AA:n eetokseen ilmaantuneen hallinnan muodon. Järjestäytymisen periaatteet ilmentävät merkittävästi anarkistisia periaatteita. Ensimmäinen perinne ilmaisee yhtenäisyyden yhteisön tärkeimmäksi periaatteeksi, ja toinen perinne puolestaan yhteisön korkeimmaksi auktoriteetiksi ryhmä-omatunnon käsitteen. Näiden periaatteiden kääntöpuolena on helppo nähdä niiden yksilöä nihiloiva potentiaali ja toisaalta AA:n ideologiaa pönkittävä vaikutus, koska esimerkiksi kaikki AA:n ideologiasta poikkeava ajattelu saatetaan helposti tulkita yhtenäisyyden rikkomiseksi. Esimerkiksi Bufen mukaan yhtenäisyyden periaate on omiaan pönkittämään toipumisohjelman ilmaisemia totuuksia ohi yksilöiden (Bufe 1998, 39). Lisäksi ryhmä-omatuntokin on todennäköisesti viritetty usein premisseiltään vahvasti AA:ssa vallitsevien normatiivisten käsitysten mukaiseksi pikemminkin, kuin että se ponnistaisi jäsenten autenttisista kokemuksista ja näkökannoista.

10. YHTEENVETO JA POHDINTAA

Alkoholiongelman hallinnan historia on ollut hybridiprojekti. Mikään elämähybridin kolmesta osa-alueesta ei ole kyennyt monopolisoimaan sen hoitoa. Termin alkoholismi kehitys ei ole ollut lineaarista, vaan sen sisältö on vaihdellut eri aikakausina. 1800-luvulla lääkärit tarkastelivat alkoholismia tahdon ja halun kysymyksenä (*lesions of the will*), joka rinnastettiin mm. kleptomaniaan. Taustalla vaikutti käsitys hermostollisesta rappiotilasta, jota kutsuttiin neurasteniaksi. Tie toipumiseen nähtiin tahdon vahvistamisen kautta, joka tapahtuu esimerkiksi levon, teen juomisen ja erilaisten muiden keinojen kautta. AA:n kahdessatoista askeleessa ongelma ei näyttäydä samalla tavalla kuin kleptomaniassa, neurasteniassa ja inebrietyssä. Päinvastoin, AA:n piiriin päätyi kalvinistinen näkemys tahdon luonteesta: 12 askelta väittää, että alkoholismin perusta on virheellisessä käsityksessä, että alkoholistit kykenevät hallitsemaan juomistaan vaikka he eivät siihen todellisuudessa pysty. Näin ollen AA:n esittämä ratkaisu ei ole tahdonvoiman lisääminen vaan *voimattomuuden* myöntäminen. (vrt. Valverde 1998, 33–34.)

AA:n tulevat perustajajäsenet alkoholisoituivat kieltolain aikaan Yhdysvalloissa. Tällöin alkoholiongelma oli virallisesti puhtaasti yksilön moraalinen eli tahdonalainen kysymys. Kieltolain aikaan alkoholiongelmaa pyrittiin hallitsemaan Yhdysvalloissa kurinpidon käsittein. Vallan näkökulmasta kyse oli kurivallasta. Aineisto ilmaisi osuvasti kuinka sen aikainen alkoholidiskurssi ei tarjonnut riittävää selvyyttä ongelmasta. Kieltolaki ei kyennyt ratkaisemaan yhteiskuntaa vaivaavaa alkoholiongelmaa. Tällöin erilaiset klinikat ja sairaalat pyrkivät vastaamaan alkoholiongelmaan. Seuraavaksi esitän kuinka tietynlaatuinen käsitys alkoholisti-identiteetistä ilmaantui ja vakiintui AA:n eetokseen.

Tämän tutkielman tulosten valossa AA:han vakiintunut alkoholisti-identiteetti on monitahoinen. Identiteetin perustana on tri Silkworthin omaksuman lääketieteen diskurssin piiristä kummunnut alkoholiongelmaisten objektivointi. Teoria ei kuitenkaan pelastanut kaikkia alkoholiongelmaisia, koska se ei kyennyt ratkaisemaan ”juomisen pakkomiellestä” lopullisesti. Teoria toi kuitenkin ensisijaisesti AA:n eetokseen ajatuksen uudesta ihmistyyppistä, parantumattomasta kroonisesta alkoholistista. AA:n teoria alkoholismista sairautena istuu hyvin Foucault’n tuttuun ajatukseen hallinnasta identiteetin kautta: vaikka alkoholin käytössä tavallisilla ihmisillä on kyse sarjasta tekoja, niin alkoholistien tapauksessa juominen johtuu taustalla piilevästä alkoholisti identiteetistä. (Valverde 1998, 140.) AA:han ilmaantunut ei-tieteellinen sairausmalli on vaikuttanut merkittävästi alkoholismia koskevaan käsitykseen tieteen ja yhteiskunnan piirissä. Jellinek esitti merkittävässä alkoholismia käsittelevässä teoksessaan *The disease concept of alcoholism* (1960), että alkoholismin

keskeinen tunnuspiirre on kontrollin menetys. Henkilö voi juoda vaikka kuinka paljon, mutta jos hän ei koe kontrollin menetystä, ei kyse ole alkoholismista. Jellinek jakoi alkoholiongelman viiteen eri kategoriaan: alpha, beta, gamma, delta ja epsilon. Näistä kolme viimeistä eli pahinta vaihetta sisältävät kriteerin kontrollin menetyksestä. Jellinek käytti tutkimuksissaan AA:n jäsenten kokemuksia hyväkseen. Eli AA:han ilmaantunut ja muovautunut eetos on muovannut merkittävästi käsitystä ja puhetta alkoholismista.

Merkittävä käänne tapahtui, kun uusi alkoholisteja objektivoiva teoria kohtasi psykouskontojen normalisoivan etiikan. Psykouskontoihin vakiintuneen mallin mukaisesti ihmisiä pyrittiin normalisoimaan kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa. Tämän tekniikan käytön pyrkimyksenä oli synnyttää subjekteissa autenttinen käytännöllinen usko, joka puhdistaisi länsimaisen yhteiskunnan sitä rappeuttavasta liiallisesta rationaalisuudesta. AA:n synnyn kannalta merkittävää oli, että nämä kaksi elämähybridissä vaikuttavaa hallinnan teknologiaa, lääketieteellinen (lääkärin julistus) sekä sosiaalinen (usko), tekivät mahdolliseksi uudenlaisen hybridin ilmaantumisen. Alkuvaiheen AA:laiset hoitivat sairauttaan Oxford-ryhmissä, joiden käytännöissä alkuvaiheen AA:laisten kokemukset ja käsitykset muovautuivat edelleen. Tämän seurauksena krooniset alkoholistit alettiin ymmärtää myös hengellisesti sairiksi, jotka tarvitsevat täydellisen transformaation elämässään. Tästä johtuen AA:ssa vallitseva käsitys alkoholismista ei rajoitu pelkästään käsitykseen sielullisesta pakkomielteestä, vaan alkoholisti on myös hengellisesti sairas. AA:n ideologiassa vaikuttavaa käsitystä alkoholisti-identiteetistä voidaan myös pitää hybridinä, joka on ilmaantunut lääketieteen piiristä nousseen teorian ja psykouskontojen omaksuman ihmiskäsityksen sulautuessa toisiinsa. Ilmaantunut identiteettihybridi loi mahdollisuuden alkoholiongelmaisille kokea itsensä kroonisiksi- sekä hengellisesti sairiksi alkoholisteiksi, ja ennen kaikkea se *mahdollisti elämäniän pituiseen sairausidentiteettiin perustuvan ja nojaavan hallinnan vakiintumisen*.

Käsitys alkoholismista tottumuksena tai identiteettinä ei ole AA:n piirissä ristiriidaton. Valverden mukaan käsitys alkoholismista pelkästään identiteetikysymyksenä ei tee oikeutta liikkeen piirissä vaikuttavalle käytännön viisaudelle. Valverde käyttää tästä esimerkkinä AA:n piirissä vallitsevaa säännöllistä ryhmässä käymisen käytäntöä, johon kuuluu iskulause ”tuntu miltä tuntu niin ryhmään!” Sen taustalla on ajatus tottumusten ”uudelleenohjelmoinnista”. (Valverde 1998, 142.) Valverde esittääkin, että AA:ssa käytössä olevat minätekniikat (*techniques of the self*) jäljittyvät paljon kauemmaksi kuin pelkästään aiemmin esillä olleisiin uskontoihin tai lääke- sekä psykotieteisiin. Hän esittää, että AA:ssa käytössä olevat sielun hallinnan tekniikat (*governing the soul*) palautuvat kreikkalais-roomalaiseen kulttuuriin ennen kristinuskoa. Oleellista väitteessä on se, että tällöin henkiset harjoitukset tapahtuivat ilman ruumis-mieli-jakoa, kun taas kristillisyyden tullessaan

jatkuvan kamppailun ja kilvoittelun ruumista vastaan. Valverden mukaan AA:ssa käytössä olevat tekniikat eivät erota oireita sairaudesta, eikä satunnaisia ja toissijaisia tekoja niiden alla piilevästä rakenteesta. AA:n tekniikka perustuu itsediagnoosiin, jossa alkoholisti itse arvioi tilanteensa ja suhteensa eri asioihin: tarvitsevatko ne työstämistä vai ei.

Valverden tulkinta AA:n minätekniikoista edifioi hänen tarkastelulleen tyypilliseen tapaan AA:ta (vrt. Kivivuori 1999, 19). Tämänlaatuinen ylistys heijastelee koko Valverden AA:sta tekemän analyysin henkeä. Tässä kohden hän antaa ymmärtää, että AA olisi suorastaan tietoisesti rakentanut kreikkalais-roomalaiseen kulttuuriin palautuvat minätekniikat vailla ruumis-mieli jakoa. Mutta tämän tutkielman tulokset osoittavat, että Valverden esittämä lähestymistapa AA:ssa on selvästi tiettyjen historiallisten tapahtumien kontingentti seuraus. Lähestymistavassa yhdistyvät ja kiteytyvät ilmaantunut sairauskäsitys ja psykouskontoihin vakiintunut ihmiskäsitys, jotka konstituivat keskeisesti tietyn alkoholisti-identiteetin AA:n piirissä. Kun identiteettihybridi kohtaa ryhmäkäytännöissä subjekteille tarjolla olevan metafyyssisen käsitteistön, kyllääntyy subjektit jatkuvasti uusista erilaisista alkoholismisairauden merkeistä kuten esimerkiksi ”alkoholistinen ajattelutapa” tai ”tunne- ja sielunelämänsairaus”, joissa ei eroteta sairautta ja sen oireita (vrt. Helén 2016, 80; Rusanen 2015). Kehkeytynyt asetelma on siinä mielessä absurdi, että samalla kun AA-yhteisö tarjoaa ratkaisuja alkoholistien ongelmiin, generoi sen tarkastelutavat jatkuvasti lisää työstettäviä ongelmia. Tähän ilmiöön Valverde ei näytä kiinnittävän lainkaan huomiota.

Valverde pitää AA:n nerokkaimpana oivalluksena (*brilliant stroke*) käytännöllisen hengellisyyden keksimistä, joka yhdistyy sen toipumisohjelmassa. Hän käyttää esimerkkinä AA:n alkuaikojen ”johtajan” sanoja: ”AA on ensin tie elämään ja sen jälkeen malli elämälle”. (Valverde 1998, 128.) Bufo taas päinvastoin esittää, että AA:n käytännöt johtavat opittuun avuttomuuteen ja riippuvuuteen. Hänen mukaan tässä kohden AA poikkeaa täysin tavallisista terapeuttisista yhteisöistä, joissa pyrkimys on lopulta saavuttaa itsenäisyys. (Bufo 1998, 34.) Valverde siis näkee AA:n käytännöllisen hengellisyyden pelkästään positiivisena, kun taas Bufo tulkitsee AA:ssa vallitsevien käytäntöjen johtavan opittuun avuttomuuteen.

Keskinäisen avun keksimisen kannalta tärkeimpänä symbolisena tapahtumana pidetään Billin ja Bobin kohtaamista. On kuitenkin tärkeää nostaa esiin, että Oxford-ryhmässä hoidettiin ja saatettiin sanomaa perinteisellä evankelioinnilla jo ennen heidän kohtaamistaan. Tämä toiminta oli pitänyt esimerkiksi Bill Wilsonin raittiina. Käytäntö loi pohjan uuden oivalluksen ilmaantumiselle, joka tapahtui New Yorkissa Billin jouduttua juomahimon valtaan. Bill tajusi kriittisessä tilanteessa, mikä hänet oli pitänyt raittiina Oxford-ryhmissä: aktiivinen toiminta uusien käännytettävien parissa. Nyt

hän tajusi tarvitsevänsä vielä kärsivää alkoholista yhtä paljon kuin alkoholisti häntä. Oleellinen tekijä ilmaantuneen asetelman taustalla oli lääkäri Silkworthin antama sanomansaaton mandaatti Billille. Silkworth oli avainasemassa kun Bill ryhtyi soveltamaan uutta sanomansaaton tekniikkaa: objektivoimaan alkoholisteja toivottomiksi kroonisiksi alkoholisteiksi. Vallan ja tiedon näkökulmasta tässä tapahtumassa merkittävää oli, että lääketieteen auktoriteetti luovutti määrittelyvallan kokemusasiantuntijuuden piiriin. Valta siirtyi siis lääketieteen auktoriteetilta horisontaaliselle tasolle kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaan sanomansaattoon *ei-ammattimaisen ja ei-virallisen toiminnan piiriin*. Sanomansaatto voiteli lääketieteen tarjoama uusi tieto alkoholismisairauden luonteesta, jota voimisti vetoaminen kokemusasiantuntijuuteen sekä auktoriteettiin. Ilmaantunut uusi käytäntö ilmentää tieto – valta suhdetta, jossa uusia subjekteja ryhdyttiin taivuttamaan käyttämällä vallan käytön tekniikkana auktoriteetin menetelmää, sekä soveltamalla heihin uutta alkoholisteja koskevaa tietoa eli käsitystä alkoholismista allergian ilmenemismuotona.

Keskeinen väite, jolla AA oikeuttaa uskomusjärjestelmäänsä ovat sen jäsenten subjektiiviset kokemukset, eivät tieteelliset tai faktuaaliset tosiasiat (Valverde 1998, 127). Tämän tutkielman tulosten valossa AA:ssa vallitseva uskomusjärjestelmä on peräisin elämähybridin hallinnan teknologioiden alueilla tapahtuneista muutoksista tiedon ja vallan suhteissa. Ensinnäkin lääketiede tarjosi tiedon alkoholismisairauden biologisesta alkuperästä, jonka avulla alkoholiongelmaisia luokiteltiin. Kyseessä on siis biovallan käytännön ilmentymä. Toinen merkittävä objektivoija on ollut psykouskonnot, joissa yhdistyivät normalisoiva pragmaattinen usko ja psykotieteiden tekniikat sekä niiden kielenkäyttö. Nämä määrittivät vallankäytön tekniikoillaan ja totuuksillaan keskeisesti AA:n perustajajäsenten kokemuksia ja tulkintoja kokemuksistaan. Oleellinen ero kieltolain aikaiseen kurivallan toimintaan nähden oli uuden tiedon alkoholismista ja vallan toimimisen siirtyminen keskinäisen avun piiriin ilmentyen moninaisissa voimasuhteissa kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa. Tämän siirtymän synnyttäjinä ja siunaajina toimivat osin viranomaiset.

Kun kokemusargumenttia tarkastelee 12 askeleen toipumisohjelman suhteen kehkeytyy varsin samanlaatuinen kuva. Idea ohjelmasta kopioitiin Oxford-ryhmistä, ja sitä ryhdyttiin muovaamaan alkoholisteille sopivaksi. Bufen mukaan askeleet ovat suoraan jäljitettävissä Frank Buchmanin opetukseen Oxford-ryhmissä (Bufe 1998, 20). Keskeinen motiivi ohjelman muovaamisessa oli siis AA:n piiriin alkuvaiheessa vakiintunut keskeinen päämäärä: sanomansaatto eli mahdollisimman monen alkoholiongelmaisen mukaan saaminen. Jo alkuvaiheessa oli selvää, että ohjelma on eräänlainen symbolinen toteemi, ei niinkään syy yksilöiden henkilökohtaiseen transformaatioon. Syy oli varsin aktiivinen voiman käyttö uusien tulokkaiden saamiseksi mukaan, joilta edellytettiin antautumista ohjelmalle mikäli he tahtoivat saada apua. Kun tri Bob pakottaa tulokkaan

polvistumaan, jotta tulokas voi liittyä kehkeytyvän AA:n jäseneksi, ja kun tulokas sitten mahdollisesti raitistuu, on tilanne helppo leimata tiettyjen askelten tulokseksi. Kyse on väistämättä tulkinnasta, joka ilmentää osaltaan AA:n käytännöissä vaikuttavaa valtaa. Bufen mukaan AA jopa käyttää uusien jäsenten pelkoja hyväkseen syöttäessään heille ideologiaansa ja uskomusjärjestelmäänsä (Bufe 1998, 33). Isoa Kirjaa laadittaessa askelten määräksi päivitettiin kaksitoista. Analyysin osoittavat, että kukaan ei ollut ottanut noita askelia, vaan pyrkimys oli ensisijaisesti laatia käsitteellinen viitekehys, joka olisi omiaan viekoittelemaan alkoholisteja mukaan. Tässä AA on eittämättä onnistunut suurenmoisesti. Bufe väittääkin, että AA:n laajenemista ja säilymistä selittää ensisijaisesti sen *anti-intellektuaalinen* luonne; toipumisohjelmaan ja toipumisen periaatteisiin uskotaan sokeasti, eikä niitä tarkastella yhteisön piirissä kriittisesti ja johdonmukaisesti. Bufen mukaan jäsenet, jotka näin tekevät hyljeksitään hiljaa yhteisön ulkopuolelle. (Bufe 1998, 84.) *Edellä kuvatuista näkökulmista tarkastellen 12 askelta eivät siis niinkään ilmennä AA:n jäsenten kokemuksia, vaan pikemminkin järkeilyä käsitteellistä kehikkoa ja suostuttelun tekniikkaa, jolla ihmisiä pyrittiin houkuttelemaan mukaan. Lisäksi se ilmentää tieto – valta suhteiden myötä ilmaantuneita tulkintoja ja vakiintuneita totuuksia alkoholismista toipumiseen AA:n eetoksessa.*

Kari Latvasen mukaan Ison Kirjan jälkimmäisellä puoliskolla olevia tarinoita ja kertomuksia voidaan tarkastella eräänlaisina todistajanlausuntoina ”AA:n metodin” ja erityisesti toipumisohjelman tehosta ja toimivuudesta (Latvanen 2010). Genealoginen analyysi AA:n synnystä paljastaa kuitenkin Latvasen lähtökohdan nurinkurisuuden: Ison Kirjan todistajanlausunnot muokattiin tietoisesti AA:n alkujäsenten toimesta tukemaan AA:n omaksumaa ideologiaa alkoholismista toipumiseen. Tämän seikan vahvistaa AA:n historiikki esittämällä itse, että Isoon Kirjaan päätyneitä tarinoita ”peukaloitiin”. Näyttää siltä, että kaikki Ison Kirjan todistajanlausunnot noudattavat AA:n ideologiaan omaksuttua kaavaa: tulokas on vajonnut pohjaan ja saapuu AA:han, jossa hän ryhtyy noudattamaan yhteisiä käytäntöjä. Jos hän onnistuu, on se osoitus AA:n metodin toimivuudesta, jos hän ei onnistu, kärsii hän mahdollisesti esimerkiksi ”omavoimaisuudesta” tai ”kieltämisen tilasta” (tila, jossa alkoholisti kieltää alkoholiongelman, vaikka se on ilmeinen). Lisäksi on syytä mainita, että Latvasen tutkimusasetelmassaan käyttämä metafora eräänlaisesta oikeudenkäynnin asetelmasta on sillä tavalla absurdi, että siinä todistajanlausunnot on laatinut asianomistaja eli Ison Kirjan tekijät itse! Kari Latvasen eduksi on kuitenkin mainittava se seikka, että hänen tarkastelunsa on hermeettinen Ison Kirjan maailmaan suljettu teoreettinen analyysi. Latvanen ei näytä ottavan kantaa Ison Kirjan tarinoiden empiiriseen todenperäisyyteen.

Näyttää siltä, että Kari Latvasen tulkinta AA:n sairauskäsityksestä tietyiltä osin pitää hyvinkin paikkansa. Erityisesti kun sitä tarkastellaan sielun kirurgian näkökulmasta. Oma kandidaatin

tutkielmani paljasti, kuinka ratkaiseva momentti alkoholistiksi tunnustautuminen on (ks. Rusanen 2015). Tässä yhteydessä tunnustautuminen muistuttaa pitkälti syntiseksi tunnustautumista, josta nyt pyritään tekemään parannus. Valverde on kiinnittänyt tähän itsen koulintaan huomiota: alkoholisti voi saavuttaa moraalisen yliverlaisuuden vain tällaisen kamppailun kautta (Valverde 1998, 15). Kun edellisiä näkökulmia vertaa tämän tutkielman tuloksiin, näyttävät ne hyvinkin paikkansa pitäviltä. Ei siis riitä, että yksilö päätyy AA:han ja raitistuu. Varsinainen prosessi alkaa vasta, kun sielun kirurgia tapahtuu: ”Olen alkoholisti!” Latvasen huomio alkoholismisairaudesta eräänlaisena liikkeellepanevana voimana näyttää toteutuvan AA:n käytännöissä. Siinä subjekti asettuu faktuaalisen vitalisimin piiriin – subjektilla on nyt totuus itsestään, jota hän voi ryhtyä normalisoimaan AA:n työkalujen avulla ja näin pyrkiä palautumaan yhteiskunnan normaaliksi jäseneksi.

Eräs myöhempien vuosikymmenten johdannainen AA:sta on AAL (Alkoholistien aikuiset lapset, engl. ACA; Adult children of alcoholics). Silmäilemällä AAL:n Isoa Kirjaa *Alkoholistien Aikuiset Lapset – Alkoholistiset/Toimintahäiriöiset Perheet* (2011) paljastuu, kuinka AA:han ilmaantunut ideologia ja uskomusjärjestelmä on saatu käännettyä alkoholistien aikuisille lapsille sopivaksi. AAL:n ideologiassa alkoholismisairauden tilalle asettuu perheen *toimintahäiriösairaus*, joka vaikuttaa nyt alkoholistien aikuisissa lapsissa, ja joka voi saada hyvin monenlaisia ilmenemismuotoja. Toimintahäiriösairaudesta ei voi parantua, mutta toipua kyllä työskentelemällä tunnollisesti ja ahkerasti 12 askelta. Erityisen huomionarvoista on se, että AA:n omaksuman tautioliomallin mukaisesti AAL:n omaksumaan tautioliomalliin on biologinen ulottuvuus saatu tuotettua lisäämällä AAL:n Isoon Kirjaan erilaisia tutkimustuloksia tieteen piiristä, jotka tulkitaan toimintahäiriösairauteen liittyviksi. AAL:n Iso Kirja pyrkii esittämään itsensä perheen toimintahäiriöstä sairastuneille varmana tekniikkana hengelliseen heräämiseen. AAL:n omaksuma toipumisen malli ilmentää osuvasti AA:n eetoksen ilmaantumisen vaikutusyhteyttä tähän hetkeen – tiedon ja vallan tuottavaa luonnetta.

Strategisen sommitelman seurauksena nykyään 2-3 miljoonaa ihmistä AA:ssa ympäri maailman ammentaa vapautta elämäänsä AA:n keksinnöistä (vrt. Helen 2004, 210). AA:n eetoksen ilmaantumisen käytännön efektit ovat siis merkittäviä. Näyttää siltä, että AA:n metafysiikka meidän yhteiskunnassamme jatkaa kristikunnan omaksumaa elämäntavasta kääntymä jonkun itseä suuremman voiman puoleen. Vaikka toipumisohjelma tunnustaa rationaalisuuden merkityksen jossain määrin, esim. itsetutkiskelun muodossa, painaa se ainakin käsitteellisesti yksilön omaa järjestykkyä alas ja nostaa itseä suuremman voiman keskiöön. AA tutkimuskohteena näyttäisi tarjoavan edelleen selvitettävää. Erityisesti tämän tutkielman myötä AA:n järjestäytymisen

periaatteiden toimivuus ja havainnointi empiirisesti tämän päivän AA:ssa voisi olla kiinnostavaa. Lisäksi käyttämäni aineiston totuusarvo olisi mielenkiintoista selvittää: kuinka autenttisesti se seuraa oikeita tapahtumia? Oma arvioni on, että aineisto maalaa suurelta osin uskottavan ja todenmukaisen kuvan AA:n synnystä. Erityisen kiinnostavaa olisi mitata empiirisesti laajalti tunnetun 12 askeleen ohjelman teho empiirisesti, koska tämän tutkielman tulosten valossa 12 askeleen väitettyä tehoa ja sen subjektiivisiin kokemuksiin nojaavaa luonnetta näyttää pikemminkin selittävän voimakas psykososiaalinen vaikuttaminen ja voiman käyttö. Kaiken kaikkiaan tutkielman tuloksia arvioitaessa näyttää se vastanneen varsin hyvin asettamaani tutkimusongelmaan. Näyttää siltä, että erityisesti genealoginen metodologia on ollut osuva valinta jäljittäessäni AA:n eetoksen alkuperää. Lisäksi löytämäni tulokset tuottavat selkeän *kontribuution* AA:han liityvään tutkimuskenttään ja paljastavat olemassa olevissa tutkimuksissa kritiikin kohteita, jotka osaltaan myös kertovat lisätutkimuksen tarpeesta. Tämä tutkielma tuo osaltaan lisävalaisua myös siihen, mistä aineksista ja kuinka ”AA-myytti” on rakentunut.

1900-luvun alkupuolella ennen toista maailmansotaa saatettiin suorastaan etsiä jotakin hyvää tai sopivaa myyttiä, joka antaisi ihmisille ja yhteiskunnalle terveyden (Kivivuori 1999, 65). Biovallan ja hallinnan analytiikan näkökulmasta pyrittiin siis luomaan erilaisia myyttejä, joilla voidaan palauttaa ihmiset ja yhteiskunta normaaliksi. Hallinnan analytiikan näkökulmasta on tärkeää huomioida, että se mikä eri aikakausina määritellään normaaliksi ihmiseksi ja yhteiskunnaksi, on monenlaisten valtakamppailujen tulos ja summa – hallinnan analytiikan näkökulmasta normaali on luonteeltaan kontingentti, sillä foucaultlaisesta traditiosta tarkasteltuna myös järki ja erilaiset rationaalisuudet ovat historiallisesti muuttuvia. Tässä kohden yhteys AA:n ilmaantumiseen on ilmeinen. AA:n sisäistä historiikkia voi luonnehtia osin luoduksi myytiksi. Kuten aiemmin tutkielmassa on noussut esiin, arvioni mukaan se sisältää kohtalaisen totuudenmukaisen kuvauksen AA:n synnystä, mutta esimerkiksi kerronnan sävy suhteessa perustajajäseniin on juhlanan kanonisoiva. Kivivuoren mukaan nykyään on vaikeaa ymmärtää tätä ”hyvän myytin” ideologiaa, mutta ennen toista maailmansotaa se oli yleinen. (Em. 65.) AA:n historiikki sisältää selviä ”hyvän myytin” aineksia. Se sisältää sankarin, tai sankareita, jotka käyvät aluksi kovaa, alituista kamppailua vihollista vastaan. Lopulta taivaanportit aukeavat, sankarit löytävät ratkaisun ja taltuttavat vihollisen kuningas alkoholien. Ja palaavat näin voittajina kotiin uudessa totuudessa. Toisaalta AA:n sankarimyyttiä vahvistetaan myös uhrimyytin elementein. AA:n jäsenillä on parantumaton sielua tuhoava sairaus. Sankarin kamppailu ei lopu koskaan, kyseessä on urhoollinen, loputon taistelu pahaa vastaan.

11. KIRJALLISUUSLUETTELO

Alanko, Timo. (1997) Statistical Models for Estimating the Distribution Function of Alcohol Consumption. A Parametric Approach. Helsinki: The Finnish Foundation for Alcohol Studies, Vol. 44, 1997. Viitattu 1/2016.

Alhanen, Kai (2007) Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa. Helsinki: Gaudeamus.

Alkoholistien Aikuiset Lapset (2011) Alkoholistiset / Toimintahäiriöiset perheet. Kääntänyt Suomen käännöskomitea ja tarkastanut Adult Children of Alcoholics World Services. Printed in United States of America.

Arminen, Ilkka. (1994) Elämäkerrat etnometodina. Kokemusten organisointi nimettömien alkoholistien piirissä. Helsinki: Hakapaino Oy.

Arms, Amanda Joy (2015) Foucault Concept Communication: An Examination of Alcoholics Anonymous. Portland State University. Haettu 7.12.2015.

Aukee, Ranja (2013) Vanhasta uuteen sosiaalilääketieteeseen. Suomalaisen sosiaalilääketieteen muotoutuminen 1800-luvun lopulta vuosituhannen vaihteeseen. Tampere: Tampere University Press. Haettu 29.2.2016.

Bruun, Kjetil and Hauge, Ragnar (1963): Drinking Habits Among Northern Youth. Helsinki: The Finnish Foundation for Alcohol Studies, Vol. 12, 1963. Viitattu 01/2016.

Bufe, Charles (1998) Alcoholics Anonymous: Cult or cure? Tucson: See Sharp Press.

Dean, Mitchell (1991) The Constitution of Poverty: Toward a Genealogy of Liberal Governance. Routledge, 1991.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Florence, Maurice (1984) Foucault. Tiede ja edistys 4/2003, 275–278. Suomentanut Tuomo Tiisala.

Foucault, Michel (1961) Histoire de la folie à l'âge classique. Folie et déraison. Plon.

Foucault, Michel (1970/1971) Orders of discourse. Social Science Information, 10(2), pp. 7-22.

Foucault, Michel (1980) Tarkkailla ja rangaista. Suomentanut Eevi Nivanka. Helsinki: Otava.

- Foucault, Michel (1982) The subject and power. H. L. Dreyfus & P. Rabinow (toim.) teoksessa Michel Foucault. Beyond structuralism and hermeneutics. Brighton: The Harvester Press, 208–226. Haettu 1.10.2017.
- Foucault, Michel (1997a) Polemics, politics, and problematizations. Teoksessa P. Rabinow (toim.) Michel Foucault. Ethics. Essential works of Foucault 1954-1984. New York: The New Press, 111–119.
- Foucault, Michel (1997b) What is enlightenment? Teoksessa P. Rabinow (toim.) Michel Foucault. Ethics, subjectivity and truth. Essential works of Foucault 1954-1984. New York: The New Press, 303–319.
- Foucault, Michel (1998a) Foucault/Nietzsche. Suomentaneet Turo-Kimmo Lehtonen ja Jussi Vähämäki. Helsinki: Tutkijaliitto. Ranskankieliset alkuteokset 1967 ja 1971.
- Foucault, Michel (1998b) Seksuaalisuuden historia. Suomentanut Kaisa Sivenius. Helsinki: Gaudeamus. Ranskankieliset alkuteokset 1976–1984.
- Foucault, Michel (2005) Tiedon arkeologia. Suomentanut Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino. Ranskankielinen alkuteos 1969.
- Foucault, Michel (2010) Sanat ja asiat. Suomentanut Mika Määttänen. Helsinki: Gaudeamus. Ranskankielinen alkuteos 1966.
- Foucault; Michel (2013) Klinikan synty. Tallinna: Tallinnan kirjapaino.
- Hacking, Ian (1995): Rewriting the Soul: Multiple personality and the Sciences of Memory. Princeton NJ: Princeton University Press.
- Hacking, Ian (2002) Historical ontology. Cambridge, MA & London: Harvard University Press.
- Hautamäki, Lotta (2006) Mahdollinen masennus. Eettinen työ valistusteksteissä. Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto, Sosiologian laitos.
- Helén, Ilpo (1997) Äidin elämän politiikka. Naisukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Helén, Ilpo (2004) Hyvinvointi, vapaus ja elämän politiikka: foucaultlainen hallinnan analytiikka. Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.): Sosiologisia nykykeskusteluja. Helsinki: Gaudeamus, 206-236.

- Helén, Ilpo (2011) Reformin pirstaleet. Mielenterveyspolitiikka hyvinvointivaltion jälkeen. Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Helén, Ilpo (2016) Elämän politiikat. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino oy.
- Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (1997) Biovallan kysymyksiä. Kirjoituksia köyhyyden ja sosiaalisten uhkien hallinnoimisesta. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- James, William (1981) Uskonnollinen kokemus. Suomentanut Elvi Saari. Hämeenlinna: Karisto. Englannin kielinen alkuteos 1902.
- Jauho, Mikko (2007) Kansanterveysongelman synty. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Jellinek, E. M. (1960) The Disease Concept of Alcoholism. New Haven: Hillhouse.
- Kaisto, Jani (2010) Kansalaisuuden tuottaminen yhteisöllisissä huumehoidoissa. Teoksessa Jani Kaisto & Miikka Pyykkönen (toim.): Hallintavalta. Helsinki: Gaudeamus, 213–229.
- Karlsson, Thomas; Kotovirta, Elina; Tigerstedt, Christoffer; Warpenius, Katariina (2013) Alkoholi Suomessa – Kulutus, haitat ja politiikkatoimet. THL: Raportti: 2013_013. Haettu 15.1.2016.
- Karonen, Esa (2015) Taivas auttaa niitä, jotka auttavat itseään – Eettisen subjektiviteetin muodostuminen oma-apuoppaiden minätekniikoissa. Pro-gradu tutkielma. Turun yliopisto, Sosiologian laitos.
- Klem, Simo (2002) Päivä kerrallaan. Raittiin alkoholistin identiteetin rakentuminen AA-ryhmän vuorovaikutuksessa. Pro-gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Haettu 7.12.2015.
- Kivivuori, Janne (1992) Psykokulttuuri. Tampere: Tammer-Paino.
- Kivivuori, Janne (1999) Psykokirkko. Helsinki: Gaudeamus.
- Kurtz, Ernest (1979) Not-God: A History of Alcoholics Anonymous. Minnesota: Hazelden. Haettu 15.1.2016.
- Kurtz, E. & White, W. (2008) Twelve defining moments in the history of Alcoholics Anonymous. In Galanter, M. & Kaskutas, L. (Eds.) Recent Developments in Alcoholism, 18:37–57, New York: Plenum Publishing Corporation.

Kuusisto Katja (2004) Spontaani toipuminen alkoholiongelmasta. *Yhteiskuntapolitiikka* 69 (2004):6, 619–629. Haettu 10.11.2016.

Kuusisto, Katja (2012) Kolme reittiä alkoholismista toipumiseen. Tutkimus muutoksesta hoidon ja vertaistuen avulla sekä ilman professionaalista hoitoa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Laitinen, Jorma (1994) Lääketieteen mallit psykiatriassa – skitsofrenia tieteenfilosofisessa katsannossa. Turun yliopiston julkaisuja.

Latvanen, Kari (2010) Alkoholismi sairautena AA:n ”Isossa Kirjassa”. *Yhteiskuntapolitiikka* (2010):1, 45–56. Haettu 4.1.2016.

Miller, Peter (1987) *Domination and Power*. New York: Methuen.

Miller, Peter & Rose, Nikolas (2010) *Miten meitä hallitaan*. Tampere: Vastapaino. Englanninkielinen alkuteos 2010.

Mäkelä, Klaus & Arminen, Ilkka & Bloomfield, Kim & Eisenbach-Stangl, Irmgard & Helmersson Bergmark, Karin & Kurube, Noriko & Mariolini, Nicolette & Ólafsdóttir, Hildigunnur & Peterson, John H. & Phillips, Mary & Rehm, Jürgen & Room, Robin & Rosenqvist, Pia & Haydée, Rosovsky & Stenius, Kerstin & Świątkiewicz, Grażyna & Woronowicz, Bohdan & Zieliński, Antoni. (1996) *Alcoholics Anonymous as a Mutual-Help Movement. A Study in Eight Societies*. The University of Wisconsin Press, Madison Wisconsin.

Mäkelä, Klaus (1992) AA:n 12 askeleen ohjelma ja muut kuin alkoholiin liittyvät elämänongelmat. *Alkoholipolitiikka* 57 (1992) :3, 159–168. Haettu 9.12.2015.

Mäkelä, Pia; Mustonen, Heli; Tigerstedt, Christoffer (2010) *Suomi juo: Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968-2008*. Teema / Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) : 8. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Haettu 16.1.2016.

Nieminen, Erkki (2014) *Henki vastaan alkoholi – AA-toiminnan synty ja kehitys Lahdessa 1950-1995*. Publications of the University of Eastern Finland. Haettu 15.9.2014.

Nyberg, Aarni (1967): *Alkoholijuomien kulutus ja hinnat*. Helsinki: Väkijuomakysymyksen tutkimussäätiö, nro 15, 1967. Viitattu 1/2016.

Nyberg, Aarni (1969): *Alkoholijuomien kulutuksen alueellinen vaihtelu Suomessa*. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö, nro 18, 1969. Viitattu 1/2016.

Oinas-Kukkonen, Heikki (2013) Alkoholistin ja hänen läheisensä samanaikainen toipuminen vapauttavana oppimisprosessina Minnesota-Hoidossa. Tampere: Juvenes Print. Haettu 15.11.2016.

Puusniekka, Anna & Saaranen-Kauppinen, Anita (2006) KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus>. Viitattu 1/2016.

Rose, Nikolas (1985) *The Psychological Complex. Psychology, Politics and Society in England 1869–1939*. London: Routledge and Kegan Paul, 1985. Pp. viii + 293.

Rose, Nikolas (1990) *Governing the Soul: The Shaping of the Private Self*. London: Routledge.

Rose, Nikolas (1996) *Inventing Our Selves: Psychology, Power, and Personhood*. Cambridge studies in the history of psychology. Cambridge University Press, 1996

Rose, Nikolas (1996/2001) *Governing “advanced” liberal democracies*. Teoksessa: Barry, Osborne, Rose (toim.) *Foucault and Political reason : Liberalism, neo-liberalism and rationalities of Government*. Routledge, Lontoo 2001.

Rusanen, Tarmo (2015) ”Olen yksin voimaton alkoholin ja elämän suhteen” – AA:n Ratkaisu-lehden toipumiskertomusten minätekniikat. Kandidaatin tutkielma. Tampereen Yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö.

Sariola, Sakari (1956): *Drinking Patterns in Finnish Lapland*. Helsinki: The Finnish Foundation for Alcohol Studies, Vol. 1a, 1956. Viitattu 01/2016.

Selin, Jani (2011) *Hallinnan näkökulmia huumeriippuvuuden hoitoon Suomessa vuosina 1965-2005*. Jyväskylä: University Printing House. Haettu 8.11.2016.

Simpura, Jussi (1987): *Finnish Drinking Habits. Results from Interview Surveys Held in 1968, 1976 and 1984*. Helsinki: The Finnish Foundation for Alcohol Studies, Vol. 35, 1987. Viitattu 1/2016.

Simpura, Jussi (1985): *Suomalaisten juomatavat. Haastattelututkimusten tuloksia vuosilta 1968, 1976 JA 1984*. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö, nro 34, 1985. Viitattu 1/2016.

Suomen AA (2015) *Nimettömät Alkoholistit* <http://www.aa.fi/index.php> Viitattu 4.1.2016.

Suomen AA-Kustannus (2000) *Kaksitoista askelta ja kaksitoista perinnettä*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Suomen AA-Kustannus (2001) Nimettömät Alkoholistit: Kertomus siitä miten sadattuhannet miehet ja naiset ovat toipuneet alkoholismista. Helsinki: Suomen AA-kustannus.

Terveys- ja hyvinvoinninlaitos (2011) Tautiluokitus ICD-10. Mikkeli: St.Michel Print. Haettu 14.4.2018.

Valverde, Mariana (1998) Disease of the Will – Alcohol and the Dilemmas of Freedom. Cambridge: Cambridge University Press.

Vähä-Savo, Valtteri (2016) Sektoritutkimuksen genealogia. Komissioista ja toimistoista valtiolliseen tutkimusjärjestelmään. Tampere: Tampere University Press.

Yesilova, Katja (2009) Ydinperheen politiikka. Helsinki: Gaudeamus University Press.

Yeung, Shirley (2007) Working the program: Technologies of self and citizenship in Alcoholics Anonymous. NEXUS, 20, 48-75. Haettu 25.2.2015.

12. LIITE: AA:n toipumisohjelma – 12 askelta & 12 perinnettä

KAKSITOISTA ASKELTA:

1. Myönsimme voimattomuutemme alkoholiin nähden ja että elämämme oli muodostunut sellaiseksi, ettemme omin voimin kyenneet selviytymään.
2. Opimme uskomaan, että joku itseämme suurempi voima voisi palauttaa terveytemme.
3. Päätimme luovuttaa tahtomme ja elämämme Jumalan huomaan – sellaisena kuin Hänet käsitimme.
4. Suoritimme perusteellisen ja rehellisen moraalisen itsetutkistelun.
5. Myönsimme väärin tekojemme todellisen luonteen Jumalalle, itsellemme ja jollekin toiselle ihmiselle.
6. Olimme täysin valmiit antamaan Jumalan poistaa kaikki nämä luonteemme heikkoudet.
7. Nöyrästi pyysimme Häntä poistamaan vajavuutemme.
8. Teimme luettelon kaikista vahingoittamistamme henkilöistä ja halusimme hyvittää heitä kaikkia.
9. Hyvitimme henkilökohtaisesti näitä ihmisiä milloin vain mahdollista, ellemme näin tehdessämme vahingoittaneet heitä tai muita.
10. Jatkoimme itsetutkistelua ja kun olimme väärässä, myönsimme sen heti.
11. Pyrimme rukouksen ja mietiskelyn avulla kehittämään tietoista yhteyttämme Jumalaan, sellaisena kuin Hänet käsitimme, rukoillen ainoastaan tietoa Hänen tahdostaan meidän suhteemme ja voimaa sen toteuttamiseen.
12. Koettuamme hengellisen heräämisen näiden askelten tuloksena yritimme saattaa tämän sanoman alkoholisteille ja toteuttaa näitä periaatteita kaikissa toimissamme.

KAKSITOISTA PERINNETTÄ:

1. Yhteisen menestyksemme tulisi olla ensi sijalla; henkilökohtainen toipuminen riippuu AA:n yhtenäisyydestä.
2. Ryhmämme tarkoituksperiä varten on olemassa vain yksi perusarvovalta – rakastava Jumala sellaisena kuin Hän saattaa ilmaista itsensä ryhmämme jäsenten omassatunnossa. Johtajamme ovat vain uskottuja palvelijoita – he eivät hallitse.
3. Ainoa vaatimus AA-jäsenyydelle on halu lopettaa juominen.
4. Jokaisen ryhmän tulisi olla itsenäinen, paitsi toisia ryhmiä tai koko AA:ta koskevissa asioissa.
5. Jokaisella ryhmällä on vain yksi päätarkoitus – viedä sanomansa vielä kärsiville alkoholisteille.
6. AA-ryhmän ei tulisi milloinkaan ryhtyä takaajaksi tai rahoittajaksi eikä lainata AA:n nimeä millekään sukulaisjärjestölle eikä ulkopuoliselle yritykselle, etteivät raha-asioita, omaisuutta ja arvovaltaa koskevat pulmat vieroittaisi meitä päätarkoituksestamme.
7. Jokaisen AA-ryhmän tulisi olla täysin omavarainen ja torjua ulkopuoliset avustukset.
8. Alcoholics Anonymous -seuran tulisi aina säilyä ei-ammattimaisena, mutta palvelukeskukseemme voivat palkata erikoistyöntekijöitä.
9. AA:ta sellaisenaan ei saisi koskaan organisoida, mutta voimme muodostaa palveluelimiä tai toimikuntia, jotka ovat välittömästi vastuussa niille, joita palvelevat.
10. Alcoholics Anonymous -seuralla ei ole mielipidettä ulkopuolisista virtauksista; sen takia AA:n nimi ei saisi milloinkaan tulla vedetyksi julkisiin kiistoihin.
11. Ulospäin suuntautuva toimintamme pohjautuu pikemminkin vetovoimaan kuin huomion herättämiseen; meidän tulee aina ylläpitää henkilökohtaista nimettömyyttä lehdistön, radion, television ja elokuvan piirissä.
12. Nimettömyys on perinteittemme henkinen perusta, aina muistuttaen meitä asettamaan periaatteet

henkilökohtaisten seikkojen edelle. (Kaksitoista Askelta ja Kaksitoista Perinnettä, 1995.)